

ISSN: 3027-6128 (ONLINE)

วารสารวิชาการ วิทยาลัยบริหารศาสตร์

ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน เมษายน - มิถุนายน 2569

SCHOOL OF ADMINISTRATIVE STUDIES ACADEMIC JOURNAL

VOL. 9 NO. 2 APRIL - JUNE 2026

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์
School of Administrative Studies Academic Journal
ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (เมษายน - มิถุนายน 2569)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสตร์ นิติศาสตร์ การบริหารกิจการทางสังคม และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคม

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 4 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม
ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน
ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน
ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

การพิจารณาคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความที่ตีพิมพ์จะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องและได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความและผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind Peer Review)

คณะกรรมการที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. ศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บรรณาธิการบริหาร (Executive Editor)

รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Editorial assistant)

1. รองศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
2. นางนิตยา ไพยารมณ์	มหาวิทยาลัยแม่โจ้

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

1. ศาสตราจารย์ ดร.ชรินทร์ มั่งคั่ง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. ศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ โพธิสว่าง มหาวิทยาลัยปทุมธานี
3. ศาสตราจารย์ ดร.ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
4. รองศาสตราจารย์ ดร.พระมหาวิเศษ เสาะพบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. รองศาสตราจารย์ ดร. ธนพันธ์ ไล่ประกอบทรัพย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร มหาวิทยาลัยพะเยา
7. รองศาสตราจารย์ ดร.วัชรพล พุทธรักษา มหาวิทยาลัยนเรศวร
8. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
9. รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ เผือกคง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
10. รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เสฐียร เหลืองอลงกต มหาวิทยาลัยบูรพา
11. รองศาสตราจารย์ ดร.บูฆอรี ยีหมะ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
12. รองศาสตราจารย์ ดร.อลงกรณ์ อรรถแสง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
13. รองศาสตราจารย์ ดร.บงกชมาศ เอกเอี่ยม มหาวิทยาลัยแม่โจ้
14. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรมกุล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ออกแบบปก

นายกิตติพศ วิมล และ นางนิตยา ไพยารมณ์

เจ้าของ

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อาคารเทพ พงษ์พานิช ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290

โทรศัพท์ 0-5387-5540-5 โทรสาร 0-5387-5540

https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/index

E-mail: sasjournal.mju@gmail.com

บรรณาธิการแถลง

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ฉบับนี้เป็น ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน เมษายน - มิถุนายน 2569 ปัจจุบันวารสาร ได้รับการคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1 โดยได้รับการรับรองตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2572 ทั้งนี้ผู้ที่สนใจส่งบทความ สามารถลงทะเบียนผ่านระบบวารสารออนไลน์ได้ที่ https://so05.tcithaijo.org/index.php /SASAJ/about/submissions

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยที่ได้พิจารณาและปรับปรุงบทความให้มีคุณภาพ และขอขอบคุณผู้นิพนธ์บทความที่ให้ความสนใจส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ โดยในฉบับนี้ มีบทความที่ได้รับการคัดเลือกให้ตีพิมพ์ จำนวน 21 บทความ โดยเป็นบทความวิจัยจำนวน 20 บทความ และบทความวิชาการ จำนวน 1 บทความ กองบรรณาธิการและคณะทีมงานจะรักษามาตรฐานการเผยแพร่และมาตรฐานทางวิชาการ เพื่อประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการศึกษาและการเผยแพร่ผลงานทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การบริหารกิจการทางสังคม สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อให้บริการวิชาการ และเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคมให้ปรากฏสู่สาธารณชนต่อไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่เลือกสรรมาตีพิมพ์จะมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ และกองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่สนับสนุนการจัดทำวารสารฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้
เป็นของผู้นิพนธ์แต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

ส า ร บั ญ

บรรณาธิการแถลง

สารบัญ

บทความวิจัย: **หน้า**

■ **กลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพภาคใต้: บทเรียนจากความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** 1

: *จิรัชยา เจียวก๊ก, ซูวารี มอซู, เพ็ญ สุขมาก, เอพร โมพี, ชนิษฎา ชูสุข, นวพล แก้วสุวรรณ, และ ฐาณิดาภัทฐ์ แสงทอง*

■ **ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ: นวัตกรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี** 22

: *ธุวพล ทองอินทราช*

■ **การปรับเปลี่ยนมายาคติของผู้ต้องขังหญิงเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ** 43

: *ชุติมา ไชยรัตน์*

■ **Young Monk: กลไกการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครปฐม** 63

: *พระสิทธิพัฒน์ สุสัณฐิตพงษ์, พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ, และ สุรัตน์ พักน้อย*

■ **กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์** 78

: *กมลวรรณ เทพจั้ง, จีรนันต์ ไชยงาม นอกซ์, ศศิพัชร์ หาญฤทธิ์, และ กันย์ธนัญ สุชิน*

■ **ปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะ ชุมชนเมืองเก่าจังหวัดชัยภูมิ** 97

: *อัญชิรญา จันทรปิฎก*

■ **การวิเคราะห์องค์ประกอบและประเมินการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต** 115

: *ปรีชาวุฒิ กี่สิ้น และ ไพฑูรย์ มนต์พานทอง*

■ **การพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) ในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี** 140

: *กนกกุล เพชรอุทัย และ อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง*

บทความวิจัย: (ต่อ) **หน้า**

■ **การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงาน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ พื้นที่ภาคเหนือตอนบน** 161

: *พรรณปพร สุรินทร์มงคล, ภัทรวุฒิ สมยานะ, วัชรพงษ์ วัฒนกูล, และ ถนัด บุญชัย*

■ **นโยบายเกษตรกรรมกับกลยุทธ์การหาเสียงเลือกตั้ง พ.ศ. 2566: วิเคราะห์ผ่านกรอบอธิปไตยทางอาหารและความมั่นคงทางอาหารของรัฐไทย** 176

: *สันทราย วงษ์สุวรรณ*

■ **การรับรู้สิทธิทางการเมือง: กรณีศึกษานักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่** 199

: *ปฐม ดอนเปล่ง, ณกฤตเมธ พฤกษ์ปีติ, ธนภรณ์ แสงรัศมี, นพพล คำชาตา, ภูมิพัฒน์ วัฒนศิริชัยกุล, วรายุ อินบางแพ, และ ศราภา ศุทรินทร์*

■ **กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ** 219

: *ชฎาภรณ์ แก้วแสนทิพย์, จิราภรณ์ ผันสว่าง, และ สุเทพ เมยไธสง*

■ **การพัฒนาระบบดิจิทัลการบริการสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย** 240

: *พจนา พิชิตปัจจา*

■ **ประสิทธิผลของนโยบายด้านสุขภาวะครอบครัวที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก** 260

: *อนุพันธ์ เรืองพรวิสุทธิ์, ภาสกร ดอกจันทร์, และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์*

■ **รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน บนพื้นฐานหลักการทรงงานของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลภายใต้เครือข่ายพัฒนาระบบบริการสุขภาพสาขาปฐมภูมิ จังหวัดเชียงใหม่** 280

: *ชนกพร อุตตะมะ, มนัส สุวรรณ, วัชรพงษ์ วัฒนกูล, และ ภัทรวุฒิ สมยานะ*

■ **การสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์** 298

: *กานต์มณี การินทร์, กนกเกล้า แกล้วกล้า, และ ลลิตพรรณ ปัญญานาค*

■ **การจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์** 316

: *หทัยชนก รัตนถาวรกิติ, และ ศิวาพร พยัคฆนันท์*

บทความวิจัย: (ต่อ) **หน้า**

- **นวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย** 338
  : *ธนนรินทร์ ทองบุญดำรง, ชัยฤทธิ์ ทองรอด, ฐิติมา โห้ลำยอง*
- **การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซเพื่อส่งเสริมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา** 358
  : *รัตติกร ชาญชำนิ, พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี, และ วราภรณ์ ชนะจันทร์ตา*
- **ปัจจัยการจัดการสวนทุเรียนเพื่อเพิ่มผลผลิตในการส่งออก** 378
  : *ธิติมานันท์ ดำรงศักดิ์เมธี, เกวลิณ อังคณานนท์, ปิยะบุษ ปลอดอักษร, และ ศิโรจน์ พิมาน*

บทความวิชาการ:

- **กรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการ: บทสังเคราะห์จากการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2568** 400
  : *อมร หวังอัครางกูร*

ภาคผนวก:

- **กระบวนการพิจารณาบทความ** 420
- **แนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ** 421

กลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพภาคใต้: บทเรียนจากความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม *

Mechanisms for Driving Public Health Policies in Southern Thailand: Lessons from Natural Resource and Environmental Security

จิรัชยา เจียวก๊ก[1], ซูวารี มอซู[2], เพ็ญ สุขมาก[3], เอพร โมพี[4],
ชนิษฎา ชูสุข[5], นวพล แก้วสุวรรณ[6], และ ฐาณิดาภัทฐ์ แสงทอง[7]
Jirachaya Jeawkok[1], Syuwari Morsu[2], Phen Sukmag[3], A-phorn Molee[4],
Chanisada Choosuk[5], Nawapon Kewsuwun[6], and Thanidaphat Saengtong[7]
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์[1,6,7]
สถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์[2, 3]
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี[4]
คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์[5]
Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University[1,6,7]
Institute of Public Policy, Prince of Songkla University[2, 3]
Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University[4]
Faculty of Environmental Management, Prince of Songkla University[5]
Corresponding Author, E-mail: jirachaya.j@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผล 2) วิเคราะห์ปัจจัยสำเร็จและอุปสรรค และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและ

* ได้รับบทความ: 3 สิงหาคม 2568; แก้ไขบทความ: 10 กันยายน 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 16 กันยายน 2568
Received: August 3, 2025; Revised: September 10, 2025; Accepted: September 16, 2025

สิ่งแวดล้อม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 12 คน ประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานสนับสนุน ผู้ขับเคลื่อนกิจกรรม ผู้ประเมินภายใน และผู้สื่อสารสาธารณะ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบสนทนากลุ่ม ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับเท่ากับ 0.72 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) โครงการมีประสิทธิภาพจากการทำงานแบบเครือข่ายร่วมระหว่างภาคส่วนต่างๆ และการใช้ฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ ส่วนประสิทธิผลแสดงให้เห็นจากการที่ชุมชนสามารถบูรณาการประเด็นสิ่งแวดล้อมเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น 2) การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้มี ปัจจัยสำเร็จ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของเครือข่าย การสนับสนุนจากรัฐ การพัฒนาศักยภาพชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่อง ส่วนอุปสรรค คือ การขาดผู้รับผิดชอบหลัก ความไม่ต่อเนื่องของงาน และข้อจำกัดด้านเครื่องมือสนับสนุน และ 3) แนวทางการพัฒนาประกอบด้วย 6 ประการ ได้แก่ 1) การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนนโยบายฯ แบบถาวรในพื้นที่ 2) การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม 3) การสนับสนุนทางวิชาการ 4) การจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม 5) การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และ 6) การใช้ศักยภาพชุมชนเป็นฐาน ผลการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาระบบมีส่วนร่วมในแผนท้องถิ่นและสร้างกลไกจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน; การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ; ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Abstract

This study aims to 1) examine the efficiency and effectiveness, 2) analyze the success factors and obstacles, and 3) propose guidelines for developing a system and mechanism to drive public policy for health promotion in Southern Thailand, focusing on natural resource and environmental security. A qualitative methodology was employed, with data collected through semi-structured interviews and focus group discussions with 12 key informants, including

representatives from supporting agencies, activity drivers, internal evaluators, and public communicators. The data collection instruments were a semi-structured interview form and a focus group guide, which demonstrated a content validity index of 0.72. Data were analyzed using content analysis.

The study results found that; First, The project was efficient due to collaborative network operations between sectors and the use of spatial databases. Its effectiveness was evidenced by communities successfully integrating environmental issues into local development plans. Second, Key success factors for driving public policy included network participation, government support, community capacity building, and continuous participatory processes. The primary obstacles were the lack of a main responsible agency, project discontinuity, and limitations in supportive tools. Third, Six development guidelines were proposed: 1) establishing a permanent local policy-driving mechanism, 2) enhancing participatory processes, 3) providing academic support, 4) allocating appropriate resources, 5) implementing continuous monitoring and evaluation, and 6) leveraging community potential as a foundation. The study's outcomes can be applied to develop participatory systems for local planning and create sustainable resource management mechanisms.

Keywords: lesson learning; public policy drive; natural resource and environmental security

1. บทนำ

ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Resource and Environmental Security) เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสุขภาวะของประชาชน โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่กำลังเผชิญกับปัญหาทรัพยากรที่มีความเสื่อมโทรมจากการใช้ประโยชน์เกินขีดจำกัด การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรขั้นพื้นฐาน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม, 2565; United Nations Environment Programme, 2019) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีนโยบายรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงรับ ขณะแผนแม่บทระดับชาติเชื่อมโยงท้องถิ่นน้อย ภาคใต้มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงและเปราะบางจากภัยธรรมชาติและเศรษฐกิจ จึงต้องมีนโยบายคำนึงบริบทท้องถิ่นและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน (วรัญญู เสนาสุ และ ธัชธนวัฒน์ พิริยธนพักรุ้, 2562; สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ (Healthy Public Policy) ที่นำเสนอโดย World Health Organization (1986) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการออกแบบนโยบายที่ส่งผลดีต่อสุขภาวะของประชาชน โดยมีการเชื่อมโยงระหว่างสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และสังคม แนวคิดนี้ได้รับการประยุกต์ใช้ในประเทศไทยผ่านการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งมุ่งเน้นส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้ข้อมูลวิจัย และการสนับสนุนกลไกระดับพื้นที่ ตามทิศทางและเป้าหมาย ระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2565-2574) (จิรัชยา เจียวก๊ก, ฐาณิดาภัทฐ์ แสงทอง, ธันยากร ตุดเกื้อ, ซูวารี มอซู, และ เพ็ญ สุขมาก, 2567)

การพัฒนาเชิงพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายสาขา และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบของภาคประชาชน โดยเฉพาะในประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการพื้นที่ และการใช้ประโยชน์อย่างสมดุล (Daily, 1997; จิรัชยา เจียวก๊ก, ฐาณิดาภัทฐ์ แสงทอง, ธันยากร ตุดเกื้อ, ซูวารี มอซู, และ เพ็ญ สุขมาก, 2567) ทั้งนี้แนวคิดการคิดเชิงระบบ (systems thinking) ที่เสนอโดย Meadows, Meadows & Randers (2004) ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมองทรัพยากรในภาพรวมเพื่อให้สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและรองรับการเปลี่ยนแปลงที่ได้ ทั้งนี้จากงานของกาญจนา รอดแก้ว, ภุชงค์ เสนานุช, และ รณรงค์ จันใด (2564) พบว่า ชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนด้านความรู้ ทุน และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ โดยใช้ทุนธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน สามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก สร้างอาชีพ รายได้ และความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้รายงานจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566) ยังระบุอีกว่าการพัฒนาเชิงพื้นที่จะเกิดผลอย่างแท้จริง ต้องตั้งอยู่บนความเข้าใจบริบท ความต้องการของประชาชน และการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

สถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สนส.ม.อ.) ร่วมกับภาคีเครือข่ายในภาคใต้ ได้รับงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง

เสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักพัฒนาภาคีสัมพันธ์และวิเทศสัมพันธ์ ในการการขับเคลื่อนงานของภาคีสุขภาวะในภาคใต้ให้เกิดความเป็นเครือข่ายสุขภาวะโดยใช้กลไกการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ผ่านโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ เน้นการนำข้อเสนอเชิงนโยบายที่ได้จากงานสร้างสุขในแต่ละครั้ง ไปขับเคลื่อนเพื่อสร้างกลไกสานพลังและขยายเครือข่ายการทำงานให้เพิ่มขึ้น และสร้างรูปธรรมความสำเร็จจากการขับเคลื่อนข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยใช้เครื่องมือและกระบวนการนโยบายสาธารณะในการประสาน เชื่อมสานพลัง และยกระดับการทำงานเชิงประเด็น เชิงพื้นที่และเครือข่าย เกิดผลลัพธ์การขับเคลื่อนข้อเสนอเชิงนโยบายในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น การถอดบทเรียนโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ของประเทศไทยประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยในการรวบรวมองค์ความรู้จากภาคปฏิบัตินำไปสู่ความเข้าใจในปัจจัยแห่งความสำเร็จ อุปสรรค และรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากลไกการทำงานเชิงพื้นที่ในระดับท้องถิ่น ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในการออกแบบระบบในการสนับสนุนและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน และต่อยอดสู่การสร้างสุขภาวะที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรอย่างสมดุลในระยะยาวได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยสำเร็จ ปัจจัยอุปสรรค ของโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3 เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพภาคใต้: บทเรียนจากความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง ที่เป็นตัวแทนกลไกต่าง ๆ และมีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 5 กลุ่ม เก็บข้อมูลจนกระทั่งมีความอิ่มตัว ได้แก่ 1) กลไกสนับสนุน ประกอบด้วย ผู้แทนสำนักพัฒนาภาคีสัมพันธ์และวิเทศสัมพันธ์ สสส. ผู้แทนผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และผู้ทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนวิชาการ ของสถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สนส.ม.อ.) จำนวน 3 คน 2) กลไกขับเคลื่อน ประกอบด้วย ผู้ที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนแต่ละประเด็นความมั่นคงทางมนุษย์ในพื้นที่ภาคใต้ จำนวน 3 คน 3) กลไกสนับสนุนเชิงประเด็น ประกอบด้วย ผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุนแต่ละประเด็นความมั่นคงทางมนุษย์ จำนวน 2 คนต่อประเด็น 4) กลไกติดตามประเมินภายในเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา ประกอบด้วย ผู้ประเมินที่ทำหน้าที่ติดตามและประเมินภายในประเด็น 2 คน 5) กลไกการสื่อสารสาธารณะ ประกอบด้วย ผู้ที่ทำหน้าที่ติดตามและสื่อสารสาธารณะ 2 คน รวมทั้งสิ้น 12 คน โดยใช้การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม สำหรับผู้ให้ข้อมูลทุกคน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และ 2) แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัย ผ่านเทคนิคการถอดบทเรียนทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ การทบทวนระหว่างการปฏิบัติ เทคนิคแผนที่ผลลัพธ์ เทคนิคการเรียนรู้จากเพื่อน และเทคนิคการเรียนรู้จากตัวอย่างที่ดี (จิรัชยา เจียวก๊ก, 2568) มีการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยโดยส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหาได้รับการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) จากจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน เป็นรายข้อได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา Index of item objective congruence (IOC) อยู่ในช่วง 0.67– 1.00 ความสอดคล้องทั้งฉบับเท่ากับ 0.72

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีการ คือ 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 2) การลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และ

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนศึกษา เริ่มต้นด้วยการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คัดเลือกออกแบบเครื่องมือและทดลองใช้ การลงพื้นที่ถอดบทเรียนระบบบริการ และการตรวจสอบข้อมูล

3.4 การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง และผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการด้านจริยธรรม เลขที่ psu.pn.2-026/68 ซึ่งผู้วิจัยได้ชี้แจงให้กลุ่มตัวอย่างทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย การปกปิดข้อมูลและการเก็บรักษาความลับ ขอความร่วมมือในการ เข้าร่วมวิจัยด้วยความสมัครใจ อธิบายถึงสิทธิในการถอนตัวออกจากการวิจัยได้ทุกเวลา และการถอนตัวนั้นไม่มีผลเสียใดๆ หากการเข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเกิดความไม่สบายใจ รู้สึกเป็นทุกข์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์มาตรวจสอบ ความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูลโดยวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษา ด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis Method) ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์และแยกเป็นประเด็นตามเนื้อหา ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis) (ชาย โพธิสิตา, 2549)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ประสิทธิภาพ ของระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้

4.1.1 ระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสร้างเสริมสุขภาพในประเด็นความมั่นคงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ภาคใต้ มีลักษณะของกระบวนการที่มีความครอบคลุมในเชิงโครงสร้าง และมีประสิทธิภาพในเชิงกลไกการดำเนินงานโดยเฉพาะในมิติการทำงานแบบภาคีเครือข่าย และการบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างภาคประชาชน ท้องถิ่น ภาครัฐ และสถาบันวิชาการ

“...เครือข่ายชุมชนที่ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงข้อมูลและประสานความร่วมมือระหว่างประชาชน ท้องถิ่น ภาครัฐ และสถาบันวิชาการได้ดี...” (ผู้ให้ข้อมูล 1, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2568)

ขณะที่ประสิทธิภาพของระบบดังกล่าวปรากฏชัดในประเด็นสำคัญคือ การจัดตั้งและขับเคลื่อนกลไกของความร่วมมือในระดับพื้นที่ ด้วยการดำเนินงานโดยเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงข้อมูล ความรู้ และประสานการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในเชิงนโยบาย และการปฏิบัติการในพื้นที่ รวมถึงการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นและระบบติดตามการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศที่มีการจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ เช่น แผนที่ทรัพยากรชุมชน และระบบติดตามสถานะสิ่งแวดล้อม

“...ชุมชนมีส่วนร่วมจัดทำฐานข้อมูลและแผนที่ทรัพยากรของตัวเอง ช่วยให้เห็นภาพปัญหาชัดเจน นำไปสู่การจัดการทรัพยากรที่ลดความเหลื่อมล้ำและมีประสิทธิภาพ...” (ผู้ให้ข้อมูล 2, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2568)

กระบวนการพัฒนาดังกล่าวตั้งอยู่บนหลักการของการผลิตข้อมูลโดยชุมชน (community-based monitoring) ซึ่งทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรได้ ทั้งนี้จากการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่ รวมทั้งการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อน ประกอบไปด้วย กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.) อุทยานแห่งชาติ และกรมเจ้าท่า มีบทบาทในการสนับสนุนด้านข้อมูลต่าง ๆ อีกทั้งองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นมีการ บูรณาการแผนในการพัฒนาท้องถิ่นกับความต้องการของชุมชน และงบประมาณในการสนับสนุน นอกจากนี้การใช้ข้อมูลจากพื้นที่ คือการทำแผนที่ทรัพยากรธรรมชาติระดับหมู่บ้านเพื่อช่วยให้เห็นภาพรวมของปัญหาและศักยภาพในพื้นที่ได้ชัดเจน

4.1.2 การบูรณาการประเด็นสำคัญสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น ประเด็นในเรื่องของภัยพิบัติ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว มีอยู่ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองท้องถิ่น รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่คอยให้ความร่วมมือและผลักดันให้เกิดแผนพัฒนาต่อไปได้ ซึ่งสะท้อนถึงการยอบรับและการเห็นคุณค่าของประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเชิงนโยบาย รวมถึงชุมชนได้รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน เพื่อจัดทำแผนที่ทรัพยากร แผนที่ปัญหา และแผนที่ชุมชนที่สามารถสะท้อนถึงความต้องการได้จริง เพื่อให้เกิดความแม่นยำในการวางแผนพัฒนาและจัดการทรัพยากรในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันละสามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนได้

"...ประเด็นสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรถูกบรรจุเข้าไปในแผนพัฒนาท้องถิ่นแล้ว ทำให้มีการสนับสนุนจากนโยบายและงบประมาณอย่างจริงจัง..." (ผู้ให้ข้อมูล 3, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2568)

จากการดำเนินงานพบว่า ชุมชนสามารถพัฒนาอาชีพและเพิ่มรายได้ เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรในป่าชายเลน การส่งเสริมเศรษฐกิจแมลงชันโรง และการจัดการทรัพยากรที่นำไปสู่การพัฒนาอาชีพเสริมต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีการริเริ่มศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่ เช่น ศูนย์เรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติหรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้และนำไปต่อยอดได้ อีกทั้งประชาชนในหลายพื้นที่มีความรู้ ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นในเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการเสนอความคิดเห็น ตรวจสอบข้อมูลและมีส่วนร่วมในการวางแผนและขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม พบว่าประชาชนบางส่วนยังขาดความเข้าใจในกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายและกลไกการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพ

การดำเนินโครงการมีภาคีร่วมหลายภาคส่วนเข้ามามีบทบาททั้งในด้านการให้ข้อมูลความรู้ การเป็นพี่เลี้ยง และการผลักดันเชิงนโยบาย ส่งผลให้การขับเคลื่อนประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ชุมชนสามารถจัดระเบียบพื้นที่ได้มากขึ้น มีการฟื้นฟูทรัพยากรในบางพื้นที่ การลดปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้เกิดความมั่นคงด้านทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นรากฐานของความมั่นคงทางอาหาร และการพึ่งพิงทรัพยากรในระดับครัวเรือน นอกจากนี้ชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าการดำเนินโครงการส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ การวางแผนการทำงานได้ดีขึ้น การผลิตสินค้าที่เพิ่มขึ้น และมีผลตอบรับที่ดีในหลายด้าน ทั้งนี้ความสำเร็จยังอยู่ในระดับ ปานกลางถึงดี เนื่องจากบางพื้นที่ยังมีปัญหาในด้านการให้ข้อมูลที่ไม่ชัดเจน หรือขาดเครื่องมือสนับสนุน เช่น กล่องบรรจุภัณฑ์ หรือเครื่องมือแจ้งเตือนภัยที่จำเป็นต่อการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 ปัจจัยสำเร็จ ปัจจัยอุปสรรค ของโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้

4.2.1 ปัจจัยสำเร็จ ของโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ความสำเร็จของการขับเคลื่อนความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

การพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน รวมถึงกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการจัดทำแผนชุมชน การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน และการส่งเสริมอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลา กำลังคน และงบประมาณในการดำเนินงาน ซึ่งควรที่จะรับการสนับสนุนเพิ่มเติมเพื่อเกิดเสริมสร้างความยั่งยืนในระยะยาว

“...ดิฉันว่า ความสำเร็จ เกิดจากเครือข่ายในพื้นที่เข้มแข็ง ภาครัฐสนับสนุนดี และชุมชนมีส่วนร่วมจัดทำแผนจัดการทรัพยากรเอง แต่ยังขาดงบประมาณและกำลังคนสำหรับความยั่งยืนระยะยาว...” (ผู้ให้ข้อมูล 3, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2568)

4.2.2 ปัจจัยอุปสรรค ของโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า การดำเนินงานของโครงการพบอุปสรรคสำคัญในการดำเนินโครงการ ได้แก่ การขาดผู้รับผิดชอบหลักที่ชัดเจน ขาดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการข้อมูลและกิจกรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ยังจำกัด รวมถึงขาดความตระหนักในเรื่องการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลให้เกิดการดำเนินงานที่ไม่เป็นตามเป้าหมายและขาดความยั่งยืน

“...สิ่งที่เป็นอุปสรรค ในการทำงานครั้งนี้ คือ ขาดผู้รับผิดชอบชัดเจน การบริหารข้อมูลไม่ต่อเนื่อง และชุมชนมีส่วนร่วมจำกัด ทำให้งานไม่บรรลุเป้าหมายและขาดความยั่งยืน...” (ผู้ให้ข้อมูล 4, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2568)

4.3 แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้

แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ พบประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงความต้องการเชิงโครงสร้างและกระบวนการของภาคประชาชนและภาคีในพื้นที่ ในการพัฒนาระบบและกลไกการสนับสนุนการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ โดยประกอบด้วย

4.3.1 การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนนโยบายฯ แบบถาวรในพื้นที่ การขับเคลื่อนงานนโยบายสาธารณะในระดับพื้นที่ควรมีหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่เป็นแกนกลาง เช่น คณะทำงานระดับท้องถิ่นที่ประจำอยู่ใน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือระดับอำเภอ โดยมีภารกิจในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและภายใน รวมถึงเป็นผู้ติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การมีกลไกขับเคลื่อนนโยบายฯแบบถาวรดังกล่าวจะช่วยให้การดำเนินการ

มีความต่อเนื่อง ไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และสามารถสืบทอดองค์ความรู้และแผนงานได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น

“...ควรมีหน่วยงานหลักในท้องถิ่นทำหน้าที่ประสานงานและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้งานมีเสถียรภาพไม่ขึ้นกับบุคคล...” (ผู้ให้ข้อมูล 2, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2568)

4.3.2 การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้เข้าร่วมโครงการมีมุมมองร่วมกันว่าการพัฒนาจะไม่สามารถเกิดผลอย่างยั่งยืนได้ หากปราศจากการมีส่วนร่วมจากชุมชนอย่างแท้จริง การสร้างเวทีให้ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำกลุ่มอาชีพ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนทั่วไปได้เข้าร่วมกันวางแผน ตัดสินใจและติดตามการดำเนินงาน จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความเป็นเจ้าของร่วม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

“...ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมตัดสินใจและติดตามงานจริงๆ ผ่านเวทีต่างๆ เพื่อสร้างการเรียนรู้และความเป็นเจ้าของร่วม...” (ผู้ให้ข้อมูล 5, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2568)

4.3.3 การสนับสนุนทางวิชาการจากภายนอก ชุมชนยังขาดความรู้เฉพาะด้าน และต้องการการสนับสนุนจากนักวิชาการที่มีความเข้าใจในบริบทท้องถิ่น เพื่อให้ความรู้เสริมศักยภาพ และช่วยประสานกับหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แนวทางนี้ช่วยเพิ่มความมั่นใจให้กับผู้นำและชุมชนในการดำเนินการขับเคลื่อนนโยบายได้

4.3.4 การจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณอย่างเหมาะสม คือ การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะต้องการการสนับสนุนทางทรัพยากรอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะงบประมาณสำหรับกิจกรรม การประชุม การสื่อสาร และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน น้ำประปา เป็นต้น ซึ่งชุมชนเน้นย้ำ หากไม่มีงบประมาณเพียงพอ ความตั้งใจของคนในพื้นที่อาจไม่สามารถกลายเป็นผลลัพธ์ที่จับต้องได้

“...ชุมชนต้องการการสนับสนุนด้านวิชาการจากภายนอกและงบประมาณที่เพียงพอ เพื่อแปลงความตั้งใจให้เป็นผลงานจริง...” (ผู้ให้ข้อมูล 3, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2568)

4.3.5 การติดตาม ประเมินผล และการเรียนรู้ร่วมกัน จัดตั้งระบบการติดตาม และประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อใช้เป็นกลไกในการสะท้อนผลการดำเนินงาน และปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การสร้างวัฒนธรรมการถอดบทเรียน และการมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับพื้นที่จึงมีความสำคัญ

4.3.6 การใช้ศักยภาพของชุมชนและทรัพยากรในพื้นที่ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ความรู้ท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือประสบการณ์จากการรับมือกับภัยพิบัติในอดีต เป็นฐานในการพัฒนา และวางแผนการดำเนินงาน โดยการใช้ทุนทางสังคม และจุดแข็งที่มีอยู่จะช่วยให้แผนพัฒนามีความเป็นจริงและยั่งยืนในระยะยาว

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 ประสิทธิภาพ ของระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ระบบและกลไกที่ดำเนินการในโครงการมีความโดดเด่นด้านประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการดำเนินงานผ่านภาคีเครือข่ายที่บูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคประชาชน หน่วยงานรัฐท้องถิ่น และสถาบันวิชาการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานที่มีโครงสร้างเชิงระบบและสามารถเชื่อมโยงข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ เช่น แผนที่ทรัพยากรและการติดตามสถานะสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนเอง ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างข้อมูลกับการตัดสินใจเชิงนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ Daily (1997) ที่ได้เสนอการใช้ข้อมูลจากระบบนิเวศมาช่วยสนับสนุนการจัดการอย่างสมดุลและยั่งยืน นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับผลการศึกษาโดย กาญจนา รอดแก้ว, ภุชงค์ เสนานุช, และ รณรงค์ จันใด (2564) ที่พบว่า ชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญา และสร้างเครือข่าย สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมชุมชนได้อย่างยั่งยืน และยังสอดคล้องกับ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566) ที่กล่าวถึงความสำคัญของข้อมูลท้องถิ่นในการพัฒนา ส่วนประสิทธิผลของระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ประสิทธิผลในการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการที่ชุมชนสามารถบูรณาการประเด็นสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้เข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ การพัฒนาเสริมอาชีพ และการผลิตสินค้าในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการตนเองที่สอดคล้องกับแนวคิดของ World Health Organization (1986) ที่เน้นการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพผ่านความร่วมมือของทุกภาคส่วน และ ยังสอดคล้องกับ จิรัชยา เจียวก๊ก, ฐาณิดาภัทฐ์ แสงทอง, ธันยากร ตุดเกื้อ, ซูวารี มอซู, และ เพ็ญ สุขมาก (2567) ที่ระบุว่า

ความสำเร็จของการขับเคลื่อนนโยบายในภาคใต้ เกิดจากการเชื่อมโยงกลไกระดับชุมชนเข้ากับการสนับสนุนเชิงวิชาการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสอดคล้องกับ กิตติภพ บุญเอก, ประจักร บัวผัน, และ สุรชัย พิมหา (2568) ที่พบว่า สุนทรียทักษะภาวะผู้นำ โดยเฉพาะทักษะการเป็นผู้นำมีบทบาทโน้มน้าว ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จ สอดคล้องกับบทบาทผู้นำชุมชนในการประสานข้อมูลและความต้องการของคนในพื้นที่

5.2 ปัจจัยสำเร็จ ปัจจัยอุปสรรค ของโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ปัจจัยสำเร็จของโครงการ คือ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และการพัฒนาศักยภาพของชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญการดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย เช่น การจัดทำแผนพัฒนาชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบของชุมชน รวมถึงการส่งเสริมอาชีพเชิงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงถึงการมีพื้นฐานในการปฏิบัติที่เข้มแข็งจากภาคประชาชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ กิตติภพ บุญเอก, ประจักร บัวผัน, และ สุรชัย พิมหา (2568) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของสุนทรียทักษะภาวะผู้นำด้านการสื่อสารเชิงกลยุทธ์และการสร้างความไว้วางใจด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งสะท้อนบทบาทของผู้นำเชิงสุขภาพที่สามารถเชื่อมโยงกับความต้องการของคนในพื้นที่และกำหนดทิศทางของนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ จิรัชยา เจียวก๊ก, ฐาณิดาภัทฐ์ แสงทอง, ธันยากร ตุดเกื้อ, ซูวารี มอซู, และ เพ็ญ สุขมาก (2567) ที่ระบุถึงความสำเร็จในระดับพื้นที่จำเป็นต้องเกิดจากการสร้างกลไกสนับสนุน ที่ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างนโยบาย วิชาการ และภาคประชาชน นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับ กุลการ มงคลชูโชคกวี และ จุฑารัตน์ ชมพันธ์ (2564) ที่กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและตัดสินใจยังมีจำกัด ทำให้โครงการขาดความต่อเนื่อง อุปสรรคสำคัญคือขาดผู้รับผิดชอบชัดเจน ข้อมูลไม่ต่อเนื่อง เข้าถึงยาก การสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ การบริหารแบบบนลงล่าง และข้อจำกัดด้านงบประมาณ เวลา และเครื่องมือ ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้สอดคล้องกับ วรัญญู เสนาสุ และ ธัชธนวัฒน์ พิริยธนพักรุ้ (2562) ที่ระบุว่า หน่วยงานแต่ละระดับมีความแตกต่างกันทั้งในเชิงกายภาพและเชิงสังคม ส่งผลให้เกิดลักษณะที่หน่วยงานในระดับต่าง ๆ ต้องมีความสัมพันธ์และพึ่งพิงกัน ในการส่งมอบนโยบายและการถ่ายทอดหลักการและแนวปฏิบัติ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าระบบนโยบายของรัฐควรมีการกระจายอำนาจและยืดหยุ่นต่อบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่

ที่มีความเปราะบาง และยังสอดคล้องกับ United Nations Environment Programme (2019) ที่เสนอว่าหนึ่งในอุปสรรคหลักของการจัดการทรัพยากรในประเทศกำลังพัฒนา คือ การขาดกลไกที่มีเสถียรภาพและการบูรณาการข้ามหน่วยงาน แต่การที่ไม่มีผู้รับผิดชอบหลักหรือคนที่ทำหน้าที่ประสานงานอย่างชัดเจนในพื้นที่ เป็นอุปสรรคที่ทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ Meadows และคณะ (2004) ที่อธิบายว่า การทำงานจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อมีบุคคล หรือกลไกหลักที่ช่วยขับเคลื่อนและประสานทุกฝ่ายให้ทำงานไปในทิศทางเดียวกัน หากขาดคนหรือหน่วยงานกลางที่มีบทบาทนี้ ระบบก็จะไม่สามารถเดินหน้าได้อย่างราบรื่น และอาจทำให้เกิดความไม่ยั่งยืนในระยะยาวได้

5.3 แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ มีรายละเอียดดังนั้น 1) การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนนโยบายฯ แบบถาวรในพื้นที่ ควรมีหน่วยงานหรือคณะทำงานประจำในระดับตำบลหรืออำเภอที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อให้การขับเคลื่อนงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Meadows et al. (2004) เรื่องจุดเชื่อมหลักของระบบ (Leverage Points) ที่ระบุว่าระบบจะเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีจุดเชื่อมที่ชัดเจน เช่น หน่วยงานแกนกลางที่มีอำนาจ และความต่อเนื่องในการดำเนินงาน 2) การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องเปิดพื้นที่ให้ผู้นำท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ และประชาชนทั่วไปได้เข้ามามีบทบาทตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ จนถึงการติดตามผล เพราะความรู้และความเข้าใจในพื้นที่จริงอยู่ที่คนในชุมชน ซึ่งจะสอดคล้องกับ กิตติภพ บุญเอก, ประจักร บัวผัน, และ สุรชัย พิมหา (2568) ที่พบว่าการสนับสนุนด้านบริหารจัดการและวัสดุอุปกรณ์ ร่วมกับภาวะผู้นำแบบทีม ส่งผลให้งานบรรลุเป้าหมาย แสดงว่าความสำเร็จต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรและประชาชนในพื้นที่ และ สอดคล้องกับแนวทางของ WHO (1986) ที่กล่าวถึงแนวคิด Healthy Public Policy ที่เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสุขภาวะ ในทำนองเดียวกัน ณัฏฐาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล และ กัลยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล, (2567) ได้อธิบายประเด็นเครือข่ายของการมีส่วนร่วม โดยได้ระบุว่าความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกันนั้นเป็นองค์ประกอบของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงเสวย ที่มีกิจกรรมแลกเปลี่ยน ประสานผลประโยชน์ระหว่างกัน มีทั้งรูปแบบที่ได้รับผลประโยชน์ในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน จึงมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อนแม้จะมีจุดมุ่งหมายร่วมเดียวกัน 3) การสนับสนุนทางวิชาการจากภายนอก หลายชุมชนยังขาดองค์ความรู้เฉพาะด้าน เช่น การใช้เทคโนโลยี

การจัดทำฐานข้อมูลหรือการจัดการความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม จึงควรมีการสนับสนุนจากนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญที่เข้าใจบริบทของพื้นที่ สอดคล้องกับ จิรัชยา เจียวก๊ก, ฐาณิดาภัทฐ์ แสงทอง, ธันยากร ตุดเกื้อ, ซูวารี มอซู, และ เพ็ญ สุขมาก (2567) ที่เผยว่าให้มีกลไกวิชาการทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงเพื่อประสานข้อมูลระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ 4) การจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณอย่างเหมาะสม งบประมาณถือเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนกิจกรรม หากไม่มีการจัดสรรที่เพียงพอ แม้ชุมชนจะมีความพร้อมแต่ก็อาจไม่สามารถดำเนินการได้จริง ประเด็นนี้ สอดคล้องกับ Sachs et al. (2019) ที่ระบุว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องมีการลงทุนทั้งในด้านเงินทุนและการเสริมศักยภาพคนอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง 5) การติดตาม ประเมินผลและการเรียนรู้ร่วมกัน ควรมีระบบติดตามที่ชัดเจนและสม่ำเสมอ ทั้งในระดับชุมชนและระดับภายนอก พร้อมจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสะท้อนผลการดำเนินงาน และปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Voulvoulis et al. (2022) ที่ว่าการใช้เครื่องมือและแนวคิดเชิงระบบเพื่อทำความเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือแนวทางที่ดียิ่งขึ้นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 6) การใช้ศักยภาพของชุมชนและทรัพยากรในพื้นที่ การพัฒนาควรตั้งอยู่บนฐานของสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้จากประสบการณ์ หรือเครือข่ายภายในชุมชน เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การพัฒนามีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับบริบทจริง สอดคล้องกับ กาญจนา รอดแก้ว, ภุชงค์ เสนานุช, และ รณรงค์ จันใด (2564) ที่พบว่า ชุมชนที่ใช้ทุนสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมเป็นฐาน จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แต่บางพื้นทียังขาดการสนับสนุนภายนอก การส่งเสริมความรู้ และกลไกติดตามประเมินผลที่ชัดเจน ซึ่งได้สอดคล้องกับเป้าหมายของ United Nations (2015) ที่เน้นให้การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเกิดจากความร่วมมืออย่างเป็นระบบและต่อเนื่องในทุกระดับ และยังสอดคล้องกับ ดนวัต สีพุธสุข, วีณา ลีลาประเสริฐศิลป์, พัฒนา ศิริกุลพิพัฒน์, และ วิลาสินี ธนพิทักษ์ (2567) ที่ได้อธิบายถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน ผลที่เกิดขึ้นจากการบูรณาการแก้ไขปัญหาความยากจน ด้วยกลไกและทักษะการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนั้น สามารถสะท้อนจากรายได้ที่เพิ่มขึ้น อันเนื่องจากการพัฒนาครัวชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน และการพัฒนาทักษะการบริการท่องเที่ยวชุมชน ดังนั้นกลไกการท่องเที่ยวเชิงชุมชน สามารถนำไปพัฒนาชุมชนให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนต่อไป

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

6.1 ความรู้ที่เกิดขึ้นในมิติพื้นที่จากการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ พบว่า ชุมชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของพื้นที่ตนเองมากขึ้น โดยสามารถวิเคราะห์และแยกทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบ เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการจัดทำแผนทางทรัพยากร รวมถึงสามารถนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนจัดการรทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมแหละอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังเกิดความรู้ในการพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ป่าชายเลน การจัดการภัยพิบัติในระดับชุมชน และการนำข้อมูลจากพื้นที่เข้าสู่การจัดการทำแผนของท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

6.2 ความรู้ที่เกิดขึ้นในมิติสังคมจากการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ พบว่า เกิดความรู้เกี่ยวกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสร้างเวทีให้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และประชาชน ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน และความตระหนักถึงปัญหา รวมถึงแนวทางการแก้ปัญหาในระดับพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนสามารถรวมกลุ่มและสร้างพลังทางสังคมในการขับเคลื่อนได้อย่างเข้มแข็ง นอกจากนี้เกิดความรู้ใหม่ในการจัดตั้งกลไกชุมชน เช่น คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (พชต.) ที่สามารถทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.3 ความรู้ที่เกิดขึ้นในมิติความรู้/ภูมิปัญญาจากการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ พบว่า เกิดการรวบรวมและประมวลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ วิถีชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมกับบริบท เกิดการแลกปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ใหม่ ส่งเสริงการเรียนร์แบบมีส่วนร่วมในชุมชน และก่อให้เกิดนวัตกรรมทางสังคมที่เกิดจากฐานความรู้ของคนในพื้นที่

จากการจัดกิจกรรมข้างต้นส่งผลให้เกิดผลผลิต คือ แผนที่ทรัพยากรในพื้นที่ ชุดข้อมูลของพื้นที่ ศูนย์การเรียนรู้ และเกิดอาชีพใหม่ อีกทั้งส่งผลให้เกิดผลลัพธ์คือ การเรียนรู้ร่วมกันชุมชนสามารถจักการทรัพยากรได้ และได้แผนท้องถิ่นที่มีความชัดเจนมากขึ้น และในส่วนของผลกระทบ ส่งผลให้เกดการฟื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่น ชุมชนมีรายได้ที่ยั่งยืน และเป็นชุมชนที่

เข้มแข็ง นอกจากนี้ ระหว่างการจัดกิจกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเกิดองค์ความรู้จากการขับเคลื่อนได้ 3 มิติ ประกอบไปด้วย 1) มิติพื้นที่ ชุมชนรู้จักทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง และสามารถวางแผนจัดการได้อย่างยั่งยืน 2) มิติสังคม : เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนและประสานงานได้ดี และ 3) มิติความรู้ สามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับองค์ความรู้ใหม่ ในเกิดนวัตกรรมที่เหมาะกับพื้นที่

ภาพที่ 1. ระบบและกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพภาคใต้ ประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ จากประสิทธิผลของการดำเนินงานขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะในประเด็นความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดข้อเสนอที่เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบและกลไกในการขับเคลื่อน 6 แนวทาง ประกอบไปด้วย 1) แต่งตั้งหน่วยงานประสานงานใน

พื้นที่ 2) ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) การสนับสนุนวิชาการให้เข้ากับบริบทพื้นที่ 4) จัดสรรงบประมาณให้เหมาะสมกับการดำเนินงาน 5) สร้างระบบติดตามและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และ 6) ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนสังคมเป็นฐานพัฒนาอย่างยั่งยืน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 จัดตั้งกลไกขับเคลื่อนนโยบายฯ แบบถาวรในพื้นที่ โดยให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) ร่วมกับ กระทรวงมหาดไทย สนับสนุนการจัดตั้งคณะทำงานระดับท้องถิ่น เพื่อประสานงานและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

7.1.2 บูรณาการแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ กระทรวงมหาดไทย และ อบต./เทศบาล นำประเด็นสิ่งแวดล้อมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน

7.1.3 สนับสนุนฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ โดย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรจัดทำและอัปเดตแผนที่ทรัพยากรธรรมชาติและระบบติดตามสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน

7.1.4 ส่งเสริมอาชีพสีเขียว โดย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาโครงการส่งเสริมอาชีพที่เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม โดยจัดเวทีประชาคมอย่างสม่ำเสมออย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามผล

7.2.2 การสนับสนุนทางวิชาการสถาบันการศึกษาควรจัดทีมพี่เลี้ยงนักวิชาการลงพื้นที่เพื่อให้คำปรึกษาและพัฒนาองค์ความรู้เฉพาะด้าน

7.2.3 การจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอสำหรับกิจกรรมขับเคลื่อนนโยบาย

7.2.4 การติดตามและประเมินผล มีการจัดตั้งระบบประเมินผลร่วมกันทั้งในระดับชุมชนและระดับนโยบาย เพื่อปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.3.1 ควรศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยที่หลากหลายขึ้น เช่น รูปแบบผสานวิธี (Mixed Methods) และพิจารณาความครอบคลุมพื้นที่อื่น ๆ ในภาคใต้หรือภูมิภาคอื่นของประเทศไทย เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความครอบคลุมของผลการศึกษา

7.3.2 ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรคระหว่างพื้นที่ที่มีลักษณะทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่างกัน เพื่อหาข้อสรุปที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

7.3.3 พัฒนาเครื่องมือวิจัยให้มีความแม่นยำและครอบคลุมมากขึ้น เช่น การใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ

7.3.4 ศึกษาผลกระทบของโครงการในระยะยาว เพื่อประเมินความยั่งยืนของระบบและกลไกที่พัฒนาขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา รอดแก้ว, ภุชงค์ เสนานุช, และ รณรงค์ จันใด. (2564). การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 19*(1), 48-66. สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/247029/168458

กิตติภพ บุญเอก, ประจักร บัวผัน, และ สุรชัย พิมหา. (2568). การสนับสนุนจากองค์การและสุนทรียทักษะภาวะผู้นำที่มีผลต่อบทบาทในการควบคุมกำกับของผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น, 7*(2), e274266. สืบค้นจาก https://he02.tci-thaijo.org/index.php/jkkpho/article/view/274266

กุลการ มงคลชูโชคทวี, และ จุฑารัตน์ ชมพันธุ์. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำคลองบ้านนาจังหวัดสระบุรี. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน, 17*(2), 22–41. สืบค้นจาก https://doi.org/10.14456/jem.2021.9

จิรัชยา เจียวก๊ก, ฐาณิดาภัทฐ์ แสงทอง, ธันยากร ตุดเกื้อ, ซูวารี มอซู, และ เพ็ญ สุขมาก. (2567). *การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพในภาคใต้ของไทย* (รายงานวิจัย). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

จิรัชยา เจียวก๊ก. (2568). *เทคนิคการพัฒนาชุมชน.* ปัตตานี : โรงพิมพ์ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ชาย โพธิสิตา. (2549). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ณัฏฐาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล, และ กัลยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล. (2567). รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” กับความมั่นคงทางอาหาร. *วารสารพิพัฒนสังคม, 1*(2), 35-50. สืบค้นจาก https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jsdrp/article/view/836

ดนวัต สีพุธสุข, วีณา ลีลาประเสริฐศิลป์, พัฒนา ศิริกุลพิพัฒน์, และ วิลาสินี ธนพิทักษ์. (2567). สถานการณ์ความยากจน และกลไกการท่องเที่ยวเชิงชุมชนโดยใช้ครัวเรือนยากจนเป็นฐานในอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. *วารสารพิพัฒนสังคม, 1*(1), 16-30. สืบค้นจาก https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jsdrp/article/view/635

วรัญญู เสนาสุ, และ ธัชณวัฒน์ พิริยธนพัทธุ์. (2562). องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับนโยบายการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: บทวิเคราะห์เครือข่ายความสัมพันธ์เชิงนโยบาย. *Thai Journal of East Asian Studies, 23*(2), 248–259. สืบค้นจาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/easttu/article/view/241350

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2565*). แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2566-2570.* กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *รายงานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Daily, G. C. (1997). *Nature’s services: Societal dependence on natural ecosystems.* Washington, DC: Island Press.

Meadows, D. H., Meadows, D. L., & Randers, J. (2004). *Limits to growth: The 30-year update.* London: Chelsea Green.

Sachs, J. D., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., & Fuller, G. (2019). *Sustainable development report 2019*. New York, NY: Bertelsmann Stiftung and Sustainable Development Solutions Network (SDSN).

Voulvoulis, N., Giakoumis, T., Hunt, C., Kioupi, V., Petrou, N., Souliotis, I., Vaghela, C., & Wan Rosely, W. I. H. binti. (2022). Systems thinking as a paradigm shift for sustainability transformation. *Global Environmental Change, 75*, 102544. https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2022.102544

United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Retrieved from https://sdgs.un.org/2030agenda

United Nations Environment Programme (UNEP). (2019). *Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

World Health Organization. (1986). Ottawa Charter for Health Promotion. First International Conference on Health Promotion, Ottawa, Canada, 17–21 November 1986. Retrieved from https://iris.who.int/items/9e6f3c72-3669-4f82-a3e2-990b1c4df471

ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ: นวัตกรรมทางการเมือง เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานราก โดยภาคประชาชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี *

Deliberative Democracy: A Political Innovation to Advance Grassroots Community Democracy through Civil Society in Surat Thani Province

ธุวพล ทองอินทราช
Tuvapon Tong-intarach
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University
E-mail: tuvapon1983@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและรูปแบบของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือสำหรับสร้างนวัตกรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชน 2) ศึกษากระบวนการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชน 3) ศึกษากลไกและแนวทางการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี กำหนดรูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี โดยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากสมาชิกชุมชน จำนวน 173 คน สถิติที่ใช้คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอด้วยตารางและอธิบายเพิ่มเติม เชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม จากตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาอธิบาย

* ได้รับบทความ: 14 มิถุนายน 2568; แก้ไขบทความ: 17 สิงหาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 19 สิงหาคม 2568
Received: June 14, 2025; Revised: August 17, 2025; Accepted: August 17, 2025

ผลจากการวิจัย พบว่า 1) แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือประกอบด้วย 8 หลักการ 4 องค์ประกอบ 3 เงื่อนไข ส่วนรูปแบบแยกออกเป็น 10 รูปแบบ 3 กลุ่ม โดยรูปแบบที่ชุมชนให้ความสำคัญมากที่สุด คือ เวทีอภิปรายประเด็นปัญหา ($\overline{X}$ = 4.70) รองลงมาคือ วงเสวนาแก้ไขปัญหาชุมชน ($\overline{X}$ = 4.30) และการสำรวจความคิดเห็นแบบปรึกษาหารือ ($\overline{X}$ = 3.98) ตามลำดับ 2) กระบวนการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือประกอบด้วย 5 กระบวนการ 16 ปัจจัย เพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ และ 3) กลไกและแนวทางประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ประกอบด้วย 3 กลไก 15 องค์ประกอบ โดยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกกลุ่มเพื่อการสร้างและพัฒนา ตลอดจนถึงการถ่ายทอดและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมทางเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยจากฐานรากจากภาคประชาชนให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนได้ต่อไป

คำสำคัญ: ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ; นวัตกรรมทางการเมือง; ชุมชนท้องถิ่น

Abstract

This study aims to examine 1) the conceptual framework and models of deliberative democracy as a political innovation designed to advance grassroots democracy through active civil society engagement; 2) the processes involved in the creation and to develop deliberative democratic aimed at advancing democracy within grassroots through civil society participation; and 3) the mechanisms and appropriate applications within the deliberative democratic for grassroots through civil society participation context in Surat Thani Province. Using a mixed-methods research design, the quantitative phase involved the collection of data through questionnaires distributed to 173 community members. Descriptive statistics, including percentages, means, and standard deviations, are presented in tables accompanied by detailed explanations. Qualitative data were

obtained through in-depth interviews and focus group discussions with 15 key informants representing diverse stakeholder groups and were analyzed and presented using descriptive methods.

The findings reveal that 1) the concept of deliberative democracy comprises 8 core principles, 4 essential components, and 3 necessary conditions; the engagement can be grouped into 10 distinct patterns categorized into 3 groups, community members prioritized problem-discussion forums ($\bar{x}$ = 4.70), followed by community problem-resolution workshops ($\bar{x}$ = 4.30), and deliberative opinion surveys ($\bar{x}$ = 3.98); and 2) the development process of deliberative democracy consists of 5 stages and 16 critical factors essential for promoting political innovation; and 3) the mechanisms and appropriate applications of deliberative democracy involve 3 mechanisms and 15 components, emphasizing the need for collaborative integration among all stakeholder groups to facilitate the creation, development, dissemination, and practical implementation of deliberative democratic innovations, which are derived from local community participation with the aim of strengthening and sustaining democracy at the foundational level through civil society engagement.

Keywords: deliberative democracy; political innovation; local community

1. บทนำ

ประเทศไทยภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาแบบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (ลิขิต ธีรเวคิน, 2550) จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2568) เป็นเวลากว่า 93 ปี หากพิจารณาในแง่ของพัฒนาการทางการเมือง ก็ยังไม่สามารถสถาปนาระบอบประชาธิปไตยของไทยให้มีเสถียรภาพเข้มแข็งในสังคมไทยได้ ด้วยสภาพปัญหาสำคัญหลายประการ ที่ทำให้ประชาธิปไตยของประเทศไทยไม่พัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 ก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง จนนำไปสู่การประกาศใช้

รัฐธรรมนูญฉบับสำคัญฉบับหนึ่งของประเทศไทย คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการปฏิรูปการเมือง กระทั่งถึงฉบับปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยคาดหวังว่าจะเป็นกลไกที่จะสามารถสถาปนาระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมั่นคงในสังคมไทย โดยปัญหาสำคัญหลัก ๆ ที่หยุดพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยไทย ก็คือ ข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทน ที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมการเมืองไทยได้ เนื่องจากการเมืองไทยแบบตัวแทนวนเวียนอยู่กับปัญหาเดิม ๆ เช่น การคอรัปชั่น การแย่งชิงอำนาจ การทุจริตเลือกตั้ง รวมถึงการรัฐประหาร (เสน่ห์ จามริก, 2549) จนกลายเป็นวงจรของปัญหาซ้ำซากที่ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช นักรัฐศาสตร์คนสำคัญของไทย เรียกปรากฏการณ์ดังกล่าวว่า “วงจรอุบาทว์การเมือง” (Vicious Circle) (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2554) ประกอบกับปัญหาสำคัญอีกประการ คือ การกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยจากฐานรากโดยภาคประชาชนและชุมชมท้องถิ่น ที่มีการกล่าวถึงกัน ตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2537 แต่เริ่มชัดเจนขึ้นภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ.2542 โดยหวังว่าการกระจายอำนาจดังกล่าว จะเป็นกลไกสำคัญในการปฏิรูปการเมืองแบบตัวแทนที่มีข้อจำกัด และเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการปกครองตนเองของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง อันเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศ เพราะชุมชนท้องถิ่นถือเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล, 2563)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว การแสวงหาทางออกให้แก่ประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาการเมืองไทยไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น และแนวทางที่สำคัญอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็คือ การพิจารณาถึงประชาธิปไตยในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา และแนวทางใหม่ที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับสังคมการเมืองไทยในปัจจุบัน ก็คือ การนำประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (ชัยณรงค์ เครือนวน, 2556) มาใช้เป็นทั้งแนวคิดและเครื่องมือ เพื่อสร้างนวัตกรรมทางการเมืองสำหรับแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบอบประชาธิปไตย โดยเริ่มจากชุมชนท้องถิ่น เพราะถ้าหากชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง ก็จะเป็นรากฐานที่ส่งผลให้ประเทศมีความเข้มแข็งมั่นคงตามไปด้วย และการใช้ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นเครื่องสำคัญให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ยังถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการแก้ไขปัญหาข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทน และยังถือเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

แต่จะต้องอาศัย กระบวนการสร้าง พัฒนา และปรับประยุกต์ใช้ โดยคนในชุมชนท้องถิ่นและเพื่อคนในชุมชนท้องถิ่นเอง อย่างไรก็ตาม การใช้แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือดังกล่าวยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ยุทธศาสตร์ชาติ: (ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม) ประเด็นยุทธ์ศาสตร์ที่ 4.4.3 คือ การสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน (สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) โดยสนับสนุนให้ประชาชนสามารถรวมกลุ่ม และมีเวทีกลางเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และเพื่อปรึกษาหารือกิจการที่เป็นประเด็นสาธารณะ สามารถกำหนดเป้าหมายการพัฒนาบนฐานการมีข้อมูลและการใช้เหตุผล และสร้างข้อตกลงร่วมกันที่สามารถผูกพันและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และลดความขัดแย้งได้อันจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยที่ระดับฐานราก และสร้างความสมานฉันท์ตลอดจนปรับบทบาทภาครัฐให้เป็นฝ่ายสนับสนุนให้ชุมชนจัดการตนเองได้มากขึ้น โดยรัฐเป็นที่ปรึกษาสนับสนุนองค์ความรู้และพัฒนาทักษะในการบริหารจัดการให้กับชุมชน เพื่อเป็นพลังของการพัฒนา ด้วยความสำคัญดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการวิจัยในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยมุ่งตอบคำถามที่สำคัญ คือ ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในฐานะนวัตกรรมทางการเมือง มีแนวคิดและรูปแบบที่สำคัญอย่างไรบ้าง เพื่อนำไปสู่กระบวนการสร้างและพัฒนา ตลอดจนถึงกลไกการปรับประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นฐานรากโดยภาคประชาชนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืนสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ศึกษาแนวคิดและรูปแบบของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือสำหรับสร้างนวัตกรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2 ศึกษากระบวนการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.3 ศึกษากลไกและแนวทางการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบเป็น “การวิจัยเชิงผสานวิธี” (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีพื้นที่การวิจัย คือ ชุนชนท่าอู่ ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 3 ชนิด คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอด้วยตาราง และอธิบายเพิ่มเติม การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณา (Descriptive Research) หลังจากนั้นทำการสังเคราะห์สรุป เขียนบรรยายเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การศึกษาเชิงปริมาณ ประชากร ประกอบด้วย ครัวเรือนในชุมชนท่าอู่ ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 302 ครัวเรือน ใช้การคำนวณกลุ่มตัวอย่าง Yamane (1973) เนื่องจากทราบกลุ่มจำนวนประชากร ได้ขนาดตัวอย่างได้ 173 ครัวเรือน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) การศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม จำนวน 15 คน โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกจากตัวแทนของชุมชนและเป็นผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วัตถุประสงค์ข้อ1 เครื่องมือคือ แบบสอบถาม มีการพัฒนามาจากแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ มีการทดสอบความเชื่อมั่น และความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ อย่างน้อย 3 ท่าน วัตถุประสงค์ข้อ 2 เครื่องมือคือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีการทดสอบความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือของแบบประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมจากผู้เชี่ยวชาญ อย่างน้อย 3 ท่าน ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเป็นไปตามเกณฑ์ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และทดสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.910 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด และวัตถุประสงค์ ข้อ3 เครื่องมือคือ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม มีการทดสอบความเชื่อมั่นและความน่าเชื่อถือของแบบประเมินการเข้าร่วมกิจกรรม และแบบบันทึกการสนทนากลุ่มจากผู้เชี่ยวชาญ อย่างน้อย 3 ท่าน ทั้งแบบประเมินเข้าร่วมกิจกรรมและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล วัตถุประสงค์ข้อ1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม มีการพัฒนามาจากแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

เพื่อสำรวจแนวคิดและรูปแบบของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ แบบสอบถามเก็บรวบรวมจากชุมชนท่าอู่ ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 302 ครัวเรือน ใช้การคำนวณกลุ่มตัวอย่าง Yamane (1973) โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 172.079 ครัวเรือน จากการคำนวณตามสูตร ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็น 173 ครัวเรือน วัตถุประสงค์ข้อ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบที่เป็น ต้นแบบ (Developing Model) นวัตกรรมการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากตัวแทนชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน และ วัตถุประสงค์ข้อ 3 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกันกับการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอ สำหรับการถ่ายทอดกลไกการนำประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในฐานะนวัตกรรมการเมืองไปประยุกต์ใช้ส่งเสริมศักยภาพการทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่น จากตัวแทนชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ข้อ 1 เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติพรรณนา ในการอธิบาย วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปข้อมูลการวิจัยเพื่อตอบ วัตถุประสงค์ข้อ 1 คือ แนวคิดและรูปแบบของนวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ วัตถุประสงค์ข้อ 2 เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาในการอธิบาย วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปข้อมูลการวิจัยเพื่อตอบ วัตถุประสงค์ข้อ 2 คือ กระบวนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ และวัตถุประสงค์ข้อ 3 เครื่องมือเป็นแบบการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาในการอธิบาย วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปข้อมูลการวิจัย เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3 คือ กลไกการถ่ายทอดและแนวทางการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมของ นวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

3.5 จริยธรรมการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยได้ดำเนินการเสนอขอรับรองว่าการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี หมายเลขอ้างอิงการรับรองที่ (SRU-EC 2025/067)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 แนวคิดและรูปแบบของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือสำหรับสร้างนวัตกรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (สติธร ธนานิธิโชติ, วิชุดา สาธิตพร, นิตยา โพธิ์นอก, และ ชลัท ประเทืองรัตนา, 2559) เป็นผลพวงมาจากความพยายามของของนักพัฒนาประชาธิปไตยของโลกตะวันตก ต่อการแก้ไขปัญหาและข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพื่อแสวงหาแนวทางการสร้างประชาธิปไตย (บูฆอรี ยีหมะ, 2551) ที่หันกลับมาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสาธารณะต่าง ๆ ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อตนเองและชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ด้วยการใช้เหตุผล เพื่อให้การมีส่วนร่วมและการตัดสินใจต่าง ๆ มีความชอบธรรม (Fischer, 2004) โดยทางออกหนึ่งของปัญหาดังกล่าวคือ กระบวนการที่ทำให้ประชาธิปไตยเป็นรูปธรรม สามารถนำผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตั้งแต่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มาร่วมประชุม พูดคุย สนทนา ปรึกษาหารือกัน เพื่อแสวงหาทางออกร่วมกันต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณะของชุมชนท้องถิ่น ทางออกดังกล่าวเรียกว่า “แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ” (Dryzek, 2000) โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเกิดความรู้ห่วงใยใส่ใจมิใช่แค่ผลประโยชน์ของตนเองเท่านั้น หากแต่เรียนรู้ที่จะกังวลต่อผลประโยชน์สาธารณะเพื่อหาทางออกของปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นธรรมให้แก่สังคม (Fishkin, 2009) ตลอดจนถึงชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ การนำแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือไปใช้ปฏิบัติ นอกจากจะสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว ยังช่วยสร้างความเป็นพลเมืองที่มีสำนึกสาธารณะประชาธิปไตยที่มีคุณค่าและความหมาย สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้อย่างแท้จริง (Bohman, 2000)

จากสาระสำคัญต่าง ๆ ดังกล่าว ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ จึงประกอบไปด้วยแนวคิด(Concept) ที่สำคัญ ๆ ดังนี้ (Gutmann & Thompson, 2004) 1) การตกลงร่วมกันด้วยเหตุผล (Reason-Giving Requirement) 2) พลเมืองทุกคนสามารถเข้าถึงได้ (Accessible) 3) การเป็นข้อผูกมัด (Binding) 4) ความเป็นพลวัตร (Dynamic) 5) ความชอบธรรม (Legitimacy) 6) จิตวิญญาณสาธารณะ (Public Spirited Perspectives) 7) การตัดสินใจ (Decision) 8) ฉันทามติ (Consensus) 9) การมีส่วนร่วมของพลเมือง (Citizens)

10) การวินิจฉัยจากสาธารณะที่รอบคอบ (Informed Public Judgment) 11) โอกาสในการปรึกษาหารือ (Opportunities for Deliberation) และ 12) ผลลัพธ์ที่น่าเชื่อถือ (Credible Results) (Weeks, 2000) ซึ่งสามารถสังเคราะห์และสรุปมโนทัศน์สำคัญต่าง ๆ ดังกล่าวของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในเชิงกระบวนการได้ดัง ภาพที่ 1 ดังนี้

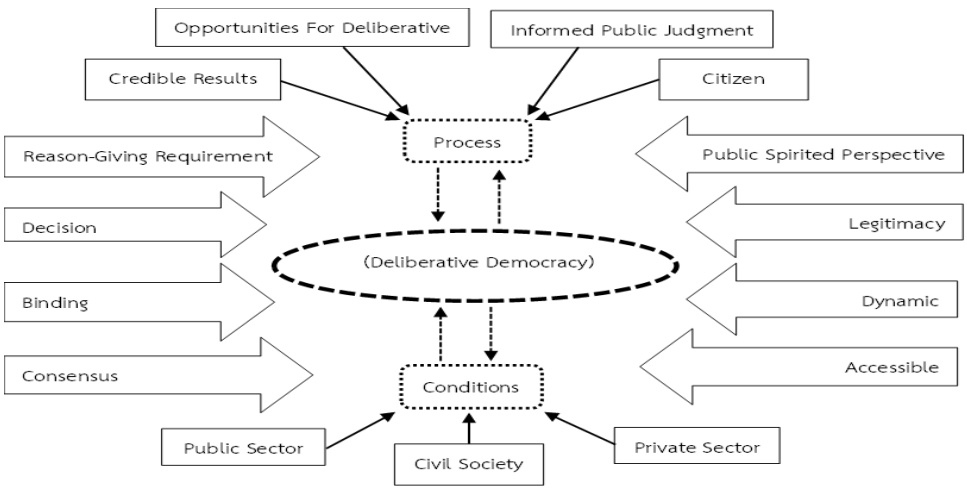

ภาพที่ 1. แนวคิดสำคัญของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในเชิงกระบวนการ

จากภาพที่ 1 กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ประกอบไปด้วยมโนทัศน์ที่สำคัญอย่างน้อย 8 ประการ สำหรับเป็นปรัชญาพื้นฐานให้แก่ กระบวนการ (Process) ในทางปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ และอีก 3 เงื่อนไข (Conditions) ที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ ของการผลักดันแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ สู่การปฏิบัติใช้จริงของชุมชนท้องถิ่น ขณะที่รูปแบบของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ประกอบด้วย 10 รูปแบบ โดยแยกออกเป็น 3 ประเภท สำคัญ ๆ ดังนี้ (สติธร ธนานิธิโชติ, วิชุดา สาธิตพร, นิตยา โพธิ์นอก, และ ชลัท ประเทืองรัตนา, 2559) 1) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือประเภทกลุ่มขนาดเล็ก (กำหนดจำนวนไม่เกินหลักสิบ) ประกอบด้วย กระบวนการลูกขุนพลเมือง (Citizens Jury) การเสวนาหาฉันทามติ (Consensus Conference) การสานเสวนาพิจารณาทางเลือก (Choice work Dialogue) 2) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือประเภทกลุ่มขนาดกลาง (กำหนดจำนวนไม่เกินหลักร้อย) ประกอบด้วย เวทีอภิปรายประเด็น

ปัญหา (Issue Forums) วงเสวนาแก้ปัญหาชุมชน (Study Circles) การสำรวจความคิดเห็นแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Polling) สภาพลเมือง (Citizens Assemblies) และ 3) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือประเภทกลุ่มขนาดใหญ่ (กำหนดจำนวนหลายพันคน) ประกอบด้วย การประชุมเมือง (Town Meeting) การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม (Participatory Budgeting) การปรึกษาหารือแบบออนไลน์ (Online Deliberative) และจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 173 ตัวอย่าง ในพื้นที่ชุมชนท่าอู่ ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 67.1) อายุ 36-60 ปี (ร้อยละ 47.4) มีสถานภาพสมรสแล้ว (ร้อยละ 52.8) การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 41.62) และระดับรายได้ต่อเดือนส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 15,000-20,000 บาท (ร้อยละ 59.0) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองท้องถิ่น (ร้อยละ 68.8) กิจกรรมการปรึกษาหารือสาธารณะเกี่ยวกับการเมืองการปกครองท้องถิ่น (ร้อยละ 38.2) และกิจกรรมการสร้างนวัตกรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่น (ร้อยละ 56.6)

สำหรับการแปลผลค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับรูปแบบของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของ Best (1981) ในการแปลความหมายค่าระดับ ดังนี้ ช่วงคะแนน 1.00-1.80 หมายถึง น้อยที่สุด ช่วงคะแนน 1.81-2.60 หมายถึง น้อย ช่วงคะแนน 2.61-3.40 หมายถึง ปานกลาง ช่วงคะแนน 3.41-4.20 หมายถึง มาก ช่วงคะแนน 4.21-5.00 หมายถึง มากที่สุด โดยปรากฏผลดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับรูปแบบเวทีอภิปรายประเด็นปัญหา ($\overline{X}$ =4.70) วงเสวนาแก้ไขปัญหาชุมชน ($\overline{X}$ =4.30) การสำรวจความคิดเห็นแบบปรึกษาหารือ ($\overline{X}$ =3.98) การเสวนาหาฉันทามติ ($\overline{X}$ =3.25) การประชุมหมู่บ้าน ($\overline{X}$ =3.09) การสานเสวนาพิจารณาทางเลือก ($\overline{X}$ =3.02) การประชุมกลุ่มระดมสมอง ($\overline{X}$ =2.75) การบูรณาการรูปแบบต่าง ๆ ร่วมกัน ($\overline{X}$ =2.65) การปรึกษาหารือแบบออนไลน์ ($\overline{X}$ =2.51) และการจัดเวทีชี้แจงสาธารณะ ($\overline{X}$ =2.48) ตามลำดับ

4.2 กระบวนการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

กระบวนการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ คือ สิ่งที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยจะเกิดผลสัมฤทธิ์กลายเป็นนวัตกรรมทางการเมืองที่สำคัญได้นั้น

จะต้องอาศัยกลไกที่สำคัญ คือ “ร่วมกันสร้าง ร่วมกันพัฒนา และร่วมกันขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย” ที่ชุมชนท้องถิ่นคาดหวัง คือ ประชาธิปไตยที่มั่นคงบนฐานของชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งด้วยแนวคิดกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ประกอบด้วย 5 กระบวนการ 16 ปัจจัยที่เป็นองคาพยพสำคัญ ๆ โดยทั้ง 5 กระบวนการ และ 16 ปัจจัยนี้ มาจากการสังเคราะห์และสรุปจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน/รูป ซึ่งประกอบด้วย 1) นักวิชาการท้องถิ่น 2) ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านเพื่ออนุรักษ์บึงขุนทะเล 3) ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าเขาท่าเพชร 4) เจ้าอาวาสวัดท่าอู่ 5) พระนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น 6) ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคมเทศบาลตำบลขุนทะเล 7) นักพัฒนาชุมชนชำนาญการเทศบาลตำบลขุนทะเล 8) แกนนำชุมชนท่าอู่ 9) ปราชญ์ชุมชนท่าอู่ และ 10) ตัวแทนชาวบ้านชุมชนท่าอู่ ซึ่งได้แสดงความคิดเห็นต่อกระบวนการสร้างและพัฒนาโดยสามารถสรุป ดังนี้ (ทำการสัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 10 และ 11 มิ.ย. 2568)

4.2.1 กระบวนการสร้างนวัตกรรมประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ 1) องค์ความรู้ 2) กระบวนการ และ 3) การสนับสนุน

4.2.2 กระบวนการพัฒนานวัตกรรมประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ 1) สถาบันอุดมศึกษาพื้นที่ 2) นักวิชาการท้องถิ่น และ 3) ชุมชนท้องถิ่น

4.2.3 กระบวนการบูรณาการความร่วมมือจากทุกกลไกที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ 1) องค์กรพัฒนาเอกชน 2) เครือข่ายชุมชน 3) กลุ่มชุมชนเมือง และ 4) ภาคเอกชน

4.2.4 กระบวนการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ 1) ภาคประชาชน 2) องค์ปกครองส่วนท้องถิ่น และ 3) ภาครัฐ และ

4.2.5 นวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือโดยภาคประชาชน ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ 1) ระยะสั้น 2) ระยะกลาง และ 3) ระยะยาว

จากสาระสำคัญดังกล่าวของ กระบวนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานราก โดยภาคประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถสังเคราะห์สรุปออกมาเป็นตัวแบบดังภาพที่ 2 ดังนี้

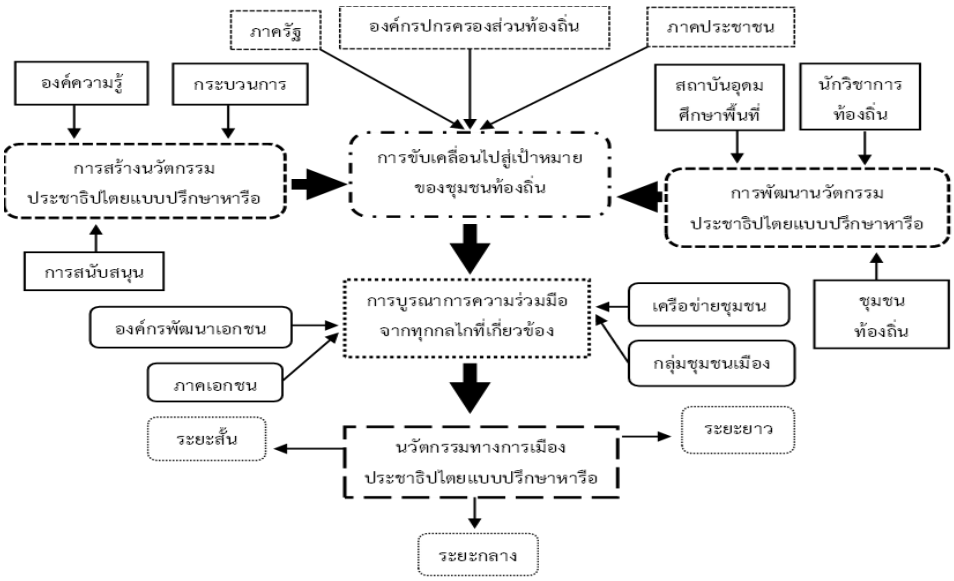

ภาพที่ 2. กระบวนการร่วมสร้าง ร่วมพัฒนา และร่วมขับเคลื่อนนวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

4.3 กลไกและแนวทางการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลไกและแนวทางการประยุกต์ใช้ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชน ให้เกิดผลสัมฤทธิ์กลายเป็นนวัตกรรมทางการเมืองได้นั้น ต้องอาศัยกลไกที่สำคัญโดยการ “ร่วมกันถ่ายทอด ร่วมกันประยุกต์ใช้ และร่วมกันขับเคลื่อนให้เกิดผลลัพธ์”ประชาธิปไตยที่มั่นคงบนฐานของชุมชนท้องถิ่นที่เข็มแข็ง ด้วยกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ซึ่งประกอบด้วย 3 กลไก 15 องค์ประกอบสำคัญ ๆ โดยทั้ง 3 กลไก 15 องค์ประกอบ มาจากการสังเคราะห์และสรุปจากการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน/รูป ซึ่งประกอบด้วย 1) นักวิชาการท้องถิ่น 2) ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านเพื่ออนุรักษ์บึงขุนทะเล 3) ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสัตว์ป่าเขาท่าเพชร 4) เจ้าอาวาสวัดท่าอู่ 5) พระนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น 6) ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคมเทศบาลตำบลขุนทะเล 7) นักพัฒนาชุมชนชำนาญการเทศบาลตำบลขุนทะเล 8) แกนนำชุมชน

ท่าอู่ 9) ปราชญ์ชุมชนท่าอู่ และ 10) ตัวแทนชาวบ้านชุมชนท่าอู่ ซึ่งได้แสดงความคิดเห็นต่อกลไกและแนวทางการประยุกต์ใช้โดยสามารถสรุป ดังนี้

4.3.1 กลไกการถ่ายทอดนวัตกรรมประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ภาคประชาชน 3) ชุมชนท้องถิ่น 4) ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และ 5) การบูรณาการจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

4.3.2 กลไกการประยุกต์ใช้นวัตกรรมประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) องค์ความรู้ 2) กระบวนการ 3) กิจกรรม และ 4) รูปแบบ

4.3.3 กลไกการพัฒนาประชาธิปไตยฐานรากโดยภาคประชาชนด้วยนวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1) การติดตาม 2) การประเมินผล 3) การปรับปรุงแก้ไข 4) การขยายผล 5) การสนับสนุน และ 6) ความร่วมมือ

จากสาระสำคัญดังกล่าวของ กลไกและแนวทางการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมของนวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานราก โดยภาคประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี สามารถสังเคราะห์และสรุปเป็นตัวแบบได้ดัง ภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3. กลไกการถ่ายทอดและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 แนวคิดและรูปแบบของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือสำหรับสร้างนวัตกรรมทางการเมืองเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชน

แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ เป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญ สำหรับการแก้ไขปัญหาและข้อจำกัดของประชาธิปไตยแบบตัวแทน โดยมุ่งเน้นการสร้างโอกาสให้ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง เพื่อกำหนดความเป็นไปของชีวิตและกิจการสาธารณะด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และอาจจะส่งผลกระทบต่อตนเองและชุมชนท้องถิ่น โดยวางอยู่บน**แนวคิดที่เป็นปรัชญาพื้นฐานที่สำคัญ** คือ 1) การตกลงร่วมกันด้วยเหตุผล 2) พลเมืองทุกคนสามารถเข้าถึงได้ 3) การเป็นข้อผูกมัด 4) ความเป็นพลวัตร 5) ความชอบธรรม 6) จิตวิญญาณสาธารณะ 7) การตัดสินใจ 8) ฉันทามติ 9) การมีส่วนร่วมของพลเมือง 10) การวินิจฉัยจากสาธารณะที่รอบคอบ 11) โอกาสในการปรึกษาหารือ และ 12) ผลลัพธ์ที่น่าเชื่อถือ

โดยแนวคิดทั้ง 12 ประการดังกล่าว สามารถสังเคราะห์ออกมาเป็น 2 องค์ประกอบสำคัญ คือ **1. “หลักการ”** ประกอบด้วย 1) จิตวิญญาณสาธารณะ 2) ฉันทามติ 3) ความชอบธรรม 4) ความเป็นพลวัตร 5) การเป็นข้อผูกมัด และ 6) พลเมืองทุกคนสามารถเข้าถึงได้ และ **2. “หลักปฏิบัติ”** ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมของพลเมือง 2. การตกลงร่วมกันด้วยเหตุผล 3) โอกาสในการปรึกษาหารือ 4) การตัดสินใจ 5) การวินิจฉัยจากสาธารณะที่รอบคอบ และ 6) ผลลัพธ์ที่น่าเชื่อถือโดยหัวใจสำคัญอยู่ที่การประสานระหว่างหลักการทั้ง 2 ดังกล่าวบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของ “คนและชุมชนท้องถิ่น” เพื่อบรรลุสู่เป้าหมายร่วมกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ สติธร ธนานิธิโชติ และ วิชุดา สาธิตพร (2557) ซึ่งให้ความเห็นว่าคุณลักษณะสำคัญต่าง ๆ ดังกล่าวของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ จะบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย และที่สำคัญมีการนำไปขยายผลต่อเพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

ขณะที่รูปแบบประกอบด้วย **10 รูปแบบสำคัญ** คือ 1) กระบวนการลูกขุนพลเมือง 2) การเสวนาหาฉันทามติ 3) การสานเสวนาพิจารณาทางเลือก 4) เวทีอภิปรายประเด็นปัญหา 5) วงเสวนาแก้ปัญหาชุมชน 6) การสำรวจความคิดเห็นแบบปรึกษาหารือ 7) สภาพลเมือง 8) การประชุมเมือง 9) การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม และ 10) การปรึกษาหารือแบบออนไลน์ โดยทั้ง 10 รูปแบบดังกล่าว ก็จะมีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมและบริบทเฉพาะ โดยสามารถสังเคราะห์ออกมาเป็น 3 ระดับ ตามความเหมาะสม ดังนี้

1. “ระดับเล็ก” เหมาะสมกับรูปแบบ 1) กระบวนการลูกขุนพลเมือง 2) การเสวนาหาฉันทามติ และ 3) การสานเสวนาพิจารณาทางเลือก **2. “ระดับกลาง”** เหมาะสมกับรูปแบบ 1) เวทีอภิปรายประเด็นปัญหา 2) วงเสวนาแก้ปัญหาชุมชน 3) การสำรวจความคิดเห็นแบบปรึกษาหารือ 4) สภาพลเมือง และ **3. “ระดับใหญ่”** เหมาะสมกับรูปแบบ 1) การประชุมเมือง 2) การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม 3) การปรึกษาหารือแบบออนไลน์ โดยในกรณีของชุมชนท่าอู่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นชุมชนขนาดกลาง สมาชิกของชุมชนมีจำนวนหลักร้อย จึงเหมาะสมกับรูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือระดับกลาง ซึ่งสอดคล้องกันกับผลจากการสำรวจความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ 1) เวทีอภิปรายประเด็นปัญหา ระดับมากที่สุด (4.70) 2) วงเสวนาแก้ไขปัญหาชุมชน ระดับมากที่สุด (4.30) และ 3) การสำรวจความคิดเห็นแบบปรึกษาหารือ ระดับมาก (3.98) ตามลำดับ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้สำหรับสร้างนวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ เนื่องจากมีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

5.2 กระบวนการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชน

กระบวนการสร้างและพัฒนา นวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือโดยภาคประชาชน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานราก จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของ “คน ชุมชน และท้องถิ่น” เอง โดยวางอยู่บนพื้นฐานขององค์ประกอบเชิงปัจจัยที่สำคัญ 16 ประการ ดังนี้ 1) องค์ความรู้ 2) กระบวนการ 3) การสนับสนุน 4) สถาบันอุดมศึกษาพื้นที่ 5) นักวิชาการท้องถิ่น 6) ชุมชนท้องถิ่น 7) องค์กรพัฒนาเอกชน 8) เครือข่ายชุมชน 9) กลุ่มชุมชนเมือง 10) ภาคเอกชน 11) ภาคประชาชน 12) องค์ปกครองส่วนท้องถิ่น 13) ภาครัฐ 14) ระยะสั้น 15) ระยะกลาง และ 16) ระยะยาว โดย 16 องค์ประกอบเชิงปัจจัยดังกล่าว สามารถสังเคราะห์แยกออกมาเป็น 5 ขั้นตอนสำคัญ คือ

5.2.1 กระบวนการสร้างนวัตกรรมประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ประกอบด้วย 1) องค์ความรู้ 2) กระบวนการ และ 3) การสนับสนุน

5.2.2 กระบวนการพัฒนานวัตกรรมประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ประกอบด้วย 1) สถาบันอุดมศึกษาพื้นที่ 2) นักวิชาการท้องถิ่น และ 3) ชุมชนท้องถิ่น

5.2.3 การบูรณาการความร่วมมือจากทุกกลไกที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) องค์กรพัฒนาเอกชน 2) เครือข่ายชุมชน 3) กลุ่มชุมชนเมือง 4) ภาคเอกชน

5.2.4 การขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) ภาคประชาชน 2) องค์ปกครองส่วนท้องถิ่น และ 3) ภาครัฐ และ

5.2.5 ระยะของการพัฒนานวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือโดยภาคประชาชน ประกอบด้วย 1) ระยะสั้น 2) ระยะกลาง และ 3) ระยะยาว โดยทั้ง 16 องค์ประกอบเชิงปัจจัย และ 5 ขั้นตอนดังกล่าว หัวใจสำคัญของความสำเร็จอย่างยั่งยืนและมีคุณค่า คือ การมีส่วนร่วมของ “คน ชุมชน และท้องถิ่น อย่างอิสระและเสมอภาค” โดยปราศจากการครอบงำจากอำนาจต่าง ๆ เพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติ คือ การสร้าง พัฒนา และใช้นวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือให้เป็นทั้งแนวคิดและเครื่องมือที่สำคัญสำหรับการสถาปนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน ด้วยฐานรากคือ คน ชุมชน และท้องถิ่นเอง ซึ่งสอดกับการศึกษาของ พัชรี สิโรรส (2552) ที่เสนอว่า การนำประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาใช้ให้บรรลุผลนั้น จะต้องประกอบด้วยเหตุปัจจัยหลายประการเช่น ความเป็นอิสระ การใช้เหตุผล คุณค่าของความหลากหลาย การเคารพในความแตกต่างทางความคิด เป็นต้น เช่นเดียวกันกับ การศึกษาของ วัลลภัช สุขสวัสดิ์, ปริญญา สร้อยทอง, และ สุทธิชัย ยังสุข (2562) ซึ่งให้ความเห็นว่า นอกจากการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญแล้ว เงื่อนไขความสำเร็จอีกอย่างหนึ่งก็คือ การประยุกต์หลักธรรมาภิบาลมาร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของการพัฒนา และใช้ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นเครื่องมือในกิจการสาธารณะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 กลไกและแนวทางการประยุกต์ใช้ที่เหมาะสมของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชน

ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นมา เพื่อเป็นนวัตกรรมทางการเมืองสำหรับแก้ไขปัญหาประชาธิปไตยแบบตัวแทน ด้วยการสร้างและเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อยืนยันความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และสิทธิในการร่วมกำหนดกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้แนวคิดดังกล่าว ซึ่งเป็นนามธรรม จะก่อให้เกิดประโยชน์และผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมต่อประชาชนและชุมชนท้องถิ่นได้ เมื่อมีการประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ด้วยพื้นฐานที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นทุกขั้นตอนอย่างอิสระและเสมอภาค โดยวางอยู่บนองค์ประกอบสำคัญเชิงกลไก 15 กลไก ซึ่งสามารถสังเคราะห์ออกมาเป็น 3 ขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ดังนี้ **“กลไกการถ่ายทอดนวัตกรรมประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ”**

ประกอบด้วย 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ภาคประชาชน 3) ชุมชนท้องถิ่น 4) ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และ 5) การบูรณาการจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง **“กลไกการประยุกต์ใช้นวัตกรรมประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ”** ประกอบด้วย 1) องค์ความรู้ 2) กระบวนการ 3) กิจกรรม และ 4) รูปแบบ และ **“กลไกการพัฒนาประชาธิปไตยฐานรากโดยภาคประชาชนด้วยนวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ”** ประกอบด้วย 1) การติดตาม 2) การประเมินผล 3) การปรับปรุงแก้ไข 4) การขยายผล 5) การสนับสนุน และ 6) ความร่วมมือ โดยหัวใจสำคัญของทั้ง 15 กลไก 3 ขั้นตอน คือ ความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการตระหนักถึงความสำคัญภาคประชาชนต่อนวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือดังกล่าวนี้ โดยกิจกรรม กระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ จะต้องไม่ซับซ้อนและสร้างภาระในทางปฏิบัติให้แก่ประชาชนและชุมชนท้องถิ่น และที่สำคัญที่สุดคือ ภายหลังการใช้ปฏิบัติจริงจะต้องมีการติดตามเพื่อประเมินผล เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่น ถึงจะเป็นหลักประกันการเกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุวิตา มะมา และ สุวิชา เป้าอารีย์ (2564) ที่เสนอว่า เงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จของการปรับใช้แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือของชุมชนท้องถิ่น คือ การติดตามประเมินผลที่เกิดจากการนำไปใช้ปฏิบัติ เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น และปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่น เช่นเดียวกันกับ การศึกษาของ คมวิทย์ สุขเสนีย์, นินุสรา มินทราศักดิ์, และ อารีฟ มะเกะ (2567) ให้ความเห็นในทำนองเดียวกันว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งภายหลังการปรับใช้แนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือในทางปฏิบัติแล้ว คือ การพิจารณาให้ความสำคัญกับการทบทวนถึงปัญหา ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง อันเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่น ตามแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อค้นพบสำคัญสามารถสังเคราะห์และสรุปออกมาเป็นแผนภาพได้ดัง ภาพที่ 4 ดังนี้

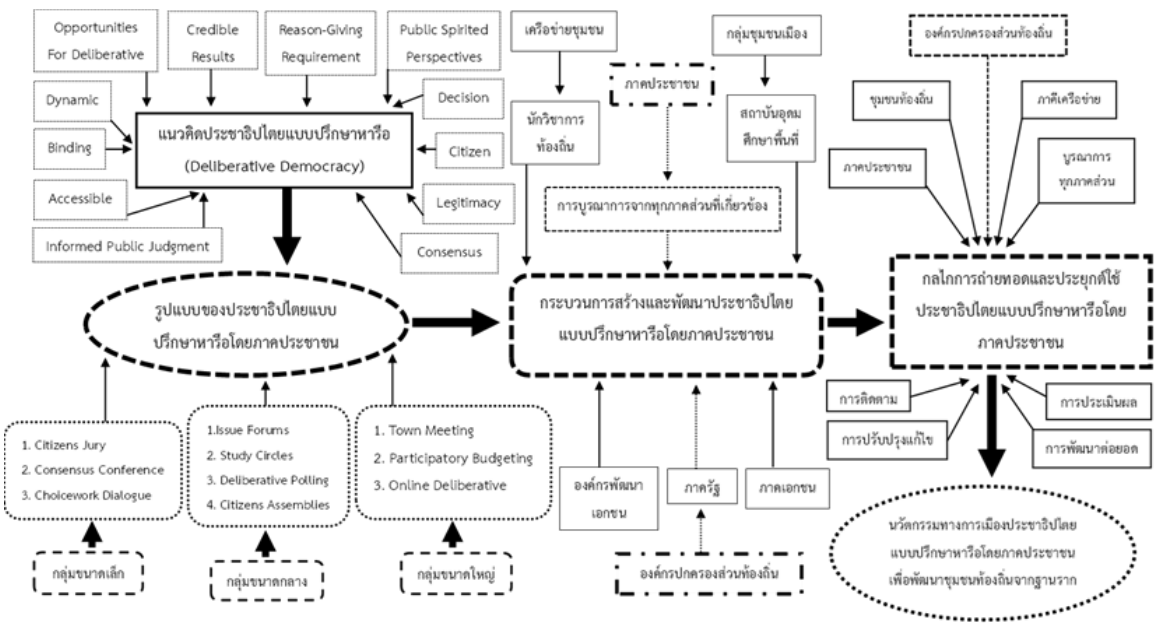

ภาพที่ 4. ต้นแบบการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นฐานรากโดยภาคประชาชนด้วยนวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระบวนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชน จะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้นั้นต้องอาศัยหลักการสำคัญคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมทุกกระบวนการขั้นตอนอย่างอิสระและเสมอภาค

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การผลักดันนวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นจากฐานรากโดยภาคประชาชน เพื่อให้เกิดผล

ในทางปฏิบัติจริงได้นั้นจะต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกลไกร่วมในการขับเคลื่อน

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

แนวคิดและรูปแบบของนวัตกรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ มีความแตกต่างกันในรายละเอียด ทั้งในแง่ของระดับและความซับซ้อน ดังนั้น กระบวนการสร้างและพัฒนาของแต่ละชุมชนท้องถิ่น จะต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

คมวิทย์ สุขเสนีย์, นินุสรา มินทราศักดิ์, และ อารีฟ มะเกะ. (2567). วิถีประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือสู่การพลิกฟื้นนาร้าง กรณีศึกษาโรงเรียนชาวนา บ้านละหา จังหวัดนราธิวาส. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 8*(3), 264-273.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2554). *100ปีแห่งการปฏิรูประบบราชการ วิวัฒนาการของอำนาจรัฐ และอำนาจการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.

ชัยณรงค์ เครือนวน. (2556). *การสร้างประชาธิปไตยชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดสระแก้ว: ฐานการพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่นจากภาคประชาชน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บูฆอรี ยีหมะ. (2551). การบริหารจัดการท้องถิ่นด้วยแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ. *วารสารพัฒนาท้องถิ่น, 3*(1), 11-24.

พัชรี สิโรรส. (2552). ประชาธิปไตยแบบสานเสวนา ความเชื่อ ความฝันและความเป็นไปได้ในสังคมไทย. *วารสารวิทยาการจัดการ, 26*(1), 75-90.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2550). *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย* (พิมพ์ครั้งที่10). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วัลลภัช สุขสวัสดิ์, ปริญญา สร้อยทอง, และ สุทธิชัย ยังสุข. (2562). กระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือธรรมาภิบาลและการแก้ไขปัญหาชุมชน: กรณีศึกษาหมู่บ้านคลองคู อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 11*(2), 117-128.

ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์. (2563). *การปกครองท้องถิ่น มุมมองจากประเทศฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานสัญญาธรรมศักดิ์เพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย.

สุวิตา มะมา, และ สุวิชา เป้าอารีย์. (2564). ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือของชุมชนบ้านอ่าวอุดม: จากความขัดแย้งสู่การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขระหว่างท่าเรือพาณิชย์และชุมชน. *วารสารการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 11*(2), 31-48.

เสน่ห์ จามริก. (2549). *การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ* (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สติธร ธนานิธิโชต, และ วิชุดา สาธิตพร. (2557). การพัฒนานโยบายสาธารณะโดย กระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ: แนวคิด รูปแบบ และขอสังเกตบางประการ. *วารสารการจัดการสมัยใหม่, 12*(2), 1-14.

สติธร ธนานิธิโชติ, วิชุดา สาธิตพร, นิตยา โพธิ์นอก, และ ชลัท ประเทืองรัตนา. (2559). *ประชาธิปไตยปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy): แนวคิด และรูปแบบ.* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (ฉบับย่อ).* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ.

Best, J. W. (1981). *Research in Education*. NJ: Prentice-Hall.

Bohman, J. (2000). *Public Deliberative: Pluralism, Complexity, and Democracy.* Cambridge, MA: The MIT Press.

Dryzek, J. S. (2000). *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestations.* New York, NY: Oxford University Press.

Fischer, F. (2004). “Professional Expertise in a Deliberative Democracy: Facilitating Participatory Inquiry”. *The Good Society (PEGS), 13*(1), 21- 28.

Fishkin, J. S. (2009). *When the People Speak: Deliberative Democracy and Public Consultation.* New York, NY: Oxford University Press.

Gutmann, A., & Thompson, D. (2004). *Why Deliberative Democracy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Weeks, E. C. (2000). “The Practice of Deliberative Democracy: Results from Four Large-Scale Trials”. *Public Administration Review, 60*(4), 360-372.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis.* New York, NY: Harper & Row.

การปรับเปลี่ยนมายาคติของผู้ต้องขังหญิงเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ *
Myth Adjustment of Female Prisoners in Preventing Recidivism

ชุติมา ไชยรัตน์
Chutima Chirat
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: fon_chutima@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง เพื่อวิเคราะห์มายาคติของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นสาเหตุทำให้กลับมากระทำผิดซ้ำ และนำเสนอแนวทางการปรับเปลี่ยนมายาคติของผู้ต้องขังหญิง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ต้องขังหญิง 2) เจ้าหน้าที่ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิ 4) ผู้พ้นโทษ รวม 33 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงมาจากปัญหากระแสหลัก 7 ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านปัจจัยส่วนบุคคล ด้านยาเสพติด ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านค่านิยมและความเชื่อ นอกจากนี้ยังพบว่า ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติและค่านิยมของผู้ต้องขังหญิงที่ถูกถ่ายทอดผ่านการเรียนรู้ การบอกเล่า การโฆษณา โดยผู้ต้องขังหญิงเหล่านั้นรับเอามาเป็นประโยชน์ใช้สอยของตนอย่างแนบเนียนเป็นธรรมชาติและเชื่อว่าเป็นสิ่งถูกต้อง และสังคมส่วนใหญ่ก็เห็นว่าถูกต้องยึดถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่ควรยึดถือและดำรงสภาพอยู่ต่อไปโดยปราศจากการตั้งคำถาม สิ่งนี้เรียกว่า “มายาคติ” ในการวิเคราะห์มายา

* ได้รับบทความ: 1 สิงหาคม 2568; แก้ไขบทความ: 21 กันยายน 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 22 กันยายน 2568
Received: August 1, 2025; Revised: September 21, 2025; Accepted: September 22, 2025

คติของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นสาเหตุทำให้กลับมากระทำผิดซ้ำพบวาทกรรม สัญญะ และมายาคติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบและถือเป็นสาเหตุการกระทำผิดซ้ำอย่างแท้จริงของผู้ต้องขังหญิง โดยมีแนวทางการปรับเปลี่ยนมายาคติคือการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อปรับเปลี่ยนมายาคติของผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะ โดยกำหนดกรอบระยะเวลาการฝึกอบรมและติดตามผลยาวนานกว่าการฝึกอบรมทั่วไป เนื้อหาของหลักสูตรมุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจในการจำแนกมายาคติและเหตุผลที่แท้จริง การเสริมพลังอำนาจให้กับผู้ต้องขังหญิง และการสร้างฉากทัศน์ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมภายหลังพ้นโทษ

คำสำคัญ: มายาคติ; ผู้ต้องขังหญิง; การกระทำผิดซ้ำ

Abstract

This research aims to synthesize data on recidivism among female inmates in order to analyze the myths of female inmates that cause recidivate and to present ways to change the myths of female inmates. It is qualitative research. The data were collected through semi-structured interviews with four groups of informants, namely 1) female inmates 2) officials 3) experts 4) ex-convicts, a total of 33 participants. Data was analyzed by describing method.

The research result; The causes of recidivism among female inmates stemmed from seven mainstream issues: family, economics, society, personal factors, drugs, relevant agencies, and values and beliefs. Furthermore, it was found that the thoughts, beliefs, attitudes, and values of female inmates, transmitted through learning, storytelling, and advertising, were naturally and subtly adopted by these inmates and believed to be correct. The majority of society viewed this as correct and considered a culture that should be upheld and sustained without question. This is called "myth." In analyzing the myths of female inmates that led to recidivism, discourse, symbols, and myths were found to be components and the underlying factors of recidivism among female inmates. A method for changing

these myths involves developing a training curriculum specifically for female inmates. The training period and follow-up period are longer than those of conventional training. The curriculum focuses on understanding how to identify myths and their underlying factors, empowering female inmates, and creating a proper post-release perspective.

Keywords: myth; female prisoners; recidivism

1. บทนำ

สถานการณ์ปัญหาจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มขึ้นนี้ส่งผลกระทบต่อการบริหารงานเรือนจำที่สำคัญ คือ ปัญหาความแออัดภายในเรือนจำ เรือนจำหลายแห่งทั่วโลกอยู่ในสถานะที่มีนักโทษเกินความจุมาตรฐาน จากรายงานการสำรวจผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2561 ของสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน) (TIJ) พบว่าเรือนจำของไทยถูกออกแบบมาเพื่อรองรับผู้ต้องขังชายเป็นหลักเนื่องจากเป็นกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ เรือนจำในต่างจังหวัดของประเทศไทยหลายแห่งเป็นเรือนจำชาย การบริหารจัดการพื้นที่เพื่อควบคุมผู้ต้องขังหญิงมีลักษณะเป็นการแบ่งพื้นที่เล็กๆ ภายในเรือนจำสำหรับเป็นแดนหญิง รองรับความจุได้ประมาณ 30-60 คน แต่สถานการณ์ปัจจุบันผู้ต้องขังหญิงเพิ่มจำนวนขึ้นมากถึง 200-300 คน ทำให้สถานที่เดิมไม่สามารถรองรับผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มขึ้นได้ ปัจจุบันแม้จะมีการก่อสร้างทัณฑสถานหญิงเพื่อควบคุมผู้ต้องขังหญิงเป็นการเฉพาะสำหรับรองรับจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มขึ้นหรือดำเนินการขยายแดนหญิงให้มีขนาดใหญ่ขึ้นแล้ว แต่สถานการณ์ของเรือนจำก็ยังคงมีพื้นที่ไม่เพียงพอกับการควบคุมผู้ต้องขังหญิงเมื่อเทียบกับจำนวนของผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ปัญหาความแออัดดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะประเด็นด้านความต้องการพื้นฐานด้านเพศสภาวะผู้ต้องขังหญิงที่มีความแตกต่างจากผู้ต้องขังชาย ทำให้ผู้ต้องขังหญิงไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร ทำให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น การขาดโอกาสในการเข้าถึงโปรแกรมการศึกษา การฝึกวิชาชีพ การอบรมฟื้นฟูทางจิตใจและศาสนาและการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย รวมไปถึงปัญหาด้านสุขภาพกายและจิตใจของผู้ต้องขังหญิงขณะถูกจำคุกอีกด้วย (ชลธิชา ชื่นอุระ และ ยศวดี ทิพยมงคลคงอุดม, 2561)

จากอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงดังกล่าว หากพิจารณาในภาพรวมระดับประเทศจะพบว่าสถานการณ์มีความน่ากังวล โดยจากรายงานของกรมราชทัณฑ์ (2568) ระบุว่า อัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในประเทศไทยอยู่ที่ประมาณร้อยละ 30–40 โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ต้องขังหญิงซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปรากฏว่าหลายเรือนจำมีสัดส่วนผู้ต้องขังหญิงที่พ้นโทษแล้วกลับเข้ามาในระบบอีกภายในระยะเวลาไม่กี่ปี ส่งผลให้เกิดปัญหาความแออัดและภาระการบริหารจัดการภายในเรือนจำมากขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงมิใช่เพียงปัญหาระดับปัจเจก แต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สัมพันธ์กับปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงกระทำผิดซ้ำในทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยมีสาเหตุที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอีกครั้งเนื่องจากมีความเครียดและความกดดันทางสังคม เพราะสังคมไม่ให้การยอมรับกับผู้ต้องขังที่เคยก่อคดีมาแล้ว อีกทั้งไม่ได้รับโอกาสในการประกอบอาชีพสุจริต ประกอบกับภาครัฐไม่สามารถจัดหางานให้แก่ผู้พ้นโทษไปแล้วให้มีงานทำได้ (สุรภัทร พิไชยแพทย์ และคณะ, 2558) การศึกษาถึงสาเหตุปัจจัยการกระทำผิดซ้ำตลอดจนแนวทางการลงโทษผู้ต้องทำผิดซ้ำดังกล่าว กลับมีประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมคือ ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังหญิง จะสะท้อนเหตุผลสำคัญในการกลับมากระทำผิดคือ สังคมไม่ให้โอกาส เป็นเหตุผลที่ฟังดูเหมือนกับเป็นชุดคำตอบที่ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำนำมาเป็นแนวทางในการให้ข้อมูลแก่เรือนจำ ซึ่งชุดคำตอบดังกล่าวนี้ เคยมีการค้นหาข้อเท็จจริงว่าเป็นเหตุผลที่แท้จริงหรือไม่ ผ่านรายงานการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำของนักวิจัยและนักวิชาการด้านกระบวนการยุติธรรม ได้พบว่าชุดคำตอบนี้ มีทั้งในด้านที่เป็นความจริงและในด้านที่ไม่เป็นความจริง ตัวอย่างเช่น ผู้ต้องขังแจ้งว่าตนเองไม่ได้รับโอกาสจากนายจ้างในการทำงาน เนื่องมีการตรวจสอบประวัติอาชญากรรม เมื่อมีการตรวจสอบจะพบข้อมูลว่าการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมเป็นเรื่องพื้นฐานของระบบการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน แต่การตัดสินใจคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานย่อมมีองค์ประกอบด้านคุณสมบัติอื่น ๆ ประกอบ เช่น ความรู้ ความสามารถ ทัศนคติ หลายครั้งได้พบว่าผู้ต้องขังเหล่านั้นเสียอีกที่เมื่อพบว่ามีการตรวจสอบข้อมูลจากนายจ้างมักไม่รอคำตอบจากนายจ้าง แต่จะเลือกที่จะลาออกจากงานนั้นไปก่อนและกล่าวโทษว่าต้องลาออกเพราะมีการตรวจสอบประวัติ

ทัณฑสถานหญิงธนบุรี เป็นหน่วยงานสังกัดกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ควบคุมผู้ต้องขังหญิงในพื้นที่เขตอำนาจศาลอาญาธนบุรี ศาลอาญาตลิ่งชัน ศาลแขวงธนบุรี และศาล

แขวงบางบอน ปัจจุบันควบคุมผู้ต้องขังจำนวนทั้งสิ้น 785 คน มีสัดส่วนการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังมากถึงร้อยละ 41 เฉพาะในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 – 2564 ทัณฑสถานหญิงธนบุรีมีผู้ต้องขังที่ปล่อยตัวไปทั้งสิ้น 710 คน กลับมากระทำผิดซ้ำในรอบ 1 ปี จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 6.06 (ทัณฑสถานหญิงธนบุรี, 2565) ทัณฑสถานหญิงธนบุรีเป็นองค์กรชั้นนำของกรมราชทัณฑ์ที่เป็นต้นแบบในการดำเนินงานตามข้อกำหนดกรุงเทพฯ (Bangkok Rules) ซึ่งเป็นต้นแบบในการให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตามข้อกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชน มีกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังระหว่างต้องโทษและมีการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัวผู้ต้องขังอย่างเข้มข้น แต่ยังพบว่ามีสัดส่วนในการกลับมากระทำผิดซ้ำสูงมาก

จากที่กล่าวมาหากเรายังคงมองสาเหตุและปัจจัยในการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในกรอบคิดแบบเดิม แนวทางในการแก้ไขปัญหาจะมีลักษณะไม่แตกต่างไปจากเดิมนั่นคือ การแก้ไขปัญหาในส่วนสภาพแวดล้อมรอบตัวของผู้ต้องขังเท่านั้น ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้จึงเป็นความพยายามที่จะหาข้อสรุปและนำเสนอสาเหตุการกระทำผิดซ้ำโดยการตีความจากวาทกรรมและสัญญะถือเป็นกลไกสำคัญที่หล่อหลอมมายาคติของผู้ต้องขังหญิง วาทกรรมปรากฏในรูปของถ้อยคำ เรื่องเล่า และกรอบความคิดที่สังคมสร้างขึ้นและผลิตซ้ำและสัญญะเป็นสัญลักษณ์หรือสิ่งแทนความหมายที่ทำให้วาทกรรมเหล่านั้นจับต้องได้จริงที่เป็นมายาคติเพื่อนำไปสู่ “การปรับเปลี่ยนมายาคติของผู้ต้องขังหญิงเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ” ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าหากงานวิจัยนี้สามารถนำเอาวาทกรรมและสัญญะซึ่งเป็นมายาคติของผู้กระทำผิดซ้ำ มาตีความและวิพาษ์ในเชิงวิชาการได้ จะถือเป็นแนวทางการพัฒนาชุดความรู้เพื่อป้องกันความปลอดภัยทางสังคมและการค้นพบข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลการกลับมากระทำความผิดของผู้ต้องขังหญิง

2.2 เพื่อวิเคราะห์มายาคติของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นสาเหตุการกลับมากระทำผิดซ้ำ

2.3 เพื่อนำเสนอแนวทางในการปรับเปลี่ยนมายาคติของผู้ต้องขังหญิงเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยกำหนดขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การศึกษาวิจัยนี้ ผู้ศึกษาวิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคุมขังอยู่ในทัณฑสถานหญิงธนบุรี มีประวัติการกระทำผิดซ้ำทุกประเภทคดี ตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป และอยู่ในกลุ่มที่อยู่ในโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังกลุ่มทั่วไป ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 เจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังหญิงทั้งในระดับปฏิบัติจนถึงระดับบริหาร เป็นจำนวนทั้งหมด 33 คน ทั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยทำการแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ออกเป็น 4 กลุ่ม พร้อมกับระบุจำนวนบุคคลที่ประสงค์จะทำการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

3.1.1 ผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคุมขังอยู่ในทัณฑสถานหญิงธนบุรี มีประวัติการกระทำผิดซ้ำทุกประเภทคดี ตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป และอยู่ในกลุ่มที่อยู่ในโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังกลุ่มทั่วไป ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 จำนวน 24 คน

3.1.2 เจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษา การสังคมสงเคราะห์ เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงในการนำนโยบายของกรมราชทัณฑ์มาสู่การปฏิบัติระดับผู้ต้องขังภายในทัณฑสถานฯ จำนวน 2 คน ได้แก่ หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ และหัวหน้าฝ่ายสงเคราะห์ผู้ต้องขัง

3.1.3 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในระดับปฏิบัติ ระดับนโยบาย และในส่วนที่เกี่ยวข้องภายหลังผู้ต้องขังปล่อยตัวพ้นโทษ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องในการด้านการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังทั้งในระดับปฏิบัติและระดับนโยบาย รวมไปถึงการติดตามหลังปล่อยและการช่วยเหลือภายหลังพ้นโทษ จำนวน 5 คน ได้แก่ 1) อดีตอธิบดีกรมราชทัณฑ์ 2) นักวิชาการอิสระผู้เชี่ยวชาญด้านโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟู 3) ผู้บริหารในทัณฑสถานหญิงสังกัดกรมราชทัณฑ์ 4) เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการขับเคลื่อนนโยบายด้านการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง และ 5) อาสาสมัครราชทัณฑ์ผู้ทำหน้าที่ในการติดตามผู้พ้นโทษและสนับสนุนช่วยเหลือผู้พ้นโทษหลังปล่อยด้านที่พักหลังพ้นโทษ และตำแหน่งงานว่าง

3.1.4 ผู้พ้นโทษที่มีประวัติกระทำผิดซ้ำและปล่อยตัวจากทัณฑสถานหญิงธนบุรี ซึ่งเป็นผู้ต้องขังที่เคยได้รับทุนประกอบอาชีพจากกรมราชทัณฑ์หรือกระทรวงยุติธรรม จำนวน 2 คน

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย (Data Collection) การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยมีขั้นตอนการเตรียมการและการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.2.1 ขั้นตอนการเตรียมการและการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนนี้เริ่มจากการคัดเลือก ติดต่อ และประสานผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ในวัน เวลาและสถานที่

3.2.2 ขั้นตอนระหว่างเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยได้นัดหมายหรือติดต่อพูดคุยสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และการสื่อสารแบบตัวต่อตัว โดยจะสัมภาษณ์ตามแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างซึ่งครอบคลุมเนื้อหาที่ศึกษา คำถามจะมีลักษณะเปิดกว้าง ยืดหยุ่นเพื่อให้ข้อมูลอย่างอิสระ

3.2.3 หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึกมาจัดทำฐานข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อกรองเอาข้อมูลเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา โดยแยกประเภทและจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษาวิจัย เพื่อสังเกตความซ้ำของข้อมูล (replication) และนำข้อมูลที่ได้ไปวางเปรียบเทียบกับกระบวนการทำงานของมายาคติตามกรอบแนวคิดของโรล็องด์ บาร์ตส์ เมื่อจัดข้อมูลเป็นระบบผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาพิจารณาร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.2.4 นำเอกสารหลักฐานที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์และจัดระเบียบข้อมูล คัดเลือกเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลประเภทอื่นที่ได้รับ

3.2.5 กำหนดรูปแบบการแสดงข้อมูล ซึ่งเป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูลในรายงานผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยการรวบรวมข้อมูลจากบทสัมภาษณ์ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสนทนากลุ่ม (Focus group) ผ่านการตรวจสอบความถูกต้อง การตีความข้อมูล การสังเคราะห์ข้อมูล และการสร้างแนวคิดนำไปสู่การสรุปผลการศึกษาและนำเสนอผลการศึกษาในลักษณะการพรรณนาความ (descriptive presentation) โดยจำแนกเป็นรายกรณี (case study) เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจอย่างละเอียดในข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมายาคติที่เป็นสาเหตุการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง โดยผลดังกล่าวจะนำไปสู่ข้อสรุปของการศึกษาวิจัย

3.2.6 การถอดบทเรียน ผู้ศึกษาวิจัยจะถอดบทเรียน 2 ครั้ง ได้แก่ กระบวนการหลังจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และในกระบวนการสนทนากลุ่ม (focus group) และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มที่ 1 เพื่อเป็นการตอบคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การศึกษา ข้อ 1

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (Instrumental)

ผู้ศึกษาวิจัยเลือกเครื่องมือหลักในการวิจัย คือ การสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) หรือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview technique) โดยผู้ศึกษาวิจัยเตรียมชุดคำถามไว้เบื้องต้นและได้สร้างชุดคำถามเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์หรือคำตอบที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในขณะนั้น ตัวอย่างข้อคำถามที่เตรียมไว้เบื้องต้นสำหรับกลุ่มประชากรทั้ง 4 กลุ่ม จำแนกหมวดหมู่ของชุดคำถามได้เป็น 4 ชุดคำถาม ดังนี้

3.3.1 ชุดคำถามที่ 1 ผู้แทนผู้ต้องขังที่มีสาเหตุการกระทำผิดซ้ำจากปัญหาด้านต่าง ๆ ทั้งหมด 7 ด้าน (จุฬารัตน์ รัฐพิทักษ์สันติ และ ฐิติยา เพชรมุนี, 2564) ได้แก่ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านยาเสพติด ปัจจัยส่วนบุคค หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านค่านิยมและความเชื่อ

3.3.2 ชุดคำถามที่ 2 ผู้แทนเจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง แนวคำถามเกี่ยวกับสาเหตุการกลับมากระทำผิดซ้ำในด้านต่าง ๆ 7 ด้าน ได้แก่ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านยาเสพติด ปัจจัยส่วนบุคค หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านค่านิยมและความเชื่อ

3.3.3 ชุดคำถามที่ 3 ผู้ทรงคุณวุฒิ แนวคำถามเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขมายาคติของผู้ต้องขัง เพื่อป้องกันการกลับมากระทำผิดซ้ำ

3.3.4 ชุดคำถามที่ 4 ผู้แทนผู้พ้นโทษ แนวคำถามเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำและเหตุผลที่ยังไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ

3.4 การวิเคราะห์และตีความข้อมูล (Data Analysis and Interpretation)

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากวิธีการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ประกอบกับดำเนินการถอดเทปข้อมูลที่บันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและดำเนินการตรวจสอบข้อมูลและนำข้อมูลไปวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อเรียบเรียงใหม่ รวมถึงนำข้อมูลในส่วนของสัญญะและ

วาทกรรมไปวางรูปแบบตามแผนผังโครงสร้างตามแนวคิดสัญญะวิทยา ของเดอ โซซูร์ และแนวคิดมายาคติของโรล็องด์ บาร์ตส์ ในรูปแบบและโครงสร้างต่างๆ เพื่อให้ได้มายาคติอันจะนำไปสู่การวิเคราะห์และค้นหาแนวทางในการแก้ไขต่อไป

รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยใช้รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลที่หลากหลายประกอบกัน ได้แก่ การจับคู่ข้อมูลกับทฤษฎี (pattern matching) และการสังเคราะห์ข้ามกรณีศึกษา (Cross-case synthesis) โดยจะนำข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ เช่น เอกสารงานวิจัย ข้อเท็จจริง รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนทั้ง 24 กรณี

3.5 จริยธรรมการวิจัย (Research Ethics)

จริยธรรมการวิจัยในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลภูมิหลัง สถานะปัจจุบันที่เกี่ยวกับประวัติอาชญากรรม การต้องโทษในเรือนจำ/ทัณฑสถาน เพื่อเป็นการปกป้องสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล ไม่ให้ถูกละเมิดจากการดำเนินการวิจัยนี้ จึงได้ดำเนินการดังนี้

3.5.1 แจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยและเปิดเผยตนเองแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกรายทราบ โดยไม่ปิดบังรายละเอียดของการศึกษาวิจัย

3.5.2 ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ และถือว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ที่มีคุณประโยชน์ผู้ศึกษาวิจัยจึงให้เกียรติแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.2.3 ตลอดการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ศึกษาวิจัยจะยึดหลักความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมถึงไม่เปิดเผยรายชื่อหรือข้อมูลส่วนบุคคลที่จะกระทบถึงความไม่ปลอดภัยและความไม่สบายใจของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.5.4 การศึกษาวิจัยนี้แม้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่จะอยู่ในทัณฑสถาน แต่ผู้ศึกษาวิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลโดยยึดผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นศูนย์กลาง โดยการเก็บข้อมูลจะต้องไม่กระทบกับกิจวัตรส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตลอดภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากทัณฑสถานฯ

3.5.5 ในการศึกษาวิจัยเนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจมีการบันทึกเสียงและบันทึกภาพ ผู้ศึกษาวิจัยจะขออนุญาตก่อนทุกครั้ง สำหรับการบันทึกภาพผู้ศึกษาวิจัยจะไม่ถ่ายภาพให้เห็นใบหน้าด้านหน้าแต่จะถ่ายภาพให้เห็นจากด้านหลังเท่านั้น และหากผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่อนุญาตให้บันทึกภาพผู้ศึกษาวิจัยจะยอมรับการตัดสินใจของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนมายาคติของผู้ต้องขังหญิงเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

4.1 การสังเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) การค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับสาเหตุการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การศึกษารายกรณี (Case study approach) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) พบว่าสาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงในช่วงเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2558 – 2568 พบว่ามีสาเหตุมาจากปัญหากระแสหลัก 7 ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านปัจจัยส่วนบุคคล ด้านยาเสพติด ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และค่านิยมและความเชื่อ ซึ่งในปัญหากระแสหลักดังกล่าวพบว่ามีปัญหาย่อยที่แทรกอยู่ในโครงสร้างของปัญหากระแสหลักหลายปัญหา ได้แก่ 1) ปัญหาทัศนคติเชิงบวกต่อเรือนจำ ได้แก่ เรือนจำเป็นพื้นที่ปลอดภัย (Save Zone) ประสบการณ์ในเรือนจำ 2) ปัญหาการขาดความยับยั้งชั่งใจในการกระทำผิด ได้แก่ ความต้องการเงิน การไม่ยอมรับกฎระเบียบของสังคม ขาดการตระหนักรู้ถึงผลกระทบจากการกระทำผิด 3) ปัญหาการขาดพลังอำนาจ ได้แก่ ความเกียจคร้าน ปมในชีวิต การไม่นำทรัพยากรที่มีอยู่ในตัวเองออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ มุ่งพึ่งพาการช่วยเหลือจากส่วนอื่นๆ ของสังคม ไม่มีคุณสมบัติเหมาะในการทำงาน 4) ปัญหาความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ได้แก่ ความเชื่อ 5) ปัญหากระบวนการแก้ไขฟื้นฟูและการให้การปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

มีข้อมูลบางส่วนที่เมื่อแยกส่วนของเรื่องเล่าต่างๆ ออกพิจารณาเป็นส่วนๆ แล้วจะพบว่าสาเหตุการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้แทนผู้ต้องขังหญิงมาจากความคิด ความเชื่อ ทัศนคติและค่านิยมของผู้ต้องขังหญิงที่ถูกถ่ายทอดผ่านการเรียนรู้ การบอกเล่า การโฆษณา โดยผู้ต้องขังหญิงเหล่านั้นรับเอามาเป็นประโยชน์ใช้สอยของตนอย่างแนบเนียนเป็นธรรมชาติและเชื่อว่าเป็นสิ่งถูกต้อง และสังคมส่วนใหญ่ก็เห็นว่าถูกต้องยึดถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่ควรยึดถือและดำรงสภาพอยู่ต่อไปโดยปราศจากการตั้งคำถาม สิ่งนี้เรียกว่า “มายาคติ” โดยมีองค์ประกอบสำคัญตามแนวคิดเรื่องมายาคติของโรล็องด์ บาร์ตส์ (Barthes, 1972) กำหนดไว้ดังนี้ **1) มีวาทกรรม** ในแต่ละกรณีของการกระทำผิดของผู้แทนผู้ต้องขังได้พบวาทกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสาเหตุการกระทำผิดซ้ำแอบแฝงอยู่ในสาเหตุกระแสหลัก **2) ลักษณะของวาทกรรม**ที่พบได้สร้างสัญญะ

ขึ้นมาเพื่อสื่อความหมายทางวัฒนธรรม **3) มีกระบวนการลวงให้หลง** ไม่ใช่การโฆษณาชวนให้เชื่อ เนื่องจากมายาคติที่เกิดขึ้นไม่ได้ปิดบังอำพรางตัวเอง มายาคติเหล่านั้นปรากฏขึ้นต่อหน้าทุกๆ คน อย่างเปิดเผย เป็นสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรมที่คนในสังคมคุ้นเคยจนไม่ทันได้สังเกตเห็น ทุกคนในสังคมหลงผิดคิดว่ามันเป็นธรรมชาติหรือเป็นไปตามสามัญสำนึก ซึ่งมายาคติเหล่านี้แผ่ซ่านซึมลึกต่างไปจากการยัดเยียดค่านิยมและความเชื่อ ความเป็นธรรมชาตินี้ถูกทำให้เชื่อจนไม่มีการตั้งคำถามหรือแสดงความคิดเห็น ทำให้เกิดการยอมรับไปโดยธรรมชาติและเชื่อถือเอาเป็นความจริง

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์วาทกรรม สัญญะ และมายาคติของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นสาเหตุการกลับมากระทำผิดซ้ำตามองค์ประกอบของมายาคติ

ด้าน	วาทกรรม	สัญญะ	มายาคติของผู้ต้องขัง
ครอบครัว	- อย่าทิ้งพี่ทิ้งน้อง - เราเป็นผู้หญิงทำงานหนักไม่ไหว - จะไปได้อย่างไร เดี๋ยวทวดไม่แบ่งสมบัติให้	- การทำงานหาเลี้ยงครอบครัว - เพศหญิง - มรดก	- ทำผิดเพราะรับผิดชอบครอบครัว - ผู้หญิงอ่อนแอกว่าผู้ชาย - ตนเองมีสิทธิที่จะได้รับมรดกแม้จะไม่ได้ดูแล
เศรษฐกิจ	- ชักหน้าไม่ถึงหลัง ไม่มีเงินใช้ - คนทำงานออนไลน์ต้องสวยเลยต้องหาเงินมาทำศัลยกรรม	- คนยากจน - ไก่งามเพราะขนคนงามเพราะแต่ง	- ฐานะยากจนสามารถทำผิดได้โดยมีข้ออ้าง - ความสวยจะทำให้หาเงินได้มากกว่า โดยเฉพาะงานออนไลน์
สังคมและยาเสพติด	- ขายยาเพราะได้เงินง่าย รายได้ดี - สังคมไม่ให้โอกาสคนมีประวัติ	- การแพร่ระบาดของปัญหายาเสพติด - การถูกปฏิเสธการจ้างงาน	- ทำผิดเพราะยาเสพติดจะทำให้มีรายได้ - สังคมไม่ให้โอกาส

ด้าน	วาทกรรม	สัญญะ	มายาคติของผู้ต้องขัง
	- เราจะนำพาความโชคร้ายไปให้เขา	- เรือนจำ	- สังคมไม่ให้โอกาส
ค่านิยมและความเชื่อ	- เป็นเรื่องปกติที่ถูกหลอกให้เสียเงิน - ถ้าไม่ตายก็ต้องติดคุก	- แก๊งค์คอลเซ็นเตอร์ - หมอดูและการแก้ดวง	- มิจฉาชีพที่มีจำนวนมากทำผิดเพราะใครๆ กระทำ - ความตายน่ากลัวกว่าการติดคุก

4.2 การวิเคราะห์มายาคติของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นสาเหตุทำให้กลับมากระทำผิดซ้ำ

จากการศึกษาวิจัยได้นำเสนอตัวแทนของมายาคติของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นสาเหตุการกลับมากระทำผิดซ้ำ จำนวน 4 กรณี ซึ่งผู้แทนผู้ต้องขังมีความเชื่อว่ามาจากสาเหตุกระแสหลัก 4 สาเหตุ คือ

4.2.1 ด้านครอบครัว มายาคติ เช่น คนที่เติบโตในครอบครัวที่มีพ่อแม่ลูกครบจะเป็นคนดี สะท้อนการยึดโยงกับโครงสร้างครอบครัวแบบอุดมคติ ส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงที่ขาดครอบครัวสมบูรณ์เกิดความรู้สึกด้อยค่า มองตนเองว่าผิดปกติ หรือ ไม่สามารถเป็นคนดีได้ การรับรู้เชิงลบนี้กดทับให้ผู้ต้องขังกลับเข้าสู่วงจรเดิมเพราะเชื่อว่าตนไม่มีทางหลีกหนีชะตาชีวิต

4.2.2 ด้านเศรษฐกิจ มายาคติ เช่น ความจนมันน่ากลัว หรือคนรวยคือผู้มีอำนาจเหนือทุกสิ่ง ทำให้ผู้ต้องขังหญิงเชื่อว่าความยากจนเป็นเหตุผลอันชอบธรรมในการเลือกวิธีการผิดกฎหมายเพื่อเอาตัวรอด ส่งผลให้เมื่อพ้นโทษแล้ว หากยังเผชิญปัญหาทางเศรษฐกิจ ก็มีแนวโน้มสูงที่จะหวนกลับไปใช้วิธีการเดิม เช่น ค้ายา เสี่ยงโชค หรือเข้าร่วมกิจกรรมอาชญากรรม

4.2.3 ด้านสังคมและยาเสพติด มายาคติ เช่น อยากทำอะไรก็ทำ หรือการมองตนเองว่าเป็นเสรีชน ส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงมองข้ามกรอบกติกาสังคม และยอมรับการใช้ยาเสพติดหรือการค้ายาเป็นเรื่องปกติในวิถีชีวิต การยึดมั่นในมายาคตินี้บ่อนทำลายกลไกการยับยั้งตนเอง ทำให้เมื่อออกจากเรือนจำจึงกลับไปข้องเกี่ยวกับยาเสพติดได้ง่าย

4.2.4 ด้านค่านิยมและความเชื่อ มายาคติ เช่น คู่เวรคู่กรรม ทำให้ผู้ต้องขังหญิงบางคนยอมทนอยู่ในความสัมพันธ์ที่กดขี่หรือเสี่ยงต่อการกระทำผิดซ้ำ เพราะเชื่อว่าทุกอย่างถูก

กำหนดด้วยกรรมเก่า ความเชื่อเชิงชะตากรรมนี้ปิดกั้นโอกาสในการเปลี่ยนแปลงชีวิต และทำให้ไม่กล้าตัดสินใจแยกออกจากวงจรความรุนแรงหรืออาชญากรรม

เมื่อแยกส่วนออกมาตามแนวทางของโรล็องด์ บาร์ตส์ แล้วพบว่าสาเหตุการกระทำผิดซ้ำมาจากมายาคติ ซึ่งผลการศึกษาวิจัยได้พบวาทกรรม สัญญะ และมายาคติ ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์มายาคติของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นสาเหตุทำให้กลับมากระทำผิดซ้ำ

ด้าน	วาทกรรม	สัญญะ	มายาคติ
ครอบครัว	“คนไม่มีพ่อมีแม่คอยดูแล”	เด็กกำพร้า	คนที่เติบโตในครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก จะเป็นคนดี
เศรษฐกิจ	“ความจนมันน่ากลัว”	คนรวย	คนรวยคือคนที่มีอำนาจเหนือทุกสิ่ง
สังคมและยาเสพติด	“อยากทำอะไรก็ทำ”	จุดเปลี่ยนชีวิต	เสรีชน
ค่านิยมและความเชื่อ	“คู่เวรคู่กรรม”	สามีภรรยา	สามี ภรรยา ไม่สามารถแยกทางกันได้ ต้องทนอยู่เพราะมีเวรมีกรรมต่อกันมาตั้งแต่อดีตชาติ

4.3 แนวทางการปรับเปลี่ยนมายาคติเพื่อป้องกันการกลับมากระทำผิดซ้ำของต้องขังหญิง

4.3.1 แนวทางการปรับเปลี่ยนมายาคติเพื่อป้องกันการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง ควรให้ผู้ต้องขังเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตรการศึกษาอบรม กระบวนการฝึกอบรมควรสนับสนุนให้ผู้เรียนได้เข้าถึงได้ง่าย และชัดเจนและเน้นการมีส่วนร่วม ควรเพิ่มเนื้อหาหลักสูตรที่เน้นเรื่องระเบียบวินัยเข้มข้นให้มากขึ้น การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อจัดกลุ่มผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำแบบพลั้งพลาดและแบบซ้ำซากออกจากกัน เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด มีหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อปรับเปลี่ยนมายาคติโดยเฉพาะ ที่ใช้ระยะเวลาการฝึกอบรมและติดตามผลที่ยาวนานกว่าการฝึกอบรมทั่วไป เนื้อหาของหลักสูตรเน้น

การสร้างความเข้าใจในการจำแนกมายาคติกับเหตุผลที่แท้จริง การเสริมพลังอำนาจ (empowerment) ให้กับผู้ต้องขังหญิง และการสร้างฉากทัศน์ในการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษที่ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงได้เรียนรู้และฝึกฝนการนำออกมาใช้ รวมถึงทำให้เกิดความกล้าในการนำออกมาใช้ และการฝึกฝนให้เกิดความยับยั้งชั่งใจและความสำนึกผิดในการกระทำของตนเอง การพัฒนาผู้ต้องขังหญิงต้องเน้นการฝึกวิชาชีพที่ต่อเนื่อง ทำให้เกิดทักษะทำให้นำไปใช้ได้จริงภายหลังปล่อยตัวออกไป และต้องนำภาคเครือข่าย ครอบครัว ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขด้วย และนำทรัพยากรจากภายนอกเข้ามาสนับการปฏิบัติภายในเรือนจำทัณฑสถานให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการประสานความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพระหว่างกรมราชทัณฑ์และภาคเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

4.3.2 การแก้ไขมายาคติที่ส่งผลกระทบต่อการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง การทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกกระบวนการของการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังและการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ได้แก่ ผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ เรือนจำทัณฑสถาน กรมราชทัณฑ์ ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ได้เข้าใจร่วมกันว่า ปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงมีส่วนหนึ่งที่มีสาเหตุมาจาก “มายาคติ”

4.3.3 นโยบายและแนวทางในการแก้ไขมายาคติของผู้ต้องขังหญิง ควรเริ่มตั้งแต่นโยบายระดับประเทศจนมาถึงนโยบายของกรมราชทัณฑ์ การสร้างการยอมรับต่อสังคมต้องเปลี่ยนรูปแบบการสร้างภาพจำที่เน้นการถูกกดทับไปสู่การยอมรับ ไปเป็นการสร้างความภาคภูมิใจจากการได้รับโอกาสจากสังคม การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีความรับผิดชอบ เคารพและให้เกียรติผู้อื่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสร้างโอกาสให้กับผู้พ้นโทษก่อนจึงส่งต่อให้หน่วยงานภาคเครือข่าย นโยบายในเรื่องการติดตามผู้พ้นโทษควรมีการปรับเปลี่ยนและให้โอกาสอย่างแท้จริง

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 การสังเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง พบว่าสาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงในช่วงเวลาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2558 – 2568 มีสาเหตุมาจากปัญหากระแสหลัก 7 ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านปัจจัยส่วนบุคคล ด้านยาเสพติด ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และค่านิยมและความเชื่อ ซึ่งในปัญหากระแสหลักดังกล่าวพบว่ามี

ปัญหาย่อยที่แทรกอยู่ในโครงสร้างของปัญหากระแสหลักหลายปัญหา ได้แก่ 1) ปัญหาทัศนคติเชิงบวกต่อเรือนจำ ได้แก่ เรือนจำเป็นพื้นที่ปลอดภัย (Save Zone) ประสบการณ์ในเรือนจำ 2) ปัญหาการขาดความยับยั้งชั่งใจในการกระทำผิด ได้แก่ ความต้องการเงิน การไม่ยอมรับกฎระเบียบของสังคม ขาดการตระหนักรู้ถึงผลกระทบจากการกระทำผิด 3) ปัญหาการขาดพลังอำนาจ ได้แก่ ความเกียจคร้าน ปมในชีวิต การไม่นำทรัพยากรที่มีอยู่ในตัวเองออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ มุ่งพึ่งพาการช่วยเหลือจากส่วนอื่นๆ ของสังคม ไม่มีคุณสมบัติเหมาะในการทำงาน 4) ปัญหาความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ได้แก่ ความเชื่อ 5) ปัญหากระบวนการแก้ไขฟื้นฟูและการให้การปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับการศึกษาของ พรกมล ยังดี, พชรพร ศรีสุวรรณ, ศิริรัตน์ ชูสกุลเกรียง, ศุภชัย ศุภลักษณ์นารี และ อรทัย เขียวพุ่ม (2568) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยและแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในผู้ต้องขังคดียาเสพติด “กรณีศึกษาจากเรือนจำกลางนครปฐมและเรือนจำกลางบางขวาง” ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวเป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด อย่างไรก็ตามรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงดูครอบครัวและการไม่ประกอบอาชีพก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำผิดซ้ำในผู้ต้องขังคดียาเสพติด นอกจากนี้หลักสูตรการฝึกอบรมด้านอาชีพและการเข้าร่วมโครงการฟื้นฟูผู้ต้องขังยังเป็นวิธีการป้องกันและลดกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดได้อีกด้วย ข้อสรุปจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้อาจเป็นประโยชน์ในการหาวิธีป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ ต้องโทษคดียาเสพติดที่อยู่เรือนจำในประเทศไทย ซึ่งจะสามารถช่วยยกระดับและป้องกันความปลอดภัยสาธารณะให้กับคนในสังคมได้ต่อไป

5.2 การวิเคราะห์มายาคติของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นสาเหตุทำให้กลับมากระทำผิดซ้ำ

พบว่า จากการศึกษาวิจัยได้นำเสนอตัวแทนของมายาคติของผู้ต้องขังหญิงที่เป็นสาเหตุการกลับมากระทำผิดซ้ำ จำนวน 4 กรณี ซึ่งผู้แทนผู้ต้องขังมีความเชื่อว่ามาจากสาเหตุกระแสหลัก 4 สาเหตุ คือ ด้านครอบครัว คนที่เติบโตในครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก จะเป็นคนดี ด้านเศรษฐกิจ คนรวยคือคนที่มีอำนาจเหนือทุกสิ่ง ด้านสังคมและยาเสพติด เสรีชน และด้านค่านิยมและความเชื่อ สามี ภรรยา ไม่สามารถแยกทางกันได้ ต้องทนอยู่เพราะมีเวรมีกรรมต่อกันมาตั้งแต่อดีตชาติ สอดคล้องกับการศึกษาของ ภูวดล ไชยอินทร์ และ ยศวดี ทิพยมงคงอุดม (2566) ศึกษาเรื่อง ปัญหาความท้าทายในการแก้ไขการกระทำความผิดซ้ำในประเทศไทย พบว่าในปัจจุบันมีการศึกษาเกี่ยวกับการกระทำความผิดซ้ำ โดยสามารถระบุถึงสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ ปัจจัยทางชีววิทยา ภูมิหลังส่วนบุคคล และจิตวิทยา ปัญหาที่เกิดจากความท้าทาย

ของสังคม ปัญหาเชิงเศรษฐกิจ และนโยบายในกระบวนการยุติธรรมที่มีต่อการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งการระบุถึงสาเหตุของปัจจัยเหล่านี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขและป้องกันการกระทำความผิดซ้ำตั้งแต่ต้นทาง โดยเน้นการพัฒนาระบบและแนวทางปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงพัฒนามาตรการทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนแนวโยบายและมาตรการทางกฎหมายที่ส่งผลต่อการลดการกระทำความผิดซ้ำ

5.3 แนวทางการปรับเปลี่ยนมายาคติเพื่อป้องกันการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิง พบว่า ควรให้ผู้ต้องขังเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตรการศึกษาอบรม การทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง และการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำ จะทำให้เข้าใจร่วมกันว่าปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงมีส่วนหนึ่งที่มีสาเหตุมาจาก “มายาคติ” นโยบายและแนวทางควรเริ่มตั้งแต่นโยบายระดับประเทศจนมาถึงนโยบายของกรมราชทัณฑ์ การสร้างการยอมรับต่อสังคมต้องเปลี่ยนรูปแบบการสร้างภาพจำที่เน้นการถูกกดทับไปสู่การยอมรับ ไปเป็นการสร้างความภาคภูมิใจจากการได้รับโอกาสจากสังคม การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีความรับผิดชอบ เคารพและให้เกียรติผู้อื่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสร้างโอกาสให้กับผู้พ้นโทษก่อนจึงส่งต่อให้หน่วยงานภาคเครือข่าย นโยบายในเรื่องการติดตามผู้พ้นโทษควรมีการปรับเปลี่ยนและให้โอกาสอย่างแท้จริง สอดคล้องกับการศึกษาของ อัตสาธน์ ผิวแก้ว สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร และ กันตภณ หนูทองแก้ว (2566) ศึกษาเรื่อง การป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำในเรือนจำกลางนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสังคมวิทยามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ด้านจิตวิทยา มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับน้อย และด้านชีววิทยา ค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับน้อย และ 2) แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครศรีธรรมราช ได้แก่ 1) การส่งเสริมและสนับสนุนการฝึกอบรมให้ผู้ต้องขังให้มีทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต 2) รัฐควรมีการจัดหางาน หรืออาชีพให้กับผู้ต้องขังที่พ้นโทษ 3) สนับสนุนการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นให้กับผู้ต้องขัง 4) เสริมสร้างและส่งเสริมให้สังคมภายนอกให้การยอมรับ 5) ครอบครัวต้องมีความเข้าใจ และให้โอกาส 6) มีหน่วยงานที่ให้คำปรึกษาในปัญหาชีวิตได้ 7) มีการจัดกิจกรรมการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสร้างแรงบันดาลใจ และ 8) มีการติดตามผู้กระทำผิดซ้ำไม่ให้กลับไปกระทำความผิดอีก

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ศึกษาวิจัยได้องค์ความรู้ในการปรับเปลี่ยนมายาคติของผู้ต้องขังเป็น หลักสูตรการฝึกอบรมสำหรับการปรับเปลี่ยนมายาคติของผู้ต้องขังหญิงและสร้างฉากทัศน์ในการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ โดยใช้โปรแกรมที่ใช้ชื่อว่า “MYTH Program” ภายใต้แนวคิด “ทลายความเชื่อเดิม สร้างความจริงใหม่ (Break the MYTH Build the Truth)” มุ่งให้เกิดการปรับเปลี่ยนมายาคติของผู้ต้องขังหญิง 4 ด้าน และสร้างฉากทัศน์ในการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษ

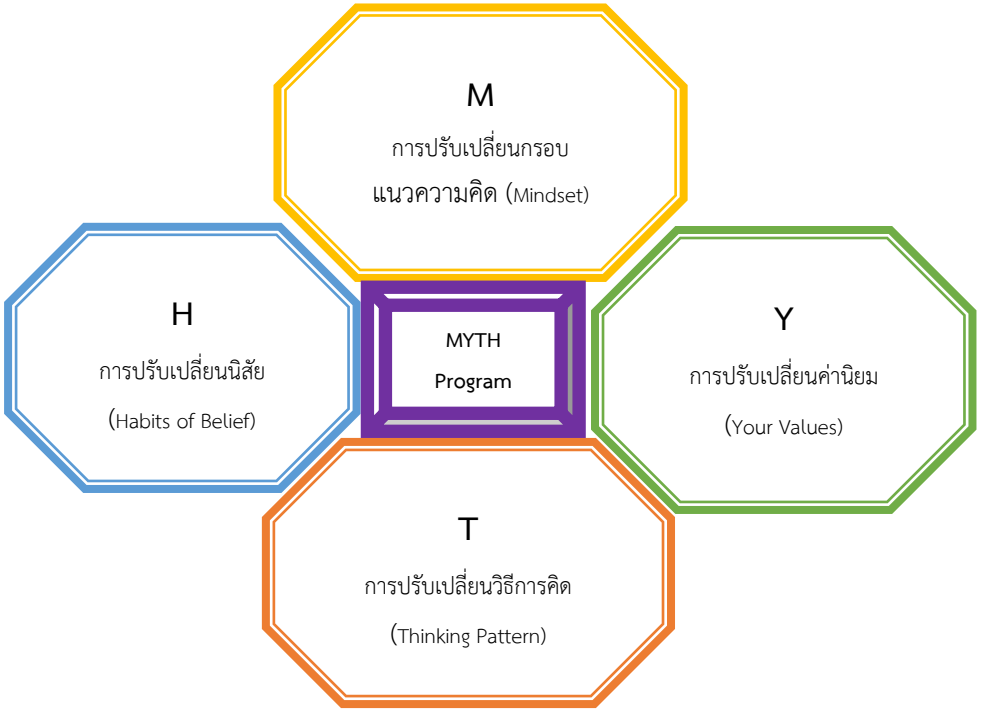

ภาพที่ 1. องค์ความรู้การปรับเปลี่ยนมายาคติของผู้ต้องขังหญิงเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

1. ดับกิเลสสู่ทางสายกลาง (H = Habits of Belief) ฝึกการรู้จักแยกแยะ “อยากได้” กับ “จำเป็น” ด้วยทางสายกลาง

2. เปิดมายาคติสู่เป้าหมายชีวิต (T = Thinking Pattern) สร้างทักษะคิดใหม่ที่ไม่ยึดติดมายาคติด้านลบ

3. รักตัวเองเลือกค่านิยมที่ดี (Y = Your Values) สร้างค่านิยมเชิงบวกและการรักตนเองอย่างถูกต้อง

4. พลังอำนาจ (M = Mindset) วางกรอบแนวคิดใหม่เพื่อพลังอำนาจในการใช้ชีวิตที่ถูกต้อง

มีการวางระบบการประเมินหลายระดับ ดังนี้

1. ระดับบุคคล (Individual Level) แบบประเมินก่อน–หลังการอบรม (Pre–Post Test) ด้านทัศนคติ ค่านิยม และการควบคุมตนเอง และการประเมินความสามารถในการจัดทำ “แผนชีวิตหลังพ้นโทษ”

2. ระดับกลุ่ม/สังคม (Social Level) การติดตามการยอมรับของครอบครัวและชุมชน การมีอาชีพหรือรายได้ที่มั่นคงหลังพ้นโทษ และการวัดอัตราการกระทำผิดซ้ำ

3. ระดับนโยบาย (Policy Level) การประเมินผลความคุ้มค่าในการบูรณาการกับหลักสูตรฟื้นฟูของกรมราชทัณฑ์ และการสังเคราะห์ผลลัพธ์เพื่อนำเสนอเชิงนโยบายต่อกระทรวงยุติธรรม

7. ข้อเสนอแนะ

7.1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 กระทรวงยุติธรรม กรมราชทัณฑ์ ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานท้องถิ่นและควรมี “ยุทธศาสตร์ร่วม” เพื่อรื้อสร้างมายาคติที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิด เรือนจำ

7.1.2 ควรมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพมนุษย์ จากการเรียนรู้ภายในตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือ Homeschool

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 ควรมีการฝึกอบรมด้านการเรียนรู้โดยนำกระบวนการทางศาสนาเข้ามาปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

7.2.2 ควรมีการพัฒนาหลักสูตรสำหรับการฝึกอบรมเพื่อเสริมพลังอำนาจ (empowerment)

7.2.3 เสนอโมเดลการฝึกอบรม “ศาสนากับการปรับพฤติกรรม” โดยมีหลักสูตร ระยะเวลา ผู้สอน และตัวชี้วัดผลลัพธ์ที่ชัดเจน

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

7.3.1 ควรมีการวิจัยเชิงนโยบายแบบบูรณาการร่วมกันระหว่างตำรวจ ศาล และกรมราชทัณฑ์เพื่อครอบคลุมกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทางอย่างต่อเนื่อง สร้างความตระหนักและแนวทางแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

7.3.2 ควรมีการวิจัยเพื่อต่อยอดสะท้อนผลกระทบจากการกระทำผิดที่ส่งผลต่อประเทศ ชุมชน และครอบครัว โดยนำเสนอภาพในมุมที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมแก้ไข ไม่ใช่เพียงการชี้ให้เห็นปัญหาอย่างน่ากังวล แต่ควรเสนอเชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างพลังบวกและทำให้สังคมน่าอยู่มากยิ่งขึ้น

7.3.3 ควรมีการทดลองจัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนเพื่อสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการเรียนรู้อย่างแท้จริงและนำองค์ความรู้ไปใช้เสริมศักยภาพชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

เอกสารอ้างอิง

กรมราชทัณฑ์. (2568). รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ. สืบค้นจาก http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_table.php?date=2025-08-01&area=10&report=

จุฬารัตน์ รัฐพิทักษ์สันติ, และ ฐิติยา เพชรมุนี. (2564). ความกลัวต่อการตัดสินใจกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังที่เคยกระทำผิดซ้ำ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นายเรืออากาศ, 9*(1), 19-31.

ชลธิชา ชื่นอุระ, และ ยศวดี ทิพยมงคลคงอุดม. (2561). *ผู้หญิงในโลกหลังกำแพง: รายงานผลการสำรวจข้อมูลผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย ปี 2561*. กรุงเทพฯ: สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย.

ทัณฑสถานหญิงธนบุรี. (2565). สถิติผู้ต้องขัง. สืบค้นจาก http://www.correct.go.th/fdcthon/sathiti.html

พรกมล ยังดี, พชรพร ศรีสุวรรณ, ศิริรัตน์ ชูสกุลเกรียง, ศุภชัย ศุภลักษณ์นารี, และ อรทัย เขียวพุ่ม. (2568). ปัจจัยและแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในผู้ต้องขังคดียาเสพติด กรณีศึกษาจากเรือนจำกลางนครปฐมและเรือนจำกลางบางขวาง. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 9*(1), 75-89.

ภูวดล ไชยอินทร์, และ ยศวดี ทิพยมงคงอุดม. (2566). ปัญหาและความท้าทายในการแก้ไขการกระทำความผิดซ้ำในประเทศ*ไทย. วารสารกระบวนการยุติธรรม, 16*(3), 133–154.

สุรภัทร พิไชยแพทย์, พรภิชา ธรรมวิเศษ, วิจิตรา อินธงชัย, กันยารัตน์ แก้วสว่าง, สุกัญญา โนนใหม่, และ กนกวรรณ สิมมาทอง. (2558). ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงกระทำผิดซ้ำในทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด กรณีศึกษา เรือนจำจังหวัดสระบุรี สังกัดกระทรวงยุติธรรม. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1* (น. 357–361). เชียงราย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

อัตสาธน์ ผิวแก้ว, สุปรีชา ชำนาญพุฒิพร, และ กันตภณ หนูทองแก้ว. (2566). การป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำกลางนครศรีธรรมราช. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ, 11*(2), 115-126.

Barthes, Roland. (1972). Mythologies. New York, NY: The Noonday Press.

Young Monk: กลไกการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครปฐม *

Young Monk: Mechanism to Empower a New Generation of Monks, Networks to Volunteer for Community Development in Nakhon Pathom Province

พระสิทธิพัฒน์ สุสัณฐิตพงษ์, พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ, และ สุรัตน์ พักน้อย
PhraSittipat Susantitapong, Phrapalad Prapoj Yusamran and Surat Paknoi
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author, E-mail: thanatat8719@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 2) เพื่อออกแบบกระบวนการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และ 3) เพื่อยกระดับการปฏิบัติงานของเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน ที่สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม สนองต่อการพัฒนางานคณะสงฆ์และประเทศชาติ การวิจัยเป็นเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้แนวคิดกระบวนการสร้างพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน แนวคิดกลไกการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ แนวคิดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นกรอบการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี แบบสัมภาษณ์, แบบบันทึกข้อมูลกิจกรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

* ได้รับบทความ: 6 กรกฎาคม 2568; แก้ไขบทความ: 31 สิงหาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 1 กันยายน 2568
Received: July 6, 2025; Revised: August 31, 2025; Accepted: September 1, 2025

ผลการวิจัยพบว่า 1) บทบาทของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน ด้วย งานคณะสงฆ์ 6 ด้าน 2) การออกแบบกระบวนการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน โดยการทำแผนที่ค้นหาผู้ยากไร้ การทำบันทึกชีวิต การจัดทำแบบจำลองการช่วยเหลือ และการเยียวยา 3) ยกระดับการปฏิบัติงานของเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน ได้รูปแบบในการพัฒนา “Young Monk Model” โดยปรับเปลี่ยนทัศนคติของแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน การบริหารจัดการงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน เครือข่ายความร่วมมือระหว่างแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน การพัฒนาความรู้และทักษะของแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน องค์ความรู้ ประกอบด้วย Mindset การปรับเปลี่ยนทัศนคติของแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่ Organization การบริหารจัดการงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน Networking เครือข่ายความร่วมมือระหว่างแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่ Knowledge การพัฒนาความรู้และทักษะของแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน

คำสำคัญ: แกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่; การเสริมพลังเครือข่าย; จิตอาสาพัฒนาชุมชน

Abstract

This Article aimed to 1) study the role of new generation monks in community development volunteer work in Nakhon Chai Si District, Nakhon Pathom Province 2) design a process to empower the network of new generation monks in community development volunteer work in Nakhon Chai Si District, Nakhon Pathom Province and 3) to improve the performance of the network of new generation monks in community development volunteer work that can integrate work with the civil society sector in a tangible way to respond to the development of the Sangha and the country. The research is participatory action research using the concept of creating new generation monks to be community development volunteers, empowering the network of new generation monks, and the concept of the 5 Precepts Village Project as the research framework. The

research instruments are interview forms and activity data recording forms. Data were analyzed by content analysis and descriptive writing.

The research results were found as follows; 1) The role of young monks in community development volunteer work includes Six areas of Sangha work 2) Designing a process to empower the young monk network in community development volunteer work by creating projects for mapping the poor, recording lives, creating models for assistance, and providing relief. 3) Raising the level of the young monk network in community development volunteer work by developing the "Young Monk Model" by changing the attitudes of young monk leaders to become community development volunteers, managing community development volunteer work, and creating a network of cooperation among young monk leaders to become community development volunteers. Developing the knowledge and skills of young monk leaders to become community development volunteers.

Knowledge from this research includes Mindset, changing the attitude of new generation monk leaders, Organization, management of volunteer work for community development, Networking, cooperation network among new generation monk leaders, Knowledge, developing knowledge and skills of new generation monk leaders to be volunteers for community development.

Keywords: new generation of monk leaders; network empowerment; community development volunteers

1. บทนำ

พระสงฆ์จิตอาสาได้เกิดขึ้นมาแล้วในสมัยพุทธกาล เมื่อ 2,600 กว่าปี กล่าวคือหลังจากเจ้าชายสิทธัตถะได้อธิษฐานจิตบำเพ็ญตน เพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จเป็น พระพุทธเจ้าแล้ว จึงให้กำเนิดพระสงฆ์จิตอาสา โดยเริ่มต้นจากการสร้างพุทธสาวก เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการเผยแผ่ และให้กำเนิดพระสงฆ์สาวกในพระพุทธศาสนาจนครบพระรัตนตรัย

ด้วยวิธีที่เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา จากนั้น พระพุทธเจ้าได้ส่งพระสงฆ์ผู้เป็นพุทธสาวกเหล่านั้นไปประกาศพระศาสนา ด้วยพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่คนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” (พระครูโกศลธรรมานุสิฐ, พระครูสุตาภรณ์พิสุทธิ์, และ พระครูพิพัฒนวุฒิกร, 2564)

จากพุทธพจน์ดังกล่าวนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างพระสงฆ์จิตอาสาจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับโครงการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น 2) เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานในการที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้าน 3) เพื่อเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า 4) เพื่อเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุขช่วยกันปกป้องพิทักษ์รักษาชีวิตและทรัพย์สินของทุกคนในหมู่บ้านให้เกิดความปลอดภัย 5) เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร (พระสุธีรัตนบัณฑิต และคณะ, 2562)

ทั้งนี้ คณะสงฆ์อำเภอนครชัยศรี ได้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนโดยใช้เครือข่ายจิตอาสาเพื่อขับเคลื่อนการช่วยเหลือสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น วัดสำโรง วัดโคกเขมา วัดกลางบางพระ (มูลนิธิหลวงพ่อสมหวัง) วัดกลางบางแก้ว (โครงการปันน้ำใจให้น้อง) เป็นต้น ที่ได้รณรงค์ส่งเสริม “จิตอาสา” ให้เกิดขึ้นโดยตั้งอยู่บนฐานคิดที่ต้องการสร้างความเชื่อมโยงในชุมชนและสังคม ดังนั้น พระสงฆ์ในอำเภอนครชัยศรี มีบทบาทมากในการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ชุมชนเป็นที่พึ่งของชุมชน ซึ่งการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมนั้นเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสพระสังฆาธิการเป็นหลักซึ่งพระสังฆาธิการ ช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนมาโดยตลอดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน แต่ด้วยจำนวนพระสังฆาธิการที่มีไม่มาก ประกอบกับภาระหน้าที่ทางคณะสงฆ์ ที่ต้องรับผิดชอบดูแลงาน ตามพันธกิจของคณะสงฆ์ หรือแม้กระทั่งการสนองงานผู้บังคับบัญชาที่มอบหมายงาน แต่ไม่สามารถกระจายทั่วทุกพื้นที่ได้ ด้วยที่ว่ามีการทำงานเพียงกลุ่มเดียว ไม่มีเครือข่าย ขาดพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน ระบบการบริหารงานที่ไม่เอื้อให้ได้ทำหน้าที่ด้านการเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน ขาดการประสานงาน ขาดกระบวนการและรูปแบบ จึงทำให้การทำงานขาดช่วง ขาดตอนไปบ้างหรือทำให้งานไม่สามารถไปต่อได้ ไม่มีเครือข่าย หน่วยงาน หรือกลุ่มที่จะมาสนับสนุนในการทำงานของพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน ดังเช่น โครงการปันน้ำใจให้น้องของวัดกลางบางแก้ว ซึ่งเป็นดำริของเจ้าอาวาส และมอบหมายให้ผู้ช่วยเจ้าอาวาสเป็นผู้ดำเนินงาน แต่พอเจ้าอาวาส

มรณภาพลงก็ไม่มีผู้สานงานต่อ จึงเป็นเหตุให้การที่จะเข้าไปช่วยเหลือชุมชนของตนได้ไม่เต็มที่ ด้วยเหตุนี้การทำวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงการสร้างและพัฒนากลไกการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน เพื่อให้ช่วยเหลือพระสังฆาธิการ ในการแบ่งเบาภาระหน้าที่ภาระงานด้านสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน ประสานกับชุมชนเพื่อเป็นการยึดเหนี่ยวชุมชนกับวัดต่อไป

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับ Young Monk : กลไกการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครปฐม โดยการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เพื่อออกแบบกระบวนการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และ เพื่อยกระดับการปฏิบัติงานของเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน ที่สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมสนองต่อการพัฒนางานคณะสงฆ์และประเทศชาติ โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น การเตรียมการ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การสังเกตผล และการสะท้อนผล

บทความวิจัยนี้นำเสนอถึงกลไกการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน เริ่มตั้งแต่ขั้นตอน การสร้างเครือข่าย การพัฒนาเครือข่าย การขยายเครือข่าย เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน และมีปัญหาอุปสรรค เพื่อปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของทั้งภาครัฐ เอกชน หน่วยงาน ชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) และยังเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยเพิ่มพูนศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ สร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน อย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

2.2 เพื่อออกแบบกระบวนการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

2.3 เพื่อยกระดับการปฏิบัติงานของเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนที่สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมสนองต่อการพัฒนางานคณะสงฆ์และประเทศชาติ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษา คือ ศึกษาเฉพาะในพื้นที่ของชุมชนวัดสำโรง ตำบลวัดสำโรง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยงานวิจัยนี้ใช้โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ “โครงการพัฒนาศักยภาพแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่ (Young Monk)” : กิจกรรมการเรียนรู้ 5 Module” เป็นกิจกรรมนำร่อง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ด้านกลไกการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทุกพื้นที่ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) รวม 30 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบล พระสังฆาธิการที่เป็นจิตอาสา จำนวน 10 รูป/คน

กลุ่มที่ 2 ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐด้านพัฒนาชุมชน นายอำเภอ ปลัดอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) จำนวน 8 คน

กลุ่มที่ 3 นักวิชาการด้านการทำเครื่องมือชุมชน วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี นักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชนชำนาญการ นักวิชาการด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคล นักวิชาการด้านจิตอาสา นักวิชาการด้านศาสนา ผู้นำจิตอาสาในชุมชน จำนวน 8 รูป/คน

กลุ่มที่ 4 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 4 คน

กลุ่มตัวอย่างผู้ร่วมปฏิบัติการณ์วิจัย ประกอบด้วย พระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน ที่เข้าร่วมกลุ่ม โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) ต้องเป็นสมาชิกกลุ่ม 2) ต้องเป็นผู้ที่มีจิตอาสา 3) ต้องเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน 4) มีความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการศึกษา จำนวน 14 รูป ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย เทคนิค Participatory Workshop เทคนิค AIC เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ แบบสัมภาษณ์ โดยไม่กำหนดโครงสร้างในข้อคำถาม เนื่องจากเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงกำหนดให้ตัวผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือในการวิจัย นอกจากตัวผู้วิจัยเองผู้วิจัยก็ยังเลือกใช้เครื่องมืออื่น ๆ เช่น แบบบันทึกข้อมูลกิจกรรม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการบันทึกข้อมูลจากกระบวนการทำกิจกรรม ตามกรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงจำแนกวิเคราะห์ เป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลที่เกิดจากการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง (Story Telling) โดยครอบคลุมประเด็นของเรื่องที่ทำ สิ่งที่ได้เรียนรู้ ผลการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ตระหนักถึงประเด็นสำคัญของการวิจัย คือ ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมนั้น ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจนสมบูรณ์ และสอดคล้องกับกรอบความคิดในการวิจัยหรือไม่ โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย และในส่วนการนำเสนอผลการวิจัย ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลแบบอรรถาธิบาย และพรรณนาจากการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น สรุปนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ **1) การปกครอง** โดยดำเนินการสอดส่อง ดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร ที่อยู่ในวัด ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช **2) การศาสนศึกษา** มีการเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม พระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรม และบาลี **3) การเผยแผ่** โดยให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา เช่น งานเทศน์มหาชาติ การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

การจัดอุปสมบทหมู่ ปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติฯ **4) การสาธารณูปการ** การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน ภายในวัด โดยการพัฒนาวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย **5) การศึกษาสงเคราะห์** เป็นการจัดการศึกษาที่วัด คณะสงฆ์ดำเนินการขึ้น เพื่อสนองต่อนโยบายของภาครัฐ ในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชน เยาวชน ได้รับการศึกษา ที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก และเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา **6) การสาธารณสงเคราะห์** มีการช่วยเหลือ เป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชน ผู้ยากไร้และประสบภัยแล้ว

4.2 ผลการออกแบบกระบวนการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนรู้ออกเป็น 5 Module คือ **Module 1 การถอดบทเรียนงานด้านการเป็นพระสงฆ์จิตอาสาของคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม** โดยผู้เข้ารับการอบรมได้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ให้เข้าใจและเป็นไปทิศทางเดียวกันตามวัตถุประสงค์ของโครงการอบรมพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน (Young Monk) และตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ตลอดจนเกิดทักษะการวิเคราะห์ การถอดบทเรียนระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับหน่วยงาน/องค์กรต้นแบบ ทั้งสามารถสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลพื้นที่ของตนอย่างเป็นระบบ **Module 2 เทคนิคและเครื่องมือการปฏิบัติด้านการเป็นพระสงฆ์จิตอาสา (Young Monk)** โดยผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “เทคนิคและเครื่องมือการปฏิบัติด้านการเป็นพระสงฆ์จิตอาสา (Young Monk)” ในการทำงานกับชุมชนโดยใช้เครื่องมือ 4 ชิ้น ประกอบด้วย การทำแผนที่ค้นหาผู้ยากไร้ การทำบันทึกชีวิต การจัดทำแบบจำลองการช่วยเหลือ และ การเยียวยาเพื่อการออกแบบกระบวนการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม **Module 3 ทิศทางการขับเคลื่อนงานตามโครงการอบรมพระสงฆ์รุ่นใหม่**เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน (Young Monk) ของคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม จุดมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เกิดความเข้าใจในทักษะเกี่ยวกับการแปรเปลี่ยนปัญหาชุมชนสู่สัมมาอาชีวะ การขับเคลื่อนโครงการอบรมพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน (Young Monk) ของคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม ในพื้นที่จริง อันเกิดจากการทำงานของพระสงฆ์ ต้นแบบ และรูปแบบการสร้างกระบวนการแบบมีส่วนร่วมจากประชาสังคมทุกภาคส่วน **Module 4 การสร้าง**

เครือข่ายขับเคลื่อนงานด้านการเป็นพระสงฆ์จิตอาสาของคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม จุดมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิตสื่อสร้างสรรค์ขับเคลื่อนโครงการอบรมพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน (Young Monk) ของคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม พร้อมทั้งสามารถใช้งานสื่อสารสนเทศเพื่อขับเคลื่อนโครงการอบรมพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน (Young Monk) ของคณะสงฆ์ จังหวัดนครปฐม สู่กลุ่มเป้าหมาย **Module 5 ปฏิบัติการพัฒนาชุมชน** จุดมุ่งหมาย เพื่อให้แกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่ (Young Monk) ที่ผ่านการอบรมทั้ง 4 Module ได้ฝึกปฏิบัติการด้านการเป็นพระสงฆ์จิตอาสา ในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี นำไปสร้างโครงการเพื่อการทำแผนที่ค้นหาผู้ยากไร้ การทำบันทึกชีวิต การจัดทำแบบจำลองการช่วยเหลือ และ การเยียวยา สอดคล้องกับการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาโครงการเพื่อต่อยอด โดยใช้การขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ของคณะสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม และการขยายผลจากกลุ่มแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่ (Young Monk) จำนวน 15 รูป และเป็นแกนนำขยายผลสู่กลุ่มอื่น ๆ

4.3 ผลการยกระดับการปฏิบัติงานของเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนที่สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมสนองต่อการพัฒนางานคณะสงฆ์และประเทศชาติ ผลการวิจัยพบว่า การยกระดับการปฏิบัติงานของเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนที่สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมสนองต่อการพัฒนางานคณะสงฆ์และประเทศชาติ คือ สามารถบูรณาการ การทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมสนองต่อการพัฒนางานคณะสงฆ์และประเทศชาติ ประกอบด้วยการสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาแกนนำพระสงฆ์จิตอาสารุ่นใหม่ (Young Monk) ของคณะสงฆ์อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เป็นกิจกรรมการสงเคราะห์ กลุ่มเปราะบาง (ผู้ป่วยติดเตียง) โดยกลุ่มโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ส่งข้อมูลรายชื่อให้ จากนั้นกลุ่มอาสาสมัคร (อสม.) ส่งมอบข้อมูลรายชื่อให้แก่แกนนำพระสงฆ์จิตอาสารุ่นใหม่ (Young Monk) จากนั้นแกนนำพระสงฆ์จิตอาสารุ่นใหม่ (Young Monk) ร่วมกับภาคีเครือข่ายจัดเตรียมถุงยังชีพ และยารักษาโรคเบื้องต้น และมอบให้ผู้ติดเตียงในชุมชน เมื่อผู้ติดเตียงได้รับถุงยังชีพ และยารักษาโรคเบื้องต้นทำให้มีขวัญและกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บต่อไป ถอดบทเรียนการพัฒนาแกนนำพระสงฆ์จิตอาสารุ่นใหม่ (Young Monk) ของคณะสงฆ์อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยมีผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือได้รับความร่วมมือจากแกนนำพระสงฆ์จิตอาสารุ่นใหม่ (Young Monk) และภาคี

เครือข่ายในเขตอำเภอนครชัยศรี ซึ่งเห็นความสำคัญกับด้านพระสงฆ์จิตอาสารุ่นใหม่ (Young Monk) และการยกระดับการปฏิบัติงานของเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน โดยบูรณาการขับเคลื่อนโครงการตามนโยบายมหาเถรสมาคมของคณะสงฆ์ในจังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย ตัวแทนแกนนำพระสงฆ์จิตอาสารุ่นใหม่ (Young Monk) ในเวทีได้มีการถอดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการลงปฏิบัติงานของพระสงฆ์แกนนำจิตอาสารุ่นใหม่ (Young Monk) ดังนี้ สร้างการรับรู้ร่วมกัน การสร้างแกนนำพระสงฆ์ที่มีใจอาสา การสร้างแผนงานอย่างมีเป้าหมาย สร้างเครือข่ายที่เข็มแข็ง และสร้างประโยชน์แก่มวลประชา

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 ผลศึกษาบทบาทของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า บทบาทของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ด้านการปกครอง โดยสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา มีการเล่าเรียน ด้านการเผยแผ่ โดยให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม ด้านการสาธารณูปการ โดยการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เพื่อสนองต่อนโยบายของภาครัฐ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือประชาชน ผู้ยากไร้และประสบภัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา สีทา, พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท, และ ประสิทธิ์ แก้วศรี. (2567) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องแรงจูงใจในการเป็นพระสงฆ์จิตอาสาในอำเภออรัญประเทศจังหวัดสระแก้ว พบว่า องค์ประกอบของแรงจูงใจ มี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน อันได้แก่ มีจิตลักษณะเป็นผู้ให้ มีความต้องการออกมาทำงานเพื่อสังคม เสียสละช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ และปัจจัยภายนอก อันได้แก่ กรอบและนโยบายของพระสงฆ์สภาพสังคม แบบอย่างที่ดีงาม แนวทางในการสร้างแรงจูงใจ คือการพัฒนาด้านความรู้คิด การปรับตัวเข้ากับสถานณ์ต่างด้วยการกระตุ้นให้มีส่วนร่วม มีหลักพุทธธรรมที่สนับสนุนคุณลักษณะจิตอาสา อันได้แก่ อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พุทธชาติ แผนสมบุญ, นิรนาท แสนสา, และ ลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่องประสบการณ์การเยียวยาจิตใจผู้ป่วยของพระสงฆ์จิตอาสาคิลานธรรม พบว่า ประสบการณ์การเยียวยาจิตใจผู้ป่วยของพระสงฆ์จิตอาสากลุ่มคิลานธรรม มีประเด็นสำคัญ 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ปฐมเหตุสู่การเป็นพระสงฆ์จิตอาสากลุ่มคิลานธรรม ประกอบด้วย ใจที่ปรารถนาช่วยเหลือผู้อื่น การเข้าสู่เส้นทางเยียวยา ทรัพยากรในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดความสำเร็จ 2) การฝึกฝน

ตนสู่การเยียวยา ประกอบด้วย การเข้าใจชีวิต การพัฒนาทักษะพื้นฐาน ทักษะเฉพาะสำหรับการเยียวยา การทบทวนตนเอง 3) กระบวนการเยียวยาของพระสงฆ์จิตอาสากลุ่มคิลานธรรม ประกอบด้วย ท่าทีที่มีต่อคนตรงหน้า นิยามการเยียวยา ขั้นตอนการเยียวยา หลักธรรมที่ใช้ ทักษะที่ใช้ 4) การเปลี่ยนแปลงโลกภายใน ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงตัวเอง การเอื้อให้เกิดปัญญา นิยามความหมายผู้ป่วย หลักธรรมที่นำมาใช้จริง

5.2 ผลการออกแบบกระบวนการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า การออกแบบกระบวนการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในการปฏิบัติงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ 5 Module คือ การถอดบทเรียนงานด้านการเป็นแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน เทคนิคและเครื่องมือการปฏิบัติด้านการเป็นแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน ทิศทางการขับเคลื่อนงานตามโครงการอบรมแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน การสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนงานด้านการเป็นแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน และปฏิบัติการพัฒนาชุมชนเพื่อให้แกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน ที่ผ่านการอบรมได้ฝึกปฏิบัติการด้านการเป็นแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน ในพื้นที่ชุมชนวัดสำโรง อำเภอนครชัยศรี นำไปสร้างโครงการเพื่อการทำแผนที่ค้นหาผู้ยากไร้ การทำบันทึกชีวิต การจัดทำแบบจำลองการช่วยเหลือ และการเยียวยา สอดคล้องกับงานวิจัยของ กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, พระครูฆรักษ์ยศวีร์ ปมุตฺโต, พระชินกร สุจิตฺโต (ทองดี), และ เกษฎา ผาทอง. (2567) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเครือข่ายจิตอาสาของพระสงฆ์ เขตภาคกลางตอนล่างในประเทศไทย พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเครือข่ายจิตอาสาของพระสงฆ์ ประกอบด้วย 1) เจตคติที่มีค่าเฉลี่ยสูง ($\overline{X}$ = 4.09) 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่มีค่าเฉลี่ยสูง ($\overline{X}$ = 3.99) 3) พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูง ($\overline{X}$ = 4.09) โดยการทดสอบค่าถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ พบว่าปัจจัยการรับรู้มุมมองร่วมกัน (X1) (β = .264), ปัจจัยการมีส่วนร่วม (X4) (β = .104), ปัจจัยการเสริมสร้าง (X5) (β = .095), และปัจจัยการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (X6) มีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม (F = 132.725; p – Value = 0.001) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพุฒิพันธุ์ จนฺทวโส และพระสุธีวีรบัณฑิต (2567) ได้ทำการวิจัยเรื่องการส่งเสริมบทบาทการมีจิตอาสาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า สภาพทั่วไปของการดำเนินงานจิตอาสาของคณะสงฆ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจุดแข็งในการ

ส่งเสริมจิตอาสาและเข้าถึงประชาชนแต่ยังขาดการวางแผน งบประมาณ ความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ และการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน โอกาสในการช่วยเหลือสังคมหลากหลายด้านยังมีมาก ขณะที่อุปสรรคหลักคือความร่วมมือและขาดบุคลากรสงฆ์ กระบวนการส่งเสริมบทบาทจิตอาสาของคณะสงฆ์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย การปลูกฝังความตระหนักถึงจิตอาสาผ่านหลักธรรมพุทธศาสนา การเตรียมความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ความรู้ และทักษะการสื่อสาร การสร้างความเชื่อมั่นและพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการมีจิตอาสา

5.3 ผลการยกระดับการปฏิบัติงานของเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนที่สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมสนองต่อการพัฒนางานคณะสงฆ์และประเทศชาติ พบว่า การยกระดับการปฏิบัติงานของเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่ในด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชนที่สามารถบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมสนองต่อการพัฒนางานคณะสงฆ์และประเทศชาติ ประกอบด้วย การสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาแกนนำพระสงฆ์จิตอาสารุ่นใหม่ของคณะสงฆ์อำเภอนครชัยศรี เป็นกิจกรรมการสงเคราะห์ กลุ่มเปราะบาง โดยกลุ่มโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ส่งข้อมูลรายชื่อให้ จากนั้นกลุ่มอาสาสมัคร (อสม.) ส่งมอบข้อมูลรายชื่อให้แก่แกนนำพระสงฆ์จิตอาสารุ่นใหม่ จากนั้นแกนนำพระสงฆ์จิตอาสารุ่นใหม่ร่วมกับภาคีเครือข่ายจัดเตรียมถุงยังชีพ และยารักษาโรคเบื้องต้น และมอบให้ผู้ติดเตียงในชุมชนทำให้มีขวัญและกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ (2567) ได้ทำการวิจัยเรื่องวิเคราะห์บทบาทการทำงานของพระจิตอาสาคิลานธรรม พบว่า บทบาทสำคัญของพระจิตอาสา คิลานธรรมแบ่งออกเป็น การให้กำลังใจและดูแลด้านจิตใจ การสนับสนุนการดูแลแบบองค์รวม การส่งเสริมความเข้าใจธรรมะในชุมชน การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย การสนับสนุนด้านสังคมและชุมชน โดยบทบาทเหล่านี้สะท้อนถึงการบูรณาการหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับการให้บริการด้านสุขภาพ โดยเน้นการดูแลที่ครอบคลุมทั้งร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณของผู้ป่วย

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัย Young Monk : กลไกลการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครปฐม สรุปดังภาพที่ 1 ดังนี้

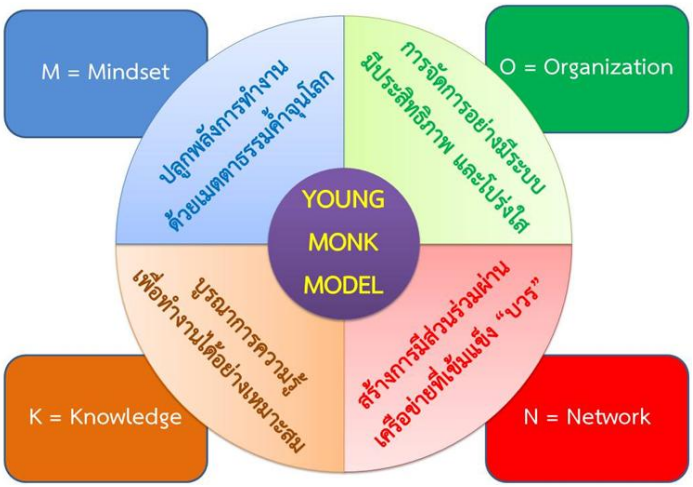

ภาพที่ 1. องค์ความรู้Young Monk : กลไกลการเสริมพลังเครือข่ายพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดนครปฐม

เกิดจากกระบวนการพัฒนา เป็นผลมาจากการทำงานของแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน เกิดเป็นผลประจักษ์ พัฒนาเป็น “Young Monk Model” มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

Mindset (การปรับเปลี่ยนทัศนคติ) การปรับเปลี่ยนทัศนคติของพระสงฆ์แกนนำรุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน โดยมุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน ผู้ป่วย ผู้ประสบภัย ผู้สูงอายุ

Organization (การบริหารจัดการ) ความสามารถในการบริหารจัดการงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะการจัดตั้งและบริหารโครงการที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือชุมชน การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและเป็นระบบ

Networking (เครือข่าย) เครือข่ายความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ หน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรม และโครงการจิตอาสาพัฒนาชุมชน การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดและชุมชนตามกรอบ “บวร”

Knowledge (ความรู้) การพัฒนาความรู้และทักษะของแกนนำพระสงฆ์รุ่นใหม่เพื่อเป็นจิตอาสาพัฒนาชุมชน และพหุภาคีที่เกี่ยวข้องกับการทำงานจิตอาสาพัฒนาชุมชน ทั้งความรู้ในเรื่องการบริการสังคม การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน การพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ที่จะช่วยให้แกนนำพระสงฆ์ และพหุภาคีสามารถทำงานด้านจิตอาสาพัฒนาชุมชน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาครัฐควรกำหนดนโยบายที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

7.1.2 ปรับปรุงกลไกการกำกับดูแล ควรมีการทบทวนและปรับปรุงกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องให้ทันสมัย สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน

7.1.3 เพิ่มงบประมาณหรือทรัพยากรสนับสนุน ภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณหรือทรัพยากรที่เพียงพอเพื่อขับเคลื่อนนโยบายให้เกิดผลเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งมีระบบติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน

7.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.2.1 ศึกษาผลกระทบระยะยาวของนโยบายที่นำไปใช้ ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อประเมินผลในระยะยาว เพื่อให้เห็นผลกระทบที่แท้จริงทั้งทางบวกและลบ

7.2.2 เปรียบเทียบกับกรณีศึกษาในต่างประเทศ ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับประเทศที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน เพื่อหาแนวทางหรือบทเรียนที่สามารถนำมาปรับใช้ได้

7.2.3 เน้นการวิจัยแบบสหวิทยาการ สนับสนุนให้มีการทำวิจัยร่วมกันระหว่างนักวิชาการจากหลากหลายสาขา เพื่อให้ได้มุมมองที่ครอบคลุมและรอบด้านมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, พระครูฆรักษ์ยศวีร์ ปมุตฺโต, พระชินกร สุจิตฺโต (ทองดี), และ เกษฎา ผาทอง. (2567). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเครือข่ายจิตอาสาของพระสงฆ์เขตภาคกลางตอนล่างในประเทศไทย. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7*(5), 1041-1050.

พระครูโกศลธรรมานุสิฐ, พระครูสุตาภรณ์พิสุทธิ์, และ พระครูพิพัฒนวุฒิกร. (2564). พุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย ในยุคไทยแลนด์ 4.0. *Veridian E-Journal Silpakorn University, 12*(4), 1524-1539.

พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ. (2567). วิเคราะห์บทบาทการทำงานของพระจิตอาสาคิลานธรรม. *วารสารสถาบันพอดี, 1*(12), 24-37.

พระพุฒิพันธุ์ จนฺทวโส, และ พระสุธีวีรบัณฑิต (โชว์ ทสฺสนีโย). (2567). การส่งเสริมบทบาทการมีจิตอาสาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 7*(5), 193-205.

พระสุธีรัตนบัณฑิต, พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ, ดำรงศักดิ์ เกตุแก้ว, สายชล ปัญญชิต, ภูเบศ วณิชชานนท์, และ พงษ์พัฒน์ ใหม่จันทร์ดี (2562). *คู่มือและแบบรายงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.

พุทธชาติ แผนสมบุญ, นิรนาท แสนสา, และ ลัดดาวรรณ ณ ระนอง. (2564). ประสบการณ์การเยียวยาจิตใจผู้ป่วยของพระสงฆ์จิตอาสาคิลานธรรม. *วารสารจิตวิทยาพุทธศาสตร์ประยุกต์เพื่อสังคม, 7*(1), 103-120.

สุกัญญา สีทา, พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิฉนฺโท, และ ประสิทธิ์ แก้วศรี. (2567). แรงจูงใจในการเป็นพระสงฆ์จิตอาสาในอำเภออรัญประเทศจังหวัดสระแก้ว. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 7*(2), 92-101.

กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ *
Strategies for Enhancing the Competency of Correctional Officers

กมลวรรณ เทพจั้ง[1], จีรนันต์ ไชยงาม นอกซ์[2], ศศิพัชร์ หาญฤทธิ์[3], และ กันย์ธนัญ สุชิน[4]
Kamonwan Tepjung[1], Jeeranun Chaingam Knox[2], Sasiphat Harnrit[3],
and Kanthanan Suchin[4]
สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย[1]
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย[2,3,4]
Program in Regional Development Strategies, Chiang Rai Rajabhat University[1]
Faculty of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University[2,3,4]
Corresponding Author E-mail: kamolwan.thep09@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์สมรรถนะและสภาพปัญหาของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ 2) เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี จำนวน 80 คน

ผลการวิจัยพบว่า ระดับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคมาวิเคราะห์ BCG tows growth share matrix พบว่า การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ อยู่ในตำแหน่ง Cash Cows หมายถึง สมรรถนะภายในที่เข้มแข็งแต่ขาดการสนับสนุน และผู้วิจัยได้นำข้อมูลการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสและอุปสรรคสู่การวิเคราะห์ TOWS Matrix Model ซึ่งสามารถสร้างกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

* ได้รับบทความ: 15 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 18 กรกฎาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 21 กรกฎาคม 2568
Received: April 15, 2025; Revised: July 18, 2025; Accepted: July 21, 2025

ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ โดยจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับนโยบายของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งจะส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ผู้ต้องขัง และความปลอดภัยของสังคมในภาพรวม

คำสำคัญ: สมรรถนะ; เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์; กลยุทธ์; จังหวัดปทุมธานี

Abstract

The research article aims to 1) Analyze the competencies and challenges faced by correctional officers and 2) Develop strategies for enhancing the competencies of these officers. The population for this study consisted of 80 correctional officers at the Pathum Thani Special Treatment Correctional Institution.

The research findings revealed that the competency level of the correctional officers, analyzed through a SWOT analysis (strengths, weaknesses, opportunities, and threats) and subsequently assessed using the BCG TOWS growth-share matrix, indicated that their work performance fell into the “Cash Cows” category. This means they possess strong internal competencies but lack external support. Based on the SWOT analysis and the application of the TOWS Matrix Model, the researcher developed strategies for enhancing the competencies of correctional officers at the Pathum Thani Special Treatment Correctional Institution, which include: A strategy to develop correctional officers’ competencies in achieving results and a strategy to develop correctional officers’ competencies in building professional expertise. These strategies aim to improve the efficiency and effectiveness of correctional officers’ work, ensuring alignment with the Department of Corrections’ policies. Ultimately, this will contribute to the

well-being of correctional officers, the rehabilitation of inmates, and the overall safety of society.

Keywords: competency; correctional officers; strategies; Pathum Thani province

1. บทนำ

สมรรถนะ หรือ Competency มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรและองค์กร สมรรถนะมีประโยชน์ต่อตัวผู้ปฏิบัติงานต่อตัวองค์กรหรือหน่วยงาน และต่อการบริหารบุคคล โดยรวม กล่าวคือ ช่วยให้การคัดสรรบุคคลมีลักษณะที่ดี ทั้งความรู้ ทักษะและความสามารถ ตลอดจนพฤติกรรมที่เหมาะสมกับงาน เพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จตามความต้องการขององค์กร อย่างแท้จริงช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงความสามารถของตัวเองว่าตนเองอยู่ในระดับใดและ จะต้องพัฒนาในเรื่องใดบ้าง ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น ใช้ประโยชน์ในการ พัฒนาฝึกอบรมแก่พนักงานในองค์กรช่วยสนับสนุนให้ตัวชี้วัดหลักของผลงาน (KRIS) บรรลุ เป้าหมายเพราะ (Competency) จะเป็นตัวบ่งบอกได้ว่าต้องการให้บรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัด แล้วจะต้องใช้ (Competency) ตัวไหนบ้าง ป้องกันไม่ให้ผลงานเกิดจากโชคชะตาเพียงอย่าง เดียวช่วยให้เกิดการไปสู่สมรรถนะขององค์กรที่ดีขึ้น เพราะหากทุกคนปรับสมรรถนะของตนเอง ให้เข้ากับผลงานที่องค์กรต้องการอยู่ตลอดเวลาแล้วในระยะยาวก็จะส่งผลให้เกิดเป็นสมรรถนะ เฉพาะขององค์กรนั้น โดยการบริหารงานบุคคลในบางครั้ง มักจะประสบปัญหาเรื่องการขาด สมรรถนะการปฏิบัติงานภายในองค์กรของตนเอง ในด้านการกำหนดนโยบายกำหนดยุทธศาสตร์ การจัดทำแผนพัฒนาในองค์กรการขาดประสิทธิภาพประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของพนักงาน ส่วนท้องถิ่นยังเป็นปัญหาอยู่ ซึ่งอาจเกิดจากการขาดความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ในระบบงานของข้าราชการและปฏิบัติงานต่ำกว่ามาตรฐานที่มีอยู่ ขาดความคิดสร้างสรรค์ใน ผลงาน หรือกระบวนการปฏิบัติงานขององค์กรไม่ตรงตามเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ใน การพัฒนาองค์กร ขาดความตั้งใจและขาดความพยายามขาดการดำรงตนและประพฤติปฏิบัติ อย่างไม่ถูกต้อง เหมาะสมทั้งตามกฎหมายคุณธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพและจรรยา ข้าราชการและขาดความตั้งใจที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นหน่วยงานหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงจำเป็นที่จะต้องหาวิธีนำหลักการและแนวทางพัฒนาการ ปฏิบัติงานของพนักงานส่วนท้องถิ่น โดยนำเอาสมรรถนะในการปฏิบัติงานมาใช้ภายในองค์กรซึ่ง

ประกอบไปด้วยคุณลักษณะ 5 ด้าน คือ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพและการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมจริยธรรม การทำงานเป็นทีม (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการ พลเรือน, 2563, น. 7-8)

กรมราชทัณฑ์ เป็นหน่วยงานหนึ่งของระบบราชการทำงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในสังกัดกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด โดยใช้ระบบเรือนจำ (Custodial Sentence) ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการลงโทษ (Objectives of Punishment) ในหลายด้านด้วยกัน โดยกรมราชทัณฑ์มีอำนาจ และหน้าที่ตามแผนปฏิบัติราชการรายปีของกรม ดังนี้ การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย การกำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและบุคคลที่อยู่ในความควบคุมดูแล ตามหน้าที่และอำนาจของกรมให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง การดำเนินการเกี่ยวกับการสร้างสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง และบุคคลที่อยู่ในความควบคุมดูแลตามหน้าที่และอำนาจของกรมพัฒนาระบบ รูปแบบ มาตรการ หลักเกณฑ์มาตรฐาน วิธีการปฏิบัติ และการปฏิบัติต่อผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ในระหว่างที่ถูกควบคุมตัว ปฏิบัติหน้าที่อื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของกรมหรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย (กรมราชทัณฑ์, 2566, น. 3)

กรมราชทัณฑ์ได้มองเห็นถึงผลที่จะได้จากการพัฒนาสมรรถนะในการทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเพื่อบรรลุถึงสมรรถนะของบุคคลได้สูงสุดคือ ได้คนดีและเก่ง ที่ได้รับการพัฒนาให้ดีและเก่งยิ่งขึ้น คนที่อยากอยู่กับองค์กรนานๆ เพราะได้รับการจัดสรรงานที่เหมาะสม สร้างผลงานอย่างเต็มศักยภาพ (สมศักดิ์ เจตสุรกานต์, 2564, น. 2-3) การปฏิบัติงานมีทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่อาจส่งผลเสียต่อการทำงานอาจจะมากหรือน้อยก็ตาม ดังนั้น เพื่อลดความผิดพลาดในการทำงานที่อาจส่งผลกระทบต่อตัวเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เอง และหรือผู้ที่อยู่ใต้ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่สามารถกระทำได้โดยจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนแนวคิด และวิธีการทำงานใหม่กล่าวคือ 1) การเปิดกว้างและเชื่อมโยงกันโดยมีความโปร่งใสในการทำงาน และ 2) การยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางโดยทำงานในเชิงรุก และมองไปข้างหน้า และ 3) มีสมรรถนะสูง และทันสมัยโดยทำงานอย่างมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2563, น. 12)

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำทัณฑสถานและสถานกักขังจึงมีการปรับเปลี่ยนจากวิธีการที่เน้นเพียงการควบคุมอย่างเดียวมาเป็นการควบคุมพร้อมกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดซึ่งปัจจุบันถือว่าเป็นภารกิจสำคัญที่กรมราชทัณฑ์ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเพื่อให้สอดคล้องกับพันธกิจของกรมราชทัณฑ์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ ควบคุมผู้ต้องขังอย่างมืออาชีพ แก้ไข และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้เป็นพลเมืองที่มีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ โดยพันธกิจทั้ง 2 ประการนี้ ซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจของกรมราชทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 สะท้อนให้เห็นว่า กรมราชทัณฑ์มิใช่มีหน้าที่เพียงควบคุมผู้ต้องขังมิให้หลบหนีแต่เพียงอย่างเดียว แต่ผู้ต้องขังต้องได้รับการแก้ไขปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤตินิสัยให้เป็นบุคคลที่สังคมพึงปรารถนา และสามารถเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศต่อไป ในประเด็นนี้งานราชทัณฑ์ได้ตระหนักและถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมส่วนรวมที่จะสร้างความสงบสุข และความปลอดภัยจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมด้วยความเป็นมืออาชีพของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย และหากย้อนดูการทำงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากข้าราชการหน่วยงานอื่น ๆ ประกอบกับต้องมีความรู้เฉพาะด้าน การใช้ทักษะในการทำงานที่หลากหลาย และมีลักษณะพิเศษอย่างเช่น เป็นงานที่ต้องปฏิบัติตลอด 24 ชั่วโมงอย่างต่อเนื่อง เป็นงานที่ต้องปฏิบัติทันทีไม่สามารถปฏิเสธหรือผ่อนผันปฏิบัติในเวลาต่อมา เป็นงานที่มีความอยากมากโดยเฉพาะงานด้านแก้ไขผู้ต้องขังให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีของสังคม เป็นงานที่มีผลกระทบต่อความมั่งคงและปลอดภัยของสังคม (กรมราชทัณฑ์, 2560, น. 5) ซึ่งจำเป็นต้องสร้างเจ้าหน้าที่ที่มีความเป็นมืออาชีพในการทำงาน เพื่อบรรลุถึงผลงานตามพันธกิจของกรมราชทัณฑ์ที่กำหนดไว้

ปัจจุบันยังไม่มีการกำหนดคุณสมบัติเฉพาะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ว่าต้องมีคุณสมบัติเฉพาะอย่างไร มีการกำหนดเพียงคุณสมบัติโดยกว้าง ๆ อย่างเช่น วุฒิการศึกษาในการรับสมัครงานเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ คือใช้วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสาขาเป็นต้น ในการนี้ส่งผลให้ได้บุคลากรที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่เกิดปัญหาในทางปฏิบัติเป็นอย่างมาก เช่น การพลาดพลั้งกระทำผิดระเบียบกรมราชทัณฑ์ ถูกผู้ต้องขังใช้เป็นเครื่องมือในการนำสิ่งของต้องห้ามเข้าในเรือนจำ ผู้ต้องขังแหกหักหลบหนีจากเรือนจำ ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ปฏิบัติหน้าที่ถูกตั้งคณะกรรมการสอบโทษทางวินัย ถูกออกจากราชการ ก่อให้เกิดความเครียดจากการทำงานและฆ่าตัวตายตามที่ปรากฏตามข่าวว่าเจ้าหน้าที่จะพัฒนาสมรรถนะการทำงานจนสามารถปฏิบัติงานอย่างเป็นมืออาชีพได้นั้นต้องสั่งสมความเชี่ยวชาญเป็นเวลานาน ประกอบกับหากได้รับการบรรจุ

ให้เข้าปฏิบัติงานในเรือนจำแล้ว โอกาสในการเข้ารับการอบรมเพิ่มพูลความรู้เกี่ยวกับงานราชทัณฑ์นั้นค่อนข้างยากลำบาก เพราะงานค่อนข้างตรากตรำและเวลาพักผ่อนน้อยมาก เมื่อเทียบกับนานาประเทศที่พัฒนาแล้วได้ตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ และมีการกำหนดคุณสมบัติเฉพาะต่ออัตรากำลังเจ้าหน้าที่เพื่อให้มีความเหมาะสมกับจำนวนผู้ต้องขังที่มีอยู่ในความรับผิดชอบ และเพื่อให้เกิดประสิทธิผลด้านการควบคุมดูแลและแก้ไข ตลอดจนมีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่จำเป็นต้องปฏิบัติงานเสี่ยงภัยในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังตลอดเวลาผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ โดยทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์” เพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ โดยมีเป้าหมายในการเสริมทักษะและความสามารถของเจ้าหน้าที่ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อกรมราชทัณฑ์ ซึ่งจะส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ผู้ต้องขัง และความปลอดภัยของสังคมในภาพรวมและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) โดยเฉพาะ “ยุทธศาสตร์การปรับสมรรถนะข้าราชการ” ซึ่งระบุชัดเจนว่า หน่วยงานรัฐต้อง ปรับเปลี่ยนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ให้เน้นที่ผลสัมฤทธิ์ (Result-Based Management) และการยกระดับขีดความสามารถของบุคลากรให้ตอบสนองต่อภารกิจของรัฐอย่างแท้จริง ซึ่งการพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้เป็นมืออาชีพ ย่อมเป็นส่วนหนึ่งของการยกระดับคุณภาพการบริหารราชทัณฑ์ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์สมรรถนะและสภาพปัญหาของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

2.2 เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมสาน มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อวิเคราะห์สมรรถนะและสภาพปัญหาของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี ดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรที่ใช้ศึกษา คือ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทัณฑสถานบำบัดพิเศษ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 80 คน ผู้วิจัยจึงจะเก็บข้อมูลทั้งหมด จำนวน 80 คน คิดเป็น 100%

ด้านพื้นที่ มุ่งศึกษาเฉพาะทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

ด้านเนื้อหา 1) มุ่งศึกษาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ 1. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2. ด้านการบริการที่ดี 3. ด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ 4. ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม 5. ด้านการทำงานเป็นทีม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล และสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ มีลักษณะแบบ Rating Scale 5 ระดับ และการแปลความตามเกณฑ์คะแนนของบุญชม ศรีสะอาด (2553 120-121) สร้างจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบเครื่องมือด้วยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ซึ่งข้อคำถามที่มีค่า 0.5 - 1.00 เลือกไว้ใช้ ส่วนค่าต่ำกว่านั้นตัดทิ้ง แล้วทำการ Try-out จำนวน 30 ชุด กับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์สถานกักขังกลางจังหวัดปทุมธานี เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยลงพื้นที่แจกแบบสอบถามและเก็บข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ตามรายชื่อ และทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วน คัดแยก จัดเรียงข้อมูล แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยใช้สถิติเชิงพรรณา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรที่ใช้ศึกษา ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้บริหารหน่วยงาน 1 คน ผู้อำนวยการส่วน 5 คน หัวหน้าฝ่าย 5 คน และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ 5 คน รวมประชากรทั้งหมด 16 คน

เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รายละเอียดดังนี้

กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ประกอบด้วย

1. หัวหน้าฝ่าย ปกครอง 1 คน
2. หัวหน้าฝ่ายพัฒนาพฤตินิสัย 1 คน
3. หัวหน้าฝ่ายบริหาร 1 คน
4. หัวหน้าฝ่ายส่วนสวัสดิการ 1 คน
5. หัวหน้าฝ่ายส่วนพยาบาล 1 คน

6. เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ปฏิบัติงานในฝ่าย ปกครอง 1 คน
7. เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ปฏิบัติงานในฝ่ายพัฒนาพฤตินิสัย 1 คน
8. เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ปฏิบัติงานในสวัสดิการ1 คน
9. เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ปฏิบัติงานในฝ่ายพยาบาล 1 คน
10. เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ปฏิบัติงานในฝ่ายบริหาร 1 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารเรือนจำ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

1. ผู้อำนวยการทัณฑบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี จำนวน 1 คน
2. ผู้อำนวยการส่วนปกครอง 1 คน
3. ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาพฤตินิสัย 1 คน
4. ผู้อำนวยการส่วนบริหาร 1 คน
5. ผู้อำนวยการส่วนสวัสดิการ 1 คน
6. ผู้อำนวยการส่วนพยาบาล 1 คน

ด้านพื้นที่ มุ่งศึกษาเฉพาะทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

ด้านเนื้อหา มุ่งสร้างกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ด้วยการเสนอผลการศึกษาในวัตถุประสงค์ที่ 1 ประกอบการพิจารณา แล้วดำเนินการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโดย SWOT Analysis ประกอบด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกด้วย PESTEl Analysis การวิเคราะห์ปัจจัยภายในด้วย หลัก 4M (Man, Money, Material,Management) และสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์กลยุทธ์ด้วยตาราง TOWS Matrix และกำหนดรายละเอียดเชิงกลยุทธ์ ตามลำดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาร่วมประชุมกลุ่มย่อย การระดมสมอง และกำหนดรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จากการบันทึกในที่ประชุม นำมาตีความ จัดหมวดหมู่ของข้อมูล หาความเชื่อมโยง และสร้างบทสรุปชั่วคราว ก่อนการสรุปเป็นกลยุทธ์พัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 การวิเคราะห์สมรรถนะและสภาพปัญหาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคลของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 93.75 สถานภาพสมรส จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 70 มีมีอายุ 41 - 50 ปี จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 36.25 มีตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 56.25 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ระดับชำนาญงาน จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50 มีประสบการณ์ทำงาน 1 - 5 ปี จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 35 มีระดับเงินเดือน 10,001 – 20,000 บาท จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 43.75

ระดับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานีในภาพรวมอยู่ในระดับสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = 0.383) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อันดับแรกด้านการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม ($\overline{X}$ = 4.71, S.D. = 0.401) รองลงมาด้านการทำงานเป็นทีม ($\overline{X}$ =4.69, S.D. = 0.417) ด้านการบริการที่ดี ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = 0.471) ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ($\overline{X}$ = 3.77, S.D. = 0.320) และด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ ($\overline{X}$ = 3.45, S.D. = 0.306) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานีในภาพรวม (n = 80)

สมรรถนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์	$\overline{X}$	S.D.	สมรรถนะ
1. ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม	4.71	0.401	สูงที่สุด
2. ด้านการทำงานเป็นทีม	4.69	0.417	สูงที่สุด
3. ด้านการบริการที่ดี	4.63	0.471	สูงที่สุด
4. ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์	3.77	0.320	สูง
5. ด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ	3.45	0.306	สูง
รวม	4.25	0.383	สูงที่สุด

สภาพปัญหาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เนื่องจากเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีภาระงานหลายด้าน เข้าเวรยามตรากตรำ อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต่อจำนวนผู้ต้องขังไม่สมดุล เจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในงานอื่นๆ ซึ่งร่วมบูรณาการกับภาคีเครือข่ายสังคมภายนอก เช่น งานด้านอบรมฟื้นฟูยาเสพติด งานด้านการดูแลผู้ป่วยจิตเวช งานฝึกวิชาชีพให้ผู้ต้องขังเพื่อคืนคนดีต่อสังคม และการนำเทคโนโลยีนวัตกรรมดิจิทัลมาใช้ในการบริการประชาชน รวมทั้งสังคมมีความคาดหวังว่ากรมราชทัณฑ์จะสามารถพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดกลับเป็นคนดีเมื่อพ้นโทษออกสู่สังคม การปฏิบติหน้าที่เข้าเวรยาม 24 ชั่วโมง มีเวลาพักผ่อนไม่เพียงพอ ส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ลดลง และเจ้าหน้าที่มีช่วงอายุที่ต่างกัน มีความรู้ความสามารถหลายด้านแต่ไม่ใช่ความรู้ด้านงานราชทัณฑ์ทำให้เกิดการสื่อสารไม่เป็นแนวทางเดียวกัน เช่น ผู้คุม กับเจ้าหน้าที่สายการแพทย์ อีกทั้งเจ้าหน้าที่บรรจุใหม่ไม่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานซึ่งอาจถูกผู้ต้องขังชักจูงให้ทำผิดกฎ ระเบียบ โดยการเสนอผลประโยชน์ให้ขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน อีกทั้งเจ้าหน้าที่ยังขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติ เนื่องจากรู้สึกว่าไม่ได้รับการการันตีว่าหากทำงานบรรลุเป้าหมายจะได้รับผลการประเมินที่ดี จึงเลือกปฏิบัติงานที่เป็นงานเฉพาะงานในหน้าที่ของตนเท่านั้น ด้านการบริหารผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาบุคลากรเท่าที่ควร ไม่มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยนโยบายของผู้บริหารมุ่งเน้นแต่การพัฒนาผู้ต้องขัง และการอำนวยความสะดวกแก่ญาติในการเยี่ยมผู้ต้องขัง

4.2 การสร้างกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ จากการวิเคราะห์ BCG Matrix Model พบว่า การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทัณฑสถานปทุมธานี อยู่ในตำแหน่ง Cash Cows หมายถึง สมรรถนะภายในที่เข้มแข็งแต่ขาดการสนับสนุน โดยเทียบได้กับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีสมรรถนะในระดับที่สูงในการปฏิบัติงานแต่ขาดการสนับสนุนองค์ความรู้ กลยุทธ์ที่ควรนำมาพัฒนาคือ การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ภายในเรือนจำเพื่อให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อนโยบายกรมราชทัณฑ์และพร้อมรับโอกาสที่เหมาะสมในการเติบโตตามตำแหน่งหน้าที่ และผู้วิจัยได้นำข้อมูลการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสและอุปสรรคสู่การวิเคราะห์ TOWS Matrix Model ซึ่งสามารถสร้างกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี 2 ด้าน ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์

และ 2) กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ โดยสามารถแบ่งโครงการตามกลยุทธ์ ได้ดังนี้

4.2.1 กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์

4.2.1.1 โครงการอบรมการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามมาตรฐาน SOPs มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการควบคุมผู้ต้องขัง (Standard Operating Procedures for Custodial Measures) เพื่อให้บุคลากรกรมราชทัณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำ และทัณฑสถานมีความรู้ความเข้าใจในรายละเอียดของภารกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการควบคุมผู้ต้องขัง และสามารถนำไปปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง มีหลักเกณฑ์ มาตรฐานการปฏิบัติ และข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ให้เป็นไปตามหลักสากล มีเป้าประสงค์เพื่อให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ มีความรู้ความเข้าใจในรายละเอียดของภารกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการควบคุมผู้ต้องขัง และสามารถนำไปปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

4.2.1.2 โครงการอบรมด้านกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงานของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาตลอดเวลาเพื่อให้มีความคิดสร้างสรรค์ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ รวมทั้งให้ความรู้ด้านกฎหมายและ ระเบียบต่างๆ ที่จำเป็นในการปฏิบัติราชการ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสร้างให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เกิดทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ตลอดจนเกิดความตระหนักในคุณค่าของตนเอง เพื่อนร่วมงาน ซึ่งจะทำให้บุคลากรได้รับความรู้ เพื่อนำไปใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเป้าประสงค์เพื่อให้มีความคิดสร้างสรรค์ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ รวมทั้งให้ความรู้ด้านกฎหมายและ ระเบียบต่างๆ ที่จำเป็นในการปฏิบัติราชการ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสร้างให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เกิดทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ตลอดจนเกิดความตระหนักในคุณค่าของตนเอง เพื่อนร่วมงาน

4.2.1.3 โครงการอบรมเจ้าหน้าที่ด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ ภารกิจ สำคัญประการหนึ่งของกรมราชทัณฑ์คือการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังในระหว่าง ที่ถูกคุมขัง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้กลับตัวกลับใจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ สามารถอยู่ในสังคมได้ อย่างปกติสุข เมื่อพ้นโทษ จึงเป็นเรื่องท้าท้ายความสามารถของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการที่จะพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังที่มี ความหลากหลายทั้ง อายุ เพศ พื้นฐานครอบครัว การศึกษา ความถนัด อย่างถูกต้องเหมาะสมกับลักษณะแต่ละคน มีเป้าประสงค์เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีความรู้ความสามารถในการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัย ผู้ต้องขังในระหว่าง

ที่ถูกคุมขังเพื่อให้เขาเหล่านั้นได้กลับตัวกลับใจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ สามารถอยู่ในสังคมได้ อย่างปกติสุข

4.2.1.4 โครงการอบรมงานยุติธรรมแก่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และภาคีเครือข่าย เป็นการบริหารจัดการงานที่เกี่ยวข้องกับระบบงานยุติธรรม ได้แก่ องค์กรตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์และคุมประพฤติ โดยเฉพาะเรื่องหลักการบริหารการบังคับใช้กฎหมายอาญา การแก้ปัญหาการกระทำความผิดในสังคม ตลอดทั้งการบริหารเพื่อความปลอดภัยของสังคม จึงควรมีการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับงานยุติธรรมให้แก่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และภาคีเครือข่าย อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การบริหารงานยุติธรรมเกิดผลสัมฤทธิ์และเกิดประโยชน์ต่อสังคม มีเป้าประสงค์เพื่อเพื่อเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และภาคีเครือข่าย มีความรู้เกี่ยวกับงานยุติธรรม

4.2.2. กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญ

4.2.2.1 กลยุทธ์การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ (Learning Culture) โครงการการถ่ายทอดองค์ความรู้ KM แก่เจ้าหน้าที่เดือนละ 1 ครั้ง ในเวลาราชการ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะความสามารถและพัฒนาตนเพื่อการเติบโตในบทบาทหน้าที่ และเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงขององค์กร ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้องค์กรสามารถดำเนินงานบรรลุตามภารกิจ เนื่องจากเจ้าหน้าที่มีแรงจูงใจที่จะนาความรู้ และทักษะใหม่ๆ มาใช้อย่างต่อเนื่องการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) มีเป้าประสงค์เพื่อใช้ในการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 3 ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน บรรลุเป้าหมายของงาน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และนำไปสู่การพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด

4.2.2.2 โครงการถอดบทเรียนในกระบวนการจัดการความรู้ในการปฏิบัติงาน ไตรมาสละ 1 ครั้ง เพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดของเหตุปัจจัย ทั้งภายในและภายนอกซึ่งทำ ให้เกิดผลอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลว ด้วยการสืบค้นความรู้จากการปฏิบัติงาน โดยใช้วิธีการสกัดความรู้และประสบการณ์ที่ฝังลึก จากกลุ่มเป้าหมายที่ได้ร่วมการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงาน และความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลว เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย และสามารถเผยแพร่ผลการศึกษาเรียนรู้ได้ ภายใต้การถอดบทเรียนในกระบวนการจัดการความรู้ ไตรมาสละ 1 ครั้ง

4.2.2.3 โครงการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี เนื่องจากปัจจุบันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโลกอย่างรวดเร็ว และกรมราชทัณฑ์ ได้นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงาน โดยเฉพาะการเยี่ยมญาติ ซึ่งถือว่าเป็นการยกระดับการบริหารจัดการงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มความรู้ความสำมารถด้านนวัตกรรมและด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสามารถประยุกต์ใช้กับงานราชทัณฑ์ได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาที่กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี มีข้อค้นพบสำคัญ ผู้วิจัยนำมาอภิปรายได้ดังนี้

5.1 ระดับสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับสูงที่สุด แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จะพบว่า ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านการบริการที่ดี อยู่ในระดับสูงที่สุด แต่ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ และด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ อยู่ในระดับที่สูง ทั้งนี้เพราะเมื่อมองด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ยังขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ตามทฤษฎีแรงจูงใจ ที่อธิบายว่า มนุษย์จึงมีพฤติกรรมบางอย่าง หรือ แรงผลักดันภายในหรือภายนอกอะไรที่กระตุ้นให้คนกระทำ หรือไม่กระทำบางสิ่ง และเนื่องจากเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ชำนาญงาน เป็นข้าราชการประเภททั่วไป ซึ่งมีโอกาสเติบโตในสายอาชีพน้อย และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ยังขาดความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานเพียง 1-5 ปี สอดคล้องกับงานของวรพงศ์ บุตรสี และกรุณา เชิดจิระพงษ์ (2567) ได้ศึกษาแนวทางพัฒนาสมรรถนะหลักของนายช่างรังวัดสำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครและสาขาเพื่อศึกษาระดับสมรรถนะหลักของนายช่างรังวัด สำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครและสาขา และศึกษาแนวทางพัฒนาสมรรถนะหลักของนายช่างรังวัด สำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครและสาขากลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นายช่างรังวัด สำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครและสาขา จำนวน 65 คน ใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 คน เลือกแบบเจาะจง ผลการศึกษา พบว่า 1) ระดับสมรรถนะหลักของนายช่างรังวัด สำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครและสาขา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องชอบ

ธรรมและจริยธรรม ด้านทำงานเป็นทีม ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้านการบริการที่ดี และด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ ตามลำดับ 2) แนวทางพัฒนาสมรรถนะหลักของนายช่างรังวัดสำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครและสาขา ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ นายช่างรังวัดควรมีการจัดลำดับความสำคัญของงาน พัฒนาเทคโนโลยีช่วยทำงาน ด้านการบริการที่ดี นายช่างรังวัดควรพัฒนาจิตสำนึกการให้บริการและประสานงานที่ดีทั้งภายนอกและภายใน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องบริการอยู่ตลอด ด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ นายช่างรังวัดควรรับองค์ความรู้ใหม่ๆ หรือถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ และศึกษาระเบียบกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องให้ถูกต้อง แม่นยำ ด้านการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม ผู้บังคับบัญชาควรให้คำแนะนำ เรื่องความถูกต้องชอบธรรมและจริยธรรม ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรสร้างกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพถูกต้องตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ หรือถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ ให้แก่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้บรรลุพันธกิจงานราชทัณฑ์

5.2 สภาพปัญหาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์มีภาระงานหลายด้าน อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต่อจำนวนผู้ต้องขังไม่สมดุล ซึ่งเจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในงานอื่นๆ ซึ่งร่วมบูรณาการกับภาคีเครือข่ายสังคม รวมทั้งสังคมมีความคาดหวังว่ากรมราชทัณฑ์จะสามารถพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังที่กระทำผิดกลับเป็นคนดีเมื่อพ้นโทษออกสู่สังคม การปฏิบติหน้าที่เข้าเวรยาม24 ชั่วโมง มีความตรากตรำและเวลาพักผ่อนน้อย ส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ลดลง และเจ้าหน้าที่มีช่วงอายุที่ต่างกันมีความรู้ความสามารถหลายด้านแต่ไม่ใช่ความรู้ด้านงานราชทัณฑ์ ทำให้เกิดการสื่อสารไม่เป็นแนวทางเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของแพรไพลิน โคตรพรม และ เกวลิน ศีลพิพัฒน์ (2566) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับแรงจูงใจ 2. เปรียบเทียบแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครโดยศึกษาจำกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 177 คนโดยใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการทดสอบค่าที และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานกับปัจจัยส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เรือนจำพิเศษ

กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านนโยบายและการบริหารงาน(X= 4.86) ด้านความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน (X= 4.75) และด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ (X= 4.72) จากผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปปรับใช้หรือเป็นข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการหรือวางแผนการพัฒนาองค์กรเพื่อปรับปรุงและเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ให้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งผลให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ปฏิบัติหน้าที่บรรลุตามพันธกิจของกรมราชทัณฑ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงจูงใจที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในของตัวบุคลากรเองย่อมจะส่งผลให้การทำงานเป็นไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ กรมราชทัณฑ์จึงต้องสร้างจูงใจให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เพราะถ้าหากว่าผู้ปฏิบัติงานได้รับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่เหมาะสม การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์นั้นก็ย่อมมีประสิทธิภาพมากด้วยเช่นกัน

5.3 กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ผลงานตามเป้าหมายและมาตรฐานที่กรมราชทัณฑ์กำหนดไว้อย่างดีที่สุด และกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพเพื่อเตรียมพร้อมในการทำงานให้มีประสิทธิภาพโดย มีความรู้ในวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ ในหน่วยงาน มีความสามารถในวิเคราะห์ปัญหาหรือเล็งเห็นปัญหา พร้อมทั้งลงมือจัดการกับปัญหาตามระเบียบอย่างมีหลักการและข้อมูลครบถ้วน และสนับสนุนการนำความเชี่ยวชาญ หรือแนวคิดในสายวิชาชีพมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัฐสุดา ชูติกุลัง, นฤนาท ยืนยง และ ธนกฤต โพธิ์เงิน (2566) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ในเรือนจำกลางคลองเปรม กรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ 2) วิเคราะห์กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เรือนจำกลางคลองเปรม กรุงเทพมหานคร เป็นวิจัยแบบผสมผสาน กรอบแนวคิดในการวิจัยใช้แนวคิดและทฤษฎีของ วิจารณ์ พานิช (2555) ; มาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์ ปี 2550 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ

เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เรือนจำกลางคลองเปรม กรุงเทพมหานคร จำนวน 250 คน นำไปกำหนดขนาดกลุ่ม ตัวอย่างด้วยวิธีเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน ได้ จำนวน 152 คน สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ นำไปหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามได้ 0.92 และนาข้อมูลคุณภาพมาวิเคราะห์สรุปความตามเนื้อหา สถิติที่ใช้ได้แก่ แจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน และ สถิติการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากหาน้อย พบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ ด้าน การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละและอดทน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ด้านการยึดหลัก ความยุติธรรมและเสมอภาคต่อบุคคลทั้งภายในและภายนอกองค์กร ด้านการรักษาชื่อเสียงเกียรติภูมิของ ตนเองและองค์กร ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดโปร่งใสและตรวจสอบได้ ด้านการพัฒนา สมรรถนะเพื่อการขับเคลื่อนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ ด้านการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงและปฏิบัติตนเป็น แบบอย่างที่ดีด้านการทำงานเป็นทีมให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และด้านการยิ้มแย้มแจ่มใส เต็มใจ ให้บริการ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 2) วิเคราะห์กิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์พบว่า ปัจจัยด้านการฝึกอบรม ด้านการศึกษา และด้านการพัฒนา ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในเรือนจำกลางคลองเปรม กรุงเทพมหานคร ได้ร้อยละ 75.6 อย่างมีนัยสำคัญทำงสถิติ ที่ระดับ .05 และ 3) แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เรือนจำกลางคลองเปรม กรุงเทพมหานคร ต้องดาเนินการดังนี้ 1) เน้นการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้ตรงกับงาน 2) ผู้บริหารต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน 3) สร้างขวัญกำลังใจในการพัฒนาและการปฏิบัติงานและ 4) สนับสนุนจัดสรรงบประมาณในแสวงหาความรู้ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน รวมถึงความรู้ในด้านต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เป็นเรื่องที่จะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ได้รับความรู้ เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี จะต้องได้รับการอบรม การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามมาตรฐาน SOPs การอบรมด้านกฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์ และการอบรมด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1. สมรรถนะการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย คือ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ควรได้รับการพัฒนาสมรรถะด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์และด้านการสั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ เพื่อที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์สามารถปฏิบัติงาน และได้ผลงานตามเป้าหมายและมาตรฐานที่องค์กรกำหนดไว้อย่างดีที่สุด รวมทั้งเจ้าหน้าที่มีสามารถนำความรู้มาใช้วิเคราะห์ปัญหา พร้อมทั้งลงมือจัดการกับปัญหาตามระเบียบได้อย่างมีหลักการ และสามารถนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในหน่วยงานประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 จากโครงสร้างเวรเดิมของกรมราชทัณฑ์ที่มีโครงสร้างเวร 24 ชั่วโมง ควรเปลี่ยนเป็น 8 ชั่วโมง หรือ 16 ชั่วโมง ลดความตรากตรำ ความเหนื่อยล้า และความเครียดจากงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ได้พักผ่อนอย่างเพียงพอ มีเวลาให้ครอบครัวมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.1.2 เพื่อให้การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ตามหลักเกณฑ์ของ ก.พ. กรมราชทัณฑ์ ควรอบรมเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ให้มีความรู้ด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ตามมาตรฐาน SOPs ด้านกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์ก่อนเข้าปฏิบัติงานในเรือนจำ เพื่อลดการกระทำผิดวินัยข้าราชการระหว่างปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำ

7.1.3 กรมราชทัณฑ์ควรสร้างภาพลักษณ์ที่ดีออกสู่สังคม เพื่อให้สังคมเกิดความเข้าใจในการปฏิบัติงานราชทัณฑ์

7.1.4 กรมราชทัณฑ์ควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจในงานราชทัณฑ์แก่ภาคีเครือข่าย เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.1.5 กรมราชทัณฑ์ควรจัดสรรงบประมาณด้านการอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

7.2.1 การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ทัณฑสถานบำบัดพิเศษปทุมธานีเท่านั้น จึงควรมีการศึกษาการพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในเรือนจำทัณฑสถานสถานกักขัง อื่น เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษา อันจะทำให้ได้ข้อมูลและแนวทางในการพัฒนาที่เป็นประโยชน์มากขึ้น

7.2.2 ควรมีการทดลองใช้กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต่อไป

7.2.3 การศึกษาการพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ของเรือนจำ ทัณฑสถาน สถานกักขัง ทั่วประเทศ 143 แห่ง เพื่อได้กลยุทธการพัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในภาพรวมทั้งประเทศและนำมาเป็นแผนปฏิบัติราชการ กรมราชทัณฑ์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมราชทัณฑ์. (2560). *ภารกิจราชทัณฑ์ ประจำปี พ. ศ. 2560-2561*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์.

กรมราชทัณฑ์. (2566). *ภารกิจราชทัณฑ์ 2566*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์.

ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2563). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น.* พิมพ์ครังที่ 8. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

พัฐสุดา ชูติกุลัง, นฤนาท ยืนยง, และ ธนกฤต โพธิ์เงิน. (2566). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในเรือนจำกลางคลองเปรม กรุงเทพมหานคร. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, *8*(3), 206-211.

แพรไพลิน โคตรพรม, และ เกวลิน ศีลพิพัฒน์. (2566). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าทีราชทัณฑ์เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, 7*(2), 143-160.

วิจารณ์ พานิช. (2555) *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์

วรพงศ์ บุตรสี, และ กรุณา เชิดจิระพงษ์ 2567. แนวทางพัฒนาสมรรถนะหลักของนายช่างรังวัดสำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานครและสาขา. *วารสารชัยพฤกษ์ภิรมย์ คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์.มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 6*(1), 29-46.

สมศักดิ์ เจตสุรกานต์. (2564). การบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐแนวใหม่. สืบค้นจาก http://www.stabundamrong.go.th/web/train/train38/train_38_1.pdf

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2563). *คู่มือการบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐ.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

ปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะ ชุมชนเมืองเก่า จังหวัดชัยภูมิ *

Factor Affecting Citizen's Co-production in Zero-Waste Community Project of Mueang Kao Community, Chaiyaphum Province

อัญชิรญา จันทรปิฎก
Anchiraya Chantarapidok
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Faculty of Arts and Science, Chaiyaphum Rajabhat University
E-mail: anchiraya.ch@cpru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะของชุมชนเมืองเก่า จังหวัดชัยภูมิ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นวิธีศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมผลิตของประชาชน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเก่า จำนวน 338 คน จากประชากรจำนวน 2,786 คน ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในด้านปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตด้วยการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ในขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้สำหรับศึกษาข้อมูลเชิงลึกที่สืบเนื่องจากข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมผลิต การมีส่วนร่วมในการผลิตและข้อจำกัดในการร่วมผลิต ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจากภาครัฐและภาคประชาชน รวมทั้งสิ้น 20 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตในการสร้างชุมชนปลอดขยะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการรับรู้ปัญหาของประชาชน และ 2) ปัจจัยด้าน

* ได้รับบทความ: 3 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 28 พฤษภาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 11 มิถุนายน 2568
Received: April 3, 2025; Revised: May 28, 2025; Accepted: June 11, 2025

ความสามารถในการร่วมผลิตของประชาชน โดยทั้งสองปัจจัยสามารถพยากรณ์การร่วมผลิตของประชาชนได้ร้อยละ 51 (R2 = .051) ข้อจำกัดการร่วมผลิต ได้แก่ 1) ความต่อเนื่องในการดำเนินการจัดการขยะภายในชุมชน 2) การขาดการรองรับการจัดการขยะตามหลักการ 3R 3) ความคิดของประชาชนยังคงอยู่ในกรอบการนำขยะมาใช้ใหม่ มากกว่าที่จะลดปริมาณขยะ และ 4) รูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจำกัดอยู่ที่การร่วมปฏิบัติ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การร่วมผลิต; ชุมชนปลอดขยะจังหวัดชัยภูมิ

Abstract

This research aims to study the factors influencing co-production Mueang Kao in the Mueang Kao community, Chaiyaphum province. A mixed-methods research approach was applied. For the quantitative method, the study examined factors affecting citizen's decision to participate in co-production. The sample group consisted of 338 residents from a total population of 2,786 in the Mueang Kao community. The researcher conducted quantitative data analysis using multiple regression analysis to identify factors influencing co-production. For the qualitative method, an in-depth study was conducted based on the quantitative findings, focusing on factors influencing participation, involvement in co-production, and limitations of co-production. The key informants included 20 individuals from government and public sectors, and content analysis was employed.

The study found that the statistically significant factors influencing co-production in the Mueang Kao community at the 0.05 level were 1) public awareness of waste issues and 2) the public's capability to participate in co-production. These two factors accounted for 51% of the variance in co-production (R^2 = .051). The limitations of co-production included 1) continuity in waste management efforts within the community 2) lack of support for waste

management based on the 3R principles 3) the citizen mindset remains focused on reusing waste rather than reducing waste generation, and 4) the form and nature of public participation are mostly limited to operational involvement.

Keywords: citizen participation; co-production; Chaiyaphum zero-waste community

1. บทนำ

ท่ามกลางวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมของโลกในปัจจุบัน ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ประสบปัญหาภาวะโลกร้อน อันมีสาเหตุสำคัญมาจากการจัดการขยะที่ก่อให้เกิดก๊าซเรือนกระจก ทั้งการกำจัดในลักษณะการเก็บขน การเผาหรือการฝังกลบก็ตาม ผลจากภาวะโลกร้อนทำให้ประเทศไทยมีอุณหภูมิสูงขึ้น 1 องศาเซลเซียสในรอบ 40 ปี สภาพอากาศแปรปรวน ในขณะที่ชั้นบรรยากาศมีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (กรมทรัพยากรธรณี, ม.ป.ป.)

แม้ว่าประเทศไทยจะได้รับผลกระทบจากภาวะโลกร้อนอย่างชัดเจนแล้วก็ตาม หากแต่ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากการบริโภคภายในประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดภาวะโลกร้อนนั้น ยังคงไม่ได้ลดปริมาณลงอย่างมีนัยสำคัญ จากรายงานปริมาณขยะมูลฝอยของประเทศแสดงให้เห็นแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2551-2562 (กรมควบคุมมลพิษ, 2564) แม้ว่าในปี พ.ศ. 2563 จะพบว่าปริมาณขยะมูลฝอยลดลงจากปีก่อนร้อยละ 4 ทว่าเกิดจากมาตรการควบคุมการเดินทางของนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส โคโรนา 2019 มิได้เกิดจากความตระหนักในการลดปริมาณขยะมูลฝอยร่วมกัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2564)

ปัญหาขยะยังคงเป็นประเด็นท้าทายในการจัดการของรัฐบาลมาโดยตลอด กระทั่งรัฐบาลประกาศให้เรื่องขยะเป็นวาระแห่งชาติ ซึ่งนำไปสู่การกำหนดกฎหมายและนโยบายที่เป็นกลไกในการดำเนินการตามลำดับ ได้แก่ Road map การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ. 2559-2564 และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2560 เป็นต้น โดยมีกรอบการดำเนินการภายใต้หลักการ 3Rs ได้แก่ Reduce (ลดจำนวน) Reuse (ใช้ซ้ำ) และ

Recycle (นำกลับมาใช้ใหม่) เพื่อให้กลายเป็นสังคมไร้ขยะ (zero waste society) ตามแนวคิดสังคมไร้ขยะ ซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่หลายประเทศใช้ในการแก้ปัญหาขยะของเมือง ได้แก่ เมือง Adelaide ประเทศออสเตรเลีย, เมือง San Francisco ประเทศสหรัฐอเมริกา และเมือง Stockholm ประเทศสวีเดน เป็นต้น (Zaman, 2022; Zaman & Lehmann, 2013)

อย่างไรก็ตามการศึกษาการจัดการขยะของไทยได้แสดงให้เห็นปัญหาในการดำเนินการดังนี้ 1) ปัญหาเชิงนโยบาย ได้แก่ รัฐบาลมักให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหากับปริมาณขยะสะสม ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ไม่ยั่งยืน รัฐบาลยังไม่สามารถสนับสนุนระบบการจัดเก็บขยะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งนโยบายที่เกี่ยวกับเรื่องขยะ ยังคงไม่มีสภาพบังคับ รวมถึงไม่ได้กำหนดให้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง (สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม, 2564) 2) ปัญหาการนำนโยบายไปปฏิบัติ ได้แก่ การขาดทรัพยากรในการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การขาดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของประชาชน เนื่องจากขาดความตระหนักและความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะ เป็นต้น (อรุณี สันฐิติวณิชย์, 2558; ชาญณรงค์ จันทะโชติ และ ศิวัช ศรีโภคางกุล, 2560) ประเด็นปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ปัญหาขยะในภาพรวมของประเทศยังไม่สามารถเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้

การบริหารงานภาครัฐในปัจจุบันมีทิศทางที่นำไปสู่การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม อันเป็นผลมาจากการปฏิรูประบบการบริหารงานภาครัฐแบบดั้งเดิม (Traditional Public Administration : TPA) ไปสู่แนวคิดการบริหารปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance : NPG) ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชน ผู้ที่รอรับผลประโยชน์จากนโยบายหรือบริการสาธารณะ (Agranoff & McGuire, 2003) หนึ่งในแนวคิดที่มีอิทธิพลในการอธิบายการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสาธารณะรวมถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบาย คือ แนวคิดการร่วมผลิต (co-production concept) ที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาของ Ostrom, Parks, Whitaker, & Percy (1978) การร่วมผลิตหมายถึง กระบวนการผลิตบริการที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่ไม่ได้อยู่ภายในองค์กรหรือสถาบันเดียวกัน (Ostrom, 1996) โดยมีผู้ผลิต (regular producer) คือ หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ผลิตบริการสาธารณะ และผู้ร่วมผลิต (co-producer) ที่สามารถเป็นได้ทั้งปัจเจกและกลุ่ม องค์กรเข้าร่วมดำเนินการเพื่อผลิตบริการหรือส่งเสริมคุณภาพบริการให้ดีขึ้น ดังนั้น การร่วมผลิตจึงเป็นแนวคิดที่สนับสนุนให้ภาคส่วนที่มิใช่รัฐ ร่วมดำเนินการในกระบวนการบริการสาธารณะ

โดยความมุ่งหวังที่จะเป็นช่องทางที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณะได้ ซึ่งเป็นการลดข้อจำกัดการบริหารงานภาครัฐจากเดิมที่เคยมีมา (อัญชิรญา จันทรปิฎก, 2563) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้แนวคิดการร่วมผลิตเริ่มมีอิทธิพลต่อการศึกษาการบริหารงานภาครัฐและการบริการสาธารณะแบบมีส่วนร่วม รวมถึงด้านการจัดการขยะ (อรุณี สัณฐิติวณิชย์, 2558; Landi & Russo, 2022) ด้วยเช่นกัน

ชุมชนเมืองเก่า จังหวัดชัยภูมิ เป็นพื้นที่เมืองที่มีปัญหาและได้รับผลกระทบจากปัญหาขยะมูลฝอย ชุมชนได้ดำเนินการตามหลักการสร้างชุมชนปลอดขยะ โดยประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องกระทั่งได้รับรางวัลชมเชยชุมชนปลอดขยะ (ชุมชนระดับกลาง) ในการประกวดโครงการชุมชนปลอดขยะระดับประเทศ ในปี พ.ศ. 2561 จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม รางวัลดังกล่าวเป็นเครื่องการันตีถึงการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จ และสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมอย่างเอาจริงเอาจังของประชาชนในชุมชน กระทั่งกลายเป็นชุมชนต้นแบบการจัดการขยะของจังหวัดชัยภูมิ คำถามสำคัญ คือ ในขณะที่ยังไม่มีกฎหมายหรือนโยบายที่มีสภาพบังคับให้ประชาชนร่วมดำเนินการ อีกทั้งประชาชนยังอาจขาดความรู้ และแรงจูงใจเนื่องด้วยยังไม่เห็นประโยชน์จากการจัดการขยะอย่างเป็นรูปธรรมตามที่ผลการวิจัยเชิงประจักษ์ก่อนหน้านี้หลาย ๆ งานนำเสนอไว้ (อาทิ ชาญณรงค์ จันทะโชติ และ ศิวัช ศรีโภคางกุล, 2560) ชุมชนเมืองเก่ากลับปรากฏภาพที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและร่วมดำเนินการกระทั่งเกิดผลสำเร็จได้อย่างไร และอะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้ การศึกษานี้มุ่งหาคำตอบว่า อะไรเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะ ตลอดจนข้อจำกัดของการร่วมผลิตที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาการร่วมผลิตในชุมชนเมืองเก่าและชุมชนอื่น ๆ ที่ต้องการผลักดันให้เป็นชุมชนปลอดขยะในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะของชุมชนเมืองเก่า จังหวัดชัยภูมิ

2.2 เพื่อศึกษาข้อจำกัดการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะของชุมชนเมืองเก่า จังหวัดชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยออกแบบให้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นวิธีการในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชน ในขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีการศึกษาข้อจำกัดการร่วมผลิต รวมถึงประเด็นเสริมจากข้อมูลเชิงปริมาณ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเก่า จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการคำนวณขนาดตัวอย่าง ตามหลักการของ Krejcie & Morgan (1970) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 338 คน จากประชากรทั้งหมด 2,786 คน (เทศบาลเมืองชัยภูมิ, 2565) โดยใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างโดยสะดวก (Convenience Sampling)

3.1.2 เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่มีรายละเอียดครอบคลุมข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ และการมีส่วนร่วมในการร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ

3.1.3 การทดสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) และทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านตรวจสอบความถูกต้องตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และนำมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence: IOC) และทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (Cronbach's Reliability Coefficient Alpha) จากการนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) จำนวน 30 คน ผลการวิเคราะห์พบว่า ข้อคำถามมีค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 จึงถือว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องและสามารถวัดได้ตรงตามประเด็นที่ต้องการจะศึกษา และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ของแบบสอบถามทั้งฉบับอยู่ที่ 0.91 จึงถือว่าแบบสอบถามดังกล่าวมีความน่าเชื่อถือ

3.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ รายประเด็น ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และรายได้ต่อเดือน ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) 2) ระดับความเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ

และ 3) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Diviation) และ 4) ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ ใช้การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ตามสมการที่ใช้ทำนาย โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ 0.05 และวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามเงื่อนไขของการทดสอบสมมติฐาน

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

3.2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มภาคประชาชน คือ ประธาน และคณะกรรมการชุมชน จำนวน 17 คน และกลุ่มภาครัฐ ได้แก่ ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลเมืองชัยภูมิ จำนวน 3 คน การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักผู้วิจัยใช้การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

3.2.2 เครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Form) ที่มีการกำหนดข้อคำถามสัมภาษณ์ไว้อย่างเป็นระบบ ครอบคลุมข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมในการร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ กำหนดข้อคำถามที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการวิจัยเชิงปริมาณ และปัญหา อุปสรรค-ข้อจำกัดของการร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ

3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Qualitative Content Analysis) และใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลที่ต่างกัน จากกลุ่มภาครัฐและภาคประชาชน และข้อมูลที่ได้จากเอกสาร จากนั้นจึงสรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลตามลำดับ

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะ ชุมชนเมืองเก่า จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะ

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 338 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 53.3 ในขณะที่เพศชาย ร้อยละ 46.7 ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 47.3 มีอายุโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 42.2 และมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยที่ 18,596.45 บาท

4.1.2 ระดับความเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าปัจจัยด้านการรับรู้ปัญหาของประชาชนเป็นปัจจัยที่มีผลมากที่สุด ($\bar{X}$=4.37, S.D.=0.486) รองลงมาคือ ด้านความเชื่อมั่นต่อภาครัฐ พบว่าเป็นปัจจัยที่มีผลระดับมาก ($\bar{X}$=3.89, S.D.=0.434) เช่นเดียวกับด้านความสามารถขององค์กรภาครัฐ ($\bar{X}$=3.89, S.D.=0.511) ด้านความสามารถในการร่วมผลิตของประชาชน ($\bar{X}$=3.64, S.D.=0.386) ด้านแรงจูงใจของประชาชน ($\bar{X}$=3.52, S.D.=0.488) และด้านการเชื่อมต่อกับสังคม ($\bar{X}$=3.42, S.D.=0.529) ตามลำดับ รายละเอียดตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับความเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ

ปัจจัย	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านการรับรู้ปัญหาของประชาชน	4.37	.486	มากที่สุด
ด้านความเชื่อมั่นต่อภาครัฐ	3.89	.434	มาก
ด้านความสามารถขององค์กรภาครัฐ	3.89	.511	มาก
ด้านความสามารถในการร่วมผลิตของประชาชน	3.64	.386	มาก
ด้านแรงจูงใจของประชาชน	3.52	.488	มาก
ด้านการเชื่อมต่อกับสังคม	3.42	.529	มาก

4.1.3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$=3.38, S.D.=0.304) โดยพบว่าด้านการนำกลับมาใช้ซ้ำอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=3.73, S.D.=0.496) รองลงมาคือการนำกลับมาใช้ใหม่ ($\bar{X}$=3.43, S.D.=0.519) และการลดปริมาณขยะมูลฝอย ($\bar{X}$=2.98, S.D.=0.535) ตามลำดับ ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ

การมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านการนำกลับมาใช้ซ้ำ	3.73	.496	มาก
ด้านการนำกลับมาใช้ใหม่	3.43	.519	มาก
ด้านการลดปริมาณขยะมูลฝอย	2.98	.535	ปานกลาง
รวม	**3.38**	**.304**	**ปานกลาง**

4.1.4 การทดสอบสมมติฐาน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระหรือตัวแปรพยากรณ์ตามสมมติฐานการใช้สถิติสมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ด้วยการพิจารณาค่าการยอมรับ (Tolerance) และองค์ประกอบความแปรปรวนที่สูงเกินความเป็นจริง (VIF) ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรอิสระมีค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นไปตามเงื่อนไขของการทดสอบสมมติฐาน โดยค่าค่าการยอมรับอยู่ในช่วง 0.86 – 0.99 และค่า VIF อยู่ในช่วง 1.00 – 1.15 จึงสรุปได้ว่าไม่เกิด Multicollinearity ที่ตัวแปรอิสระไม่ได้มีสหสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเกินไป

4.1.5 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ ชุมชนเมืองเก่า จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้การวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Enter ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการร่วมผลิตมี 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านการรับรู้ปัญหาของประชาชน และปัจจัยด้านความสามารถในการร่วมผลิตของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยสามารถพยากรณ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมผลิตการสร้าง ชุมชนปลอดขยะได้ร้อยละ 51 (R^2 = .051) ซึ่งยอมรับสมมติฐานและสามารถแสดงเป็นสมการได้ ดังนี้
การร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ = 2.492 + (.080) การรับรู้ปัญหาของประชาชน + (.093) ความสามารถในการร่วมผลิตของประชาชน ตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ ชุมชนเมืองเก่า จังหวัดชัยภูมิ

ปัจจัย	b	Std. Error	Beta	t	p-value
ปัจจัยส่วนบุคคล	1.238	.000	.008	.147	.883
ปัจจัยด้านการรับรู้ปัญหาของประชาชน	.080	.036	.129	2.229	.026*
ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นต่อภาครัฐ	-.044	.040	-.062	-1.090	.277
ปัจจัยด้านความสามารถในการร่วมผลิตของประชาชน	.093	.043	.118	2.145	.033*
ปัจจัยด้านแรงจูงใจของประชาชน	.059	.034	.095	1.733	.084
ปัจจัยด้านความเชื่อมต่อกับสังคม	.001	.032	.001	.021	.983
ปัจจัยด้านความสามารถขององค์กรภาครัฐ	.040	.033	.068	1.221	.223
ค่าคงที่ (constant)	2.492	.271		9.183	<.001
$R = .227$, $R^2 = .051$, $F = 2.555$, p-value = .014					

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ปัจจัยด้านการรับรู้ปัญหาของประชาชนมีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมผลิต ประชาชนในชุมชนรับรู้เกี่ยวกับปัญหาขยะและมีความรู้สึกร่วมกันที่จะต้องจัดการกับปัญหาดังกล่าว ปัญหาขยะภายในชุมชนปรากฏให้เห็นเด่นชัดเมื่อมีปริมาณขยะมูลฝอยล้นถังและส่งกลิ่นเหม็น รวมถึงมีขยะมูลฝอยเกลื่อนกลาดตามถนน ทางเท้าและสถานที่สาธารณะ นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาขยะและการจัดการกับขยะ ไม่ใช่ประเด็นที่ซับซ้อนและยากต่อการแก้ไขเช่นเดียวกับประเด็นสาธารณะอื่น ๆ (เช่น การศึกษา การสาธารณสุข) ประชาชนจึงสามารถดำเนินการได้เอง และมีความเข้าใจว่าตนเองมีศักยภาพที่จะดำเนินการได้ในระดับครัวเรือน ความเชื่อว่าตนเองสามารถมีศักยภาพที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการขยะในชุมชนได้เป็นความรู้สึกที่สอดคล้องกับหลักความสามารถในการร่วมผลิตของประชาชน แม้ว่าในจุดเริ่มต้นประชาชนจะทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลักก็ตาม

4.2 ข้อจำกัดการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะ

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ยังแสดงให้เห็นถึงประเด็นข้อจำกัดการร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ ได้แก่ 1) ความต่อเนื่องในการดำเนินการจัดการขยะภายในชุมชน การดำเนินการและการสร้างผลลัพธ์ที่ต่อเนื่องย่อมส่งผลต่อการพัฒนาการร่วมผลิตให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางมากขึ้น 2) การขาดการรองรับการจัดการขยะตามหลักการ 3R เช่น การส่งเสริมให้ประชาชนผลิตสินค้าจากการแปรรูปขยะ (เช่น กระเป๋าสานจากซองกาแฟสำเร็จรูป ตะกร้าจากกระป๋องเครื่องดื่ม) แต่กลับไม่มีตลาดรองรับ เป็นต้น 3) ความคิดของประชาชนยังคงอยู่ในกรอบการนำขยะมาใช้ใหม่ มากกว่าที่จะลดปริมาณขยะ และ 4) รูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจำกัดอยู่ที่การร่วมปฏิบัติ โดยปราศจากการมีส่วนร่วมในการวางแผนและการติดตามประเมินผล

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะ

ตามวรรณกรรมการร่วมผลิตที่เสนอว่า การที่ประชาชนรับรู้ปัญหาจะเป็นปัจจัยแรกเริ่มที่ทำให้ประชาชนตัดสินใจเข้าร่วมการผลิตกับรัฐ (Van Eijk & Steen, 2016) เป็นประเด็นที่สอดคล้องกับผลการศึกษา โดยพบว่า ประชาชนในชุมชนรับรู้และมีความเห็นตรงกันว่า ปัญหาขยะได้เริ่มส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของคนในชุมชน อีกทั้งประชาชนยังเข้าใจดีว่าปัญหาดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยคนใดคนหนึ่ง หรือครัวเรือนใดครัวเรือนหนึ่ง การรับรู้ปัญหาของประชาชนดังกล่าว เป็นการรับรู้ที่เรียกว่าการรับรู้ส่วนบุคคล (Personal Salience) ที่มองว่าปัญหานั้นกำลังกระทบต่อตนเอง และค่อย ๆ เริ่มกระจายไปยังการรับรู้ทางสังคม (Social Salience) ที่มองปัญหาในเชิงผลกระทบที่กว้างขึ้น ดังนั้น ผลการศึกษานี้ จึงยืนยันตามแนวคิดการร่วมผลิตว่า การรับรู้ปัญหาของประชาชนเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมการผลิตของประชาชน (Van Eijk & Steen, 2016; Pestoff, 2012) และยังสอดคล้องกับการศึกษาของปานหทัย โมตาลี (2564) ว่าการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะของจังหวัดเชียงใหม่ ในขณะที่การรับรู้ของประชาชน (Citizen Perception) อาจหมายรวมถึง การตระหนักรู้ของประชาชนในฐานะที่เป็นผู้รับบริการและผู้เป็นเจ้าของชุมชน (Customer Awareness and Ownership) การที่ประชาชนตระหนักว่า จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตบริการจัดการขยะ เนื่องจากประชาชนรับรู้ได้ว่าตนเองเป็นผู้รับบริการของเทศบาลเมืองชัยภูมิ ที่เป็นผู้จัดบริการ (Regular Producer) ดังนั้น เพื่อให้การ

จัดบริการนั้นมีประสิทธิภาพ ตรงตามความต้องการ ประชาชนจึงต้องเข้าร่วมการผลิตด้วย อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาเชิงคุณภาพกลับชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าประชาชนจะเข้าร่วมการผลิต เนื่องจากรับรู้ว่าตนเองเป็นผู้รับบริการก็ตาม แต่ประชาชนกลับไม่ได้มีช่องทางในการสื่อสาร ความต้องการในการพัฒนาบริการดังกล่าวมากนัก เนื่องจากประชาชนมีบทบาทในการร่วมระดับปฏิบัติตามหลักการ 3R เท่านั้น การรับรู้ปัญหาในการศึกษานี้จึงจำกัดอยู่แค่นิยามของการรับรู้การมีอยู่ของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง

ปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตประการต่อมา คือ ความสามารถในการร่วมผลิตของประชาชน (Efficacy) การศึกษาของ Hattke & Kalucza (2019) ชี้ว่า ปัจจัยด้านความเชื่อว่าตนเองมีความสามารถในการร่วมผลิตของประชาชน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเต็มใจที่จะเข้าร่วมการผลิตของประชาชน เช่นเดียวกับการศึกษาของ Parrado, Van Ryzin, Bovaird, & Loffler (2013) ที่ยืนยันว่า ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองที่จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ของประชาชนปัจเจกบุคคล เป็นปัจจัยที่สำคัญมากต่อการร่วมผลิต การศึกษาทั้งสองข้างต้น มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาในกรณีชุมชนปลอดขยะ ผลการศึกษายืนยันว่าประชาชนมีความเชื่อและมั่นใจว่าตนเองเป็นกำลังสำคัญในการจัดการขยะในชุมชน เหตุเพราะปัญหาขยะเป็นเรื่องใกล้ตัว ไม่จำเป็นต้องมีทักษะหรือองค์ความรู้เฉพาะด้าน อีกทั้งประชาชนเข้าใจดีว่า การจัดการขยะต้องเกิดขึ้นจากความร่วมมือเท่านั้น จึงนำไปสู่การตัดสินใจเข้าร่วมการผลิต ในประเด็นนี้สามารถอธิบายได้อีกว่า การร่วมผลิตจะเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์มากขึ้น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้นเป็นผลมาจากภูมิสถาปัตย์ทางนโยบาย (Policy Landscape) หรือสภาพแวดล้อมทางนโยบายที่เอื้อการร่วมผลิตของประชาชน (Khine, Mi & Shahid, 2021)

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นที่มีต่อภาครัฐ และ ปัจจัยด้านความสามารถของภาครัฐ พบว่า ปัจจัยทั้งสองไม่มีผลต่อการร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ แม้ว่าตามวรรณกรรมการร่วมผลิตจะเสนอว่า ภาครัฐต้องมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกหรือสนับสนุนการร่วมผลิตให้เกิดขึ้นอย่างประสิทธิภาพ และต้องมีทัศนคติที่สนับสนุนให้เกิดการร่วมผลิตจึงจะนำไปสู่การร่วมผลิตของประชาชนและจะสร้างความเชื่อมั่นต่อประชาชนมากขึ้นก็ตาม แต่การศึกษาของ Landi & Russo (2022) กลับเสนอว่า แม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นผู้ผลิตบริการจากภาครัฐจะเข้าใจและเห็นประโยชน์จากการมีส่วนร่วมผลิตบริการของประชาชนก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ยังคงมีมุมมองว่า การมีส่วนร่วมดังกล่าวยังไม่ควรเกิดขึ้นในขั้นการร่วมกำหนดและออกแบบนโยบาย และยังเคลือบแคลงว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนการ

จัดบริการ ประเด็นนี้ค่อนข้างสอดคล้องกับผลการศึกษานี้ บทบาทของประชาชนยังถูกจำกัดอยู่เพียงแค่การร่วมปฏิบัติเท่านั้น จึงทำให้ประชาชนไม่ได้ให้ความสำคัญกับความเชื่อมั่นและความสามารถของภาครัฐในการร่วมผลิตเท่ากับปัจจัยอื่น ๆ ในขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านแรงจูงใจของประชาชน พบว่า เป็นปัจจัยหนึ่งที่เกือบจะมีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชน จากข้อเท็จจริงที่ได้จากผลการศึกษา พบว่า ประชาชนมีแรงจูงใจระดับหนึ่งในการมีส่วนร่วมสร้างชุมชนปลอดขยะ เนื่องจาก ประชาชนได้รับสิ่งตอบแทนในการดำเนินการ อาทิ ได้รับการยกย่องให้เป็น “บ้านสะอาด” ได้รับสิ่งของอุปโภคบริโภคแลกเปลี่ยนกับขยะ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัจจัยดังกล่าวกลับไม่ได้มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมผลิตของประชาชน อาจเพราะกิจกรรมที่ประชาชนจะได้รับสิ่งตอบแทนนั้น ไม่ได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษานี้จึงไม่เป็นไปตามแนวคิดการร่วมผลิต

ปัจจัยด้านการเชื่อมต่อกับสังคม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตในสังคมตะวันตก มีการศึกษาที่ยืนยันว่า การมีประสบการณ์ร่วมกับชุมชนมาก่อน หรือการเป็นหนึ่งในสมาชิกของเครือข่ายภายในชุมชน ย่อมมีผลต่อการร่วมผลิตในครั้งต่อ ๆ ไป (Van Eijk & Steen, 2016) ผลการศึกษานี้กลับให้ผลที่แตกต่างออกไป ประชาชนปัจเจกบุคคลไม่ว่าจะเคยมีประสบการณ์ หรือมีความเชื่อมต่อกับสังคมระดับใด ก็มิได้มีนัยสำคัญกับการเข้าร่วมผลิตการสร้างชุมชนปลอดขยะ

5.2 ข้อจำกัดในการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะ

การศึกษานี้พบข้อจำกัดบางประการที่มีผลต่อการร่วมผลิตในการสร้างชุมชนปลอดขยะ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะในประเทศไทย ได้แก่ การศึกษาของ อรุณี สันฐิติวณิชย์ (2558) ที่พบว่าการร่วมผลิตในการจัดการขยะของจังหวัดอุบลราชธานี มีปัญหาเรื่องการขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการ และการศึกษาของศิริวรรณ พันธุ์ยางน้อย และ จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร (2562) ที่เสนอว่า ภาครัฐจะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย เริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการวางแผนงานเพื่อแก้ปัญหาขยะ ซึ่งจะมีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านการรองรับการจัดการขยะตามหลักการ 3R เป็นข้อจำกัดที่สะท้อนความสามารถขององค์กรภาครัฐในการร่วมผลิตที่ยังคงบกพร่อง แม้ว่าปัจจัยด้านความสามารถของภาครัฐในการร่วมผลิตจะไม่ได้ส่งผลต่อการร่วมผลิตอย่างมีนัยสำคัญ ทว่าภาครัฐก็ไม่สามารถปฏิเสธการอำนวยความสะดวกหรือการสร้างสภาวะที่เอื้อต่อการร่วมผลิตให้แก่ประชาชนได้ ดังนั้นภาครัฐ

ในฐานะที่เป็นผู้ผลิตบริการ (Service Provider) จึงต้องสร้างแนวทางการรองรับการร่วมผลิตที่มีประสิทธิภาพ มิใช่เพียงแค่ให้ประชาชนเข้าร่วมแบบที่เคยเป็นมา

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลการศึกษายืนยันว่า ปัจจัยด้านการรับรู้ปัญหาของประชาชนและปัจจัยด้านความสามารถในการร่วมผลิตของประชาชน ส่งผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ กระทั่งส่งผลให้การดำเนินการของชุมชนบ้านเมืองเก่าประสบความสำเร็จในการเป็นชุมชนปลอดขยะ ดังนั้น องค์ความรู้ด้านการร่วมผลิตและองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะในระดับท้องถิ่นของไทยนี้ จะช่วยยกระดับการจัดการขยะในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพขึ้นได้ อย่างไรก็ตามการดำเนินการร่วมผลิตการเป็นชุมชนปลอดขยะ ยังคงมีข้อจำกัด ได้แก่ 1) ความต่อเนื่องในการดำเนินการจัดการขยะภายในชุมชน 2) การขาดการรองรับการจัดการขยะตามหลักการ 3R 3) ความคิดของประชาชนยังคงอยู่ในกรอบการนำขยะมาใช้ใหม่ มากกว่าที่จะลดปริมาณขยะ และ 4) รูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจำกัดอยู่ที่การร่วมปฏิบัติ หากภาครัฐสามารถยกระดับการร่วมผลิตผ่านปัจจัยที่มีผลทั้ง 2 ประเด็น ตลอดจนสามารถจัดการกับข้อจำกัดได้ ย่อมส่งผลให้การจัดการขยะและการสร้างชุมชนปลอดขยะในระดับท้องถิ่นมีประสิทธิภาพมากขึ้น

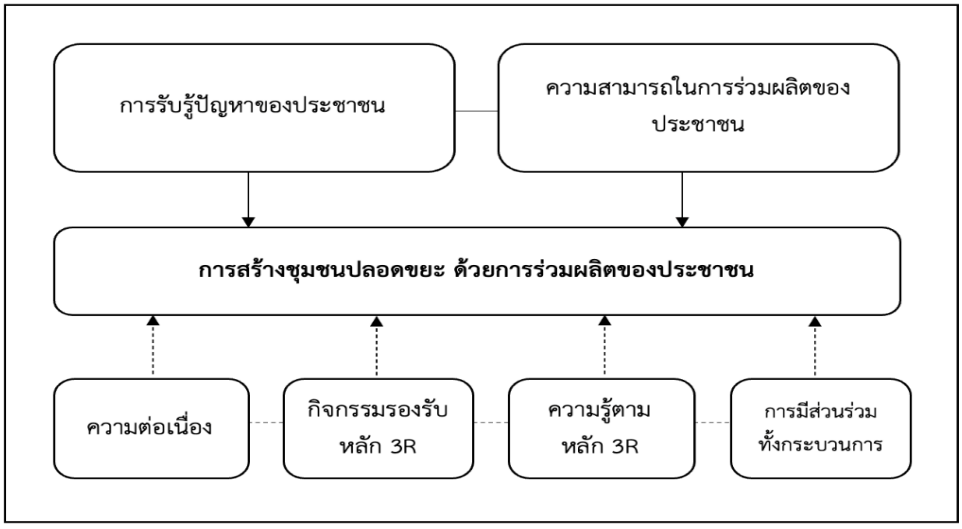

ภาพที่ 1. ปัจจัยและข้อจำกัดที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การจัดการขยะภายในชุมชนจำเป็นต้องอาศัยการร่วมผลิตเป็นกลไกสำคัญ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การร่วมผลิตจะสำเร็จได้จำเป็นจะต้องสร้างนโยบายที่กระตุ้นการรับรู้ถึงปัญหาของประชาชน และอำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถเข้าร่วมการผลิตได้โดยง่ายและสะดวก รวมทั้งจัดการกับข้อจำกัดของการร่วมผลิตในการจัดการขยะด้วย

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

เทศบาลเมืองชัยภูมิ ควรรักษาความต่อเนื่องของนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการขยะในชุมชน และให้ความสำคัญกับบทบาทการร่วมผลิตของประชาชน แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามวาระก็ตาม ในขณะที่ชุมชนเมืองเก่า คณะกรรมการชุมชนต้องมีความเข้มแข็งในการยืนหยัดที่จะดำเนินการสร้างชุมชนปลอดขยะต่อไป ได้แก่ การจัดกิจกรรมแลกขยะ ตลาดนัดขยะรีไซเคิลให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อจูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมการผลิตการจัดการขยะมากขึ้น ในขณะเดียวกันเทศบาลเมืองชัยภูมิควรต้องเร่งสร้างการรับรู้ปัญหาขยะในชุมชน และการอำนวยความสะดวกการร่วมผลิตของประชาชนให้ต่อเนื่อง เพื่อให้การร่วมผลิตเกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องต่อไป

7.3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษานี้ มุ่งเน้นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนในการสร้างชุมชนปลอดขยะ โดยกำหนดตัวแปรปัจจัยจากวรรณกรรมการร่วมผลิตทั้ง 7 ปัจจัย อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ค้นพบข้อมูลสำคัญที่มีผลต่อการร่วมผลิตของประชาชนในการจัดการขยะ คือ ความต่อเนื่องของนโยบาย ผู้นำชุมชน และการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ขั้นตอนนโยบาย ในการศึกษาต่อไป ผู้วิจัยอาจพิจารณานำข้อค้นพบทั้งสามไปกำหนดเป็นตัวแปรในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการร่วมผลิตในการจัดการขยะภายในชุมชน ย่อมจะเพิ่มศักยภาพการอธิบายการร่วมผลิตของประชาชนได้ดีขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นนโยบายการจัดการขยะของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2564). สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ปี 2563. สืบค้นจาก https://www.pcd.go.th/pcd_news/11873/

กรมทรัพยากรธรณี. (ม.ป.ป.). *ภาวะโลกร้อน.* กรุงเทพฯ: แนกซอล อินฟินิตี้.

ชาญณรงค์ จันทะโชติ, และ ศิวัช ศรีโภคางกุล. (2560). การบริหารจัดการขยะบนเส้นทางการท่องเที่ยวหลักของจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 3*(3), 1-10.

เทศบาลเมืองชัยภูมิ. (2565). สถิติประชากร. สืบค้นจาก https://cyptm.go.th/content/cate/9

ปานหทัย โมตาลี. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารโรงพยาบาลนครพิงค์, 12*(1), 169-186.

ศิริวรรณ พันธุ์ยางน้อย, และ จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร. (2562) แนวทางการส่งเสริมชุมชนปลอดขยะบ้านหัวช้าง ตำบลยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารสังคมภิวัฒน์, 10*(2), 76-85.

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม. (2564). *รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร โครงการศึกษาเพื่อจัดทำนโยบายสาธารณะปฏิรูประบบการจัดการขยะและส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

อรุณี สันฐิติวณิชย์. (2558). การสร้างการร่วมกันผลิตในชนบท: กรณีศึกษาการจัดการขยะของเทศบาลตำบลน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, 8*(1), 690-699.

อัญชิรญา จันทรปิฎก. (2563). บทวิเคราะห์ “บทบาทรัฐ-สาธารณะ” ในการจัดบริการสาธารณะตามแนวคิดการร่วมผลิต. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 15*(2), 240-247.

Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). *Collaborative Public Management: New Strategies for Local Governments*. Washington DC: Georgetown University Press.

Bovaird, T., & Loeffler, E. (2012). From Engagement to Co-production: The Contribution of Users and Communities to Outcomes and Public Value. *Voluntas, 23*(4), 1119-1138. http://doi.org/10.1007/s11266-012-9309-6.

Hattke, F., & Kalucza, J. (2019). What Influences the Willingness of Citizens to Coproduce Public Services? Result from a Vignette Experiment. *Journal of Behavioral Public Administration, 2*(1), 1-14.

Khine, P.K., Mi, J., & Shahid, R. A. (2021). A Comparative Analysis of Co-production in Public Services. *Sustainability, 13*(12*),* 6730.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607-610.

Landi, S., & Russon, S. (2022). Co-production “thinking” and performance implications in the case of separate waste collection. *Public Management Review, 24*(2), 301-325.

Ostrom, E., Parks, R. B., Whitaker, G. P., & Percy, S. L. (1978). The public service production process: A framework for analyzing police service*. Policy Studies Journal, 7*(1), 381-389.

Ostrom, E. (1996). Crossing the Great Divide: Coproduction, Synergy, and Development. *World Development, 24*(6), 1073–87.

Parado, S., Van Ryzin, G. G., Bovaird, T., & Loffler, E. (2013). Correlates of Co-production: Evidence From a Five Nation Survey of Citizens. *International Public Management Journal, 16*(1), 85-112.

Pestoff, V. (2012). Co-production and Third Sector Social Services in Europe. In V. Pestoff, T. Brandsen, & B. Verschuere. (Eds.) *New Public Governance, the Third Sector and Co-production.* (pp. 13–34). New York, NY: Routledge.

Van Eijk, C., & Steen, T. (2016). Why Engage in Co-production of Public Services? Mixing Theory and Empirical Evidence. *International review of Administrative Sciences, 82*(1), 28-46.

Zaman, A. (2022). Zero-Waste: A New Sustainability Paradigm for Addressing the Global Waste Problem. In K. Edvardsson Björnberg, MÅ. Belin, S. O. Hansson, & C. Tingvall (Eds.), *The Vision Zero Handbook Theory, Technology and Management for a Zero Casualty Policy* (pp. 1-24). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-23176-7_46-1

Zaman A. U., & Lehmann, S. (2013). The Zero Waste Index: A Performance Measurement Tool for Waste Management Systems in a Zero Waste City. *Journal of Cleaner Production, 50*, 123-132.

การวิเคราะห์องค์ประกอบและประเมินการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต *

The Factor Analysis and Evaluation of Livable City: Patong City, Phuket Province

ปรีชาวุฒิ กี่สิ้น และ ไพฑูรย์ มนต์พานทอง
Preechavude Keesin and Paithoon Monpanthong
คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
Graduate School of Tourism Management,
National Institute of Development Administration
Corresponding Author, E-mail: preechavude.keesin@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต และ 2) ประเมินการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ตามองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่เมืองป่าตอง อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต จำนวน 400 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การจัดการพื้นที่สีเขียว การจัดการทางสังคมและความปลอดภัย การจัดการมาตรฐานสถานประกอบการและการให้บริการ การจัดการสาธารณสุข การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน และการจัดการ

* ได้รับบทความ: 28 กรกฎาคม 2568; แก้ไขบทความ: 17 กันยายน 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 18 กันยายน 2568
Received: July 28, 2025; Revised: September 17, 2025; Accepted: September 18, 2025

อัตลักษณ์เมือง ซึ่งมีค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 88.923 2) ผลการประเมินการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ =3.39)

คำสำคัญ: เมืองน่าอยู่; องค์ประกอบเมืองน่าอยู่; เมืองป่าตอง

Abstract

This research aims to 1) analyze the components of livable characteristics of Patong city, Phuket province, and 2) evaluate the livability of Patong city based on these components. This quantitative study collected data from 400 key stakeholders in the Patong city area, Kathu district, Phuket, using a purposive sampling approach. The research tool utilized was a questionnaire. The statistical methods employed for data analysis included descriptive statistics and inferential statistics, as well as exploratory factor analysis.

The research findings revealed that the components contributing to the livability of the city include environmental management and disaster response, governance management, green space management, social safety and management, standards management for establishments and services, public health management, infrastructure management, and city identity management. The evaluation of livability in Patong city, Phuket province, was found to be at a moderate level ($\bar{x}$ = 3.39).

Keywords: livable city; components of livable city; Patong city

1. บทนำ

การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในเขตเมืองมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของสังคมเมืองอย่างรวดเร็ว โดยองค์การสหประชาชาติคาดการณ์ว่าในปี 2050 โลกจะมีประชากรประมาณ 2.4 พันล้านคน หรือคิดเป็นอัตราส่วนในร้อยละ 66 ของประชากร

โลก สำหรับประเทศไทยมีการขยายตัวของความเป็นเมืองมาอย่างต่อเนื่อง โดยปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรเมืองประมาณร้อยละ 50 และคาดการณ์ว่าภายในปี 2050 จะมีประชากรเมืองร้อยละ 73 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2561) ซึ่งนับเป็นความท้าทายสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาเมืองในศตวรรษที่ 21 ทั้งในมิติของการจัดการทรัพยากร การวางผังเมือง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเมืองอย่างยั่งยืน

จากการขยายตัวของประชากรเมืองดังกล่าว ทำให้แนวคิดเมืองน่าอยู่ (Livable City) กลายเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเมือง โดยแนวคิดเมืองน่าอยู่นี้มีที่มาจากองค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ซึ่งแต่เดิมใช้คำว่า Healthy Cities หรือเมืองสุขภาพดี (Surinta, 2018) แนวคิดดังกล่าว ได้รับความสนใจมากขึ้นในระดับสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนตามเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อที่ 11 การพัฒนาเมืองและชุมชนที่มีความยั่งยืน (SDG 11: Sustainable Cities and Communities) ซึ่งเน้นการพัฒนาเมืองให้เป็นสถานที่ที่ปลอดภัย มีความเป็นธรรม และเป็นเมืองที่น่าอยู่สำหรับทุกคน (United Nations, 2020) สำหรับบริบทของประเทศไทย แนวคิดเมืองน่าอยู่ได้นำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยถูกบรรจุในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ 20 ปี ประเด็นที่ 6 พื้นที่และเมืองน่าอยู่อัจฉริยะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในทุกมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนผ่านการพัฒนาเมืองอย่างมีระบบและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) อันเป็นนโยบายสำคัญในการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น ส่งผลให้แนวคิดเมืองน่าอยู่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาเมืองอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา

เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต เป็นพื้นที่ที่มีชายหาดลักษณะโค้งเหมือนพระจันทร์เสี้ยว ด้วยลักษณะทางกายภาพของทรายที่ขาวสะอาดละเอียดทอดยาวประมาณ 3 กิโลเมตร ตัดกับน้ำทะเลที่มีสีฟ้า ใสสะอาด ส่งผลให้เมืองป่าตองมีทัศนียภาพที่สวยงาม จนได้ขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองที่มีชายหาดที่สวยที่สุดในจังหวัดภูเก็ต เป็นเหตุให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเมืองป่าตองเพิ่มขึ้นทุกปี และกลายเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงระดับโลก ประกอบกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ ส่งผลให้เมืองป่าตองกลายเป็นศูนย์รวมของธุรกิจบริการและความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดภูเก็ต เป็นแหล่งสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวทางทะเลและชายหาดมากที่สุดของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554, อ้างถึงใน ดารณี พลอยจั่น และ ไพฑูรย์ มนต์พานทอง, 2565) อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องของเมืองป่าตอง กลับส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเมืองในมิติต่างๆ โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านความแออัดของพื้นที่ รวมถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและนักท่องเที่ยว ดังนั้น การประเมินความเป็นเมืองน่าอยู่ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำมาเป็นหลักคิดเพื่อใช้ในการพัฒนาเมืองป่าตองให้มีความน่าอยู่อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเมืองน่าอยู่ พบว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเมืองน่าอยู่ใน 7 ประเด็น ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายเมืองน่าอยู่ 2) การพัฒนาดัชนีเมืองน่าอยู่ 3) การวางแผนและการจัดการเมืองน่าอยู่ 4) การพัฒนาภูมิศาสตร์เมืองน่าอยู่ 5) การจัดการพื้นที่สีเขียวสู่เมืองน่าอยู่ 6) การประเมินเมืองน่าอยู่ และ 7) การพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน (Lowe et al., 2015; Sasanpour, 2017; Yadav & Patel, 2015; Huong, 2020; Gong & Chen, 2020; Yassin, 2019; จิตราวดี ฐิตินันทกร, 2554; สุวัจชัย เที่ยงพูนวงศ์, 2564; ดนัย ลามคำ, 2567) แม้ว่าจะมีการศึกษาในประเด็นการพัฒนาดัชนีเมืองน่าอยู่ และการประเมินเมืองน่าอยู่ หากแต่ส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นศึกษาเมืองที่เป็นอุตสาหกรรมหลัก ในขณะที่เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต เป็นเมืองสำคัญทางการท่องเที่ยวระดับโลกที่มีการพึ่งพิงรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่กลับพบว่ายังขาดการวิเคราะห์และประเมินความเป็นเมืองน่าอยู่ที่ครอบคลุมในทุกมิติของการพัฒนาเมือง ดังนั้น การวิเคราะห์และประเมินองค์ประกอบเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ ที่เป็นปัจจัยของการเป็นเมืองน่าอยู่ในบริบทของเมืองป่าตอง และการประเมินระดับความเป็นเมืองน่าอยู่ในมิติต่างๆ ตามองค์ประกอบของเมืองน่าอยู่จะทำให้ทราบถึงศักยภาพของเมืองป่าตอง และเตรียมความพร้อมของเมืองในการนำไปสู่การสร้างเมืองให้เป็นเมืองน่าอยู่ที่มีความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงการท่องเที่ยว เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและนักท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต

2.2 เพื่อประเมินการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ตามองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์และประเมินองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยพิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ 1) ประชาชนที่อาศัยในเมืองป่าตองมากกว่า 10 ปี 2) ผู้ประกอบการในเมืองป่าตอง 3) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนกลาง และ 4) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนท้องถิ่น โดยเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองป่าตอง ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพัฒนาการของเมืองป่าตองในฐานะเมืองท่องเที่ยวที่ติดอันดับสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมของโลก ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ในกรณีที่ไม่ทราบขนาดของประชากรที่แน่นอน แต่ทราบว่ามีจำนวนมากและต้องการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรที่แน่นอน โดยใช้สูตรของ Cochran (1997) ซึ่งกำหนดสัดส่วนของประชากรร้อยละ 60% หรือ 0.60 จากประชากรทั้งหมด กำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมรับค่าความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่างได้ 5% หรือ 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 400 คน

3.2 เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นมาจากการสังเคราะห์ข้อมูล เอกสาร ตำรา ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ตอน โดยตอนที่ 1-2 เป็นคำถามแบบปลายปิด และตอนที่ 3 เป็นคำถามแบบปลายเปิด มีรายละเอียดดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทของผู้ให้ข้อมูล อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่หรือปฏิบัติงานในเมืองป่าตอง เหตุผลที่มาอาศัยอยู่ในเมืองป่าตอง และเหตุผลที่ทำให้ไม่อยากอาศัยอยู่ในเมืองป่าตอง ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดการเป็นเมืองน่าอยู่ขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2015) รวมถึงการทบทวนงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้สร้างคำถาม ประกอบด้วย จำนวน 48 ตัวชี้วัด และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3.2.2 การทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Validity) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ทำการตรวจสอบ และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Item-Objective Congruence Index) โดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ข้อคำถามที่ใช้ได้ต้องมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (วิสาขา ภู่จินดา, 2560) ผลการทดสอบหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.93

3.2.3 การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยหาความเชื่อมั่นโดยการนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาวิจัย ได้แก่ 1) ประชาชนที่อาศัยในจังหวัดภูเก็ตมากกว่า 10 ปี 2) ผู้ประกอบการในจังหวัดภูเก็ต 3) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนกลางของจังหวัดภูเก็ต และ 4) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต จำนวน 30 คน โดยการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการวัดความสอดคล้องภายใน (Measure of Internal Consistency) ทั้งนี้ ค่าแอลฟาที่ได้จะต้องมีค่ามากกว่า 0.70 เพราะเป็นเกณฑ์ที่น่าเชื่อถือและยอมรับได้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2546) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.95

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ แหล่งข้อมูลที่ทำการศึกษาดังกล่าวได้มาจากการค้นคว้าเอกสารหนังสือ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือราชการ และเอกสารต่าง ๆ ของทางราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสาร บทความจากหนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์ออนไลน์ เป็นต้น

3.3.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) จากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ได้แก่ 1) ประชาชนที่อาศัยในเมืองป่าตองมากกว่า 10 ปี 2) ผู้ประกอบการในเมืองป่าตอง 3) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนกลาง และ 4) ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่ภาครัฐส่วนท้องถิ่น จำนวน 400 ตัวอย่าง

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) และค่าร้อยละ (Percentage)

3.4.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis)

3.4.3 การประเมินการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นการประเมินความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างตามองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 51.50 มีอายุช่วง Gen X (เกิดช่วงปี 2508-2523) คิดเป็นร้อยละ 41.50 ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 46.75 ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการในเมืองป่าตอง คิดเป็นร้อยละ 41.50 ประกอบอาชีพเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 40.75 โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่อาศัยหรือปฏิบัติงานในพื้นที่ชุมชนเมืองป่าตองระหว่าง 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.25 เหตุผลที่มาอาศัยอยู่ในเมืองป่าตองมากที่สุด คือ เป็นคนป่าตองโดยกำเนิด คิดเป็นร้อยละ 37.50 และเหตุผลที่ทำให้ไม่อยากอาศัยอยู่ในเมืองป่าตองมากที่สุด คือ ปัญหาการจราจรติดขัด คิดเป็นร้อยละ 21.75

4.2 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต

การวิเคราะห์เชิงสำรวจขององค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต จากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ซึ่งมากกว่าจำนวนตัวแปรประมาณ 10 เท่า แสดงว่ามีจำนวนข้อมูลที่มากพอที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) (ยุทธ ไกยวรรณ์, 2557) โดยสามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ดังนี้

4.2.1 การพิจารณาค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) และค่า Bartlett’s Test of Sphericity ของความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยนำข้อมูลมาตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์ค่า KMO และค่า Bartlett’s Test of Sphericity ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่า KMO and Bartlett’s Test of Sphericity ของความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		.870
Bartlett’s Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	32,347.565*
	df	1,081
	Sig.	.000

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 แสดงค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) และผลการทดสอบของ Bartlett's test of Sphericity สำหรับความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต พบว่า ค่า KMO = 0.870 ซึ่งมากกว่า 0.50 นอกจากนี้ ผลการทดสอบของ Bartlett's test of Sphericity ซึ่งใช้ทดสอบสมมติฐาน โดย H_0 หมายถึง ตัวแปรต่างๆ ไม่มีความสัมพันธ์กัน และ H_1 หมายถึง ตัวแปรต่างๆ มีความสัมพันธ์กัน พบว่า มีค่า Chi-Square = 32,347.565 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significance) 0.00 แสดงว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ปฏิเสธ H_0) ดังนั้น ตัวแปรต่างๆ จึงมีความสัมพันธ์กัน และมีความเหมาะสมเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Factor Analysis)

4.2.2 การสกัดองค์ประกอบ (Factor Extraction) และการหมุนแกนองค์ประกอบ (Factor Rotation) ผู้วิจัยนำตัวแปรความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวกับการเป็นเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ทั้ง 48 ข้อ มาวิเคราะห์ปัจจัยเพื่อลดจำนวนตัวแปรด้วยวิธีองค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis: PCA) จากนั้น จัดตัวแปรให้อยู่ในปัจจัยที่เหมาะสมโดยใช้วิธีการหมุนแกนปัจจัยมุมฉาก (Orthogonal) โดยวิธีแวริแมกซ์ (Varimax) ในการเลือกตัวแปรเข้าไว้ในแต่ละองค์ประกอบ จะพิจารณาจากค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) ของตัวแปรเหล่านั้นในแต่ละองค์ประกอบภายหลังการหมุนแกนแล้ว โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์การคัดเลือก โดยพิจารณาจากน้ำหนักปัจจัยที่มีค่าตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไปในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพียงองค์ประกอบเดียว และพิจารณาค่าความแปรปรวนรวมองค์ประกอบที่มีค่าไอเกน (Eigen Value) มากกว่าหรือเท่ากับ 1.0 ซึ่งถ้าพบปัญหาว่าตัวแปรใดมีค่าของน้ำหนักปัจจัยต่ำกว่า 0.30 จะตัดตัวแปรนั้นทิ้ง และถ้าพบปัญหาว่าตัวแปรใดมีค่าน้ำหนักปัจจัยตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป แต่สามารถถูกเลือกอยู่ในองค์ประกอบต่าง ๆ มากกว่า 1 องค์ประกอบ จะตัดตัวแปรนั้นทิ้งเช่นกัน ซึ่งตัวแปรทั้งหมด 48 ข้อ พบว่ามี 1 ข้อที่มีปัญหาข้างต้น ดังนั้น จำนวนตัวแปรจะเหลือ 47 ข้อ แล้วนำตัวแปรที่เหลือมาวิเคราะห์ปัจจัยเพื่อลดจำนวนตัวแปรด้วยวิธีองค์ประกอบหลักอีกครั้ง จนไม่มีปัญหาเกิดขึ้น สุดท้ายจะทำการตั้งชื่อปัจจัยให้สอดคล้องกับตัวแปรที่อยู่ในปัจจัยนั้น ๆ ดังแสดงในตารางที่ 2 และตารางที่ 3

ตารางที่ 2 แสดงค่าความแปรปรวน (Total Variance Explained) ของข้อมูล (ตัวแปร) ความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต

Com ponent	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cummu lative %	Total	% of Variance	Cummu lative %	Total	% of Variance	Cummu lative %
1	8.753	18.624	18.624	8.753	18.624	18.624	8.085	17.202	17.202
2	7.677	16.333	34.957	7.677	16.333	34.957	7.705	16.394	33.596
3	6.179	13.148	48.105	6.179	13.148	48.105	6.418	13.656	47.251
4	5.563	11.837	59.942	5.563	11.837	59.942	5.493	11.686	58.938
5	4.387	9.333	69.275	4.387	9.333	69.275	4.513	9.603	68.540
6	3.617	7.695	76.970	3.617	7.695	76.970	3.528	7.507	76.048
7	2.904	6.178	83.149	2.904	6.178	83.149	3.131	6.663	82.710
8	2.714	5.774	88.923	2.714	5.774	88.923	2.920	6.212	88.923

จากตารางที่ 2 แสดงค่าความแปรปรวน (Total Variance Explained) พบว่า เมื่อเลือกพิจารณาเฉพาะปัจจัยที่มีค่าไอเกน (Eigen Value) มากกว่า 1 แล้ว ตัวแปรทั้งหมดสามารถนำมาจัดองค์ประกอบได้ทั้งหมด 8 ปัจจัย ซึ่งค่าร้อยละของความแปรปรวนทั้ง 8 ปัจจัย มีค่าร้อยละ 88.923 ดังนั้น ทั้ง 8 ปัจจัย สามารถอธิบายค่าความแปรปรวนของตัวแปรทั้งหมด 47 ตัว ได้ร้อยละ 88.923 ของความแปรปรวนของความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต

ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) พบว่า สามารถจัดองค์ประกอบได้ 8 องค์ประกอบ และได้กำหนดชื่อองค์ประกอบเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ดังนี้ 1) การจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ 2) การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล 3) การจัดการพื้นที่สีเขียว 4) การจัดการทางสังคมและความปลอดภัย 5) การจัดการมาตรฐานสถานประกอบการและการให้บริการ 6) การจัดการสาธารณสุข 7) การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน และ 8) การจัดการอัตลักษณ์เมือง

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต

Factors	Factor Loading	Eigenvalue	Variance Explained
องค์ประกอบที่ 1 การจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ		8.085	17.202
1. เมืองป่าตองมีกระบวนการกำจัดของเสียที่จะทำให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียอย่างเหมาะสม	.973		
2. เมืองป่าตองมีการเตรียมการในการป้องกันและรับมือกับสาธารณภัยและภัยพิบัติ	.965		
3. เมืองป่าตองมีการดำเนินในการจัดการฝุ่นหรือมลพิษทางอากาศ เช่น PM 2.5 และการควบคุมมลพิษ	.961		
4. เมืองป่าตองมีการป้องกันและการจัดการน้ำเสียโดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม	.957		
5. เมืองป่าตองมีระบบการจัดการการระบายน้ำช่วงฝนตกหนักอย่างทันท่วงที	.944		
6. เมืองป่าตองมีการจัดการขยะในสถานชุมชนและประกอบการโดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม	.935		
7. เมืองป่าตองมีนโยบาย/แผนงาน/โครงการในการลดและควบคุมมลพิษ	.931		
8. เมืองป่าตองมีการจัดการปัญหาการจราจรติดขัดในเมือง	.928		
9. เมืองป่าตองมีการดำเนินในการจัดการขยะจากชุมชนและสถานประกอบการอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทั้งเมือง	.903		
องค์ประกอบที่ 2 การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล		7.705	16.394
1. เมืองป่าตองมีการพัฒนาช่องทางในการรับเรื่องร้องเรียน และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว	.978		
2. เมืองป่าตองมีการติดตามและประเมินผลกระทบอันเกิดจากโครงการหรือการพัฒนาพื้นที่ที่ดำเนินการไปแล้วของเทศบาลและหน่วยงานภาครัฐ	.971		

Factors	Factor Loading	Eigenvalue	Variance Explained
3. เมืองป่าตองมีการใช้มาตรการทางกฎหมายมาเป็นเครื่องมือในการจัดการหรือแก้ไขปัญหาเมืองอย่างจริงจัง	.954		
4. เมืองป่าตองมีกลไกการตรวจสอบการบริหารจัดการเมืองและบริการสาธารณะด้วยความโปร่งใส	.941		
5. เมืองป่าตองมีการพัฒนากลไกในการดำเนินการแก้ไขปัญหาตามที่ได้รับร้องเรียนอย่างเป็นระบบและชัดเจน	.936		
6. เมืองป่าตองมีกลไกการตรวจสอบการนำงบประมาณมาบริหารจัดการเมือง	.910		
7. เมืองป่าตองมีกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนที่อาศัยในการดูแลและพัฒนาเมืองร่วมกัน	.888		
8. เมืองป่าตองมีการเปิดเผยข้อมูลเพื่อความโปร่งใสและเพื่อการบริการของภาครัฐ	.868		
9. เมืองป่าตองมีการพัฒนาระบบการจัดการความรู้หรือช่องทางการนำความรู้มาถ่ายทอดสู่ชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน	.843		
องค์ประกอบที่ 3 การจัดการพื้นที่สีเขียว		6.418	13.656
1. เมืองป่าตองมีการสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	.977		
2. เมืองป่าตองมีพื้นที่สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและสนามกีฬาในเมืองที่เหมาะสม	.976		
3. เมืองป่าตองมีการดูแลรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้เพิ่มขึ้น	.971		
4. เมืองป่าตองมีจำนวนสวนสาธารณะที่เพียงพอต่อการรองรับประชาในพื้นที่และนักท่องเที่ยว	.959		
5. เมืองป่าตองมีการใช้พลังงานทดแทน เช่น โซล่าร์เซลล์ที่ผลิตภายในเมืองเพิ่มมากขึ้น	.944		
6. เมืองป่าตองมีนโยบาย/แผนงาน/โครงการในการดูแลสภาพแวดล้อมในพื้นที่ต่างๆ ให้มีความสะอาด โล่ง และสวยงาม	.929		
7. เมืองป่าตองมีการส่งเสริมการบริโภคสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	.906		

Factors	Factor Loading	Eigenvalue	Variance Explained
องค์ประกอบที่ 4 การจัดการทางสังคมและความปลอดภัย		5.493	11.686
1. ประชาชนที่อยู่อาศัยในเมืองป่าตองมีความร่วมมือและช่วยกันดูแลเมือง	.974		
2. เมืองป่าตองมีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการดูแลความปลอดภัยของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว	.958		
3. เมืองป่าตองส่งเสริมให้มีการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว	.955		
4. เมืองป่าตองมีการส่งเสริมความมั่นคงด้านครอบครัว (ส่งเสริมการศึกษา/คุณธรรมและความเอื้ออาทร)	.942		
5. เมืองป่าตองมีการจัดระเบียบหรือส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเมือง	.929		
องค์ประกอบที่ 5 การจัดการมาตรฐานสถานประกอบการและการให้บริการ		4.513	9.603
1. เมืองป่าตองมีการดำเนินการเพื่อดูแล ควบคุมเหตุรำคาญในสถานประกอบการ	.971		
2. เมืองป่าตองมีการป้องกันและควบคุมอาหารในเมืองปลอดภัย โดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมและมีมาตรฐาน	.961		
3. ร้านอาหารในเมืองป่าตองมีสุขอนามัยและความสะอาดตามมาตรฐานสุขอนามัยและความปลอดภัยของสถานประกอบการ	.941		
4. เมืองป่าตองมีจำนวนร้านอาหารที่มีมาตรฐานการให้บริการเพียงพอในการรองรับประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว	.944		
5. เมืองป่าตองมีการกำหนดเขตพื้นที่ในการอยู่อาศัยและสถานประกอบการบันเทิงอย่างชัดเจน	.914		
องค์ประกอบที่ 6 การจัดการสาธารณสุข		3.528	7.507
1. เมืองป่าตองมีจำนวนสถานบริการสุขภาพที่เพียงพอต่อการรองรับประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว	.953		
2. เมืองป่าตองมีจำนวนโรงพยาบาลที่เพียงพอต่อการรองรับประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว	.950		

Factors	Factor Loading	Eigenvalue	Variance Explained
3. เมืองป่าตองมีกิจกรรมการส่งเสริมการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต และฟื้นฟูสุขภาพอนามัยให้แก่ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว	.924		
4. เมืองป่าตองสามารถเข้าถึงการตรวจสุขภาพ การรักษาโรค การให้ข้อมูลด้านสุขภาพ และนโยบายสาธารณสุข	.901		
องค์ประกอบที่ 7 การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน		3.131	6.663
1. อัตราค่าบริการระบบขนส่งสาธารณะในเมืองป่าตองมีมาตรฐานต่อการให้บริการทั้งประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว	.891		
2. เมืองป่าตองมีการพัฒนาถนนและรูปแบบการเดินทางที่ครอบคลุมและบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้สำหรับประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว	.886		
3. เมืองป่าตองมีระบบขนส่งสาธารณะที่มีทางเลือกหลากหลายและครอบคลุมในการให้บริการสำหรับประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวในเมือง	.877		
4. เมืองป่าตองมีระบบน้ำกิน น้ำใช้ในชีวิตประจำวันและสถานประกอบการอย่างเพียงพอ	.866		
องค์ประกอบที่ 8 การจัดการอัตลักษณ์เมือง		2.920	6.212
1. เมืองป่าตองมีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นของเมือง	.984		
2. เมืองป่าตองมีการพัฒนาสถานที่และสภาพทางกายภาพของเมืองโดยรวมที่คำนึงถึงอัตลักษณ์และความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมข้างเคียง	.980		
3. เมืองป่าตองมีความพยายามในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างสมดุล	.964		

จากตารางที่ 3 แสดงค่าน้ำหนักองค์ประกอบภายหลังการหมุนแกน โดยสามารถสรุปค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรในกลุ่มปัจจัย (Factor) ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ มีค่าความแปรปรวนร้อยละ 17.202 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 1 จำนวน 9 ตัวแปร ได้แก่ เมืองป่าตองมีกระบวนการกำจัดของเสียที่จะทำให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียอย่างเหมาะสม มีการเตรียมการในการป้องกันและรับมือกับสาธารณภัยและภัยพิบัติ มีการดำเนินในการจัดการฝุ่นหรือมลพิษทางอากาศ เช่น PM 2.5 และการควบคุมมลพิษ มีการป้องกันและการจัดการน้ำเสียโดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีระบบการจัดการการระบายน้ำช่วงฝนตกหนักอย่างทันท่วงที มีการจัดการขยะในสถานชุมชนและประกอบการโดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีนโยบาย/แผนงาน/โครงการในการลดและควบคุมมลพิษ มีการจัดการปัญหาการจราจรติดขัดในเมือง และมีการดำเนินในการจัดการขยะจากชุมชนและสถานประกอบการอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทั้งเมือง โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.973, 0.965, 0.961, 0.957, 0.944, 0.935, 0.931, 0.928 และ 0.903 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 2 การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล มีค่าความแปรปรวนร้อยละ 16.394 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 2 จำนวน 9 ตัวแปร ได้แก่ มีการพัฒนาช่องทางในการรับเรื่องร้องเรียน และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว มีการติดตามและประเมินผลกระทบอันเกิดจากโครงการหรือการพัฒนาพื้นที่ที่ดำเนินการไปแล้วของเทศบาลและหน่วยงานภาครัฐ มีการใช้มาตรการทางกฎหมายมาเป็นเครื่องมือในการจัดการหรือแก้ไขปัญหาเมืองอย่างจริงจัง มีกลไกการตรวจสอบการบริหารจัดการเมืองและบริการสาธารณะด้วยความโปร่งใส มีการพัฒนากลไกในการดำเนินการแก้ไขปัญหาตามที่ได้รับร้องเรียนอย่างเป็นระบบและชัดเจน มีกลไกการตรวจสอบการนำงบประมาณมาบริหารจัดการเมือง มีกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนที่อาศัยในการดูแลและพัฒนาเมืองร่วมกัน มีการเปิดเผยข้อมูลเพื่อความโปร่งใสและเพื่อการบริการของภาครัฐ และมีการพัฒนาระบบการจัดการความรู้หรือช่องทางการนำความรู้มาถ่ายทอดสู่ชุมชนในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.978, 0.971, 0.954, 0.941, 0.936, 0.910, 0.888, 0.868 และ 0.843 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 3 การจัดการพื้นที่สีเขียว มีค่าความแปรปรวนร้อยละ 13.656 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 3 จำนวน 7 ตัวแปร ได้แก่ มีการสร้างความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีพื้นที่สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและสนามกีฬาในเมืองที่เหมาะสม มีการดูแลรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้เพิ่มขึ้น มีจำนวนสวนสาธารณะที่

เพียงพอต่อการรองรับประชาในพื้นที่และนักท่องเที่ยว มีการใช้พลังงานทดแทน เช่น โซล่าร์เซลล์ที่ผลิตภายในเมืองเพิ่มมากขึ้น มีนโยบาย/แผนงาน/โครงการในการดูแลสภาพแวดล้อมในพื้นที่ต่าง ๆ ให้มีความสะอาด โล่ง และสวยงาม และมีการส่งเสริมการบริโภคสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.977, 0.976, 0.971, 0.959, 0.944, 0.929 และ 0.906 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 4 การจัดการทางสังคมและความปลอดภัย มีค่าความแปรปรวนร้อยละ 11.686 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 4 จำนวน 6 ตัวแปร ได้แก่ ประชาชนที่อยู่อาศัยในเมืองป่าตองมีความร่วมมือและช่วยกันดูแลเมือง มีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการดูแลความปลอดภัยของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้มีการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว มีการดูแลความปลอดภัยของคนในพื้นที่ โดยมีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกและความปลอดภัย มีการส่งเสริมความมั่นคงด้านครอบครัว (ส่งเสริมการศึกษา/คุณธรรมและความเอื้ออาทร) และมีการจัดระเบียบหรือส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเมือง โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.974, 0.958, 0.955, 0.954, 0.942 และ 0.929 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 5 การจัดการมาตรฐานสถานประกอบการและการให้บริการ มีค่าความแปรปรวนร้อยละ 9.603 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 5 จำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ มีการดำเนินการเพื่อดูแล ควบคุมเหตุรำคาญในสถานประกอบการ มีการป้องกันและควบคุมอาหารในเมืองปลอดภัย โดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมและมีมาตรฐาน ร้านอาหารมีสุขอนามัยและความสะอาดตามมาตรฐานสุขอนามัยและความปลอดภัยของสถานประกอบการ มีจำนวนร้านอาหารที่มีมาตรฐานการให้บริการเพียงพอในการรองรับประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว และมีการกำหนดเขตพื้นที่ในการอยู่อาศัยและสถานประกอบการบันเทิงอย่างชัดเจน โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.971, 0.961, 0.941, 0.944 และ 0.914 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 6 การจัดการสาธารณสุข มีค่าความแปรปรวนร้อยละ 7.507 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 6 จำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่ มีจำนวนสถานบริการสุขภาพที่เพียงพอต่อการรองรับประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว มีจำนวนโรงพยาบาลที่เพียงพอต่อการรองรับประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมการส่งเสริมการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต และฟื้นฟูสุขภาพอนามัยให้แก่ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว และสามารถเข้าถึงการตรวจ

สุขภาพ การรักษาโรค การให้ข้อมูลด้านสุขภาพ และนโยบายสาธารณสุข โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.953, 0.950, 0.924 และ 0.901 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 7 การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน มีค่าความแปรปรวนร้อยละ 6.663 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 7 จำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่ อัตราค่าบริการระบบขนส่งสาธารณะในเมืองป่าตองมีมาตรฐานต่อการให้บริการทั้งประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว มีการพัฒนาถนนและรูปแบบการเดินทางที่ครอบคลุมและบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้สำหรับประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว มีระบบขนส่งสาธารณะที่มีทางเลือกหลากหลายและครอบคลุมในการให้บริการสำหรับประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวในเมือง และมีระบบน้ำกินน้ำใช้ในชีวิตประจำวันและสถานประกอบการอย่างเพียงพอ โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.891, 0.889, 0.877 และ 0.866 ตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 8 การจัดการอัตลักษณ์เมือง มีค่าความแปรปรวนร้อยละ 6.212 มีตัวแปรในกลุ่มปัจจัยองค์ประกอบที่ 8 จำนวน 3 ตัวแปร ได้แก่ มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นของเมือง มีการพัฒนาสถานที่และสภาพทางกายภาพของเมืองโดยรวมที่คำนึงถึงอัตลักษณ์และความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมข้างเคียง และมีความพยายามในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างสมดุล โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.984, และ 0.980 0.964 ตามลำดับ

4.3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อประเมินการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ตามองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลการประเมินการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ตามองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่

องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่	n = 400		ระดับ	อันดับ
	$\bar{x}$	S.D		
1. ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ	3.67	0.59	มาก	3
2. ด้านการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล	3.71	0.59	มาก	1
3. ด้านการจัดการพื้นที่สีเขียว	3.06	0.58	ปานกลาง	7
4. ด้านการจัดการทางสังคมและความปลอดภัย	3.63	0.56	มาก	4
5. ด้านการจัดการมาตรฐานสถานประกอบการและการให้บริการ	3.29	0.66	ปานกลาง	5
6. ด้านการจัดการสาธารณสุข	2.99	0.48	ปานกลาง	8
7. ด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐาน	3.08	0.57	ปานกลาง	6
8. ด้านการจัดการอัตลักษณ์เมือง	3.68	0.67	มาก	2
รวม	**3.39**	**0.21**	**ปานกลาง**	

จากตารางที่ 4 พบว่า การประเมินการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ตามองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.39, S.D. = 0.21) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการตามหลักธรรมภิบาล ด้านการจัดการอัตลักษณ์เมือง ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ และด้านการจัดการทางสังคมและความปลอดภัย ตามลำดับ ส่วนองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการจัดการมาตรฐานสถานประกอบการและการให้บริการ ด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการจัดการพื้นที่สีเขียว และด้านการจัดการสาธารณสุข ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis : EFA) ของการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต สามารถจัดองค์ประกอบได้ 8 องค์ประกอบ และได้กำหนดชื่อองค์ประกอบเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ดังนี้ 1) การจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ 2) การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล 3) การจัดการพื้นที่สีเขียว 4) การจัดการทางสังคมและความปลอดภัย 5) การจัดการมาตรฐานสถานประกอบการและการให้บริการ 6) การจัดการสาธารณสุข 7) การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน และ 8) การจัดการอัตลักษณ์เมือง ในขณะที่ The Economist Intelligent Unit (EIU) (2022) ได้กำหนดดัชนีเมืองน่าอยู่ แบ่งออกเป็น 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความมั่นคง 2) การดูแลสุขภาวะ 3) วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม 4) การศึกษา และ 5) ระบบสาธารณูปโภค ทั้งนี้ การกำหนดองค์ประกอบเมืองน่าอยู่ของ EIU ให้ความสำคัญกับการวัดผลในระดับมหภาคที่สามารถนำไปวัดผลและเปรียบเทียบได้ระหว่างเมืองในระดับโลก ในขณะที่องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตองให้ความสำคัญกับการวัดผลในระดับจุลภาค ที่มุ่งเน้นการจัดการเฉพาะเมืองตามบริบทของพื้นที่ ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนาเมืองน่าอยู่ไม่สามารถใช้กรอบมาตรฐานเพียงชุดเดียวในการประเมิน แต่ควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของเมืองทั้งในเชิงภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ เพื่อให้การพัฒนาเมืองสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Zachary (1995) ได้อธิบายถึงลักษณะของเมืองน่าอยู่ ควรประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐานที่ครอบคลุมใน 4 มิติหลัก ได้แก่ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านนิเวศวิทยา มิติด้านคุณภาพชีวิต และมิติด้านการบริหารจัดการ ซึ่งล้วนเป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นที่สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ อีกทั้ง ยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับรจเรข อรัญวัฒน์ และคณะ (2567) ที่อธิบายว่าความน่าอยู่ของเมืองส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยตรง การกำหนดประเด็นการพัฒนาเมืองน่าอยู่จึงต้องให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะของพื้นที่ในแต่ละเมือง ซึ่งต้องครอบคลุมในทุกมิติของการพัฒนา ทั้งด้านความมั่นคงปลอดภัย โครงสร้างพื้นฐานเพื่อคุณภาพชีวิต คุณภาพสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและรายได้ สังคมและวัฒนธรรม และยังสอดคล้องกับอารีย์พร เพ็ญเกตุ (2560) ระบุว่า องค์ประกอบการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละเมือง ซึ่งควรครอบคลุมลักษณะที่สำคัญ คือ เมืองอยู่ดี คนมีสุข สิ่งแวดล้อมยั่งยืน และมีการบริหารจัดการที่ดี

5.2 ผลการประเมินความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต โดยภาพรวมพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตองในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ยังมีปัจจัยหลายประการที่ต้องเร่งพัฒนาเพื่อผลักดันให้เป็นเมืองน่าอยู่ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ด้านการจัดการอัตลักษณ์เมือง ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ และด้านการจัดการทางสังคมและความปลอดภัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ตมีจุดแข็งในหลายมิติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเมืองน่าอยู่ที่มุ่งเน้นทั้งการปกครองที่ดีและคุณภาพชีวิตของประชาชน (UN-Habitat, 2020) โดยเมืองป่าตองมีกลไกในการพัฒนาเมืองด้วยความเป็นธรรม โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง อันเป็นไปตามหลักการสำคัญของธรรมาภิบาล ดังที่ถวิลวดี บุรีกุล (2558) ได้อธิบายไว้ว่าธรรมาภิบาลเป็นหลักการบริหารแนวใหม่ที่เมื่อนำมาใช้แล้วจะเกิดความเชื่อมั่นว่าเมืองนั้นจะได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการดำเนินการเพื่อให้เกิดธรรมาภิบาล คือ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีความโปร่งใส มีสำนึกรับผิดชอบ และมีกฎระเบียบที่จะต้องปฏิบัติร่วมกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kakar, Khan, & Khan (2024) ที่ได้ศึกษาแผนปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ของหน่วยงานภาครัฐในประเทศไนจีเรียในการพัฒนาเมือง โดยผลวิจัยระบุว่ามีการนำแนวปฏิบัติด้านธรรมาภิบาลมาใช้ในทุกระดับของการบริหารจัดการประเทศ ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ มีความเป็นธรรมและสร้างความเท่าเทียมในทุกพื้นที่ จนสามารถบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ ระดับความคิดเห็นต่อองค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการจัดการมาตรฐานสถานประกอบการและการให้บริการ ด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการจัดการพื้นที่สีเขียว และด้านการจัดการสาธารณสุข โดยผู้วิจัยเห็นว่าแม้ว่าเมืองป่าตองจะมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่ความพร้อมของเมืองยังมีข้อจำกัดในด้านขีดความสามารถในการรองรับ ส่งผลให้การยกระดับเมืองป่าตองสู่การเป็นเมืองน่าอยู่ยังคงเผชิญกับความท้าทาย สอดคล้องกับการศึกษาของ Moukomla & Marome (2025) ที่ระบุว่าการเติบโตอย่างรวดเร็วของเมืองป่าตองในฐานะการเป็นเมืองท่องเที่ยวทำให้เกิดการขยายตัวทางกายภาพเกินขีดความสามารถของโครงสร้างพื้นฐาน ในขณะที่กรอบแนวคิดเมืองน่าอยู่ชี้ให้เห็นว่าการจัดสรรพื้นที่สีเขียวและบริการด้านสาธารณสุขเป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของ

ประชากรเมือง (Kwon, et al. 2021) ดังนั้น เพื่อให้เมืองป่าตองพัฒนาไปสู่เมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการยกระดับคุณภาพโครงสร้างพื้นฐาน การบริการของสถานประกอบการ การเพิ่มพื้นที่สีเขียว และการเสริมสร้างระบบสาธารณสุขอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นประเด็นที่เมืองป่าตองต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิเคราะห์และประเมินองค์ประกอบเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ได้สร้างองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการพัฒนาเมืองน่าอยู่ โดยพบว่า องค์ประกอบหลักของความเป็นเมืองน่าอยู่ ประกอบด้วย 8 ด้าน ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การจัดการพื้นที่สีเขียว การจัดการทางสังคมและความปลอดภัย การจัดการมาตรฐานสถานประกอบการและการให้บริการ การจัดการสาธารณสุข การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน และการจัดการอัตลักษณ์เมือง โดยผลการประเมินความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการกำหนดแนวทางการพัฒนาเมืองตามองค์ประกอบของเมืองน่าอยู่ที่สอดคล้องกับบริบทของเมือง องค์ความรู้จากการวิจัยนี้จึงมีคุณค่าในการประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาเมืองป่าตองให้เป็นเมืองน่าอยู่ที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

ภาพที่ 1. องค์ความรู้องค์ประกอบการเป็นเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต

การวิเคราะห์และประเมินองค์ประกอบเมืองน่าอยู่ เมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต ได้สร้างองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับกรอบแนวคิดการพัฒนาเมืองน่าอยู่ โดยพบว่า องค์ประกอบหลักของความเป็นเมืองน่าอยู่ ประกอบด้วย 8 ด้าน ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การจัดการพื้นที่สีเขียว การจัดการทางสังคมและความปลอดภัย การจัดการมาตรฐานสถานประกอบการและการให้บริการ การจัดการสาธารณสุข การจัดการโครงสร้างพื้นฐาน และการจัดการอัตลักษณ์เมือง โดยผลการประเมินความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการกำหนดแนวทางการพัฒนาเมืองตามองค์ประกอบของเมืองน่าอยู่ที่สอดคล้องกับบริบทของเมือง องค์ความรู้จากการวิจัยนี้จึงมีคุณค่าในการประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาเมืองป่าตองให้เป็นเมืองน่าอยู่ที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ เทศบาลเมืองป่าตอง ควรกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมเมืองป่าตองให้เป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงการพัฒนาในมิติต่างๆ อย่างสมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และลักษณะทางกายภาพของเมือง อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

เทศบาลเมืองป่าตอง ควรดำเนินการ ดังนี้

7.2.1 ผลักดันให้สถานประกอบการเข้าสู่การรับรองมาตรฐานสถานประกอบการในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านการให้บริการ ความสะอาด และความปลอดภัย เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ใช้บริการ และส่งเสริมภาพลักษณ์ของเมือง

7.2.2 ปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ระบบคมนาคมขนส่ง ไฟฟ้า ประปา และการสื่อสารให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองต่อการขยายตัวของเมือง และควรบูรณาการแนวคิด Smart City ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองเพื่อยกระดับสู่การเป็นเมืองน่าอยู่ที่มีความสะดวกสบาย ปลอดภัย และมีสิ่งแวดล้อมที่ดี

7.2.3 ควรเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตพื้นที่สาธารณะของเมือง เช่น การสร้างสวนหย่อม สวนสาธารณะ และแนวต้นไม้ริมทาง รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกิจกรรมที่

สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม เช่น โครงการปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ ตลอดจนสนับสนุนให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันพัฒนาพื้นที่สีเขียวในอาคาร เพื่อขยายพื้นที่สีเขียวอย่างทั่วถึงทั้งเมือง

7.2.4 ควรส่งเสริมการพัฒนาและขยายระบบบริการสาธารณสุขขั้นปฐมภูมิ (Primary Health Care) ให้มีความครอบคลุมทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มประชากรอย่างทั่วถึง โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ แรงงานนอกระบบ และนักท่องเที่ยว ซึ่งมักประสบปัญหาข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ ทั้งนี้ การดำเนินงานควรอยู่ภายใต้แนวคิดการให้บริการสุขภาพที่เท่าเทียม เป็นธรรม และยึดหลักการเข้าถึงได้ง่ายและมีคุณภาพ

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.3.1 ควรทำการศึกษาการสร้างภาพลักษณ์ในการเป็นเมืองน่าอยู่ของเมืองป่าตอง จังหวัดภูเก็ต เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เกิดการรับรู้ภาพลักษณ์ของเมือง และร่วมส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาเมืองน่าอยู่ให้มีความยั่งยืนอย่างแท้จริง

7.3.2 การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะพื้นที่เมืองป่าตอง ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดภูเก็ต เพื่อผลลัพธ์ในภาพรวมของจังหวัดภูเก็ต อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่ของจังหวัดภูเก็ตได้ครอบคลุมทุกพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2546). *การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล.* กรุงเทพฯ: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิตราวดี ฐิตินันทกร. (2554). *กระบวนการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาตัวชี้วัดเมืองน่าอยู่ กรณีศึกษาเทศบาลนครสงขลา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

ดนัย ลามคำ. (2567). บทบาทของชุมชนในกระบวนการการจัดทำแผนด้านสุขภาพในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองซน อำเภอนาทม จังหวัดนครพนม. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 12*(2), 51-61.

ดารณี พลอยจั่น, และไพฑูรย์ มนต์พานทอง. (2565). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจและการประเมินประสิทธิภาพการจัดการชายหาด กรณีศึกษาหาดป่าตอง จังหวัดภูเก็ต. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 10*(2), 553-567.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2558). ธรรมภิบาล: *กลไกสำคัญในการปฏิรูปเพื่อพัฒนาประเทศ.* นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

ยุทธ ไกยวรรณ์. (2557). *การวิเคราะห์สถิติหลายตัวแปรสำหรับงานวิจัย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รจเรข อรัญวัฒน์, สุรัตน์วดี นิลวณิชย์, สิซาการณจ์ ศิไพบุณณากาณจ์, กุลศิริ กลั่นนุรักษ์, พงศ์พัฒน์ เสมอคำ, จิรัตถ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา, ... สุพิไชย ลิ่มศิวะวงศ์. (2567). แนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่. สืบค้นจาก https://www.ocsc.go.th/wp-content/uploads/2024/06/GP7_แนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่.pdf

วิสาขา ภู่จินดา. (2560*). ระเบียบวิธีวิจัยและสถิติด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงาน.* กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2561). ความอยู่ดีมีสุขในสังคมไทย: ความฝันหรือความจริง. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 14 ประชากรและสังคม 2561* (น. 1-298). นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (6) ประเด็น พื้นที่และเมืองน่าอยู่อัจฉริยะ (พ.ศ. 2561-2580). สืบค้นจาก https://www.senate.go.th/assets/portals/181/fileups/180/files/06-พื้นที่และเมืองน่าอยู่อัจฉริยะ.pdf

สุวัจชัย เที่ยงพูนวงศ์. (2564). *การจัดการเมืองน่าอยู่ กรณีศึกษา เทศบาลเมืองพนัสนิคม อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.

อารีย์พร เพ็ญเกตุ. (2560). *ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นเมืองน่าอยู่ของเทศบาลเมืองพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

Cochran, W. G. (1997). *Sampling techniques*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

Gong, F., & Chen, X. (2020). Study on the Evaluation of Ecological Livable City in Anhui Based on Intuitionistic Fuzzy Theory. *In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (pp. 1-8). Bristol, England: IOP.

Huong, N. L. (2020). Management of public space towards livable city: The case of Hanoi, and lessons from Singapore. In AUC 2019: *Proceedings of the 15th International Asian Urbanization Conference, Vietnam* (pp. 291-305). Singapore: Springer Singapore.

Kakar, A., Khan, A., & Khan, A. (2024). Analyzing the role of governance, ICT, and urbanization on environment in South Asian countries*. Journal of the Knowledge Economy, 15*(1), 2682-2703.

Kwon, O. H., Hong, I., Yang, J., Wohn, D. Y., Jung, W. S., & Cha, M. (2021). Urban Green Space and Happiness in Developed Countries*. EPJ data science, 10*(1), 1-13.

Lowe, M., Whitzman, C., Badland, H., Davern, M., Aye, L., Hes, D., ... Giles-Corti, B. (2015). Planning healthy, liveable and sustainable cities: how can indicators inform policy?. *Urban policy and research, 33*(2), 131-144.

Moukomla, S., & Marome, W. (2025). Tourism-Induced Urbanization in Phuket Island, Thailand (1987–2024): A Spatiotemporal Analysis. *Urban Science, 9*(3), 1-25.

Sasanpour, F. (2017). Livable City One Step Towards Sustainable. *Journal of Contemporary Urban Affairs, 1*(3), 13-17.

Surinta, U.P. (2018). *Livable city*. Retrieved from https://medium.com/umapupphachai/livable-city-cabcf74765bc

The Economist Intelligence Unit (EIU). (2022). The global liveability index 2022: Recovery and hardship [White paper]. Retrieved from https://www.eiu.com/n/campaigns/global-liveability-index-2022/

United Nations. (2020). Sustainable Development Goal 11: Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable. Retrieved from https://sdgs.un.org/goals/goal11

UN-Habitat. (2020). World cities report 2020: The value of sustainable urbanization. United Nations Human Settlements Programme. Retrieved from https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/10/wcr_2020_report.pdf

World Health Organization. (2015). Healthy Cities: Good Health is Good Politics. Retrieved from https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/208242/WPR_2015_DNH_004_eng.pdf?sequence=1

Yadav, P., & Patel, S. (2015). Sustainable city, Livable city, Global city or Smart City: What value addition should smart city bring to these paradigms in context of global south. In *13th International Congress of Asian Planning Schools Association (APSA 2015)* (pp. 1-16). Malaysia: Universiti Teknologi Malaysia.

Yassin, H. H. (2019). Livable city: An approach to pedestrianization through tactical urbanism. *Alexandria engineering journal, 58*(1), 251-259.

Zachary, J. (1995). *Sustainable Community Indicators: Guideposts for Local California: The Community Environmental Council*. Santa Barbara, CA: Community Environmental Council.

การพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) ในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการ ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี *

Development of a Participatory Social Impact Assessment (SIA) Model for Road Development Projects by Government Agencies in Surat Thani Province

กนกกุล เพชรอุทัย และ อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง
Kanokkul Phetuthai and Abdullah Chelong
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus
Corresponding Author, Email: Kanokkul.phe@sru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) สำหรับโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในจังหวัดสุราษฎร์ธานี การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการ การจัดประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 8 คน ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน ภาคประชาสังคม และผู้เชี่ยวชาญ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็นและเชิงเนื้อหาภายใต้กรอบทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและทฤษฎีกระบวนการมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า โมเดล SIA ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยสี่องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การระบุและวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กระบวนการมีส่วนร่วมแบบหลายระดับ การประเมินและจัดการผลกระทบทางสังคม และระบบติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โมเดล

* ได้รับบทความ: 3 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 14 กรกฎาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 15 กรกฎาคม 2568
Received: May 3, 2025; Revised: July 14, 2025; Accepted: July 15, 2025

ได้รับการยืนยันความเหมาะสมและความน่าเชื่อถือจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่าน โดยมีคะแนนประเมินเฉลี่ย 4.2 จาก 5.0 คะแนน

คำสำคัญ: โมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคม; โครงการพัฒนาทาง; จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Abstract

This research aimed to develop a participatory Social Impact Assessment (SIA) model for road development projects conducted by government agencies in Surat Thani Province. The study employed qualitative research methodology through academic document analysis, expert focus group discussions, and in-depth interviews with eight purposively selected key informants. These informants comprised representatives from government agencies, communities, civil society organizations, and social impact assessment specialists. Data analysis utilized thematic analysis and content analysis within the frameworks of stakeholder theory and participatory process theory.

The research findings revealed that the developed SIA model consists of four core components: stakeholder identification and analysis, multi-level participatory processes, social impact assessment and management, and continuous monitoring and evaluation systems. The model's appropriateness and reliability were validated by all eight experts, achieving an average evaluation score of 4.2 out of 5.0 points.

Keywords: Social Impact Assessment model; road development project; Surat Thani province

1. บทนำ

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม โดยเฉพาะโครงการพัฒนาทาง เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย (อมรชัย รักษาทรัพย์, 2563) อย่างไรก็ตามการดำเนินโครงการเหล่านี้มักส่งผลกระทบทั้งทางบวกและลบต่อวิถีชีวิตประชาชน (วันดี จิตวิมล, 2562) ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและชุมชน เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ (ธนพร วิทยาวัฒน์, 2564) จังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงและมีโครงการพัฒนาทางจำนวนมาก (สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2565) ประสบปัญหาการต่อต้านจากประชาชนเนื่องจากขาดการประเมินผลกระทบทางสังคมที่ครอบคลุมและขาดโมเดลการประเมินที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ (ประพันธ์ ศิริสมบูรณ์, 2563; สมศักดิ์ พงศ์วิริยกุล, 2564)

การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) เป็นเครื่องมือสำคัญในการคาดการณ์และประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาต่อวิถีชีวิตชุมชนและสังคม (Vanclay, Esteves, Aucamp, & Franks. 2015) โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนช่วยให้เกิดการแสดงความคิดเห็น ร่วมวิเคราะห์ผลกระทบ และร่วมกำหนดมาตรการลดผลกระทบ ซึ่งนำไปสู่การยอมรับและความร่วมมือในการดำเนินโครงการ (O'Faircheallaigh, 2010; Esteves et al., 2012) กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่คำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

การวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) ในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเป็นเครื่องมือในการลดความขัดแย้งและสร้างการยอมรับจากประชาชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาโครงการที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและลดผลกระทบทางลบต่อวิถีชีวิตประชาชน ผลการวิจัยนี้จะเป็นต้นแบบในการประเมินผลกระทบทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และสามารถประยุกต์ใช้กับโครงการพัฒนาอื่นๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคมและชุมชนในวงกว้าง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) ในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยดำเนินการ 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสารและจัดประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อยกร่างโมเดล การออกแบบการสัมภาษณ์กลุ่มตามกรอบทฤษฎีกระบวนการมีส่วนร่วมห้าขั้นตอนของ Delbecq & Andrew (1971) การนำร่างโมเดลให้ผู้ให้ข้อมูลหลักวิพากษ์ และการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลตาม Sanjek (1990)

3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 8 คน ประกอบด้วยตัวแทนหน่วยงานภาครัฐจาก 6 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานแขวงทางหลวงจังหวัดสุราษฎร์ธานี สำนักงานทางหลวงชนบทที่ 11 สำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษภาคที่ 14 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด รวมถึงตัวแทนภาคประชาสังคม 2 คน และผู้เชี่ยวชาญทางการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบทางสังคม 1 คน โดยผู้ให้ข้อมูลต้องมีความรู้เกี่ยวกับโครงการและอยู่ในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 5 ปี

3.2 เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ประยุกต์จากขั้นตอนการมีส่วนร่วมของ Vroom & Deci (1970) 2) แบบตารางสังเคราะห์กระบวนการ และ 3) แบบตารางวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียตามทฤษฎีของ Freeman, Harrison, Wicks, Paarmar, & De Colle (2010) โดยเครื่องมือทั้งหมดได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เลขที่ SRU-EC 2025/025

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) (Braun & Clarke, 2006) วิเคราะห์

เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ควบคู่กับการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล แบบสามเส้า (Triangulation) ในด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย และด้านทฤษฎี

3.4 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลที่ได้กับกรอบแนวคิดในทฤษฎีที่ใช้ ได้แก่ ทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Freeman, Harrison, Wicks, Paarmar, & De Colle. 2010) เพื่อการระบุและจัดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับโครงการและทฤษฎีกระบวนการมีส่วนร่วม (Delbecq & Andrew, 1971) ที่ใช้เป็นแนวทางสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน โดยจะวิเคราะห์ประเด็นสำคัญจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ขั้นตอน เพื่อนำมาการวิเคราะห์บริบทพื้นที่กับการเชื่อมโยงในเชิงเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 การวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis)

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เชิงประเด็นตามขั้นตอนของ Braun & Clarke (2006) ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การทำความคุ้นเคยกับข้อมูล โดยการถอดเทปการสัมภาษณ์และอ่านข้อมูลซ้ำหลายครั้ง 2) การสร้างรหัสเบื้องต้น (Initial Coding) โดยกำหนดรหัสให้กับข้อความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคำถามวิจัย 3) การค้นหาประเด็นหลัก (Themes) โดยจัดกลุ่มรหัสที่มีความเกี่ยวข้องกันเป็นประเด็นเดียวกัน 4) การทบทวนประเด็นหลัก เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลที่มี 5) การกำหนดชื่อและนิยามประเด็นหลัก และ 6) การเขียนรายงานผลการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดรหัส (Codes) แบบเปิด (Open Coding) โดยแบ่งเป็นกลุ่มรหัสหลัก (Parent Codes) และรหัสย่อย (Child Codes) ที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอนของ Delbecq & Andrew (1971) ดังตารางที่ 1

3.5.2 การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาควบคู่กับการวิเคราะห์เชิงประเด็น โดยการวิเคราะห์คำสำคัญ (Keywords) และความถี่ของประเด็นที่ปรากฏในข้อมูล การตีความหมายจากข้อความของผู้ให้ข้อมูล และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นต่าง ๆ ภายใต้กรอบทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของ Freeman, Harrison, Wicks, Paarmar, & De Colle. (2010) และทฤษฎีกระบวนการมีส่วนร่วมของ Delbecq & Andrew (1971)

ตารางที่ 1 การกำหนดรหัสและประเด็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Delbecq & Andrew (1971)

รหัสหลัก (Parent Codes)	รหัสย่อย (Child Codes)	คำอธิบาย	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
PAR-PROB	PAR-PROB-IDEN	การมีส่วนร่วมในการระบุปัญหาของชุมชน	“ชุมชนต้องได้มีส่วนร่วมในการระบุปัญหาและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ”
	PAR-PROB-PRIOR	การมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา	“เราต้องให้ชุมชนร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของผลกระทบที่กังวล”
	PAR-PROB-NEED	การมีส่วนร่วมในการระบุความต้องการของชุมชน	“ชุมชนมีความต้องการที่แตกต่างกัน ต้องให้ทุกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็น”
PAR-PLAN	PAR-PLAN-GOAL	การมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการวางแผน	“การกำหนดเป้าหมายต้องมาจากความเห็นร่วมกันของภาครัฐและชุมชน”
	PAR-PLAN-STRAT	การมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหา	“ยุทธศาสตร์การลดผลกระทบทางสังคมควรเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม”
	PAR-PLAN-RES	การมีส่วนร่วมในการกำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้	“ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดว่าต้องใช้ทรัพยากรอะไรบ้างในการดำเนินการ”
PAR-ACT	PAR-ACT-IMPL	การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม	“ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการประเมินผลกระทบทุกขั้นตอน”
	PAR-ACT-COOR	การมีส่วนร่วมในการประสานงาน	“การประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ”
	PAR-ACT-RES	การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากร	“ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรท้องถิ่น เช่น แรงงาน สถานที่”
PAR-BENE	PAR-BENE-ECO	การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ	“โครงการควรสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยตรง”

รหัสหลัก (Parent Codes)	รหัสย่อย (Child Codes)	คำอธิบาย	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
	PAR-BENE-SOC	การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ทางสังคม	“ผลลัพธ์ของโครงการควรส่งเสริมความเข้มแข็งทางสังคมของชุมชน”
	PAR-BENE-DEV	การมีส่วนร่วมในการรับการพัฒนาศักยภาพ	“ชุมชนควรได้รับการพัฒนาศักยภาพจากกระบวนการมีส่วนร่วม”
PAR-EVAL	PAR-EVAL-MON	การมีส่วนร่วมในการติดตามผล	“ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง”
	PAR-EVAL-IMP	การมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบ	“การประเมินผลกระทบควรเกิดจากมุมมองของผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม”
	PAR-EVAL-ADJ	การมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไข	“ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมเสนอแนวทางปรับปรุงโครงการ”

จากตารางที่ 1 แสดงการจัดกรอบการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบทางสังคมตามทฤษฎีของ Delbecq & Andrew (1971) ซึ่งครอบคลุม 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การระบุปัญหา การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรโครงการ ไม่ใช่เพียงการรับฟังความคิดเห็นในช่วงเฉพาะ

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม พบว่า โมเดลที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

4.1 จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การประเมินผลกระทบทางสังคมมีความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานีกล่าวว่า “การประเมินผลกระทบทางสังคมที่ดีต้องให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น ไม่ใช่แค่การรับฟังความคิดเห็นเท่านั้น แต่ต้องให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย”

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของตัวแทนจากภาคประชาสังคมที่ กล่าวว่า “ที่ผ่านมา เวลามีโครงการพัฒนาเข้ามาในพื้นที่ เรามักจะได้รับเชิญให้ไปร่วมรับฟังความคิดเห็นเมื่อทุกอย่างถูกกำหนดไว้แล้ว ไม่ค่อยมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นตั้งแต่ต้น ทำให้รู้สึกว่าการมีส่วนร่วมเป็นเพียงพิธีกรรมเท่านั้น” องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย

4.1.1 การวิเคราะห์และจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) การระบุกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ครอบคลุมและจำแนกตามระดับผลกระทบและอิทธิพลต่อโครงการเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญ ผู้ให้ข้อมูลจากสำนักงานแขวงทางหลวงจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ให้ความเห็นว่า “การพัฒนาโครงการทางจะไม่สำเร็จหากไม่ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ครบถ้วน โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น ผู้ที่อยู่ในแนวเขตทาง ผู้ประกอบการริมทาง และผู้ใช้เส้นทาง”

4.1.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Network) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชนในการดำเนินการประเมินผลกระทบทางสังคม ช่วยสร้างความร่วมมือและการทำงานแบบบูรณาการ ผู้ให้ข้อมูลจากตำบลขุนทะเล กล่าวว่า “ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานเจ้าของโครงการ หน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และตัวแทนภาคประชาชน เพื่อร่วมกันพิจารณาและตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการประเมิน”

4.1.3 การพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Capacity Building) การพัฒนาศักยภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะชุมชนในท้องถิ่น ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการประเมินผลกระทบทางสังคม เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ให้ข้อมูลจากภาคประชาสังคมให้ความเห็นว่า “ชุมชนต้องได้รับการอบรมให้เข้าใจเรื่องสิทธิของตนเอง กระบวนการประเมินผลกระทบ และวิธีการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

4.1.4 การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Role and Responsibility) การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน ช่วยให้กระบวนการมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพ ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบทางสังคม ได้เสนอว่า “ต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าใครมีหน้าที่อะไร และมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดบ้าง เพื่อป้องกันความสับสนและความซ้ำซ้อนในการทำงาน”

4.1.5 การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการประเมิน (Participation Mechanism) การออกแบบกลไกการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ตัวแทนจากชุมชนกล่าวว่า “การจัดประชุมควรคำนึงถึงช่วงเวลาที่ชุมชนสะดวก เช่น หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว และควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่เป็นทางการมากเกินไป จึงจะทำให้ชาวบ้านกล้าแสดงความคิดเห็น”

4.2 องค์ประกอบด้านกลไกการประเมินผลกระทบทางสังคมเชิงบูรณาการ (Integrated SIA Mechanism)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มแสดงให้เห็นว่า การประเมินผลกระทบทางสังคมควรมีกลไกที่บูรณาการทั้งมิติทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบทางสังคมได้ให้ความเห็นว่า “การประเมินผลกระทบทางสังคมไม่สามารถแยกออกจากมิติอื่น ๆ ได้ เพราะทุกอย่างมีความเชื่อมโยงกัน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานส่งผลกระทบทั้งต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม” ตัวแทนจากสำนักงานทางหลวงชนบทที่ 11 สุราษฎร์ธานี ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “โครงการพัฒนาทางไม่ได้ส่งผลกระทบเฉพาะด้านการสัญจรเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อรูปแบบการประกอบอาชีพ การค้าขาย การเข้าถึงบริการสาธารณะ และแม้กระทั่งความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน การประเมินผลกระทบจึงต้องครอบคลุมทุกมิติและบูรณาการข้อมูลจากทุกภาคส่วน” องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย

4.2.1 การวิเคราะห์ผลกระทบที่ครอบคลุมทุกมิติ (Comprehensive Impact Analysis) การประเมินผลกระทบต้องครอบคลุมทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างมิติต่าง ๆ ตัวแทนจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เสนอว่า “การประเมินผลกระทบต้องมองแบบองค์รวม เพราะผลกระทบด้านหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังอีกด้านหนึ่ง เช่น การเวนคืนที่ดินไม่ได้ส่งผลกระทบแค่เรื่องที่อยู่อาศัย แต่ยังกระทบต่อวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสุขภาพจิตของผู้ได้รับผลกระทบด้วย”

4.2.2 การใช้เครื่องมือประเมินผลกระทบที่หลากหลาย (Diverse Assessment Tools) การใช้เครื่องมือและวิธีการที่หลากหลายในการประเมินผลกระทบ ช่วยให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบทางสังคมเสนอว่า “ควรใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น การสำรวจความคิดเห็น

การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การทำแผนที่ทางสังคม และการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้ง”

4.2.3 การพัฒนาตัวชี้วัดผลกระทบทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ (Contextualized SIA Indicators) การพัฒนาตัวชี้วัดผลกระทบทางสังคมที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การประเมินผลกระทบสะท้อนความเป็นจริงของพื้นที่ ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลมะขามเตี้ยเสนอว่า “ตัวชี้วัดผลกระทบต้องสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เช่น ในพื้นที่เกษตรกรรม ต้องมีตัวชี้วัดเรื่องการเข้าถึงพื้นที่เกษตร การขนส่งผลผลิต ในขณะที่พื้นที่ท่องเที่ยวต้องมีตัวชี้วัดเรื่องการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยว”

4.3 องค์ประกอบด้านระบบฐานข้อมูลชุมชนเพื่อการตัดสินใจ (Community Database System for Decision-Making)

การวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ระบบฐานข้อมูลชุมชนที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบันเป็นปัจจัยสำคัญในการประเมินผลกระทบทางสังคมและการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนา ตัวแทนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี กล่าวว่า “การประเมินผลกระทบทางสังคมและสุขภาพที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน ทั้งข้อมูลด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นฐานในการเปรียบเทียบและประเมินการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการ” องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย

4.3.1 การจัดทำฐานข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Community Database) การสร้างฐานข้อมูลชุมชนที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล ตัวแทนจากชุมชนเสนอว่า “ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพราะชุมชนรู้จักพื้นที่และเข้าใจบริบทของชุมชนดีที่สุด”

4.3.2 การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision Support Information System) การพัฒนาระบบสารสนเทศที่สามารถจัดเก็บ วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบทางสังคมเสนอว่า “ควรพัฒนาระบบสารสนเทศที่สามารถจัดเก็บและ

ประมวลผลข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เช่น แผนที่ กราฟ แผนภูมิ เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลได้”

4.3.3 การปรับปรุงและเชื่อมโยงข้อมูลอย่างต่อเนื่อง (Continuous Data Update and Integration) การปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอและการเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ฐานข้อมูลมีความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์สูงสุด ตัวแทนจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษภาคที่ 14 (สุราษฎร์ธานี) เสนอว่า “ควรมีการปรับปรุงข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยปีละครั้ง และควรมีการเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสถิติจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน”

4.4 องค์ประกอบด้านแนวทางการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาโครงการ (Assessment Implementation Guidelines)

การวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่า การมีแนวทางที่ชัดเจนในการนำผลการประเมินผลกระทบทางสังคมไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงโครงการ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การประเมินผลกระทบทางสังคมเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ตัวแทนจากสำนักงานแขวงทางหลวงจังหวัดสุราษฎร์ธานีกล่าวว่า “การประเมินผลกระทบทางสังคมจะไม่มีประโยชน์หากไม่มีการนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงโครงการ ต้องมีแนวทางที่ชัดเจนว่าจะนำผลการประเมินไปใช้อย่างไร และมีกลไกในการติดตามและตรวจสอบการดำเนินการตามมาตรการที่กำหนดไว้” องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย

4.4.1 การกำหนดมาตรการลดผลกระทบและส่งเสริมผลประโยชน์ (Mitigation and Enhancement Measures) การกำหนดมาตรการลดผลกระทบทางลบและส่งเสริมผลกระทบทางบวกที่ชัดเจนและปฏิบัติได้จริง โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ตัวแทนจากชุมชนเสนอว่า “มาตรการลดผลกระทบต้องมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะชุมชนรู้ดีที่สุดว่าอะไรคือมาตรการที่เหมาะสมและปฏิบัติได้จริงในพื้นที่”

4.4.2 การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (Continuous Monitoring and Evaluation) การจัดให้มีระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามมาตรการที่กำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ผู้ให้ข้อมูลจากสำนักงานทางหลวงชนบทที่ 11 สุราษฎร์ธานี เสนอว่า “ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามผลกระทบที่มี

ตัวแทนจากทุกภาคส่วน เพื่อทำหน้าที่ติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามมาตรการที่กำหนดไว้ และรายงานผลให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายทราบอย่างสม่ำเสมอ”

4.4.3 การสร้างกลไกรับข้อร้องเรียนและแก้ไขปัญหา (Grievance and Problem-Solving Mechanism) การจัดให้มีช่องทางและกระบวนการในการรับข้อร้องเรียนและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการ ที่มีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ตัวแทนจากภาคประชาสังคม เสนอว่า “ควรมีศูนย์รับเรื่องร้องเรียนในพื้นที่ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีขั้นตอนการจัดการข้อร้องเรียนที่ชัดเจน โปร่งใส และรวดเร็ว เพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจ”

ตารางที่ 2 การสังเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) จากการวิเคราะห์ข้อมูล

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัด	ความถี่ในการปรากฏ (จาก 10 คน)
1. กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Participation Process)	1.1 การวิเคราะห์และจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	- การระบุกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียครบถ้วน - การวิเคราะห์บทบาทและอิทธิพลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย - การระบุความสนใจและความกังวลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	10,8,9
	1.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	- การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชน - การสร้างช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ - การกำหนดกลไกการประสานงานที่ชัดเจน	7,10,8

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัด	ความถี่ในการปรากฏ (จาก 10 คน)
	1.3 การพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	- การจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบทางสังคม - การพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ - การเสริมสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่	6,7,8
2. กลไกการประเมินผลกระทบทางสังคมเชิงบูรณาการ (Integrated SIA Mechanism)	2.1 การวิเคราะห์ผลกระทบครอบคลุมทุกมิติ	- การประเมินผลกระทบด้านเศรษฐกิจท้องถิ่น - การประเมินผลกระทบด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม - การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพและความเป็นอยู่- การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร	10,9,9,10
	2.2 การใช้เครื่องมือประเมินผลกระทบที่หลากหลาย	- การสำรวจความคิดเห็นของชุมชน - การทำแผนที่ผลกระทบทางสังคม - การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม - การจัดทำตัวชี้วัดทางสังคมร่วมกับชุมชน	9,7,6,8
3. ระบบฐานข้อมูลชุมชนเพื่อการตัดสินใจ (Community Database System)	3.1 การจัดทำฐานข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม	- การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดเก็บและตรวจสอบข้อมูล	8,7,9

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัด	ความถี่ในการปรากฏ (จาก 10 คน)
		- การปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง	
	3.2 การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ	- การพัฒนาระบบการจัดเก็บและเข้าถึงข้อมูล - การสร้างเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ - การเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	6,5,7
4. แนวทางการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาโครงการ (Assessment Implementation Guidelines)	4.1 การกำหนดมาตรการลดผลกระทบและส่งเสริมผลประโยชน์	- การจัดทำแผนลดผลกระทบทางลบแบบมีส่วนร่วม - การพัฒนาแนวทางส่งเสริมผลกระทบทางบวก - การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของมาตรการ	10,8,7
	4.2 การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง	- การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามผลกระทบ - การพัฒนาระบบการรายงานผลแบบมีส่วนร่วม - การปรับปรุงมาตรการตามผลการติดตามประเมิน	8,9,7
	4.3 การสร้างกลไกรับข้อร้องเรียนและแก้ไขปัญหา	- การจัดตั้งศูนย์รับเรื่องร้องเรียนและบริหารจัดการผลกระทบ - การพัฒนาขั้นตอนการจัดการข้อร้องเรียนที่โปร่งใส - การสร้างกระบวนการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท	9,8,7

จากตารางที่ 2 สะท้อนการสังเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วมที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักในลักษณะพหุมิติ ผลการวิเคราะห์เผยให้เห็นความเด่นชัดของกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกลไกการประเมินเชิงบูรณาการซึ่งมีความถี่การปรากฏสูงสุด ขณะที่ระบบฐานข้อมูลชุมชนและแนวทางการนำผลไปใช้ประยุกต์มีบทบาทสนับสนุน

ตารางที่ 3 การตรวจสอบความเหมาะสมของโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

องค์ประกอบของโมเดล	คะแนนเฉลี่ยความเหมาะสม (1-5)	ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง
1. กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	4.68	- ควรเพิ่มกลไกการพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่อง - ควรระบุช่องทางการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและเข้าถึงได้ง่าย
2. กลไกการประเมินผลกระทบทางสังคมเชิงบูรณาการ	4.42	- ควรเพิ่มการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างผลกระทบด้านต่าง ๆ - ควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่
3. ระบบฐานข้อมูลชุมชนเพื่อการตัดสินใจ	4.35	- ควรมีแผนการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ - ควรพัฒนาระบบที่ชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้งานได้ง่าย
4. แนวทางการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาโครงการ	4.75	- ควรระบุกลไกการติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน - ควรมีมาตรการบังคับใช้ที่เป็นรูปธรรม
ความเหมาะสมของโมเดลโดยรวม	4.55	- ควรมีคู่มือการนำโมเดลไปใช้ที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย - ควรจัดทำกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นตัวอย่าง

จากตารางที่ 3 แสดงการตรวจสอบความเหมาะสมของโมเดลโดยผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งให้คะแนนเฉลี่ยโดยรวม 4.55 จาก 5 คะแนน ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะให้ปรับปรุงการพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่อง เสริมการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างผลกระทบและจัดทำคู่มือการนำโมเดลไปใช้ให้ชัดเจน ผลการประเมินนี้ยืนยันความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้โมเดลในบริบทพื้นที่จริง

5. อภิปรายผลการวิจัย

โมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาโครงการทางอย่างยั่งยืน กระบวนการมีส่วนร่วมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและการยอมรับจากชุมชนผ่านการสื่อสารสองทางตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน กลไกการประเมินผลกระทบช่วยคาดการณ์และวัดผลกระทบอย่างเป็นระบบโดยใช้เครื่องมือแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ระบบฐานข้อมูลชุมชนสร้างฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและเชื่อถือได้ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรวบรวมข้อมูล และแนวทางการนำผลการประเมินไปใช้ที่พัฒนากลไกการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องร่วมกับระบบข้อมูลป้อนกลับจากชุมชน

โมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของ Freeman, Harrison, Wicks, Parmar, & De Colle (2010) และทฤษฎีกระบวนการมีส่วนร่วมของ Delbecq & Andrew (1971) โดยมีจุดเด่นในการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักการประเมินผลกระทบทางสังคมสากล สนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 9, 11 และ 16 ตามแนวทางของ United Nations (2015) เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการประเมินผลกระทบทางสังคมในแคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ พบว่า โมเดลนี้มีองค์ประกอบสอดคล้องกับแนวปฏิบัติระดับนานาชาติ แต่มีจุดเด่นในการให้ความสำคัญกับระบบฐานข้อมูลชุมชนและการนำผลการประเมินไปใช้ ซึ่งตอบสนองบริบทประเทศไทยที่ยังขาดระบบฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและการนำผลไปปฏิบัติจริง

การนำโมเดลไปปฏิบัติยังมีความท้าทายทั้งด้านงบประมาณและทรัพยากร การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สอดคล้องกับข้อค้นพบของ João, Vanclay, & den Broeder (2011) และ เสาวลักษณ์ แก้วกำเนิด และวงศ์พันธ์ ลิมปเสนีย์ (2563) ที่ระบุว่า การขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและการขาด

การพัฒนาศักยภาพชุมชนเป็นอุปสรรคสำคัญในการประเมินผลกระทบทางสังคม ดังนั้นการนำโมเดลไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีกลไกสนับสนุนในระดับนโยบาย ทั้งด้านงบประมาณ การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และการพัฒนาศักยภาพทุกภาคส่วน

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านการพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Social Impact Assessment: P-SIA) ที่มีความเฉพาะเจาะจงกับบริบทของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งแตกต่างจากโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมทั่วไปในการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักการประเมินผลกระทบสากลตาม Vanclay, Esteves, Aucamp, & Franks (2015) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลชุมชนที่ให้ชุมชนมีบทบาทหลักในการรวบรวมและปรับปรุงข้อมูล และการสร้างกลไกการนำผลการประเมินไปใช้ที่เน้นการติดตามอย่างต่อเนื่องและการปรับปรุงแบบวงจรปิด โมเดลนี้ประกอบด้วยสี่ระยะดำเนินงานที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ ระยะเตรียมการที่เน้นการสร้างความร่วมมือและพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง ระยะดำเนินการที่ใช้เครื่องมือประเมินหลากหลาย และการสร้างตัวชี้วัดร่วมกับชุมชน ระยะติดตามประเมินผลที่มีคณะกรรมการตัวแทนทุกภาคส่วน และระยะปรับปรุงพัฒนาที่เน้นการเรียนรู้และพัฒนาต่อยอด การศึกษานี้ได้เผยให้เห็นว่าการเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นกับหลักการสากลสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการประเมินได้อย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mottee, Arts, Vanclay, Howitt, & Miller (2020) โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ระบบการตัดสินใจแบบฉันทามติและกลไกการแก้ไขข้อขัดแย้งที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

โมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความแตกต่างจากแนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคมแบบเดิมที่มักเน้นการประเมินเชิงเทคนิคโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอก โดยเน้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการประเมินและติดตามผลกระทบด้วยตนเอง ซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาวและลดการพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญภายนอก การค้นพบที่สำคัญคือการสร้างช่องทางการสื่อสารสองทางที่ต่อเนื่อง และการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดตัวชี้วัด การประเมินสามารถเพิ่มความน่าเชื่อถือ และการยอมรับของผลการประเมินได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการแก้ไขปัญหาชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการประเมินผลกระทบ ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการเป็นพันธมิตรที่สำคัญในการพัฒนาโครงการอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การนำโมเดลไปใช้

ยังต้องเผชิญกับความท้าทายด้านการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม ซึ่งจำเป็นต้องมีการสนับสนุนจากระดับนโยบายเพื่อให้เกิดการนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุม

ภาพที่ 1. โมเดลการประเมินผลกระทบสังคมอย่างมีส่วนร่วม (P-SIA)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอเชิงปฏิบัติการ

การนำโมเดล P-SIA ไปใช้ในการพัฒนาโครงการและการขยายผลสู่บริบทอื่น ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดให้โครงการพัฒนาทางในจังหวัดสุราษฎร์ธานีใช้โมเดล P-SIA เป็นเครื่องมือประเมินผลกระทบทางสังคม โดยเริ่มจากโครงการนำร่อง 2-3 โครงการและจัดตั้งศูนย์ข้อมูลกลางระดับจังหวัด โมเดลนี้สามารถปรับประยุกต์ใช้กับโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานประเภทอื่นและขยายผลไปยังจังหวัดอื่นโดยปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่

7.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การวิจัยต่อยอดควรศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของโมเดล P-SIA กับแนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคมแบบดั้งเดิม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน และการพัฒนาเครื่องมือการประเมินที่เฉพาะเจาะจงสำหรับกลุ่มเปราะบาง การบูรณาการโมเดลเข้ากับระบบการวางแผนพัฒนาระดับจังหวัดยังเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาแนวทางการประเมินผลกระทบแบบองค์รวมในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ธนพร วิทยาวัฒน์. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการโครงการภาครัฐ: กรณีศึกษาโครงการพัฒนาคมนาคมในภาคใต้. *วารสารการบริหารท้องถิ่น, 14*(3), 125-142.

ประพันธ์ ศิริสมบูรณ์. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารการวิจัยการพัฒนาท้องถิ่น, 8*(2), 112-128.

วันดี จิตวิมล. (2562). ผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ชนบทไทย. *วารสารพัฒนาสังคม, 21*(2), 68-89.

สมศักดิ์ พงศ์วิริยกุล. (2564). แนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนาในประเทศไทย. *วารสารนโยบายสาธารณะและการพัฒนา, 5*(1), 75-92.

สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2565). *แผนพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2566-2570*. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี.

เสาวลักษณ์ แก้วกำเนิด, และ วงศ์พันธ์ ลิมปเสนีย์. (2563). การประเมินผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม, 16*(2), 49-67.

อมรชัย รักษาทรัพย์. (2563). *โครงสร้างพื้นฐานกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77-101.

Delbecq, A. L., & Andrew, H. V. (1971). A group process model for problem identification and program planning. *Journal of Applied Behavioral Science, 7*(4), 466-492.

Esteves, A. M., Franks, D., & Vanclay, F. (2012). Social impact assessment: The state of the art. *Impact Assessment and Project Appraisal, 30*(1), 34-42.

Freeman, R. E., Harrison, J. S., Wicks, A. C., Parmar, B. L., & De Colle, S. (2010). *Stakeholder theory: The state of the art*. Cambridge: Cambridge University Press.

João, E., Vanclay, F., & den Broeder, L. (2011). Emphasising enhancement in all forms of impact assessment: Introduction to a special issue. *Impact Assessment and Project Appraisal, 29*(3), 170-180.

Mottee, L. K., Arts, J., Vanclay, F., Howitt, R., & Miller, F. (2020). Limitations of technical approaches to transport planning practice in two cases: Social issues as a critical component of urban projects. *Planning Theory & Practice, 21*(1), 39-57.

O'Faircheallaigh, C. (2010). Public participation and environmental impact assessment: Purposes, implications, and lessons for public policy making. *Environmental Impact Assessment Review, 30*(1), 19-27.

Sanjek, R. (1990). *Fieldnotes: The makings of anthropology*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. New York, NY: United Nations.

Vanclay, F., Esteves, A. M., Aucamp, I., & Franks, D. (2015). *Social impact assessment: Guidance for assessing and managing the social impacts of projects*. Fargo, ND: International Association for Impact Assessment.

Vroom, V. H., & Deci, E. L. (1970). *Management and motivation: Selected readings.* Harmondsworth, England: Penguin Books.

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานธนาคารอาคารสงเคราะห์ พื้นที่ภาคเหนือตอนบน *

Application of the Sufficiency Economy Philosophy to Administrative of the Government Housing Bank (GHB), Upper Northern Region

พรรณปพร สุรินทร์มงคล[1], ภัทรวุฒิ สมยานะ[2], วัชรพงษ์ วัฒนกูล[3], และ ถนัด บุญชัย[4]
Phanpaphorn Surinmongkhon[1], Phatharawuth Somyana[2],
Watcharapong Wattanakul[3] and Thanat Boonchai[4]
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่[1]
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่[2]
คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่[3]
วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่[4]
Graduate School, Chiang Mai Rajabhat University[1]
Faculty of Management Sciences, Chiang Mai Rajabhat University[2]
Faculty of Agricultural Technology, Chiang Mai Rajabhat University[3]
Mae Hong Son Collage, Chiang Mai Rajabhat University[4]
Corresponding Author: E-mail address: 62886004@cmru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) กับการบริหารงานของธนาคารอาคารสงเคราะห์ พื้นที่ภาคเหนือตอนบน และศึกษาแนวทางการยกระดับการบริหารงานของธนาคารอาคารสงเคราะห์ ตามแนวทาง SEP โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ประกอบด้วยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามพนักงานทั้งหมด (100%) จำนวน

* ได้รับบทความ: 25 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 9 มิถุนายน 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 10 มิถุนายน 2568
Received: April 25, 2025; Revised: June 9, 2025; Accepted: June 10, 2025

178 คน จาก 17 สาขา ครอบคลุม 20 สายงาน และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ และการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้ SEP ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.70, σ = 0.52) โดยด้านปัจจัยนำเข้ามีค่าเฉลี่ยสูงสุด (μ = 4.95, σ = 0.43) รองลงมาคือกระบวนการ (μ = 4.93, σ = 0.25) ผลผลิต (μ = 4.63, σ = 0.48) ผลลัพธ์ (μ = 4.61, σ = 0.68) และผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย (μ = 4.38, σ = 0.76) โดยเฉพาะ 7 สายงานหลัก ได้แก่ สายงานวิเคราะห์สินเชื่อ สินเชื่อ ปรับโครงสร้างหนี้ การตลาด การพัฒนาธุรกิจ ปฏิบัติการ และกฎหมาย มีระดับการประยุกต์ใช้ SEP สูง ขณะที่สายงานอื่น ๆ อีก 13 สายงานยังสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้โดยอาศัยแนวทางการยกระดับการบริหารงาน จำนวน 24 ตัวชี้วัด แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ เข้าข่าย เข้าใจ และเข้าถึง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า SEP เป็นกรอบแนวคิดเชิงกลยุทธ์ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกสายงานของธนาคาร จึงมีความจำเป็นต้องให้บุคลากรรู้จักและเข้าใจแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาการดำเนินงาน โดยส่งเสริมธรรมาภิบาล การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืนในระยะยาว เพื่อพัฒนาระบบการให้บริการช่วยเหลือทางการเงินต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายต่อไป

คำสำคัญ: ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง; ธนาคารอาคารสงเคราะห์; การบริหารงาน

Abstract

This study aimed to examine the application of the Sufficiency Economy Philosophy (SEP) in the management of the Government Housing Bank (GHB), in the upper Northern Region, and to propose a structured approach to enhance management practices aligned with SEP principles. A mixed-methods approach was employed, combining quantitative data collected from questionnaires administered to 178 employees (100%) across 17 branches and 20 departments, and qualitative data gathered through in-depth interviews, focus group discussions, participant observations, and expert evaluations from six professionals.

The research findings revealed that the overall application of SEP within the organization was at a high level (μ = 4.70, σ = 0.52). Among the five SEP dimensions, the input dimension had the highest mean score (μ = 4.95, σ = 0.43), followed by process (μ = 4.93, σ = 0.25), output (μ = 4.63, σ = 0.48), outcome (μ = 4.61, σ = 0.68), and ultimate outcome (μ = 4.38, σ = 0.76). Notably, seven core departments including Credit Analysis, Credit, Debt Restructuring, Marketing, Business Development, Operations, and Legal Affairs demonstrated a high level of SEP implementation. The remaining 13 departments showed potential for further development. Additionally, the study proposed a framework of 24 indicators for elevating management practices, categorized into three progressive levels: compliant, understanding, and integration. The findings indicated that SEP could serve as a strategic framework applicable across all departments within the bank, promoting good governance, effective organizational management, and sustainable development in the long term.

Keywords: Sufficiency Economy Philosophy; Government Housing Bank (GH); management

1. บทนำ

ธนาคารอาคารสงเคราะห์ (ธอส.) เป็นสถาบันการเงินเฉพาะกิจ จัดตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2496 เพื่อรองรับภารกิจตามพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดช ด้านที่อยู่อาศัย “เพื่อช่วยเหลือทางการเงินให้ประชาชนได้มีที่อยู่อาศัยตามควรแก่อัตภาพ”โดยการให้กู้ยืมเงิน และ จัดสรรที่ดินเพื่อก่อสร้างที่เป็นหน่วยงานของรัฐบาลที่ประกอบธุรกิจในการส่งเสริมและช่วยเหลือประชาชนนำเงินไปลงทุนเกี่ยวกับการสร้างอาคารและที่ดินโดยตรงทำหน้าที่เสมือนสื่อกลางในการนำเงินไปใช้ประโยชน์ ในกิจการเคหะและเป็นสถาบันการเงินที่ดำเนินธุรกิจ อีกทั้งยังร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ สนับสนุนให้ประชาชนมีที่อยู่เป็นของตนเอง (ธนาคารอาคารสงเคราะห์, 2566) โดยส่งเสริมให้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy; SEP) มาใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นหนึ่งใน

นโยบายของธนาคารเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาตามโครงการ “ไทยนิยม ยั่งยืน” (ประเด็นวิถีไทยพอเพียง) การสร้างวินัยการออมในทุกกลุ่มช่วงวัย และ เพื่อให้ธนาคารได้ดำเนินธุรกิจตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ การมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน มีความรู้และจริยธรรม สามารถเป็นเครื่องมือที่มุ่งเน้นให้องค์กรอยู่รอดได้ในระยะยาวและยั่งยืน นำไปสู่การพัฒนาและการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่องค์กร ลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างเป้าประสงค์ทางธุรกิจกับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ ได้กำหนดให้จัดทำรายงานแห่งความยั่งยืนเป็นหนึ่งในเกณฑ์การประเมินใหม่ด้านการกำกับดูแลที่ดีและการนำองค์กร ซึ่งจะถูกนำมาใช้สำหรับการประเมินผลการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจในปี พ.ศ. 2563 โดยกำหนดให้รัฐวิสาหกิจต้องจัดทำรายงานแห่งความยั่งยืนตามมาตรฐานของ GRI (Global Reporting Initiative) (ธนาคารอาคารสงเคราะห์, 2563)

ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานของธนาคารอาคารสงเคราะห์ ภาคเหนือตอนบน ซึ่งเป็นสาขาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภูมิภาค และมีจำนวนพนักงานมากถึง 178 คนใน 17 สาขา โดยมุ่งเน้นการประเมินระดับการน้อมนำ SEP มาใช้ในการบริหาร และหาแนวทางในการยกระดับการบริหารงานให้มีความยั่งยืนและตอบโจทย์เป้าหมายองค์กรอย่างเป็นระบบ แต่เนื่องจากยังไม่มีเกณฑ์วัดเฉพาะทาง SEP ที่ใช้ในธนาคาร ทำให้เกิดความจำเป็นต้องทำการวิจัยเรื่องนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารงานของธนาคารอาคารสงเคราะห์ ภาคเหนือตอนบน

2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการในการยกระดับการบริหารงานของธนาคารอาคารสงเคราะห์ ภาคเหนือตอนบน ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้รับอนุมัติการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เลขที่ IRBCMRU 2025/157.14.03 โดยข้อมูลเชิงปริมาณเก็บรวบรวมจากแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นจากกรอบ

แนวคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลลัพธ์สุดท้าย (ธนาคารอาคารสงเคราะห์, 2566) กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มประชากรทั้งหมดคือพนักงานของธนาคารจำนวน 178 คน จากทั้ง 17 สาขาในภาคเหนือตอนบน โดยใช้วิธีการแจกแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยง (Cronbach's Alpha = 0.991) และความตรงเชิงเนื้อหา (Item-Objective Congruency: IOC = 0.98) (Rovinelli & Hambleton (1977) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ได้แก่ แบบสอบถามตามมาตราส่วน (Rating Scale) 5 ระดับตามแบบ ลิเคิร์ท (Likert Scale) แสดงผลเป็นค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (เพ็ญแข ศิริวรรณ, 2551) และระดับการน้อมนำ SEP ในแต่ละมิติของการบริหาร (อภิชัย พันธเสน, 2563) โดยเกณฑ์การประเมินระดับการประยุกต์ใช้ SEP แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) "เข้าข่าย" คือระดับที่บุคลากรเริ่มมีพฤติกรรมหรือความคิดที่สอดคล้องกับหลักการ SEP ในบางประเด็น โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.21–4.50 คะแนน 2) "เข้าใจ" คือระดับที่บุคลากรสามารถอธิบายและเชื่อมโยง SEP กับบริบทของตนเองได้ มีพฤติกรรมต่อเนื่อง โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.51–4.80 คะแนน และ 3) "เข้าถึง" คือระดับที่บุคลากรสามารถบูรณาการ SEP เข้ากับกระบวนการทำงานได้อย่างเป็นระบบ มีผลลัพธ์ปรากฏชัดเจน โดยมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่า 4.80 คะแนน (คะแนนเต็ม 5)

ในส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับตัวแทนสายงานต่าง ๆ ของธนาคาร จำนวน 20 สายงาน ๆ ละ 1 คน (ตารางที่ 1) และประเมินความเหมาะสมของแนวทางโดยผู้เชี่ยวชาญจากธนาคารอาคารสงเคราะห์ จำนวน 6 คน (Expert Adjustment และ Stakeholder Adjustment) เพื่อให้ได้แนวทางที่สามารถนำไปใช้จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนต่อการพัฒนาองค์กรในระยะยาว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550; ธนาคารอาคารสงเคราะห์, 2566) ดังภาพที่ 1

ตารางที่ 1 สายงานของธนาคารอาคารสงเคราะห์

ประเภทสายงาน			
1.การเงินและการบัญชี	6. กลุ่มงานสาขา	11.สนับสนุน	16.พัฒนาระบบดิจิทัล
2.การตลาด	7.กลยุทธ์	12.ตรวจสอบ	17.บริหารทรัพยากรบุคคล
3.ปฏิบัติการ	8.วิเคราะห์สินเชื่อ	13.บริหารความเสี่ยง	18.ปฏิบัติการลูกค้ารายย่อย
4.ปรับโครงสร้างหนี้	9.บังคับคดี	14.การตลาดและพัฒนาธุรกิจ	19.สื่อสารและภาพลักษณ์องค์กร
5.สินเชื่อ	10.กฎหมาย	15.เทคโนโลยีสารสนเทศ	20.เลขาผู้บริหารระดับสูง

ที่มา : ธนาคารอาคารสงเคราะห์, 2566

กรอบแนวคิดการวิจัยแสดงได้ดังภาพที่ 1

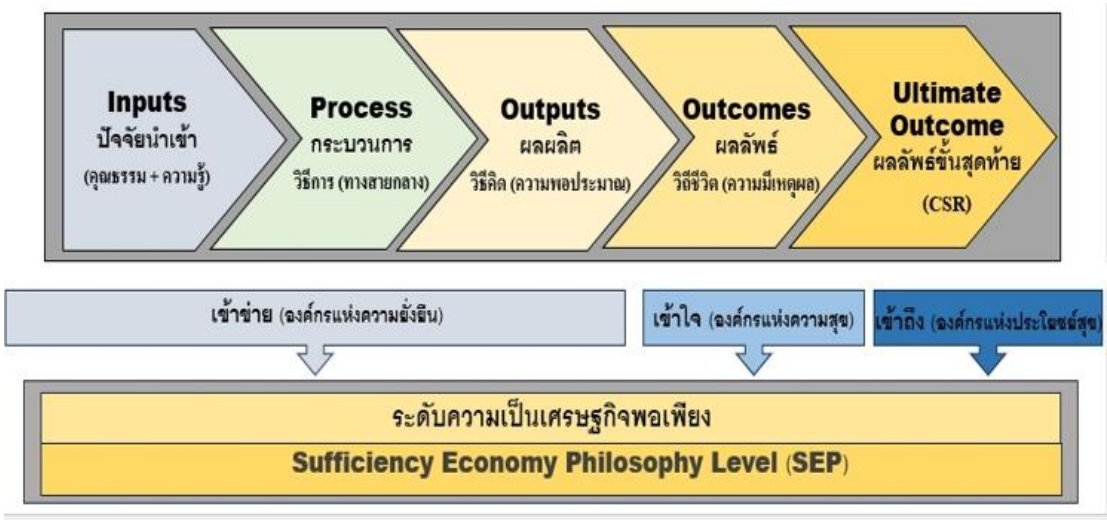

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิด

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาการประยุกต์ใช้ SEP กับการบริหารงานของธนาคารอาคารสงเคราะห์ภาคเหนือตอนบนของพนักงานทั้งหมด 178 คนเป็นพนักงานชาย 78 คน และหญิง 100 คน โดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30-40 ปี และระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรีโดยประเมินผ่านกรอบแนวคิด 5 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย ซึ่งประกอบด้วย 13 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ องค์กรแห่งความเอื้ออาทร ความรอบรู้

พึ่งพาตนเอง การตัดสินใจทางธุรกิจ ความซื่อสัตย์ การคิดแบบโยงใยสายสัมพันธ์ ความสามารถในการแข่งขันได้ การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางธุรกิจ การสมดุลทางธุรกิจ ความสุขของบุคลากร ความสุขของประชาชนผู้รับบริการ การคำนึงถึงประโยชน์สุขส่วนรวม และความรับผิดชอบต่อสังคม ผลการประเมินพบว่า ธอส. ภาคเหนือตอนบนมีการประยุกต์ใช้ SEP ในระดับมากที่สุด โดยค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ (μ =4.70, σ = 0.52) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านปัจจัยนำเข้ามีค่าเฉลี่ยสูงสุด (μ = 4.95, σ = 0.43) รองลงมาคือด้านกระบวนการ (μ = 4.93, σ = 0.25) ด้านผลผลิต (μ = 4.63, σ = 0.48) ด้านผลลัพธ์ (μ = 4.61, σ = 0.68) และผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย (μ = 4.38, σ = 0.76) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัจจัยแสดงระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ของธนาคารอาคารสงเคราะห์ ภาคเหนือตอนบน

ปัจจัยแสดงระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง	แปลผล	(คะแนน)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Std.)
ด้านปัจจัยนำเข้า	มากที่สุด	(4.95)	0.43
ด้านกระบวนการ	มากที่สุด	(4.93)	0.25
ด้านผลผลิต	มากที่สุด	(4.63)	0.48
ด้านผลลัพธ์	มากที่สุด	(4.61)	0.68
ผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย	มากที่สุด	(4.38)	0.76
คะแนนเฉลี่ยรวม	**มากที่สุด**	**(4.70)**	**0.52**

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ภาคเหนือตอนบน ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใน ด้านปัจจัยนำเข้า มากที่สุดเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต ด้านผลลัพธ์ และผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย ตามลำดับ

เมื่อจำแนกตามระดับการเข้าถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าบุคลากรส่วนใหญ่มีระดับเข้าถึง (μ = 4.29, σ = 0.76) ผ่านเกณฑ์เข้าใจ (μ = 4.51, σ = 0.84) และเข้าข่าย (μ = 4.85, σ = 0.42) ตามลำดับ ซึ่งแสดงถึงบุคคลากรมีการประยุกต์ใช้แนวคิดในการบริหารงานขององค์กรอย่างทั่วถึงและครอบคลุม

ในการศึกษาด้านแนวทางการยกระดับ ได้จัดทำ Focus Group ผ่านกระบวนการกลุ่มกับพนักงาน 20 สายงาน และการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ 6 ท่าน ได้ข้อเสนอแนวทางยกระดับ 24 ตัวชี้วัด แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ การพัฒนาจาก "ไม่เข้าข่าย" เป็น "เข้าข่าย" จำนวน 8 ตัวชี้วัด การยกระดับจาก "เข้าข่าย" เป็น "เข้าใจ" อีก 8 ตัวชี้วัด และการยกระดับจาก "เข้าใจ" เป็น "เข้าถึง" อีก 8 ตัวชี้วัด โดยกลุ่มตัวชี้วัดระดับ "เข้าข่าย" ได้แก่ การวางแผนยุทธศาสตร์อย่างมีส่วนร่วม การฝึกทักษะ การบริหารโปร่งใส การวางแผนตามวิสัยทัศน์ ผลการดำเนินงานตามพันธกิจ การพัฒนาคุณธรรม การจัดการอย่างเป็นระบบ และความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง รายละเอียดดังภาพที่ 2

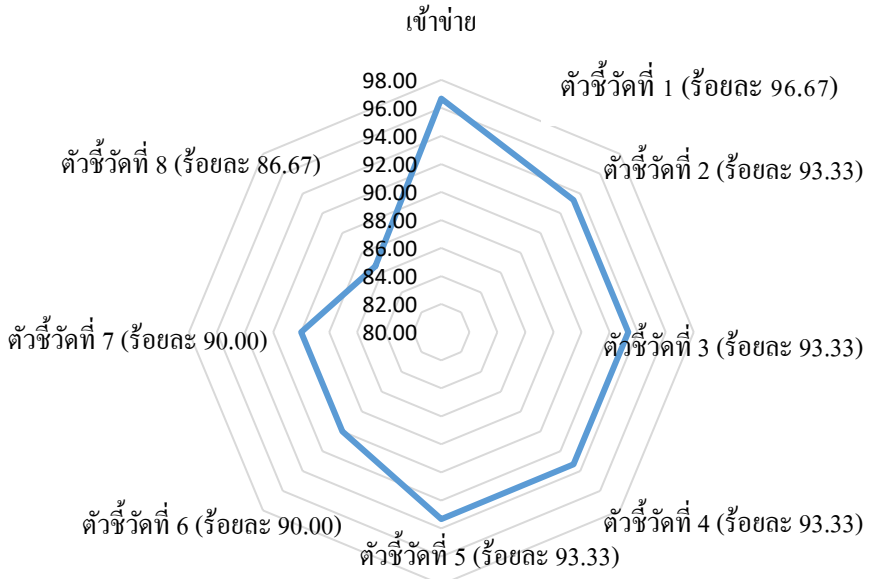

ภาพที่ 2. ตัวชี้วัดระดับเข้าข่ายความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง (8 ตัวชี้วัด)

แสดงให้เห็นว่า หากต้องการยกระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของธนาคารอาคารสงเคราะห์ ภาคเหนือตอนบนสู่ระดับเข้าข่าย ควรจะต้องปรับปรุงตัวชี้วัดที่มีคะแนนน้อยสุดก่อน ได้แก่ตัวชี้วัดที่ 8, 7 และ 6 คือ ความสามารถในการเผชิญหรือ ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้ การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของพนักงานในองค์กรให้สูงขึ้น

กลุ่มตัวชี้วัดระดับเข้าข่ายเป็น "เข้าใจ" ประกอบด้วย การบริหารที่เน้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างความสุขในองค์กร การบริหารต่อเนื่อง การดำรงชีวิตด้วยคุณธรรม การมีส่วนร่วมของเครือข่าย การวางแผนสอดคล้องนโยบายชาติ และการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ดังภาพที่ 3

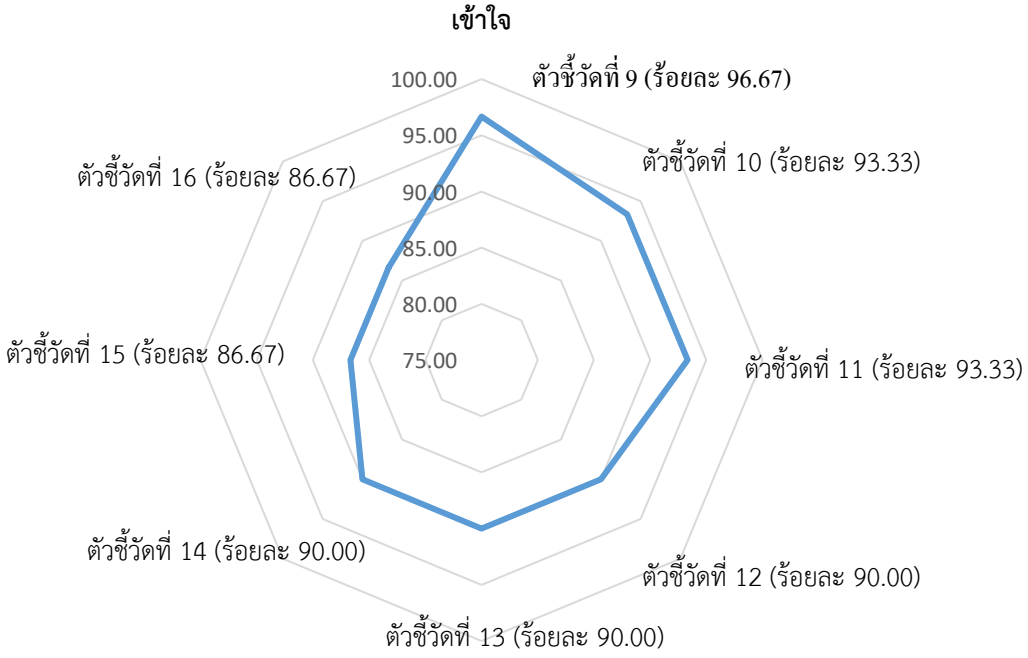

ภาพที่ 3. ตัวชี้วัดระดับเข้าใจความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง (8 ตัวชี้วัด)

แสดงให้เห็นว่า หากต้องการยกระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของธนาคารอาคารสงเคราะห์ ภาคเหนือตอนบนสู่ระดับเข้าใจ ควรจะต้องปรับปรุงตัวชี้วัดที่มีคะแนนน้อยสุดก่อน ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 15 และ 16 คือ ผลการดำเนินงานบรรลุยุทธศาสตร์ประเทศ และการพัฒนาบุคลากรให้สามารถคิดเชิงวิเคราะห์คิดเชิงวิพากษ์ และคิดเชิงริเริ่มสร้างสรรค์

กลุ่มตัวชี้วัดระดับเข้าใจเป็น "เข้าถึง" ได้แก่ การสร้างประโยชน์สุขแก่ผู้รับบริการ ผลลัพธ์เชิงสังคม ความเป็นต้นแบบด้านคุณธรรม การสร้างเครือข่ายการพึ่งตนเอง การวางแผนแบบมีส่วนร่วมของสังคม การกำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมสังคม การคิดริเริ่มนวัตกรรม และการบริหารสร้างคุณค่าแก่สาธารณะ ดังภาพที่ 4

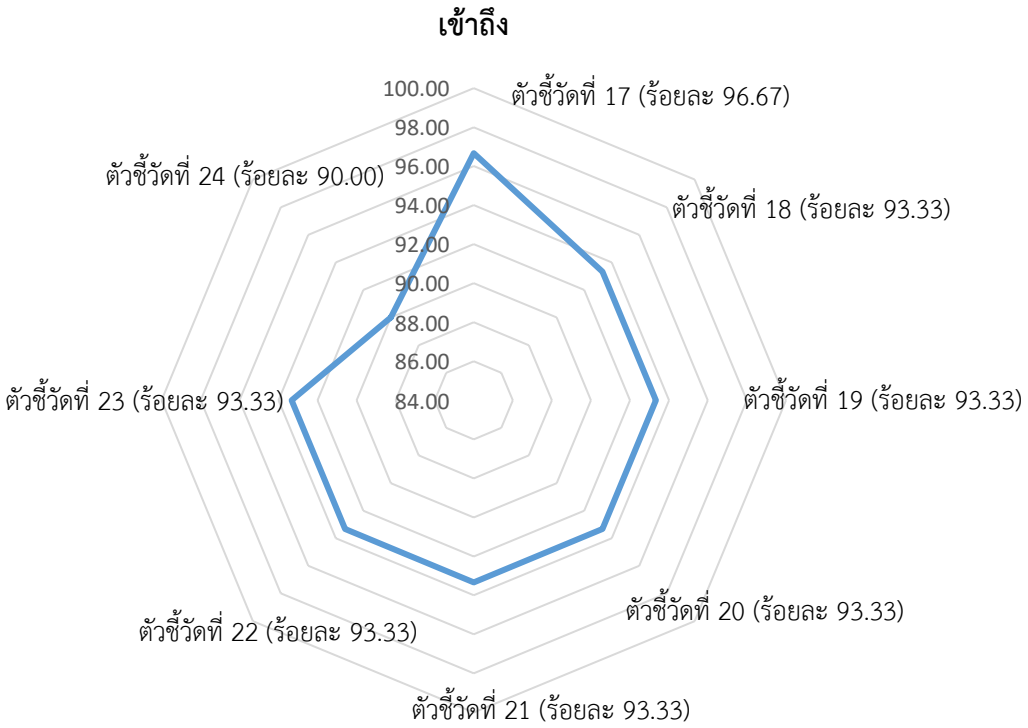

ภาพที่ 4. ตัวชี้วัดระดับเข้าถึงความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง (8 ตัวชี้วัด)

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า หากต้องการยกระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของธนาคารอาคารสงเคราะห์ ภาคเหนือตอนบนสู่ระดับเข้าถึง ควรจะต้องปรับปรุงตัวชี้วัดที่มีคะแนนน้อยสุดก่อน ได้แก่ ตัวชี้วัดที่ 24 คือ นวัตกรรมการบริหารจัดการภายในองค์การที่สร้างสรรค์ประโยชน์แก่เครือข่าย และประชาชนในสังคม

ทั้งนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า มี 7 สายงานหลักที่ประยุกต์ใช้ SEP ในระดับสูงมาก ได้แก่ สายงานวิเคราะห์สินเชื่อ สินเชื่อ ปรับโครงสร้างหนี้ การตลาด การตลาดและพัฒนาธุรกิจ ปฏิบัติการ และกฎหมาย ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจริงอย่างครอบคลุม จึงมีความจำเป็นที่ช่วยให้พนักงานรู้จักและเข้าใจแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาดำเนินงาน เพื่อพัฒนาระบบการให้บริการช่วยเหลือทางการเงินต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายต่อไป แนวทางการบริหาร

องค์กรที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะการสื่อสารและสร้างความเข้าใจกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านนโยบาย CSR ของธนาคารที่สอดคล้องกับแนวทางของ ISO 26000 และการขับเคลื่อนโครงการ “ไทยนิยม ยั่งยืน” ตามประเด็นวิถีไทยพอเพียง เพื่อปลูกฝังวินัยทางการเงินและการดำเนินชีวิตที่สมดุลในทุกช่วงวัย (ด้วยการวิเคราะห์ตนเอง ปรับเปลี่ยนกรอบความคิดหรือ Mindset และปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินชีวิต)

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง "การประยุกต์ใช้ SEP กับการบริหารงานธนาคารอาคารสงเคราะห์ภาคเหนือตอนบน" พบว่า การบริหารงานของธนาคารสามารถสะท้อนหลัก SEP ได้ในเชิงระบบ โดยใช้กรอบแนวคิด SEP ที่ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย ซึ่งแสดงถึงการจัดการองค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายความยั่งยืน (ณดา จันทร์สม, 2562; ธนาคารอาคารสงเคราะห์, 2566)

5.1 ปัจจัยที่สะท้อนความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ข้อมูลผู้จัดส่งวัตถุดิบ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผู้รับบริการ เพื่อเชื่อมโยงระบบงานและการบริหารคุณภาพบริการให้ตอบสนองลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น โดยพบว่าประชากรเป็นพนักงานชาย 78 คน และหญิง 100 คน โดยส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่มีอายุระหว่าง 30-40 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งสะท้อนถึงกลุ่มแรงงานที่มีวุฒิภาวะและความรู้พื้นฐานที่สามารถเข้าใจแนวคิดและกระบวนการของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายชล แป้นชาตรี (2562) ที่ระบุว่า กลุ่มพนักงานรุ่นใหม่มีแนวโน้มเข้าใจแนวคิดการวางแผนทางการเงินและการดำเนินชีวิตตามหลัก SEP มากขึ้น

5.2 วิธีการหรือกระบวนการบริหารงาน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ภาคเหนือตอนบน ได้น้อมนำ SEP มาบริหารใน 13 ประเด็นหลัก เช่น ความเอื้ออาทร ความรู้ การพึ่งพาตนเอง ความสมดุล การคิดแบบโยงใย และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยสายงานที่ประยุกต์ใช้ SEP ได้อย่างเข้มแข็งมี 7 สายงาน ซึ่งการจัดการเชิงคุณธรรมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดองค์กรแห่งสุขภาวะของ Walton (1975) อ้างถึงใน อภิชัย พันธเสน (2563) ที่เน้นการพัฒนาพนักงานทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และจริยธรรม และ สุขสรรค์ กันตะบุตร (2561) ที่ระบุว่า ความซื่อสัตย์และการบริหารร่วมกันคือหัวใจของความอยู่รอดในองค์กรธุรกิจที่ใช้ SEP ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ

งานของ วีระศักดิ์ สมยานะ (2556) ซึ่งศึกษาการประยุกต์ใช้คุณธรรมตามหลัก SEP ในองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า คุณธรรมสำคัญ เช่น ความซื่อสัตย์ ความอดทน และความขยันหมั่นเพียร สามารถยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญ

5.3 ผลการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการยกระดับ พบว่า SEP สามารถยกระดับใน 3 ระดับ ได้แก่ เข้าข่าย เข้าใจ และเข้าถึง โดยแต่ละระดับมีตัวชี้วัดเฉพาะด้าน เช่น การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กร (Mutua & Ail, 2017) ซึ่งชี้ว่า การกำกับดูแลที่ดีและการมีตัวชี้วัดที่สอดคล้องสามารถเสริมสร้างความยั่งยืนทางการเงินขององค์กรการเงินรายย่อยและธนาคาร

5.4 แนวทางการยกระดับการบริหารงาน จากการวิจัยพบตัวชี้วัดจำนวน 24 ตัว ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับการยกระดับ ได้แก่ 1) การยกระดับจากไม่เข้าข่ายเป็นเข้าข่าย เช่น การฝึกทักษะ ความโปร่งใส การพัฒนาคุณธรรม 2) จากเข้าข่ายเป็นเข้าใจ เช่น การบริหารที่เน้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การมีส่วนร่วมของเครือข่าย และการคิดเชิงวิเคราะห์ 3) จากเข้าใจเป็นเข้าถึง เช่น การส่งผลต่อสังคม การสร้างเครือข่ายพึ่งตนเอง และนวัตกรรมเพื่อสาธารณะ ซึ่งทั้งหมดสามารถประเมินผลด้วยกรอบ SEP อย่างชัดเจน (สุขสรรค์ กันตะบุตร, 2553; สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2553)

โดยสรุปพบว่าการประยุกต์ใช้ SEP ใน ธอส. ภาคเหนือตอนบน เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่ไม่เพียงแต่ส่งเสริมธรรมาภิบาลและคุณภาพการบริหาร แต่ยังนำไปสู่การบริหารองค์กรที่ยั่งยืน โดยมีรากฐานจากคุณธรรม ความพอประมาณ ความรอบรู้ และความรับผิดชอบ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากทั้งงานวิจัยระดับประเทศและสากล (จักรปรุฬห์ วิชาอัครวิทย์, 2560; สุจินต์ ทรัพย์สิน, 2560; Mutua & Ail, 2017; วีระศักดิ์ สมยานะ, 2556) แม้ ธอส. จะมีการประยุกต์ใช้ SEP ในระดับสูง แต่ความยั่งยืนของพฤติกรรม ดังกล่าวอาจขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมองค์กร และการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้ SEP ในการบริหารงาน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ พื้นที่ภาคเหนือตอนบน สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการประเมินระดับการประยุกต์ใช้ SEP ในองค์กรรัฐวิสาหกิจผ่านเกณฑ์ 3 ระดับ (เข้าข่าย-เข้าใจ-เข้าถึง) ซึ่งสามารถนำไปเป็นต้นแบบในหน่วยงานภาครัฐอื่นได้ ได้แก่ การบูรณาการกับนโยบายการบริหารของ

ธอส. ในด้านกิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม Corporate Social Responsibility (CSR) ภายใต้มาตรฐาน ISO 26000 เพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมและเสริมความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน เช่น การขับเคลื่อนตามโครงการ “ไทยนิยม ยั่งยืน” ซึ่งเน้นการน้อมนำ SEP มาใช้ในการดำเนินชีวิตและสร้างวินัยทางการเงินในทุกช่วงวัย นอกจากนี้ยังสามารถนำไปสร้างแผนการขับเคลื่อนองค์กร โดยส่งเสริมให้บุคลากรมีความเข้าใจต่อการประยุกต์ใช้ SEP และสามารถถ่ายทอดลงสู่การปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพระบบบริการและการพัฒนาองค์กรในระยะยาว รวมถึงการเพิ่มตัวชี้วัดใหม่ในการประยุกต์ใช้กับการจัดทำรายงานแห่งความยั่งยืนตามมาตรฐานของ GRI (Global Reporting Initiative) ที่เป็นข้อบังคับของภาครัฐวิสาหกิจที่ต้องจัดทำทุกองค์กร

ภาพที่ 5. การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารงาน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ภาคเหนือตอนบน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การประยุกต์ใช้ SEP ในการบริหารงานของธนาคารอาคารสงเคราะห์ ภาคเหนือตอนบน สามารถดำเนินการได้ครอบคลุมทั้ง 20 ฝ่ายขององค์กร โดยเฉพาะ 7 สายงานหลักด้านความมั่นคงทางการเงินที่มีการนำ SEP ไปใช้ในระดับสูงสุด อย่างไรก็ตาม ยังมีอีก 13 สายงานที่

ประยุกต์ใช้ได้ไม่เต็มศักยภาพ จึงควรมีมาตรการส่งเสริมให้บุคลากรในตำแหน่งเหล่านี้น้อมนำ SEP ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ควรมีการอบรม การสร้างระบบพี่เลี้ยง (mentoring) การประเมินผลลัพธ์เชิงพฤติกรรม หรือการบูรณาการ SEP ลงใน KPI ของแต่ละสายงาน เพื่อให้เกิดการนำไปใช้ที่เป็นรูปธรรม

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ควรใช้ผลการวิจัยที่สะท้อนพฤติกรรมและแนวปฏิบัติของพนักงานในทุกสายงาน เป็นแนวทางในการสร้างความตระหนักรู้และเสริมสร้างการน้อมนำ SEP สู่ชีวิตประจำวันของบุคลากร ซึ่งจะช่วยสร้างเสถียรภาพทางการเงินส่วนบุคคล ลดความเสี่ยงด้านหนี้สิน และเสริมสร้างภาพลักษณ์ขององค์กรในฐานะต้นแบบด้านธรรมาภิบาล และควรเน้นกลไกการสื่อสารภายในองค์กร เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ SEP ระหว่างสายงาน หรือระบบ “ต้นแบบบุคลากร SEP” เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและแบบอย่างภายในองค์กร

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรให้มีการศึกษาถึงระดับความสุขของบุคลากรในการทำงานตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในส่วนตัวคือชีวิตประจำวัน ส่วนงานที่ปฏิบัติในธนาคารอาคารสงเคราะห์ เพื่อให้เป็นการดำเนินชีวิตของพนักงาน ที่เรียกว่า “วิถีชีวิต” ตามแนวทาง SEP อย่างมีความสุข นอกจากนี้แล้ว ยังควรศึกษาไปถึงระดับความสุขของลูกค้าธนาคารอาคารสงเคราะห์จากการให้บริการของพนักงานทุกฝ่าย (20 ฝ่าย) ที่มีการนำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหลังจากสะท้อนผลการประเมินไปแล้วไปประยุกต์ใช้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จักรปรุฬห์ วิชาอัครวิทย์. (2560). รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในจังหวดเชียงใหม่. *วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต*, *2*(17), 167-176.

ธนาคารอาคารสงเคราะห์.(2563). *คู่มือการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาความยั่งยืน.* กรุงเทพฯ: ส่วนนโยบายและ แผนเพื่อความยั่งยืน ฝ่ายกิจกรรมเพื่อสังคมในสายงานสื่อสารและภาพลักษณ์องค์กร.

ธนาคารอาคารสงเคราะห์, (2566). รายงานการพัฒนาความยั่งยืน ปี 2566. สืบค้นจาก https://www.ghbank.co.th/information.

ณดา จันทร์สม. (2562). เศรษฐกิจพอเพียง:หลักคิดสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/publicize.

เพ็ญแข ศิริวรรณ. (2551). *สถิติเพื่อการวิจัย.* กรุงเทพฯ: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น.

วีระศักดิ์ สมยานะ. (2556). การประยุกต์ใช้คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบล จ.เชียงใหม่ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับตำบล. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 14*(1), 155-168.

สายชล แป้นชาตรี. (2562*). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคลของพนักงานธนาคารอาคารสงเคราะห์ (Generation Y)* (ค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี่.

สุขสรรค์ กันตะบุตร. (2553). *การพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนตามปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุขสรรค์ กันตะบุตร. (2561). *การประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุจินต์ ทรัพย์สิน. (2560). *การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในกองทัพไทย*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการทัพบก.

สุภาวดี ขุนทองจันทร์. (2553). *การศึกษาประเภทธุรกิจและคุณลักษณะของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.

อภิชัย พันธเสน. (2563). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: กรอบคิดและทฤษฎี.* (เอกสารประกอบการบรรยาย). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต.

Mutua, F.M., & Ali, A. I. (2017). Factors influencing financial sustainability of microfinance institutions in Mombasa, Kenya. *International Journal of Social Sciences and Information Technology*, *3*(8), 2261-2269.

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, *2*, 49-60.

นโยบายเกษตรกรรมกับกลยุทธ์การหาเสียงเลือกตั้ง พ.ศ. 2566: วิเคราะห์ผ่านกรอบอธิปไตยทางอาหารและความมั่นคงทางอาหารของรัฐไทย *

Agricultural Policy and Campaign Strategies in Thailand's 2023 General Election: An Analysis of the Thai State's Approach to Food Sovereignty and Food Security

สันทราย วงษ์สุวรรณ
Sunsai Wongsuwan
คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
School of Political and Social Sciences, University of Phayao
Email: sunsai.wo@up.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2566 ผ่านนโยบายด้านการเกษตรของพรรคการเมืองหลักทั้ง 8 พรรค งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสารเป็นวิธีหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งในระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา เพื่อสังเคราะห์ประเด็นเชิงนโยบายอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยพบว่า พรรคการเมืองส่วนใหญ่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในภาคเกษตรผ่านมาตรการพักหนี้ การประกันรายได้ และการอุดหนุนปัจจัยการผลิต ซึ่งสะท้อนแนวคิดประชานิยมในลักษณะที่รัฐเป็นผู้แบกรับภาระโดยตรง ขณะเดียวกัน พรรคการเมืองบางพรรคยังคงดำเนินนโยบายภายใต้กรอบอนุรักษนิยม หลีกเลี่ยงการปฏิรูปเชิงโครงสร้างด้านการกระจาย

* ได้รับบทความ: 27 มิถุนายน 2568; แก้ไขบทความ: 16 สิงหาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 20 สิงหาคม 2568
Received: June 27, 2025; Revised: August 16, 2025; Accepted: August 20, 2025

ทรัพยากร และคงไว้ซึ่งระบบอุปถัมภ์ผ่านเครือข่ายการเมืองท้องถิ่น นอกจากนี้ พรรคการเมืองจำนวนมากยังใช้กลยุทธ์เชิงอารมณ์ อาทิ อารมณ์ความโกรธ ความกลัวและความหวัง เพื่อระดมการสนับสนุนจากมวลชน สะท้อนให้เห็นว่าการแข่งขันทางนโยบายในการเลือกตั้งไทยไม่ได้จำกัดเฉพาะประเด็นเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นเวทีต่อสู้เชิงอุดมการณ์เกี่ยวกับความยุติธรรมทางอาหารและทรัพยากร รวมถึงการแย่งชิงความชอบธรรมในทางการเมืองผ่านชุดคุณค่าที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: นโยบายเกษตรกรรม; กลยุทธ์การหาเสียงเลือกตั้ง: อธิปไตยทางอาหาร; ความมั่นคงทางอาหาร

Abstract

This study examines the electoral campaign strategies in Thailand's 2023 general election through an analysis of agricultural policies proposed by eight major political parties. Employing a qualitative research methodology, the study relies primarily on documentary research, incorporating both primary and secondary sources, and utilizes descriptive analysis to systematically synthesize key policy issues.

The research results found that the findings reveal that most political parties prioritized short-term agricultural solutions such as debt moratoria, income guarantees, and input subsidies. These approaches reflect a populist orientation in which the state assumes direct responsibility for addressing farmers' hardships. Simultaneously, some parties maintained a conservative policy framework, avoiding structural reforms related to resource distribution while relying on local patronage networks to retain their electoral base. Moreover, many parties employed emotional appeals such as anger, fear, and hope as strategic tools to mobilize popular support. This indicates that electoral competition in Thailand is not merely a contest over economic issues but also reflects deeper ideological struggles over food justice and political legitimacy, shaped by divergent value systems.

Keywords: agricultural policy; election campaign strategy; food sovereignty; food security

1. บทนำ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2566 นโยบายภาคการเกษตรได้กลายเป็นกลไกเชิงกลยุทธ์ที่พรรคการเมืองส่วนใหญ่ใช้เพื่อช่วงชิงฐานเสียง โดยออกแบบมาเพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาว่าภาคเกษตรกรรมยังคงเป็นแหล่งรายได้หลักของประชากรส่วนใหญ่และมีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ปัจจุบันนโยบายที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติด้านเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการกำหนดทิศทางระบบอาหารของประเทศ โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญอย่างความมั่นคงทางอาหาร อธิปไตยทางอาหารและความเป็นธรรมในการถือครองทรัพยากร ซึ่งพรรคการเมืองต่างนำเสนอผ่านกระบวนการหาเสียงในรูปแบบที่หลากหลายทั้งในเชิงแนวคิด มาตรการเชิงนโยบายและกลยุทธ์ การสื่อสารทางการเมือง

ด้วยเหตุนี้ คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากรในภาคการเกษตรจึงมีความเชื่อมโยงอย่างมีนัยสำคัญกับนโยบายสาธารณะที่รัฐบาลประกาศใช้ ซึ่งในปัจจุบันนโยบายภาคการเกษตรมีแนวโน้มถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อหาเสียงในการเลือกตั้ง เนื่องจากความสำคัญทางเศรษฐกิจและจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนมากในภาคส่วนนี้ โดยจะเห็นได้จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2567) แสดงจำนวนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนคือ 8,941,135 รายการ หรือคิดเป็นร้อยละ 17.11ของจำนวนผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงทั้งหมดในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2566 ตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการมีนัยยะว่ากลุ่มอาชีพเกษตรกรเป็นฐานเสียงสำคัญของการเลือกตั้งเสมอมา จึงทำให้นโยบายภาคการเกษตรส่งผลต่อคะแนนเสียงที่จะมีการเลือกตั้งระดับชาติ ดังนั้น วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 พรรคการเมืองต่างหาเสียงด้วยนโยบายที่หลากหลาย ทุกพรรคต่างจูงใจและให้คำมั่นสัญญาว่าจะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม

ช่วงทศวรรษที่ผ่านมา กล่าวได้ว่านโยบายการเกษตรที่สำคัญของหลายรัฐบาลมี การใช้เงินไปกับการอุดหนุนการเกษตรเป็นเงินจำนวนมหาศาล เริ่มตั้งแต่โครงการจำนำข้าวใน

สมัยรัฐบาลเพื่อไทย ประกันรายได้ของรัฐบาลประชาธิปัตย์ จนมาถึง การอุดหนุนหลากหลายรูปแบบในยุครัฐบาลผสมที่มีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรีและมีแนวโน้มว่าประเทศไทยไม่อาจหลุดพ้นจากกับดักการแก้ปัญหาการเกษตรจากวิธีการใช้เงินอุดหนุนดังกล่าวได้ ทั้งนี้ นโยบายเหล่านี้ไม่ได้แตะปัญหาต่างๆ เชิงโครงสร้างของเกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการมีสิทธิในที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญของไทยที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ปัญหาเรื่องเมล็ดพันธุ์ ราคาปุ๋ยยา แหล่งน้ำ ตลาดสำหรับรองรับผลผลิต รวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการผลิตสินค้าเกษตรเชิงเดี่ยวราคาถูก ผ่านการอุดหนุนหลายรูปแบบจากภาครัฐและกลุ่มทุน กล่าวคือ ข้าวโพดอาหารสัตว์และอ้อยโรงงานที่กลายเป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดปัญหาฝุ่นควัน จนสุขภาพของประชาชนในหลายพื้นที่ตกอยู่ในอันตราย (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, 2566) ปัจจัยสำคัญสุดที่จะทำให้คนตัดสินใจว่าจะเลือกหรือไม่เลือกพรรคไหน คือ นโยบายที่แต่ละพรรคใช้หาเสียง รวมถึงการดึงกลยุทธ์ต่างๆ ของพรรคออกมาใช้ จึงกล่าวได้ว่านโยบายภาคการเกษตรประเด็นเกี่ยวกับอธิปไตยทางอาหารและความมั่นคงทางอาหาร ถูกหยิบมาเป็นข้อดีเบท (debate) ของพรรคการเมืองใหญ่ๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง

อย่างไรก็ดี ได้มีการจัดงานเสวนาเกี่ยวกับนโยบายภาคการเกษตร 2 ครั้งก่อนการเลือกตั้ง โดยจัดขึ้นครั้งแรกคือ เวทีวิเคราะห์นโยบายพรรคการเมืองและข้อเสนอสำหรับการเลือกตั้ง 2566 เพื่อความมั่นคงทางอาหารและคุณภาพชีวิตเกษตรกร จัดโดยมูลนิธิชีววิถี มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน(ประเทศไทย) และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และครั้งที่สอง เวทีประชันวิสัยทัศน์ - นโยบาย "เกษตรกรรมและความมั่นคงทางอาหาร" เลือกตั้ง 2566 โดยมีพรรคการเมืองเข้าร่วมทั้งหมด 8 พรรคการเมือง จัดโดย สภาเกษตรกรแห่งชาติ มูลนิธิชีววิถี (BioThai) มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน(ประเทศไทย) มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล มูลนิธิเด็กเยาวชนและครอบครัว เครือข่ายความมั่นคงทางอาหาร เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก ร่วมกับ 101 PublicPolicy ThinkTank และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยการสนับสนุนของแผนงานอาหารเพื่อสุขภาวะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (มูลนิธิชีววิถี, 2566ก)

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า “การเมืองเรื่องอาหาร” (food politics) เป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาปากท้องของประชาชน ตลอดจนเป็นพื้นที่ของการต่อรองเชิงอำนาจและการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงเสนอความจำเป็นของการศึกษา

นโยบายเกษตรกรรมในช่วงการหาเสียงเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 โดยเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดเรื่องอธิปไตยทางอาหาร (Food Sovereignty) และความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) เพื่อวิเคราะห์พลวัตทางการเมืองที่ซ่อนอยู่ในนโยบายดังกล่าว นอกจากนี้ นโยบายที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับความสนใจอย่างจริงจังมากกว่าที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ในหลายกรณีผู้เขียนพบว่านโยบายของพรรคการเมืองมักเน้นการอุดหนุนราคาสินค้าเกษตรบางประเภทเป็นหลัก ซึ่งแม้จะสามารถบรรเทาความเดือดร้อนในระยะสั้น แต่ก็ยังเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในเชิงประสิทธิภาพและความยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากลยุทธ์เชิงเปรียบเทียบในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2566 ผ่านนโยบายด้านการเกษตรของพรรคการเมืองหลักทั้ง 8 พรรค ได้แก่ 1) พรรคภูมิใจไทยรัฐ 2) พรรคพลังประชารัฐ 3) พรรคประชาธิปัตย์ 4) พรรคไทยสร้างไทย 5) พรรคก้าวไกล 6) พรรคชาติพัฒนากล้า 7) พรรคเพื่อไทย 8) พรรคชาติไทยพัฒนา

3. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ดำเนินการภายใต้กรอบของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิทยาเชิงตีความ (Interpretivist Methodology) และ กรณีศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Case Study) ซึ่งมุ่งทำความเข้าใจความหมาย บริบท และกระบวนการสร้างนโยบายของพรรคการเมือง โดยวิเคราะห์การตีความและการสร้างความหมายต่อนโยบายภาคการเกษตรและอาหาร รวมถึงกลยุทธ์การเลือกตั้งภายใต้บริบทการเมืองไทย

3.1 วิธีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล การเก็บข้อมูลดำเนินการผ่านการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากแหล่งข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้แกเอกสารนโยบายและแถลงการณ์ของพรรคการเมือง ข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนที่น่าเชื่อถือ รายงานผลการเลือกตั้งและบทสัมภาษณ์เชิงลึกจากเวทีสาธารณะ บทความวิชาการ วารสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ทั้งนี้ การเลือกแหล่งข้อมูลมุ่งเน้นที่การครอบคลุมเชิงเนื้อหาและความหลากหลายเชิงบริบท เพื่อให้สามารถอธิบายพลวัตของนโยบายและกลยุทธ์การหาเสียงได้อย่างรอบด้าน

3.2 กรณีศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Case Study) การวิเคราะห์เชิงกรณีศึกษาดำเนินการตามแนวทางของ Yin (2009) โดยใช้กรณีของพรรคการเมืองหลักจำนวน 8 พรรค ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งในด้านจุดยืนทางอุดมการณ์ แนวนโยบายและพื้นที่ฐานเสียง เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายด้านอาหารและกลยุทธ์ทางการเมือง โดยมีพรรคก้าวไกล พรรคเพื่อไทย และพรรคประชาธิปัตย์ เป็นกรณีศึกษาเปรียบเทียบหลัก

3.3 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Validity and Reliability)เพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ (Credibility) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบและบูรณาการข้อมูลจาก 3 แหล่ง ได้แก่ 1) การประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดทางทฤษฎี 2) ข้อมูลจากกรณีศึกษา 3) เอกสารเชิงนโยบายของพรรคการเมือง นอกจากนี้ ยังมีการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลระหว่างช่วงเวลาก่อน ระหว่าง และหลังการเลือกตั้ง เพื่อประเมินความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของนโยบาย

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การหาเสียงเลือกตั้งว่าด้วยเรื่องนโยบายเกษตรกรรม อธิปไตยทางอาหารและความมั่นคงทางอาหาร กรณีศึกษา: ก่อนเลือกตั้งประเทศไทย พ.ศ. 2566 ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2568 จากคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

4. สรุปผลการวิจัย

ช่วงเวลาใกล้การเลือกตั้งใหญ่ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2566 บรรยากาศการเมืองในระดับพื้นที่เป็นไปอย่างคึกคัก เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) นักการเมืองจากทั้งพรรครัฐบาลฝ่ายค้าน รวมถึงนักการเมืองท้องถิ่น ต่างเร่งลงพื้นที่เพื่อจัดเวทีปราศรัยหาเสียง เปิดตัวว่าที่ผู้สมัครและนำเสนอผลงานรวมถึงนโยบายต่อพี่น้องประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มชาวนาและเกษตรกรในระดับชุมชน ผ่านรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งในบริบทดังกล่าว กลยุทธ์การหาเสียงได้พัฒนาให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งในแง่ของเนื้อหา วิธีการและกลุ่มเป้าหมายที่มุ่งหวัง โดยจากการศึกษาค้นคว้าผู้เขียนพบว่ากลยุทธ์การหาเสียงที่นักการเมืองไทยนิยมใช้นั้นสามารถจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบหลัก (สมคิด พุทธศรี, 2566) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของวิธีคิดและรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองในยุคปัจจุบัน

กลยุทธ์รูปแบบแรกคือ “การเมืองบ้านใหญ่” ซึ่งเป็นคำศัพท์ทางรัฐศาสตร์ที่เกิดจากข้อค้นพบภาคสนามของนักวิชาการในการศึกษาความสัมพันธ์ทางการเมืองระดับท้องถิ่น คำนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ตระกูลการเมือง” (political dynasty) แต่หากแปลคำว่า political dynasty อย่างตรงตัว คือ “ตระกูลการเมือง” อาจทำให้เข้าใจว่าเป็นเพียงการสืบทอดอำนาจผ่านสายเลือดหรือเครือญาติเท่านั้น ทั้งที่ในความเป็นจริง “การเมืองบ้านใหญ่” สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเครือข่ายอุปถัมภ์ที่มีความซับซ้อนมากกว่า (Purdey & Kongkirati, 2018) โดยเฉพาะการเลื่อนชั้นทางอำนาจภายใต้การสังกัดกลุ่มหรือพรรคการเมืองบางกลุ่ม นักการเมืองคนหนึ่งจึงมิได้มีความชอบธรรมจากความสามารถเฉพาะตัวเท่านั้น หากยังต้องอยู่ภายใต้ร่มเงาของกลุ่มอิทธิพลที่เป็น “บ้านใหญ่” ด้วยเหตุนี้ การศึกษารัฐศาสตร์ “การเมืองบ้านใหญ่” จึงเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้อธิบายลักษณะเฉพาะของการเมืองท้องถิ่นไทย ซึ่งมีตระกูลหรือกลุ่มอิทธิพลบางกลุ่มครอบงำอำนาจอย่างต่อเนื่อง กองบรรณาธิการ the 101.world (2567) ได้อธิบายว่าปรากฏการณ์บ้านใหญ่ในมิติทางการเมืองกรณีบ้านใหญ่ได้รับ การยอมรับอย่างกว้างขวางและมีอิทธิพลอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกรณีของ “ตระกูลคุณปลื้ม” ในจังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นตัวอย่างของการสืบทอดบทบาททางการเมืองจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยบางช่วงยังมีการจัดตั้งพรรคการเมืองของตนเองหรือรวมกลุ่มเป็นกลุ่มย่อย (faction) ภายในพรรคการเมืองขนาดใหญ่

ดังนั้น แม้จะมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงแต่การเมืองบ้านใหญ่ก็ยังคงมีอิทธิพลอย่างมากในบางพื้นที่ เช่น ตระกูล “ศิลปอาชา” “อดิเรกสาร” “อัศวเหม” “เทียนทอง” และ “ชิดชอบ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 ที่ผ่านมา หลายพรรคการเมืองยังคงอาศัย “บ้านใหญ่” เป็นกลไกสำคัญในการระดมคะแนนเสียง เช่น พรรคเพื่อไทยที่มีฐานเสียงแน่นแฟ้นกับบ้านใหญ่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพรรคภูมิใจไทยที่มีฐานหลักอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ซึ่งเป็นพื้นที่ของตระกูลชิดชอบ แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายอุปถัมภ์และอิทธิพลทางการเมืองในระดับท้องถิ่นยังคงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการแข่งขันทางการเมืองระดับชาติในหลายพื้นที่

กลยุทธ์แบบที่สองคือ “การเมืองเชิงนโยบาย” ซึ่งหมายถึงการที่นักการเมืองหรือพรรคการเมืองใช้นโยบายเป็นเครื่องมือหลักในการดึงดูดคะแนนเสียง แทนที่จะเน้นเพียงภาพลักษณ์ส่วนบุคคลหรือการโจมตีคู่แข่ง แต่หันมาให้ความสำคัญกับสิ่งที่จะทำ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาประเทศอย่างเป็นรูปธรรม กลยุทธ์การหาเสียงในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยน

วิธีคิดทางการเมืองจากการพึ่งพาเครือข่ายอุปถัมภ์ ไปสู่การต่อสู้เชิงเนื้อหาทางนโยบายที่จับต้องได้ ซึ่งการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2566 นับเป็นหนึ่งในการเลือกตั้งที่การเมืองเชิงนโยบายมีบทบาทสำคัญและโดดเด่นเป็นพิเศษเมื่อเทียบกับการเลือกตั้งในอดีต พรรคการเมืองต่างแข่งขันกันนำเสนอแพลตฟอร์มนโยบาย (Policy Platform) ที่มีความหลากหลายและมีรายละเอียดเชิงเทคนิคมากขึ้นอย่างชัดเจน นโยบายที่ถูกนำเสนอครอบคลุมในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ (เช่น การปรับขึ้นค่าแรงขั้นต่ำ การแจกเงินดิจิทัล การลดค่าครองชีพ) ด้านสังคม (เช่น สวัสดิการ การศึกษาและสาธารณสุข) ตลอดจนด้านการเมือง (เช่น การแก้ไขรัฐธรรมนูญ การปฏิรูปกองทัพ และการยกเลิกมาตรา 112) รวมถึงด้านสิ่งแวดล้อม (มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ ภาวะโลกร้อน) เป็นต้น

จากแนวโน้มดังกล่าว ลักษณะเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่า “นโยบาย” ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่และผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเมือง ซึ่งให้ความสำคัญกับตัวพรรคและเนื้อหาของนโยบายมากกว่าการยึดโยงกับตัวผู้สมัครในระบบเครือข่ายหรือบ้านใหญ่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ เนื่องจากประชาชนในยุคปัจจุบันมีการศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายมากขึ้น จึงสามารถเปรียบเทียบและประเมินข้อดีข้อเสียของนโยบายแต่ละพรรคได้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม การเมืองเชิงนโยบายไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในช่วงการหาเสียงเท่านั้น แต่ยังขยายตัวผ่านการอภิปรายทางสาธารณะ ทั้งในเวทีดีเบตของผู้สมัคร หัวหน้าพรรค การนำเสนอผ่านสื่อมวลชนและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้นโยบายกลายเป็นประเด็นถกเถียงในวงกว้างและเป็นช่องทางสะท้อนความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ทั้งยังเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของประเทศ ท้ายที่สุด การที่พรรคการเมืองสามารถออกแบบนโยบายให้สอดคล้องกับปัญหาสำคัญของสังคม เช่น ปัญหาเศรษฐกิจความเหลื่อมล้ำหรือราคาพืชผลทางการเกษตร จึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความนิยมของพรรคนั้นๆ ในการเลือกตั้งครั้งล่าสุด

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การเมืองเชิงนโยบายสะท้อนรูปแบบการแข่งขันทางการเมืองที่ยึดโยงกับสาระและผลกระทบของนโยบายสาธารณะเป็นศูนย์กลางโดยเชื่อมโยงกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ภายใต้บริบทดังกล่าว ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำเป็นต้องพิจารณาทั้งเนื้อหา กระบวนการจัดทำนโยบาย ผู้มีบทบาทในกระบวนการนั้น รวมถึงผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์

เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างลึกซึ้ง แม้ปัจจัยเช่น บุคลิก ผู้นำความนิยม หรือเครือข่ายการเมืองท้องถิ่นจะยังมีอิทธิพลอยู่ แต่การเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 ได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านสำคัญ โดยมีการแข่งขันเชิงนโยบายเป็นกลไกหลักที่ส่งอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งและปรับเปลี่ยนแนวทางการกำหนดนโยบายของพรรคการเมืองในภาพรวม

กลยุทธ์แบบที่สามคือ “การเมืองเชิงคุณค่า” การเมืองเชิงคุณค่าเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับ “คุณค่า” ในหลากหลายมิติ ซึ่งมิได้จำกัดอยู่เพียงแค่อุดมการณ์ทางการเมืองเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงหลักการที่จับต้องได้ เช่น ความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส ความยุติธรรม การมีส่วนร่วม และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางการเมืองกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งภายใต้กรอบความคิดนี้ จึงควรตั้งอยู่บนฐานของการสื่อสารคุณค่าอย่างจริงใจ พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงความสามารถและประสิทธิภาพในการเปลี่ยนคุณค่าเหล่านั้นไปสู่การปฏิบัติจริง ภายใต้กรอบแนวคิดการเมืองเชิงคุณค่า ผู้นำและพรรคการเมืองมุ่งนำเสนอชุดคุณค่าที่ตนยึดมั่น ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของนามธรรมเชิงอุดมการณ์หรือการกำหนดนโยบาย โดยต้องแสดงความสม่ำเสมอ ความมุ่งมั่น และการปฏิบัติที่สอดคล้องกับคุณค่านั้นอย่างชัดเจน (สมคิด พุทธศรี, 2566) แนวทางดังกล่าวมีความสำคัญมากขึ้นในบริบทที่นโยบายของแต่ละพรรคมีลักษณะคล้ายคลึงกัน การเมืองเชิงคุณค่าจึงกลายเป็นกลไกสร้างความแตกต่างทางการเมืองผ่านจุดยืนและการสื่อสารทางคุณค่าอย่างมีพลัง ในทางปฏิบัติ แนวทางนี้อาจปรากฏในรูปแบบของการขับเคลื่อนนโยบายที่สอดคล้องกับคุณค่าที่พรรคยึดถือ เช่น การเมืองเชิงสิ่งแวดล้อม (Green Politics) ที่มุ่งลดการปล่อยคาร์บอนอย่างจริงจัง การส่งเสริมความโปร่งใสผ่านการเปิดเผยงบประมาณและกระบวนการตัดสินใจหรือการยืนยันหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ผ่านการไม่เลือกปฏิบัติต่อกลุ่มเปราะบาง ทั้งในระดับนโยบายและการแสดงออกในที่สาธารณะ ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนว่าการเมืองเชิงคุณค่า ไม่เพียงเป็นวาทกรรมเชิงอุดมการณ์ แต่ยังสามารถแปรรูปเป็นแนวปฏิบัติที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้ง และสร้างพื้นที่ทางการเมืองที่มีจริยธรรมและความหมายทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2566 หลายพรรคการเมืองได้นำเสนอการเมืองเชิงคุณค่าที่ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และการพัฒนาที่ยั่งยืน พรรคก้าวไกลเน้นสิทธิปัจเจก เสรีภาพ และการกระจายอำนาจ เช่น การเกณฑ์ทหารแบบสมัครใจ และการผลักดันสมรสเท่าเทียม พรรคเพื่อไทยเน้นความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ เช่น นโยบายเงินดิจิทัล 10,000 บาท และบัตรประชาชนใบเดียวเข้าถึงสวัสดิการ พรรคประชาธิปัตย์มุ่งเสริม

ศักยภาพประชาชนผ่านโครงการประกันรายได้เกษตรกร ธนาคารชุมชน และการศึกษา ส่วนพรรคไทยสร้างไทยยึดคุณค่าความเสมอภาคทางเพศและการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยมีนโยบายสนับสนุนสตรี สตาร์ทอัพและกลุ่มเปราะบาง ทั้งหมดนี้สะท้อนการเมืองที่ก้าวข้ามอุดมการณ์แบบเก่า มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

ดังนั้น ในบริบทของการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2566 พรรคการเมืองบางส่วนได้นำแนวคิดการเมืองเชิงคุณค่ามาใช้ในการออกแบบนโยบายและสื่อสารกับสาธารณชน ผ่าน การปราศรัยสื่อออนไลน์ และการรณรงค์เชิงสัญลักษณ์ เพื่อสะท้อนชุดคุณค่าที่พรรคต้องการผลักดันสู่สังคม แนวโน้มนี้ชี้ให้เห็นว่า การหาเสียงมิใช่เพียงกลยุทธ์เพื่อคะแนนเสียง แต่เป็นกระบวนการสร้างความหมายทางการเมืองและนิยามอนาคตร่วมที่ประชาชนมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม การประเมินความจริงใจของพรรคการเมืองต่อการเมืองเชิงคุณค่ายังขึ้นอยู่กับกรอบวิเคราะห์ของแต่ละบุคคล เนื่องจากคุณค่าป็นแนวคิดเชิงนามธรรมที่เปิดกว้างต่อการตีความตามบริบท วัฒนธรรม และประสบการณ์ของผู้รับสาร

4.1 กลยุทธ์เชิงอารมณ์ในการหาเสียงเลือกตั้ง

กลยุทธ์เชิงอารมณ์ คือการรณรงค์ที่มุ่งกระตุ้นภาวะทางอารมณ์ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งผ่านปฏิสัมพันธ์ทางจิตวิทยา เพื่อโน้มน้าวการตัดสินใจลงคะแนน แม้จะยืนอยู่เคียงข้างกลยุทธ์เชิงโครงสร้างและเชิงนโยบาย แต่ในทางปฏิบัติกลยุทธ์ดังกล่าวมักกำหนดการรับรู้ของสาธารณะระดมการสนับสนุนและอาจชี้ขาดผลเลือกตั้งได้โดยตรง การใช้ประโยชน์จากอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นความหวัง ความกลัว หรือความโกรธ จึงเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ทรงพลัง อย่างไรก็ตาม การดำเนินการต้องคำนึงถึงจริยธรรมและความเสี่ยงต่อการสร้างความแตกแยกหรือความเข้าใจผิดในสังคม จึงจำเป็นต้องออกแบบและสื่อสารอย่างรับผิดชอบภายใต้หลักการประชาธิปไตย โดยทั่วไป กลยุทธ์เชิงอารมณ์ที่ถูกนำมาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง มักจำแนกได้เป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) การปลุกเร้าความกลัว (fear-based messaging) 2) การกระตุ้นความโกรธ (anger-based messaging) และ 3) การปลุกพลังแห่งความหวัง (hope-based messaging) ซึ่งล้วนมีเป้าหมายเพื่อเชื่อมโยงอารมณ์ของประชาชนเข้ากับภาพลักษณ์ของพรรคการเมือง และข้อเสนอเชิงนโยบายที่พรรคนั้นต้อง การสื่อสารต่อสาธารณชน (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2568)

4.1.1รูปแบบอารมณ์แรก การใช้กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองผ่าน **ความกลัว** (Fear-based Messaging) คือ การปลุกเร้าอารมณ์ด้วยการนำเสนอภัยคุกคามต่อความมั่นคง

ของชาติ เศรษฐกิจ หรือความสงบของสังคม โดยพรรคการเมืองมักวาดภาพอนาคตอันเลวร้าย เช่น ความไร้ระเบียบ ภัยจากต่างชาติ หรือวิกฤตเศรษฐกิจ พร้อมเสนอว่าตนคือผู้กอบกู้ที่จะพาประเทศให้รอดพ้น กลยุทธ์นี้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การปลุกความกลัวต่อภัยสังคม เช่น อาชญากรรมหรือยาเสพติด 2) การเน้นความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ เช่น หนี้สินหรือค่าครองชีพ และ 3) การสร้างความหวาดระแวงต่อศัตรูทางการเมือง เช่น การทรยศหรือการทำลายชาติ โดยในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 กลยุทธ์นี้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายเพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าพรรคของตนเป็นทางเลือกที่ปลอดภัยในภาวะวิกฤตและตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนของการใช้กลยุทธ์ความกลัวคือกรณีของพรรครวมไทยสร้างชาติ ซึ่งเสนอ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นแคนดิเดตนายกรัฐมนตรี พร้อมสโลแกน “ความสงบจบที่ลุงเหมือนเดิม” เพื่อเน้นความจำเป็นของการรักษาความสงบเรียบร้อย พรรคใช้วาทกรรมชี้ถึงภัยคุกคามหากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยเฉพาะการโจมตีพรรคที่เสนอแก้มาตรา 112 ว่าเป็นอันตรายต่อความมั่นคง กลยุทธ์นี้ใช้ความกลัวเพื่อยับยั้งการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง แม้อาจได้ผลในระยะสั้น แต่เสี่ยงบั่นทอนความไว้วางใจและเอกภาพทางการเมืองในระยะยาว

นอกจากนี้ ทศพล ชัยสัมฤทธิ์ผล (2566) ได้แสดงความเห็นว่า พรรครวมไทยสร้างชาติ (รทสช.) ใช้กลยุทธ์ปลุกเร้าอารมณ์อย่างเข้มข้นผ่านคลิปวิดีโอ “แล้วทหารหายไปไหนหมดอะลูก” ซึ่งเป็นการกระตุ้นความรู้สึกเกลียดชังแบบสุดขั้ว และสะท้อนช่วงเวลาของความสิ้นหวังในสังคม ขณะที่พรรคชี้แจงว่า หลายฉากในคลิปเป็นเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นจริง และเป็นสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงสูงว่าจะเกิดขึ้นอีกในอนาคต อย่างไรก็ตาม ด้านนโยบายเกษตร พรรครวมไทยสร้างชาติใช้กลยุทธ์ผสมระหว่าง “ความกังวล” และ “ความกลัว” เพื่อกระตุ้นอารมณ์ของประชาชนในช่วงวิกฤต โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรที่เผชิญความไม่แน่นอน พรรคจึงสื่อสารว่าตนคือ “ทางเลือกที่ปลอดภัย” ที่จะรักษาความต่อเนื่องของนโยบายและความมั่นคงในภาคเกษตร พร้อมเสนอภาพลักษณ์ตนเองในฐานะผู้พิทักษ์เสถียรภาพ โดยชูผลงานเดิมอย่างนโยบายประกันราคาพืชผล ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงและสร้างรายได้ที่แน่นอนให้เกษตรกร (จีรณัทย์ ชาญเชิงพานิช, 2562) ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 พรรครวมไทยสร้างชาติใช้กลยุทธ์ความกลัวอย่างชัดเจน โดยเน้นสื่อสารถึงภัยคุกคามทางการเมืองหากเกิดการเปลี่ยนรัฐบาลอย่างรวดเร็ว พร้อมเตือนว่าการไม่เลือก รทสช. อาจนำไปสู่ความวุ่นวายและโจมตีพรรคคู่แข่งว่าเป็นต้นเหตุของความไม่มั่นคง กลยุทธ์นี้มุ่งสร้างภาพว่าการเลือก รทสช. คือทางเลือกที่ปลอดภัยที่สุดในการรักษาเสถียรภาพของประเทศ

4.1.2 รูปแบบอารมณ์ที่สอง ความโกรธ (Anger-based Messaging) เป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่มุ่งกระตุ้นความรู้สึกไม่พอใจ ขุ่นเคือง หรือโกรธเคืองในหมู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยมักพุ่งเป้าไปยังสถานการณ์ปัจจุบัน คู่แข่งทางการเมือง หรือกลุ่มนโยบายที่ถูกมองว่าไม่เป็นธรรม โดยข้อความที่กระตุ้นความโกรธมักถูกใช้เพื่อลดความชอบธรรมของคู่แข่ง พร้อมกับปลุกระดมให้ประชาชนเกิดความต้องการเรียกร้องความรับผิดชอบจากผู้มีอำนาจหรือผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบอย่างจริงจัง ซึ่งกลยุทธ์การปลุกความโกรธทางการเมืองมุ่งเน้น การเปิดโปงความอยุติธรรม ความล้มเหลวของรัฐบาล หรือการเลือกปฏิบัติทางนโยบาย เพื่อสร้างความรู้สึกเร่งด่วนและกระตุ้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง แม้จะมีพลังในการระ mobilize ผู้คน แต่อารมณ์โกรธก็อาจขยายความขัดแยกทางการเมือง นักการเมืองจึงมักใช้กลยุทธ์นี้เพื่อโน้มน้าวกลุ่มที่รู้สึกผิดหวังให้หันมาสนับสนุนตน โดยเสนอทางออกจากปัญหาที่ประชาชนเผชิญ

ในปัจจุบันแพลตฟอร์มอย่าง TikTok, Twitter, Facebook, Instagram และ YouTube ถูกใช้เป็นเครื่องมือหลักในการหาเสียงอย่างเข้มข้น ทั้งนี้ วัชชิรานนท์ ทองเทพ (2566) ชี้ว่า TikTok กลายเป็นตัวเปลี่ยนเกมของการเลือกตั้งครั้งนี้ ด้วยรูปแบบเนื้อหาที่ สั้น ชัดเจน ตรงประเด็น และบันเทิง ซึ่งเอื้อต่อการลดทอนความชอบธรรมของคู่แข่งและตอกย้ำจุดยืนของพรรคที่ใช้กลยุทธ์อารมณ์ความโกรธเป็นหลัก ดังนั้น ผู้เขียนมองว่า พรรคก้าวไกลในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 ใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่เน้นการกระตุ้นความโกรธ (anger-based messaging) โดยวิพากษ์โครงสร้างอำนาจดั้งเดิมและเสนอการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ ซึ่งได้รับความสนใจและแรงสนับสนุนจากคนรุ่นใหม่และกลุ่มที่ต้องการความเปลี่ยนแปลง พรรคและเครือข่ายสนับสนุนเผยแพร่เนื้อหาผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างเข้มข้น ทั้งภาพ วิดีโอ และแฮชแท็กที่สะท้อนความไม่พอใจต่อการเมืองปัจจุบัน กลยุทธ์นี้ช่วยเสริมอัตลักษณ์ร่วมของผู้สนับสนุนและสร้างพลังทางการเมืองที่มีพลวัตสูง แม้จะช่วยระดมฐานเสียงและกระตุ้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ก็อาจเพิ่มความเปราะบางและความขัดแย้งในสังคม จึงควรใช้อย่างระมัดระวังภายใต้กรอบของการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ในระบอบประชาธิปไตย

4.1.3 รูปแบบอารมณ์ที่สาม ความหวัง (hope-based messaging) ยังเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ทางอารมณ์ที่มีอิทธิพลสูง และถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในแคมเปญทาง การเมือง กลยุทธ์นี้มุ่งสร้างความรู้สึกในเชิงบวก เช่น การมองโลกในแง่ดี ความเป็นไปได้ และความก้าวหน้า ซึ่งเน้น การเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา แสดงให้เห็นถึงค่านิยมที่ประชาชนมีร่วมกัน และนำเสนอวิสัยทัศน์ของอนาคตที่ดีขึ้น การสื่อสารในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่

ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเชื่อมั่นว่าการลงคะแนนเสียงของตนสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายได้ โดยทั่วไป กลยุทธ์ดังกล่าวจะฉายภาพของอนาคตที่สดใส เสนอแนวทางหรือนโยบายที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก แทนที่จะเน้นย้ำเพียงปัญหา ความกลัว หรือความไม่พอใจในปัจจุบัน ทั้งนี้ แคมเปญที่ใช้ความหวังเป็นหลักมักมุ่งเน้นการปราศรัยด้วยวิสัยทัศน์เชิงบวก เช่น การนำเสนอภาพของเศรษฐกิจที่เติบโต โอกาสที่เพิ่มมากขึ้น สังคมที่ยุติธรรมหรือคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและความมั่นใจในศักยภาพของผู้สมัครหรือพรรคการเมืองในการนำพาสังคมไปสู่เป้าหมายนั้น อีกทั้งยังเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ทางนโยบายเข้ากับค่านิยมร่วมของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นความสามัคคี ความยุติธรรม ความก้าวหน้าหรือความมั่นคงปลอดภัย (Castells, 2013)

นอกจากนี้ กลยุทธ์การสื่อสารโดยใช้ความหวังถูกนำมาใช้อย่างโดดเด่นในระดับนานาชาติ ตัวอย่างสำคัญคือ บารัค โอบามา ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯ ปี ค.ศ. 2008 โดยโปสเตอร์ “HOPE” ของ Shepard Fairey และสโลแกน “Yes We Can” ได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกและคำมั่นสัญญาแห่งความหวัง (The Obama White House, 2017) อีกกรณีสำคัญคือ เนลสัน แมนเดลา ผู้ใช้วาทกรรม “Glory and Hope” ในพิธีรับตำแหน่งประธานาธิบดีแอฟริกาใต้ ปี ค.ศ. 1994 (Government Communications, 2018) เพื่อเยียวยาบาดแผลจากยุค apartheid พร้อมเสนอภาพประเทศในฐานะ “Rainbow Nation” ที่หลากหลายและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Bylund, 2024) กรณีทั้งสองแสดงให้เห็นว่าความหวังไม่เพียงเป็นพลังในการสร้างแรงบันดาลใจ แต่ยังเป็นเครื่องมือรวมผู้คนภายใต้วิสัยทัศน์ร่วมของการเปลี่ยนแปลงและความสามัคคี

กล่าวโดยสรุป กลยุทธ์เชิงอารมณ์ในการหาเสียงเลือกตั้งเป็นการใช้ความรู้สึกของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นความหวัง ความกลัว หรือความโกรธเพื่อสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และเชื่อมโยงอารมณ์ระหว่างพรรคการเมืองกับประชาชน กลยุทธ์นี้มีพลังในการกำหนดทิศทางการรับรู้และกระตุ้นการลงคะแนนเสียง แต่หากใช้อย่างไม่ระมัดระวัง อาจก่อให้เกิดผลเสีย เช่น การบิดเบือนข้อมูล ปลุกเร้าความขัดแย้ง หรือสร้างความแบ่งแยกทางการเมือง ซึ่งบั่นทอนความไว้วางใจในระบอบประชาธิปไตยในระยะยาว ด้วยเหตุนี้ การใช้กลยุทธ์เชิงอารมณ์ควรตั้งอยู่บนหลักความรับผิดชอบ จริยธรรม และความโปร่งใส โดยเฉพาะในบริบทที่

เปราะบาง เพื่อไม่ให้กลายเป็นเครื่องมือสร้างความแตกแยกมากกว่าการส่งเสริมความร่วมมือทางการเมืองและสังคม

4.2 เปรียบเทียบนโยบายด้านการเกษตรพรรคการเมืองทั้ง 8 พรรคการเมือง การให้น้ำหนักกับนโยบายที่ตอบสนองฐานเสียงเกษตรกรและผู้มีรายได้น้อยถือเป็นปรากฏการณ์สำคัญในภูมิทัศน์ การเมืองไทยร่วมสมัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตทางสังคมที่พรรคการเมืองต่างตระหนักถึงอิทธิพลของกลุ่มประชากรขนาดใหญ่ในฐานะผู้กำหนดทิศทางของผลการเลือกตั้ง การออกแบบนโยบายแบบ “ลด แลก แจก แถม” จึงกลายเป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ที่พรรคการเมืองใช้เพื่อสร้างแรงจูงใจและดึงดูดคะแนนเสียงจากกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว

จากการศึกษาค้นคว้าผู้เขียนพบว่า ปัญหาหลักของเกษตรกรไทยในปัจจุบันสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประการ ได้แก่ 1) การประกันราคาพืชผล 2) ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร 3) การขาดแคลนที่ดินทำกินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง และ 4) การเข้าไม่ถึงปัจจัยการผลิต จากการวิเคราะห์นโยบายของพรรคการเมืองทั้ง 8 พรรค ผู้ศึกษาพบว่า พรรคก้าวไกลเป็นพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวที่มีนโยบายตอบสนองต่อทุกประเด็นข้างต้น ยกเว้นในส่วนของการประกันราคาพืชผลทางการเกษตร ขณะที่พรรคพลังประชารัฐ พรรคชาติพัฒนากล้า และพรรคชาติไทยพัฒนา ไม่ได้มีนโยบายที่ตอบโจทย์ต่อสองปัญหาสำคัญและเร่งด่วน ได้แก่ ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร และการไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง อีกด้านหนึ่ง พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคเดียวที่มีนโยบายเฉพาะในการสนับสนุนเกษตรกรในภาคการประมง ซึ่งสะท้อนถึงจุดเน้นที่แตกต่างจากพรรคอื่น เมื่อพิจารณาในภาพรวมและจัดประเภทนโยบายหาเสียงตามประเด็นปัญหาของเกษตรกร จะสามารถวิเคราะห์รายละเอียดเชิงเปรียบเทียบได้ดังต่อไปนี้

4.2.1.ประกันราคาพืชผล นโยบายประกันราคาพืชผลที่พรรคการเมืองใช้ในการหาเสียง แม้จะมีเป้าหมายเพื่อสร้างหลักประกันรายได้ให้แก่เกษตรกร แต่ก็ล้วนเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นความเสี่ยงทางการคลังของภาครัฐ ตลอดจนผลกระทบต่อกลไกตลาดและการวางแผนการผลิตในระยะยาว ทั้งนี้ ความพยายามของพรรคการเมืองในการประกันราคาผลผลิตสะท้อนถึงความพยายามในการตอบสนองต่อปัญหาความเปราะบางทางเศรษฐกิจของเกษตรกร แต่อาจยังไม่เพียงพอต่อการสร้างอธิปไตยทางอาหารและ ความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้น พรรคประชาธิปัตย์ยังคงใช้โมเดลประกันรายได้ในรูปแบบเดิม โดยอาศัยกลไกการชดเชยส่วนต่างระหว่างราคาตลาดกับราคาประกันในพืชหลัก 5 ชนิด ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน และยางพารา ซึ่งเป็นการต่อยอดโครงการของ

รัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2562–2565 ระบบดังกล่าวให้รัฐคำนวณต้นทุนการผลิตรวมกับกำไรเป้าหมาย และจ่ายเงินชดเชยให้เกษตรกรผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) หากราคาตลาดต่ำกว่าราคาประกัน (ไทยพับลิก้า, 2566) แม้จะช่วยลดความผันผวนของรายได้ในระยะสั้น แต่ก็มีความเสี่ยงสูงต่อภาระงบประมาณของรัฐและยังคงรักษาโครงสร้างการผลิตที่พึ่งพาตลาดและกลุ่มพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับหลักการของอธิปไตยทางอาหารที่เน้นการควบคุมทรัพยากรอาหารโดยชุมชนและการกระจายอำนาจในระบบเกษตรกรรม (Patel, 2009) ซึ่งนโยบายที่เน้นการอุดหนุนราคาจึงจำเป็นต้องออกแบบให้เชื่อมโยงกับการปรับโครงสร้างการผลิต การเพิ่มศักยภาพของเกษตรกรรายย่อย การกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรและการสนับสนุนระบบอาหารท้องถิ่น หากต้องการให้บรรลุเป้าหมายทั้งในมิติความมั่นคงทางรายได้และในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าคือ อธิปไตยทางอาหาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชนในการกำหนดระบบอาหารของตนเองบนพื้นฐานของความยั่งยืน ความยุติธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพ (Nyéléni Forum for Food Sovereignty. 2007)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า นโยบายประกันราคาพืชผลที่ถูกนำมาใช้เป็นกลยุทธ์การหาเสียงจะสามารถบรรเทาความเสี่ยงทางเศรษฐกิจให้แก่เกษตรกรในระยะสั้นได้ แต่แนวทางดังกล่าวยังคงอยู่ภายใต้ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการ ทั้งในด้านภาระทางการคลังของรัฐ ความบิดเบือนของกลไกตลาด และการรักษารูปแบบการผลิตเชิงเดี่ยวที่พึ่งพาตลาดโลกเป็นหลัก โดยเฉพาะในกรณีของพรรคประชาธิปัตย์ที่ยังคงใช้โมเดลการชดเชยส่วนต่างราคาซึ่งสืบทอดจากรัฐบาลก่อนหน้า

4.2.2 ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทยเป็นประเด็นเรื้อรังที่ส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรรายย่อย มีข้อจำกัดด้านรายได้ ความสามารถในการเข้าถึงตลาดและทุนในการพัฒนาอาชีพ ซึ่งในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 พบว่ามีเพียงสองพรรคการเมืองที่นำเสนอนโยบายที่เป็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ได้แก่ พรรคเพื่อไทยเสนอแนวนโยบาย “พักหนี้ทันทีทั้งต้นทั้งดอก” เน้นการบรรเทาภาระหนี้ในระยะสั้น โดยอาศัยกลไกรัฐในการระงับข้อผูกพันทางการเงินชั่วคราว ขณะที่พรรคก้าวไกลนำเสนอนโยบายที่ลึกไปกว่านั้น โดยเสนอการปรับโครงสร้างหนี้ เช่น การลดเงินต้นก่อนลดดอกเบี้ยและการช่วยปลดหนี้ให้เกษตรกรสูงวัยด้วยกลไกสมทบจากรัฐในลักษณะรัฐช่วยจ่ายครึ่งหนึ่ง หากเกษตรกรสามารถชำระครึ่งหนึ่งที่เหลือได้ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างสองพรรคแล้ว จะเห็นได้ว่าแนวนโยบายของพรรคก้าวไกลมีความเข้าใจ

ต่อโครงสร้างหนี้ของเกษตรกรมากกว่า โดยเฉพาะในประเด็น “เงื่อนไขสัญญาเงินกู้” ที่กำหนดยอดชำระหนี้ให้ถูกตัดเป็นดอกเบี้ยก่อน ซึ่งทำให้ยอดเงินต้นแทบไม่ลดลง เป็นวงจรหนี้ที่เกษตรกรไม่สามารถหลุดพ้นได้ นโยบาย “ลดต้นก่อนลดดอก” หากสามารถดำเนินการได้จริง จึงเป็นการปรับโครงสร้างที่มีนัยสำคัญในการปลดภาระระยะยาวและช่วยสร้าง “โอกาสใหม่” ทางเศรษฐกิจสำหรับเกษตรกร กรณีเกษตรกรสูงวัยเป็นอีกมิติที่น่าสนใจ ตามข้อเสนอของเดชรัต สุขกำเนิด (2566) ที่ชี้ว่าเกษตรกรอายุมากกว่า 60 ปี มีหนี้กับสถาบันการเงินจำนวนมาก มีความสามารถในการชำระหนี้ต่ำ การที่รัฐเข้ามาช่วยจ่ายหนี้ครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งเกษตรกรรับผิดชอบเอง (หรือเสนอทางเลือกให้รัฐเช่าที่ดินเพื่อปลูกไม้ยืนต้นในระยะยาวเพื่อปลดหนี้ตั้งแต่ต้น) เป็นกลไกที่สะท้อนความเข้าใจในศักยภาพทางเศรษฐกิจตามวัยและทรัพย์สินของเกษตรกร (นครินทร์ ศรีเลิศ, 2566)

อย่างไรก็ดี งานวิจัยของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป่วย อึ๊งภากรณ์ โดย ลัทธพร รัตนวรารักษ์ และ โสมรัศมิ์ จันทรัตน์ (2566) ชี้ให้เห็นว่า มาตรการพักหนี้ที่ดำเนินการอย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง หากขาดเงื่อนไขที่ส่งเสริมวินัยทางการเงินอย่างชัดเจน ย่อมไม่สามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรได้และอาจก่อให้เกิดแรงจูงใจที่บิดเบือน (moral hazard) เช่น การสะสมหนี้เพิ่มขึ้น หรือการละเลยวินัยในการชำระหนี้ในระยะยาว ทำนองเดียวกัน ผู้เขียนเห็นว่านโยบายพักหนี้ลักษณะนี้ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากจากรัฐบาลกลาง เพื่อชดเชยรายได้ที่หายไปของสถาบันการเงินของรัฐ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) หากไม่มีการออกแบบกลไกชดเชยที่เหมาะสมและยืดหยุ่นพอ อาจกระทบเสถียรภาพของระบบการเงินโดยรวม โดยเฉพาะในบริบทของเศรษฐกิจฐานรากที่ยังคงเปราะบาง

4.2.3 การขาดแคลนที่ดินทำกินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง ในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2566 มีเพียงสองพรรคการเมือง คือ พรรคประชาธิปัตย์และพรรคก้าวไกล ที่นำเสนอนโยบายอย่างชัดเจนต่อการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินของเกษตรกร โดยแต่ละพรรคมีแนวทางที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สำหรับพรรคประชาธิปัตย์ ข้อเสนอสำคัญคือ “การออกโฉนดที่ดินจำนวน 1 ล้านแปลงภายใน 4 ปี” ซึ่งมุ่งเพิ่มการเข้าถึงสิทธิครอบครองที่ดินของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นที่ป่าสงวน พื้นที่ ส.ป.ก. หรือที่ดินรกร้าง โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างความมั่นคงในสิทธิ (tenure security) ผ่านกระบวนการรับรองเอกสารสิทธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งจะช่วยลดความไม่แน่นอนทางสถานะทางกฎหมายและเปิด

โอกาสให้ประชาชนสามารถใช้ที่ดินเป็นหลักประกันทางเศรษฐกิจ เช่น การขอสินเชื่อ การลงทุน หรือการส่งต่อทรัพย์สินสู่รุ่นถัดไป (พรรคประชาธิปัตย์, 2566)

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า นโยบายการออกโฉนดที่ดินจะมีส่วนช่วยให้ประชาชนบางกลุ่มได้รับสิทธิในที่ดินทำกินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่หากขาดมาตรการจัดการกับปัญหาเชิงโครงสร้างก็จะไม่สามารถแก้ไขความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินได้และเพื่อให้เกิดผลในระยะยาว จึงจำเป็นต้องมีมาตรการเสริมที่ดำเนินควบคู่ไปกับการออกโฉนด เช่น การจัดตั้งธนาคารที่ดินเพื่อกระจายที่ดินอย่างเป็นธรรมให้แก่ผู้ขาดโอกาส การปรับปรุงระบบภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างให้มีลักษณะก้าวหน้าเพื่อลดแรงจูงใจในการสะสมที่ดินเกินความจำเป็น

4.2.4 การเข้าไม่ถึงปัจจัยการผลิต แนวทางของพรรคการเมืองในการแก้ไขปัญหา “การเข้าไม่ถึงปัจจัยการผลิต” ของเกษตรกร สะท้อนทิศทางและชุดความคิดทางนโยบายที่หลากหลาย ทั้งในด้านเครื่องมือที่เลือกใช้ไม่ว่าจะเป็นการแจกจ่ายโดยตรง การอุดหนุน การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานหรือ การสนับสนุนทางการเงิน รวมถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรกรรายย่อย กลุ่มอาชีพเฉพาะ สหกรณ์ หรือระบบตลาด (มูลนิธิชีววิถี, 2566ข) อย่างไรก็ตาม พรรคเพื่อไทยและพรรคภูมิใจไทยเป็นสองพรรคหลักที่ไม่มีนโยบายตอบโจทย์ด้านนี้อย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้าง ปัญหาการเข้าถึงปัจจัยการผลิตไม่เพียงเป็นอุปสรรคทางเศรษฐกิจ แต่ยังสะท้อนถึงการขาดอำนาจของเกษตรกรในการกำหนดระบบ การผลิตของตนเอง ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดอธิปไตยทางอาหาร อันมุ่งเน้น การกระจายอำนาจและสิทธิในการควบคุมทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีพและการผลิตอาหาร ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน น้ำ เมล็ดพันธุ์ และทุน ให้กลับคืนสู่เกษตรกรและชุมชนท้องถิ่นได้ แนวคิดนี้ไม่เพียงเน้นการเข้าถึงปัจจัยการผลิตท่านั้น แต่ยังรวมถึงสิทธิในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วม และการกำหนดทิศทางของระบบอาหารในลักษณะที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นแกนกลางที่แยก “อธิปไตยทางอาหาร” ออกจากแนวคิด “ความมั่นคงทางอาหาร” ที่เน้นเพียงปริมาณและความเพียงพอของอาหาร

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากลยุทธ์การหาเสียงเลือกตั้งที่เกี่ยวข้องกับนโยบายเกษตรกรรม แนวคิดอธิปไตยทางอาหารและแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร ในบริบทของการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2566 พบว่า พรรคการเมืองต่างๆ ได้นำเสนอประเด็นด้านอาหารและเกษตรในฐานะกลไก

เชิงนโยบายที่สะท้อนทั้งทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและจุดยืนทางอุดมการณ์ของแต่ละพรรค โดยกลยุทธ์เหล่านี้สามารถจำแนกออกได้เป็นสองลักษณะสำคัญ ได้แก่ กลยุทธ์แบบบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า อย่างเช่น การพักหนี้ การประกันรายได้และ การอุดหนุนราคาสินค้าเกษตร ซึ่งมุ่งตอบสนองต่อความต้องการของฐานเสียงเกษตรกรในระยะสั้นกับกลยุทธ์แบบเชิงโครงสร้าง ซึ่งมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตและการถือครองทรัพยากรในระยะยาว อาทิ การปฏิรูปที่ดิน การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ การพัฒนาโครงสร้างตลาด และการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรสู่ท้องถิ่น

ดังนั้น พรรคการเมืองที่เลือกใช้นโยบายประชานิยมในการหาเสียงด้านเกษตรกรรมมีจำนวน 4 พรรค ได้แก่ พรรคเพื่อไทย พรรคพลังประชารัฐ พรรคภูมิใจไทย และพรรคชาติไทยพัฒนา โดยแต่ละพรรคมีระดับและรูปแบบของประชานิยมที่แตกต่างกันออกไป พรรคเพื่อไทยและพรรคพลังประชารัฐเน้นการอุดหนุนโดยตรงจากรัฐ เช่น นโยบายพักหนี้และการประกันรายได้ ซึ่งเป็นมาตรการที่ตอบสนองต่อความเดือดร้อนเฉพาะหน้าอย่างรวดเร็ว ขณะที่พรรคภูมิใจไทยใช้นโยบายประชานิยมในรูปแบบผสมผสานกับกลไกตลาด ผ่านระบบเกษตรพันธสัญญา ซึ่งสะท้อนความพยายามลดบทบาทรัฐลงในบางมิติ ส่วนพรรคชาติไทยพัฒนาให้ความสำคัญกับการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ตัวอย่างเช่น ระบบน้ำและคมนาคม เพื่อบรรเทาปัญหาในระยะสั้นโดยไม่เข้าไปแตะโครงสร้างเชิงลึกของภาคเกษตร นโยบายของพรรคเหล่านี้โดยรวมสะท้อนแนวโน้มการมุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของเกษตรกรรายย่อยในระยะสั้น และยังคงหลีกเลี่ยงการปฏิรูประบบกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือการจัดการกับความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างได้

ขณะเดียวกัน พรรคพลังประชารัฐ พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคชาติไทยพัฒนายังมีแนวโน้มใช้นโยบายเกษตรกรรมภายใต้กรอบคิดแบบอนุรักษนิยม โดยเน้นการจัดสรรทรัพยากรผ่านกลไกรัฐและการบริหารจัดการจากส่วนกลาง มากกว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง นโยบายของพรรคเหล่านี้มักหลีกเลี่ยง การแตะประเด็นที่เป็นรากฐานของ ความเหลื่อมล้ำ เช่น โครงสร้างกรรมสิทธิ์ที่ดิน ระบบภาษี หรือบทบาทของทุนขนาดใหญ่ สะท้อนแนวคิดที่ต้องการรักษาสภาพโครงสร้างอำนาจและทรัพยากรเดิมในภาคเกษตรกรรมไว้อย่างไม่เปลี่ยนแปลง ในทางตรงกันข้าม พรรคก้าวไกลมีจุดยืนที่แตกต่างออกไปอย่างชัดเจน โดยนำเสนอนโยบายที่เน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เช่น การปฏิรูปกรรมสิทธิ์ที่ดิน การกระจายอำนาจ และการสนับสนุนเกษตรกรรมทางเลือก (เช่น เกษตรอินทรีย์) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดอธิปไตยทางอาหารมากกว่าความมั่นคงทางอาหารในความหมายแบบรัฐสวัสดิการทั่วไป แนวทางของ

พรรคก้าวไกลจึงไม่ได้มุ่งบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่เสนอการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศทางนโยบายโดยรวม ผ่านการกระจายทรัพยากรและอำนาจให้กับชุมชนเกษตรกรในระยะยาว

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

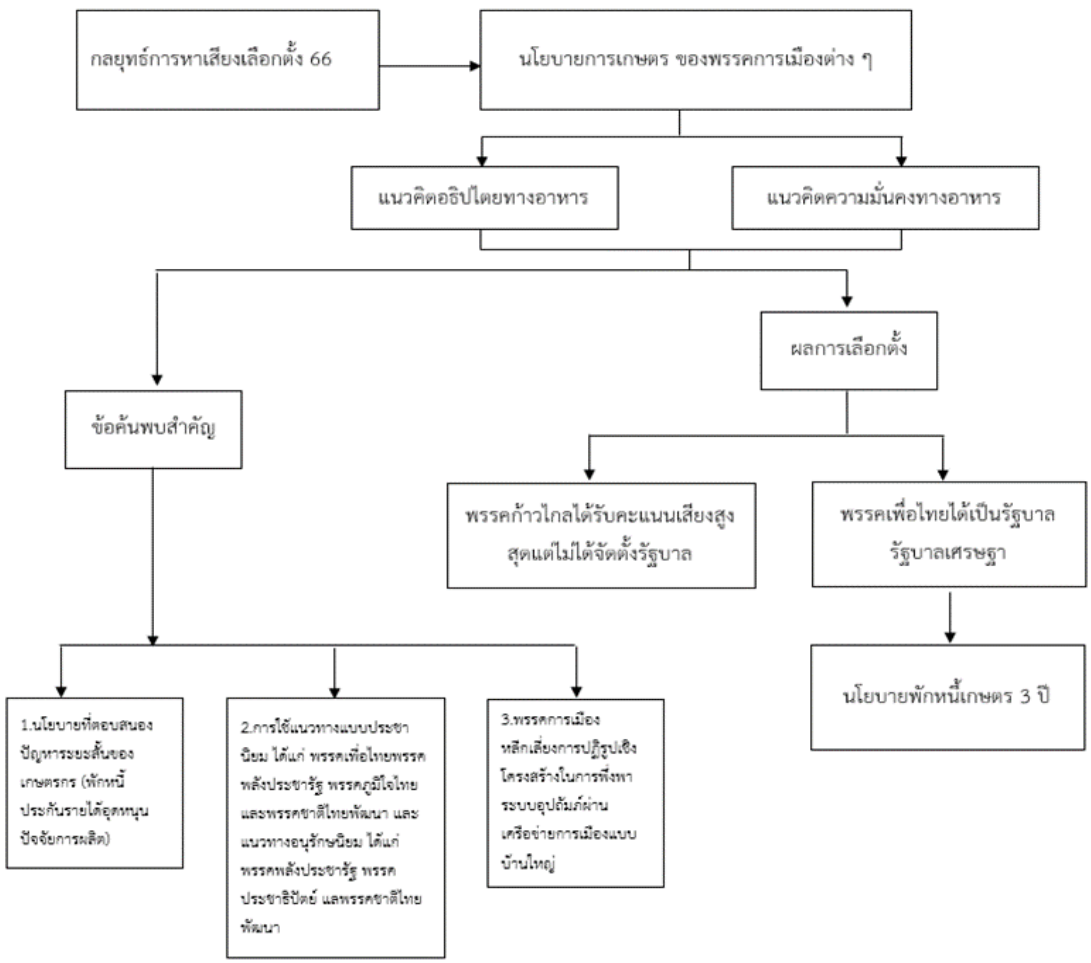

ภาพที่ 1. องค์ความรู้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้นำเสนอการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่อง “อธิปไตยทางอาหาร” (food sovereignty) ซึ่งเดิมมักปรากฏอยู่ในพื้นที่ของภาคประชาสังคมหรือการเคลื่อนไหวของเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก มาสู่การวิเคราะห์ในระดับนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะในบริบทของการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2566 ของประเทศไทย การเชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวกับกลไกเชิงนโยบายของพรรคการเมืองต่าง ๆ ถือเป็นการขยายพรมแดนของการศึกษาในเชิงรัฐศาสตร์และนโยบายเกษตรกรรม ให้สามารถอธิบายการต่อสู้เชิงอุดมการณ์ผ่านนโยบายด้านอาหารและทรัพยากรอย่างมีมิติมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ งานวิจัยได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างเชิงอุดมการณ์ระหว่างแนวคิดความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งเน้นบทบาทรัฐในการรับประกันปริมาณอาหารและรายได้ประชาชน กับแนวคิดอธิปไตยทางอาหาร ซึ่งเน้นสิทธิของชุมชนในการควบคุมที่ดิน เมล็ดพันธุ์ และระบบการผลิตในท้องถิ่น โดยความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนวิธีคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจในภาคเกษตรกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทุน และประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างกลยุทธ์นโยบายเกษตรกับกลุ่มนโยบายอื่น งานวิจัยสามารถเปรียบเทียบ อำนาจโน้มน้าวหรือคุณค่าเชิงอุดมการณ์ระหว่างนโยบายเกษตรกรรมกับนโยบายอื่นที่พรรคใช้ในการหาเสียง เช่น นโยบายด้านสวัสดิการ แรงงาน หรือพลังงาน เพื่อวิเคราะห์ว่านโยบายใดมีน้ำหนักเชิงการเมืองมากกว่าในกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

7.2.1 การศึกษาการแปรรูปนโยบายจากเวทีหาเสียงสู่การปฏิบัติจริงหลังเลือกตั้ง ควรมีการวิจัยติดตามว่าพรรคการเมืองสามารถผลักดันนโยบายที่ใช้ในการหาเสียงให้กลายเป็นนโยบายรัฐได้มากน้อยเพียงใด โดยเน้นกรณีตัวอย่างของนโยบายด้านเกษตรกรรม เช่น การพักหนี้ การปฏิรูปที่ดิน หรือระบบประกันรายได้ เพื่อวิเคราะห์ช่องว่างระหว่างถ้อยคำหาเสียงกับการออกแบบเชิงสถาบัน

7.2.2 การศึกษาอิทธิพลของเครือข่ายทางการเมืองในระดับท้องถิ่นต่อการแปรนโยบายสู่พื้นที่ นโยบายอาจถูกออกแบบอย่างมีวิสัยทัศน์ในระดับพรรค แต่การดำเนินการในระดับท้องถิ่นยังขึ้นกับโครงสร้างอำนาจ เช่น อบจ. อบต. หรือผู้นำท้องถิ่น การศึกษานี้จะช่วยอธิบายความลักลั่นระหว่างนโยบายส่วนกลางกับการปฏิบัติจริงในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กองบรรณาธิการ the 101.world. (2567). ระลอกต่อไปของ “การเมืองบ้านใหญ่” สะท้อนพลวัตการเมืองไทย กับ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. สืบค้นจาก. https://www.the101.world/political-family-with-pitch-pongsawat

จีรณัทย์ ชาญเชิงพานิช. (2562). มาตรการช่วยเหลือราคาพืชผลเกษตรตกต่ำของไทย. สถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภาและสำนักวิชาการ. สืบค้นจาก https://library.parliament.go.th/th/radioscript/matrkarchwyehluuexrakhaphuuechphlekstrtktakhxngithy

เดชรัต สุขกำเนิด (2565). นโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร. Think Forward Center. สืบค้นจาก https://think.moveforwardparty.org/article/economy/2039/

ทศพล ชัยสัมฤทธิ์ผล. (2566). เลือกตั้ง 2566: ถอดรหัสคลิป รทสช. การต่อสู้เฮือกสุดท้ายของ "อนุรักษนิยมฮาร์ดคอร์". *บีบีซีไทย.* สืบค้นจาก https://www.bbc.com/thai/articles/cpvxqv3wxgyo

นครินทร์ ศรีเลิศ. (2566, 23 มีนาคม). ‘ก้าวไกล’ เปิดตัว 7 ทีมเศรษฐกิจ แจงแผนเพิ่มรายได้ประเทศ ชูสวัสดิการถ้วนหน้า. *กรุงเทพธุรกิจ.* สืบค้นจาก https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/1059109

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2568, 31 มกราคม). กลยุทธ์เชิงอารมณ์ในการหาเสียงเลือกตั้ง. *ผู้จัดการออนไลน์.* สืบค้นจาก https://mgronline.com/daily/detail/9680000010215

พรรคประชาธิปัตย์. (2566). นโยบาย 10 ออกโฉนดที่ดิน 1 ล้านแปลง ภายใน 4 ปี. สืบค้นจาก https://www.democrat.or.th/policy-10/

มูลนิธิชีววิถี. (2566ก). 11 พรรคประกาศนโยบายเกษตรความมั่นคงทางอาหาร รับเลือกตั้ง 66. สืบค้นจาก https://biothai.net/policy/green-economy/5631

มูลนิธิชีววิถี. (2566ข). วิเคราะห์นโยบายเกษตรเลือกตั้ง 2566 ยังไปไม่ถึงการพลิกโฉมระบบเกษตรและอาหารที่ยั่งยืนและเป็นธรรม. สืบค้นจาก https://biothai.net/policy/fairtrade/5465

ลัทธพร รัตนวรารักษ์, และ โสมรัศมิ์ จันทรัตน์. (2566). ถอดบทเรียนมาตรการพักหนี้เกษตรกรไทย ช่วยเกษตรกรไทยได้จริงหรือ? เข้าใจผลกระทบของ 13 มาตรการพักหนี้ใน 9 ปี สู่การแก้ปัญหาหนี้เกษตรกรอย่างยั่งยืน. สืบค้นจาก https://www.pier.or.th/abridged/2023/18/

วัชชิรานนท์ ทองเทพ. (2566, 24 มีนาคม). วิเคราะห์: X, Y หรือ Z Gen ไหน จะชี้ขาดผลเลือกตั้ง. *บีบีซีไทย.* สืบค้นจาก https://www.bbc.com/thai/articles/cn32zyv9nr2o

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2566). เจาะลึกนโยบายพรรคการเมืองเลือกตั้ง 2566 มีแต่นโยบายเกษตรแต่ไม่มีนโยบายความมั่นคงทางอาหาร?. สืบค้นจาก https://biothai.net/food-security-situation/food-security/5661

สมคิด พุทธศรี (2566). เลี้ยงทหารพันวันใช้งานวันเดียว” อ่านกลยุทธ์เลือกตั้งในโค้งสุดท้ายการหาเสียง กับ ปราบ เลาหะโรจนพันธ์. สืบค้นจาก https://www.the101.world/interview-prab-on-election/

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2567, เมษายน 30). ผลรวมจำนวนครัวเรือนเกษตรกรทั้งประเทศข้อมูลภาพรวมแบ่งตามกลุ่มกิจกรรมทางการเกษตร 15 กลุ่ม. สืบค้นจาก https://oae.go.th/home/article/393

ไทยพับลิก้า. (2566, 10 เมษายน). พรรคประชาธิปัตย์เสนอ 16 นโยบาย สู้ศึกเลือกตั้ง 2566 เดินหน้าประกันรายได้เกษตรกร แจกชาวนา 3 หมื่นบาทต่อครอบครัว พร้อมเปลี่ยน 3 จังหวัดชายแดนใต้เป็นพื้นที่สันติภาพและความมั่นคงทางอาหาร. *ไทยพับลิก้า.* สืบค้นจาก https://thaipublica.org/2023/04/responsible-election2566-10-democrat-party/

Bylund, L. (2024). President Nelson Mandela’s inauguration speech: May 10, 1994. Retrieved from https://www.gandhiforchildren.org/mandela-inauguration-speech/

Castells, M. (2013). *Communication power.* Oxford, England: OUP Oxford.

Government Communications. (2561). Nelson Mandela's inauguration speech as President of SA. Retrieved from https://www.sanews.gov.za/south-africa/read-nelson-mandelas-inauguration-speech-president-sa

Nyéléni Forum for Food Sovereignty. (2007). Declaration of Nyéléni. Retrieved from https://www.fao.org/agroecology/in-action/detail/declaration-of-ny%C3%A9l%C3%A9ni/en

Patel, R. (2009). What Does Food Sovereignty Look Like?. *Journal of Peasant Studies, 36*(3). 663-706.

Purdey, J., & Kongkirati, P. (2018). Evolving power of provincial political families in Thailand: Dynastic power, party machine and ideological politics. *South East Asia Research, 24*(3), 386–406. https://doi.org/10.1177/0967828X16659570

The Obama White House. (2017). Yes we can: Your most memorable moments from the Obama presidency. Retrieved from https://medium.com/obama-white-house/yes-we-can-your-most-memorable-moments-from-the-obama-presidency-69d7b472b1cf

Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods (4th ed.).* Thousand Oaks, CA: SAGE.

การรับรู้สิทธิทางการเมือง: กรณีศึกษานักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ *

Perception of Political Rights: A Case Study of Senior High School Students at Mae Taeng School, Mae Taeng District, Chiang Mai Province

ปฐม ดอนเปล่ง, ณกฤตเมธ พฤกษ์ปีติ, ธนภรณ์ แสงรัศมี, นพพล คำชาตา,
ภูมิพัฒน์ วัฒนศิริชัยกุล, วรายุ อินบางแพ, และ ศราภา ศุทรินทร์
Pathom Donpleng, Nakritamet Pruekpiti, Thanaphorn Saengrasamee, Noppol Kamchata, Bhumipat Watanasirichaikul, Warayu Inbangpae, and Sarapa Suttarin
วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
School of Administrative Studies, Maejo University
Corresponding Author, Email: osara29@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) เปรียบเทียบระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองของนักเรียนกลุ่มดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 197 คน จากโรงเรียนแม่แตง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วนของประชากร และการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) และสถิติเชิงอนุมาน (t-test, F-test)

* ได้รับบทความ: 18 มีนาคม 2568; แก้ไขบทความ: 17 กรกฎาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 18 กรกฎาคม 2568
Received: March 18, 2025; Revised: June 17, 2025; Accepted: June 18, 2025

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีการรับรู้สิทธิทางการเมืองโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=2.26, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน=0.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่านักเรียนมีการรับรู้สิทธิในการเลือกตั้งในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย=2.37, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน =0.38) รองลงมาคือสิทธิในการแสดงออกทางการเมืองและสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย=2.27, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน=0.43 และ ค่าเฉลี่ย=2.15, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน=0.46 ตามลำดับ) นอกจากนี้ ผลการเปรียบเทียบพบว่า เพศและอายุไม่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้สิทธิทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่แผนการเรียนระดับชั้น และการติดตามข่าวสารทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการรับรู้สิทธิทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

คำสำคัญ: การรับรู้; สิทธิทางการเมือง; นักเรียนมัธยมศึกษา; เชียงใหม่

Abstract

This research aimed to investigate the level of political rights perception among senior high school students at Mae Taeng School, Mae Taeng District, Chiang Mai province and compare the levels of political rights perception among these students. The sample consisted of 197 senior high school students from Mae Taeng School. This quantitative study employed stratified random sampling proportionate to the population and simple random sampling. A questionnaire was used for data collection. Statistical analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, t-tests, and F-tests.

The results revealed that the overall level of political rights perception among the students was moderate (Mean=2.26, SD=0.36). When considering specific aspects, students showed a high level of perception regarding voting rights (Mean=2.37, SD=0.38), followed by moderate levels of perception concerning rights to political expression and access to information (Mean=2.27, SD=0.43 and Mean=2.15, SD=0.46, respectively). Furthermore, comparative analysis indicated

that gender and age were not significantly associated with political rights perception. However, academic program, grade level, and political news consumption were significantly associated with political rights perception (p<.05).

Keywords: perception; political rights; high school students; Chiang Mai

1. บทนำ

สิทธิทางการเมือง (Political Rights) ถือเป็นสิทธิที่ประกันให้บุคคลสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดชีวิตทางการเมืองของตนเอง และเป็นสิทธิที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในระบอบประชาธิปไตย (United Nations, 1948) สิทธิดังกล่าวไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการเลือกผู้แทนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสิทธิในการแสดงความคิดเห็น การชุมนุมอย่างสงบ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Heywood, 2017) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ก็ได้ให้การรับรองสิทธิทางการเมืองของประชาชนในฐานะผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560) ซึ่งรวมถึงสิทธิในการเลือกผู้แทนและการกำหนดวิถีชีวิตทางการเมืองของตนเอง

การศึกษาการรับรู้สิทธิทางการเมืองในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศ เนื่องจากช่วงวัยนี้เป็นช่วงที่เยาวชนเริ่มพัฒนาความคิดเชิงนามธรรม มีการตั้งคำถามต่อระบบและโครงสร้างทางสังคม และเริ่มสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองของตนเอง การปลูกฝังความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองในช่วงวัยนี้จะช่วยสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต ปัจจุบันเยาวชนไทยมีบทบาทในการพัฒนาประชาธิปไตยในหลายมิติ โดยเป็นกลุ่มที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง สามารถเป็นตัวแทนของเสียงใหม่ในการผลักดันนโยบายและการปฏิรูป เยาวชนที่มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิทางการเมืองจะสามารถสืบทอดและพัฒนาค่านิยมประชาธิปไตยให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น นอกจากนั้น เยาวชนที่เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนจะสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์และรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม เยาวชนในปัจจุบันต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการที่ส่งผลต่อการรับรู้และการใช้สิทธิทางการเมือง เป็นต้นว่ากฎหมายที่กำหนดเกณฑ์อายุขั้นต่ำสำหรับการใช้สิทธิเลือกตั้งและการสมัครรับเลือกตั้ง ทำให้เยาวชนบางกลุ่มยังไม่สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ การที่ต้องเผชิญกับปัญหา

ข่าวปลอมและข้อมูลที่บิดเบือนในยุคข้อมูลข่าวสารที่มีมากมายและแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว และโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารที่ไม่เท่าเทียมกัน รวมถึงค่านิยมและทัศนคติของสังคมที่อาจไม่เอื้อต่อการแสดงออกทางการเมืองของเยาวชน

จากข้อมูลและสถิติต่างๆ แสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน เช่น ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเดือนพฤษภาคม 2566 มีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งแรกจำนวน 5 ล้านคน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเยาวชน มีอัตราการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งโดยรวมอยู่ที่ร้อยละ 75 ซึ่งถือเป็นอัตราที่สูงที่สุดในประวัติศาสตร์การเลือกตั้งของไทย (Losty, 2023) หรือในช่วงปี 2563-2564 ที่มีนักเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 691 คน จากหลากหลายพื้นเพเข้าร่วมการประท้วงเรียกร้องประชาธิปไตยในรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่การจัดชุมนุมไปจนถึงการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ จากการศึกษาของสวรส ธนาพรสังสุทธิ์ พบว่านักเรียนมัธยมศึกษาในไทยมีเหตุผลที่ชัดเจนและสามารถอธิบายได้ดีสำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ถูกขัดขวางโดยผู้ปกครองหรือครูที่ไม่เห็นด้วยกับมุมมองทางการเมืองของพวกเขา (Thanapornsangsuth & Anamwathana, 2022) ส่วนในแง่การใช้สื่อสังคมออนไลน์นั้น พบว่าในปี 2562 เยาวชน Generation Z ในประเทศไทยประมาณร้อยละ 41 ได้พูดคุยเรื่องการเมืองกับเพื่อนและสมาชิกในครอบครัวในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา (Walderich, 2024) นอกจากนี้ การศึกษาของขนิษฐา จิตแสงเกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนไทยยังพบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งของเยาวชนใช้ Facebook และ Twitter ในระดับสูง (ร้อยละ 58.4 และร้อยละ 52.7 ตามลำดับ) แต่ใช้ YouTube ในระดับต่ำ (ร้อยละ 47.5) สำหรับการสื่อสารทางการเมือง และมากกว่าร้อยละ 90 ของนักศึกษาไทยติดตามข่าวการเมืองจาก news feeds บนหน้า Facebook และรายการโทรทัศน์ออนไลน์และหนังสือพิมพ์ และประมาณร้อยละ 70 ของเยาวชนพูดคุยประเด็นทางการเมืองผ่าน Messenger และร้อยละ 63 แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลที่มีความคิดเห็นทางการเมืองคล้ายคลึงและแตกต่างกันผ่าน Twitter (Jitsaeng, 2023) ซึ่งการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนไทยนี้เอง ได้ก่อให้เกิดการการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบใหม่ โดยในการเลือกตั้งปี 2023 เยาวชนไทยใช้สื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะ TikTok เป็นเครื่องมือหลักในการรณรงค์และสนับสนุนพรรคก้าวไกล โดยบัญชี TikTok ของพรรคมีผู้ติดตามมากกว่า 3 ล้านคน (Losty, 2023) และการศึกษาของพิมลพรรณ ไชยนันท์พบว่าเยาวชนไทยใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองใน 6 รูปแบบ ได้แก่ 1) การเข้าถึงข้อมูล 2) การสื่อสารและประสานงานระหว่างสมาชิกกลุ่ม 3) การประชาสัมพันธ์และสื่อสารกับ

สาธารณะ 4) การสร้างเครือข่ายและการระดมพล 5) การสร้างพื้นที่สาธารณะทางเลือก และ 6) การสร้างอัตลักษณ์ทางการเมือง (Chainan, 2014) ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในการใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม การที่เยาวชนจะสามารถใช้สิทธิทางการเมืองได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิของตนเอง การรับรู้สิทธิทางการเมืองจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน (จิตราภรณ์ จันทิมา, 2564) แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน แต่การศึกษาเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับการรับรู้สิทธิทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในบริบทของประเทศไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชานเมืองอย่างอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และโครงสร้างทางสังคมที่เป็นเอกลักษณ์ การศึกษานี้จึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจพลวัตของการรับรู้สิทธิทางการเมืองในบริบทเฉพาะนี้ เพราะการศึกษาในบริบทท้องถิ่นมีความสำคัญจะช่วยสร้างความเข้าใจความแตกต่างของการรับรู้สิทธิทางการเมืองในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สามารถระบุปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อการรับรู้สิทธิทางการเมืองในพื้นที่เฉพาะได้ ก่อให้เกิดการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นโดยเฉพาะ

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการรับรู้สิทธิทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการแสดงออกทางการเมือง และสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้เข้าใจถึงระดับการรับรู้และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งในอนาคต ผลการศึกษาที่ได้จะสามารถนำไปใช้ในการวางแผนและพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนในพื้นที่และในระดับประเทศ

การศึกษานี้จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ โดยจะช่วยเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการในการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้สิทธิทางการเมืองของเยาวชนไทย และสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษาเพื่อประชาธิปไตยในระดับต่างๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นสิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการแสดงออกทางการเมือง และสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองของนักเรียนกลุ่มดังกล่าว จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ และอายุ ปัจจัยด้านการศึกษา ได้แก่ แผนการเรียน และระดับชั้นการศึกษา และปัจจัยด้านพฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการติดตามข่าวสารทางการเมือง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แบบ cross-sectional survey โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูลโดยมีวิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนแม่แตง จำนวน 3 ระดับชั้น (ม.4, ม.5, ม.6) จำนวนทั้งสิ้น 390 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

3.1.2 การประมาณสัดส่วนนักเรียนที่รับรู้สิทธิทางการเมือง ใช้สูตรคำนวณขนาดตัวอย่างสำหรับการประมาณสัดส่วน ซึ่งมีที่มาจากหลักการทางสถิติและการแจกแจงปกติ ตามตำรา Krejcie & Morgan (1970) ดังนี้ “n=[Z2•p•(1−p)] / e2” โดยที่ n = ขนาดตัวอย่าง, Z = ค่าคงที่ตามระดับความเชื่อมั่น (เช่น 1.96 สำหรับ 95%), p = สัดส่วนที่คาดการณ์ และ e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 197 คน จากนั้นใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเป็นไปตามโอกาสทางสถิติโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ตามสัดส่วนประชากรโดยจำแนกตามแผนการเรียนและระดับชั้นการศึกษา ดังนี้ แบ่งแผนการเรียนออกเป็น 3 แผนการเรียน คือ 1) แผนการเรียนวิทย์-คณิต 2) แผนการเรียนศิลป์-ภาษา และ 3) แผนการเรียนศิลป์ทั่วไป และจำแนกแต่ละแผนการเรียนออกเป็นระดับชั้นการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ระดับชั้น คือ 1) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 2) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 3) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย ในแต่ละชั้นภูมิ โดยสุ่มตามกำหนดสัดส่วนของจำนวนประชากรแบบเท่ากัน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instruments)

ใช้แบบสอบถามโครงสร้าง 37 ข้อ แบ่ง 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป รวบรวมข้อมูลส่วนบุคคล มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายปิดแบบให้เลือกเพียงคำตอบเดียว ประกอบด้วย เพศ อายุ แผนการเรียน ระดับชั้นการศึกษา ชาติพันธุ์

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมและการเปิดรับข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง (12 ข้อ) แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 การเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง เป็นคำถามปลายปิดแบบเลือกได้หลายคำตอบ (ประเภทสื่อ) ประกอบด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อบุคคล, สื่อสิ่งพิมพ์, สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และตอนที่ 2 พฤติกรรมการติดตามปรากฏการณ์ทางการเมือง (10 ข้อ) มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด แบบให้เลือกเพียงคำตอบเดียว (ติดตาม = 1, ไม่ติดตาม = 0)

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) สิทธิในการเลือกตั้ง 2) สิทธิในการแสดงความคิดเห็นหรือการแสดงออกทางการเมือง และ 3) สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (18 ข้อ) โดยใช้มาตราส่วนการวัดแบบ Rating scale 3 ระดับ (1 = ไม่ทราบ, 2 = ทราบแต่ไม่รู้รายละเอียด, 3 = ทราบและรู้รายละเอียด) แบ่ง 3 ด้าน ด้านละ 6 ข้อ

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะ (2 ข้อ) เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการรับรู้สิทธิทางการเมือง

3.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.3.1 การประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

แบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ 3 ท่าน โดยแต่ละท่านประเมินความครอบคลุมและความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผ่านแบบฟอร์มประเมินรายการ (Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งกำหนดเกณฑ์ IOC ≥ 0.50 เป็นข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ ถ้าข้อใดมีค่า IOC ต่ำกว่าเกณฑ์จะถูกปรับปรุงหรือยกเลิก

3.3.2 การประเมินความเชื่อมั่น (Reliability)

แบบสอบถามนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างวิจัย จำนวน 30 คน จากนั้นคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (Cronbach’s Alpha Coefficient) เพื่อวัดความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยกำหนดเกณฑ์ความเชื่อมั่นไว้ที่ ≥ 0.70 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ (ธัญชนก รัตนพิบูลย์, 2565)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection Process)

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยได้ดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.4.1 การขออนุญาตและประสานงาน ผู้วิจัยได้รับอนุญาตจากผู้บริหารโรงเรียนแม่แตง พร้อมทั้งจัดทำหนังสือขอความร่วมมือและคำชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.4.2 การแจกจ่ายแบบสอบถาม ผู้วิจัยแจกจ่ายแบบสอบถามให้กับนักเรียนในห้องเรียนตามแผนการเรียนและระดับชั้นที่กำหนดด้วยตนเอง โดยมีการอธิบายขั้นตอนและวิธีการตอบแบบสอบถามให้ชัดเจน

3.4.3 การเก็บข้อมูล แบบสอบถามที่ได้รับการตอบกลับ ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ และรวบรวมเป็นชุดข้อมูลทั้งหมด 197 ชุด ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Science: SPSS)

3.4.4 การรักษาความลับ ผู้วิจัยรักษาความลับและข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามอย่างเคร่งครัดตามหลักจริยธรรมการวิจัย

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

3.4.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้ในการอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง และแปรผลจากค่าเฉลี่ยจากข้อมูล โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของระดับการรับรู้สิทธิทางการเมือง โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

คะแนน 1.00 – 1.66 หมายถึง ระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองน้อย

คะแนน 1.67 – 2.33 หมายถึง ระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองปานกลาง

คะแนน 2.34 – 3.00 หมายถึง ระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองมาก

3.4.2 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน (Inferential Statistics)

การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่ม (t-test) ใช้สถิติ t-test สำหรับกลุ่มตัวอย่างอิสระ (Independent Samples t-test) เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองระหว่างกลุ่มที่มี 2 กลุ่ม เช่น เพศ (ชาย/หญิง) หรือพฤติกรรมการติดตามข่าวสาร (ติดตาม/ไม่ติดตาม) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างหลายกลุ่ม (F-test/ANOVA) ใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA หรือ F-test) สำหรับเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองระหว่างกลุ่มที่มีมากกว่า 2 กลุ่ม เช่น อายุ

แผนการเรียน หรือระดับชั้นการศึกษา หากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) จะดำเนินการทดสอบเปรียบเทียบรายคู่ (Post Hoc Test) ต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาหัวข้อ “การรับรู้สิทธิทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่” มีรายละเอียดดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักเรียนเพศหญิง อายุเฉลี่ยประมาณ 17 ปี โดยแบ่งตามแผนการเรียน พบว่าแผนการเรียนวิทย์-คณิตมีสัดส่วนสูงสุด รองลงมาคือแผนการเรียนศิลป์ทั่วไปและศิลป์-ภาษา นอกจากนี้ระดับชั้นนักเรียนส่วนใหญ่เป็นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และนักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์ไทย

4.2 พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิทางการเมือง

นักเรียนเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองเป็นหลักผ่านสื่อบุคคล โดยเพื่อนเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ รองลงมาคือครอบครัวและครูหรืออาจารย์

4.3 ระดับการรับรู้สิทธิทางการเมือง

โดยภาพรวม นักเรียนมีระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 2.26, S.D. = 0.369) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าสิทธิในการเลือกตั้งมีระดับการรับรู้สูง (ค่าเฉลี่ย = 2.37, S.D. = 0.385) สิทธิในการแสดงออกทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 2.27, S.D. = 0.432) ส่วนสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 2.15, S.D. = 0.469) ดังตาราง

ตารางที่ 1 แสดงระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองของนักเรียน

สิทธิทางการเมืองทั้ง 3 ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการรับรู้
1. สิทธิด้านการเลือกตั้ง	2.3773	.38581	ระดับมาก
2. สิทธิด้านการแสดงออกทางการเมือง	2.2750	.43233	ระดับปานกลาง
3. สิทธิด้านข้อมูลข่าวสาร	2.1557	.46962	ระดับปานกลาง
ภาพรวม	**2.2693**	**.36936**	**ระดับปานกลาง**

4.4 ผลการเปรียบเทียบระดับการรับรู้ตามปัจจัย

การวิเคราะห์เชิงสถิติพบว่า ปัจจัยเพศ อายุ และชาติพันธุ์ไม่แสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในการรับรู้สิทธิทางการเมือง ($p > 0.05$) ดังตาราง

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองของนักเรียนจำแนกตามเพศ

เพศ	n	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.
ชาย	77	2.2280	.37718	**-1.260**	**.209**
หญิง	120	2.2958	.36335		

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองจำแนกตามอายุ

อายุ	n	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig.
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 15 ปี	14	2.1548	.33630	**1.722**	**.164**
16 ปี	60	2.2324	.37770		
17 ปี	75	2.2600	.39928		
มากกว่าหรือเท่ากับ 18 ปี	48	2.3634	.30450		
รวม	**197**	**2.2693**	**.36936**		

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองการเมืองจำแนกตามชาติพันธุ์

ชาติพันธุ์	n	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig.
ไทย	135	2.3119	.35313	**1.388**	**.221**
ไทยใหญ่	28	2.1627	.44314		
มูเซอ	8	2.2292	.37847		
ลีซู	15	2.1481	.39489		
กระเหรี่ยง	7	2.1429	.25631		
ม้ง	2	2.5556	.00000		
อื่น ๆ	2	2.1111	.15713		
รวม	**197**	**2.2693**	**.36936**		

ในขณะที่ แผนการเรียน ระดับชั้นการศึกษา และพฤติกรรมการติดตามข่าวสารหรือปรากฏการณ์ทางการเมือง มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.05$) ดังตาราง

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองการเมืองจำแนกตามแผนการเรียน

แผนการเรียน	n	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig.
วิทย์-คณิต	101	2.3443	.34872	**6.195**	**.002***
ศิลป์-ภาษา	44	2.2639	.39395		
ศิลป์ทั่วไป	52	2.1282	.35146		
รวม	197	2.2693	.36936		

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองจำแนกตามแผนการเรียนรายคู่

แผนการเรียน	ค่าเฉลี่ย	วิทย์-คณิต	ศิลป์-ภาษา	ศิลป์ทั่วไป
		2.3443	2.2639	2.1282
วิทย์-คณิต	2.3443	-	**.08045**	**.21613***
ศิลป์-ภาษา	2.2639		-	.13568
ศิลป์ทั่วไป	2.1282			-

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองจำแนกตามระดับชั้นการศึกษา

ระดับชั้นการศึกษา	n	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig.
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	62	2.1389	.38011	**7.424**	**.001***
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	69	2.2786	.35362		
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6	66	2.3822	.34017		
รวม	**197**	**2.2693**	**.36036**		

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองจำแนกระดับชั้นการศึกษารายคู่

ระดับชั้นการศึกษา	ค่าเฉลี่ย	ระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4	ระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5	ระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6
		2.1389	2.2786	2.3822
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	2.1389	-	**-.13969***	**-.24327***
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	2.2786		-	-.10357
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6	2.3822			-

ตารางที่ 9 แสดงความแตกต่างของการติดตามปรากฏการณ์ทางการเมืองแตกต่างกัน

การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง	n	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.
เคย	81	2.2798	.38283	.333	.739
ไม่เคย	116	2.2620	.36114		
ผลการเลือกตั้ง					
เคย	101	2.3069	.39273	1.470	.143
ไม่เคย	96	2.2297	.34062		
ความขัดแย้ง/การดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับนักการเมือง					
เคย	62	2.3530	.43023	2.177	.031*
ไม่เคย	135	2.2309	.33249		
การแถลงนโยบายของรัฐบาล					
เคย	62	2.3530	.43023	1.363	.174
ไม่เคย	135	2.2309	.33249		
การถ่ายทอดสดการประชุมสภา					
เคย	48	2.3762	.40861	**2.330**	**.021***
ไม่เคย	149	2.2349	.35036		
การดำเนินงานของรัฐบาล					
เคย	56	2.4187	.35008	**3.690**	**.000***
ไม่เคย	141	2.2100	.36109		

การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง	n	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.
การดำเนินงานของฝ่ายค้าน					
เคย	56	2.4187	.35008	**5.517**	**.000***
ไม่เคย	141	2.2100	.36109		
ความเคลื่อนไหวกิจกรรมทางการเมืองของนักเรียนหรือนักศึกษา					
เคย	81	2.4088	.34441	**4.656**	**.000***
ไม่เคย	116	2.1719	.35599		
เหตุการณ์และกิจกรรมของพรรคการเมือง					
เคย	83	2.3768	.36213	**3.591**	**.000***
ไม่เคย	114	2.1910	.35608		
การชุมนุมประท้วงทางการเมือง					
เคย	83	2.3768	.36213	**2.352**	**.020***
ไม่เคย	114	2.1910	.35608		

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่ได้แสดงให้เห็นว่าระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนแม่แตงอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะด้านสิทธิในการเลือกตั้งที่มีการรับรู้อย่างสูงกว่าสองด้านอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของเอกสารสิทธิมนุษยชนสากล (Universal Declaration of Human Rights, 1948) และแนวคิดในงานของ Heywood (2017) ที่ระบุว่าการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่ส่งเสริมประชาธิปไตย

เหตุผลที่นักเรียนมีความรู้สูงในด้านสิทธิในการเลือกตั้ง นักเรียนมีความรู้สูงในด้านสิทธิในการเลือกตั้ง อาจเนื่องมาจากบริบททางการเมืองและสังคมของประเทศไทยให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งในฐานะกลไกหลักของประชาธิปไตย การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ได้รับการส่งเสริมและปรากฏอย่างชัดเจนในสื่อสาธารณะและหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีการเลือกตั้งระดับชาติหรือท้องถิ่น มักมีการรณรงค์และให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของพลเมืองในการเลือกตั้งผ่านทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อสังคมออนไลน์

ทั้งโรงเรียนยังจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เช่น การเลือกตั้งสภานักเรียนหรือการจัดกิจกรรมจำลองการเลือกตั้ง ซึ่งช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงและตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิในการเลือกตั้ง กิจกรรมเลือกตั้งและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้รับการเน้นย้ำอย่างต่อเนื่องในสภาพแวดล้อมทางการศึกษาและสังคมทั้งในระดับโรงเรียนและชุมชน ซึ่งนักเรียนมักได้รับข้อมูลและประสบการณ์จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ครอบครัว รวมถึงครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งงานวิจัยของขนิษฐา เพชรายุทธ (2552) และ กันยา สุวรรณแสง (2552) ยังระบุว่าการสื่อสารภายในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกระจายข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ส่งผลให้นักเรียนมีความตระหนักรู้ในสิทธิในการเลือกตั้งที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความรู้และความเข้าใจในสิทธิด้านนี้ในระดับสูง

การที่ระดับการรับรู้ในด้านสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนถึงความหลากหลายของแหล่งข้อมูลและความไม่สม่ำเสมอในประสบการณ์ส่วนบุคคลของนักเรียน ซึ่งการที่นักเรียนบางกลุ่มไม่ได้รับการกระจายข้อมูลข่าวสารที่ครอบคลุมหรือเป็นระบบเท่าที่ควร ส่งผลให้ความเข้าใจในด้านเหล่านี้ลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของอัญชุลี วงษ์บุญงาม และดารณี ธัญญสิริ (2554) ที่ชี้ให้เห็นว่าความรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนขึ้นอยู่กับความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและครบถ้วน และการเปรียบเทียบผลระหว่างกลุ่มตัวอย่างพบว่า ปัจจัยด้านการศึกษาซึ่งประกอบด้วยแผนการเรียนและระดับชั้น มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับการรับรู้สิทธิทางการเมือง เนื่องจากนักเรียนในแผนการเรียนและระดับชั้นที่แตกต่างกันมีพื้นฐานทางความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของอุดม ทุมโฆสิต (2554) และเอกลักษณ์ ณัถฤทธิ์ (2555) ที่ระบุว่าการศึกษาท้องถิ่นและประสบการณ์การเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่หลากหลายมีผลต่อการตีความและความเข้าใจในสิทธิของประชาชน

เหตุผลสำคัญที่แผนการเรียนและระดับชั้นส่งผลต่อระดับการรับรู้สิทธิทางการเมือง คือ แต่ละแผนการเรียนมีเนื้อหาวิชาและกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่แตกต่างกัน เช่น แผนการเรียนวิทย์-คณิตและศิลป์-ภาษาอาจมีการบูรณาการเนื้อหาด้านสังคมศึกษา พลเมือง และศีลธรรมในสัดส่วนที่ต่างกัน ทำให้โอกาสในการเรียนรู้เรื่องสิทธิทางการเมืองแตกต่างกันไป นอกจากนี้นักเรียนระดับชั้นสูงกว่า (เช่น ม.5 หรือ ม.6) มักมีประสบการณ์การเรียนรู้และโอกาสในการได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสิทธิพลเมืองมากขึ้น ทั้งจากการเรียนในห้องเรียนและกิจกรรมภายนอก ส่งผลให้มีการรับรู้สิทธิทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น

ผลการวิจัยชี้ว่าพฤติกรรมการติดตามข่าวสาร/ปรากฏการณ์ทางการเมืองมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.05$) ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่าการเฝ้าติดตามสถานการณ์สังคม–การเมืองช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในสิทธิและบทบาทความเป็นพลเมือง ดังนั้น การกระตุ้นให้นักเรียนติดตามข่าวสารการเมืองอย่างสม่ำเสมอจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ Bandura ใน Social Learning Theory (Bandura, 1977, p. 22) ซึ่งอธิบายว่าการเรียนรู้เกิดจากการสังเกตและรับข้อมูลจากสภาพแวดล้อม รวมทั้งทฤษฎีการสื่อสารที่ชี้ว่าการเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลใหม่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และปรับเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติ ตลอดจนพฤติกรรมทางการเมืองได้ กล่าวคือนักเรียนที่ติดตามข่าวสารการเมืองอย่างต่อเนื่องย่อมได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบันเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่ติดตาม จึงมีระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ

ส่วนประเด็นของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ต่อการรับรู้สิทธิทางการเมือง งานวิจัยนี้มีข้อค้นพบที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือ ปัจจัยด้านชาติพันธุ์ไม่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้สิทธิทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) ซึ่งอาจดูขัดแย้งกับข้อเท็จจริงที่ว่าอำเภอแม่แตงเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์สูง ผลการวิจัยนี้เปิดประเด็นให้ต้องพิจารณาในเชิงลึกถึงพลวัตทางสังคมที่ซับซ้อนภายในบริบทของสถานศึกษา โดยอาจอธิบายได้จากหลายสาเหตุ ดังนี้

แม้นักเรียนจะมาจากภูมิหลังทางชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนอยู่ภายใต้ระบบนิเวศและวัฒนธรรมของโรงเรียนแม่แตงเหมือนกัน การได้รับหลักสูตรการศึกษาแกนกลางเดียวกัน การเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวม เช่น การเลือกตั้งสภานักเรียน และการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครูในสภาพแวดล้อมที่หลอมรวม อาจสร้างประสบการณ์ร่วมของความเป็นนักเรียนที่มีอิทธิพลเหนือความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในการก่อร่างสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองในระดับชาติ

การวัดตัวแปรชาติพันธุ์ด้วยแบบสอบถามปลายปิดที่ให้นิยามตัวเองในหมวดหมู่ที่จำกัดอาจไม่สามารถพบความซับซ้อนของอัตลักษณ์และประสบการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้ลึกซึ้งเพียงพอ ประสบการณ์ของนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาจเผชิญกับปัญหาเรื่องสิทธิในที่ดิน สัญชาติ หรือการเข้าถึงบริการของรัฐ อาจไม่ถูกสะท้อนผ่านแบบวัดการรับรู้สิทธิทางการเมืองในภาพรวมที่เน้นเรื่องการเลือกตั้งหรือการแสดงออกในระดับชาติเป็นหลัก

ในสังคมที่ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ตัวแปรด้านชาติพันธุ์มักส่งผลต่อการรับรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ แต่สำหรับบริบทของนักเรียนมัธยมปลายในพื้นที่นี้ ปัจจัยร่วมสมัยอื่นๆ เช่น การเปิดรับสื่อสังคมออนไลน์ และอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน อาจเป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักมากกว่ามรดกทางวัฒนธรรมในการกำหนดทัศนคติทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยที่พบว่าการติดตามข่าวสารการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญ

ดังนั้น ชาติพันธุ์ไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในงานวิจัยนี้ จึงไม่ได้หมายความว่าความหลากหลายทางชาติพันธุ์ไม่มีความสำคัญ แต่ชี้ให้เห็นว่าอิทธิพลของมันอาจถูกบดบังด้วยปัจจัยอื่นที่ทรงพลังกว่าในบริบทเฉพาะของกลุ่มตัวอย่างนี้ และควรมีการศึกษาในมิติที่ลึกกว่าเดิม

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้ไม่เพียงแต่เติมเต็มช่องว่างทางวิชาการเกี่ยวกับการรับรู้สิทธิทางการเมืองของเยาวชนในบริบทพื้นที่ชานเมืองของจังหวัดเชียงใหม่ แต่ยังมอบองค์ความรู้ใหม่ที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาและการเมืองของประเทศไทยในภาพรวม ดังนี้

6.1 ผลการวิจัยชี้ชัดว่าเยาวชนได้รับข้อมูลและพัฒนาความเข้าใจทางการเมืองผ่านสื่อบุคคล (เพื่อน ครอบครัว ครู) และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เช่น TikTok, Facebook) มากเป็นพิเศษ ช่องทางการรับรู้ดังกล่าวจึงเป็นช่องทางที่ทรงอิทธิพลต่อเยาวชน ชี้ให้เห็นว่าสถาบันการศึกษาต้องปรับกลยุทธ์การสอนเรื่องความเป็นพลเมืองให้ก้าวข้ามตำราเรียนในห้องเรียน ควรออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านเพื่อน (Peer-to-Peer Learning) และใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการให้ความรู้เชิงรุก เพื่อเข้าถึงนักเรียนในพื้นที่ที่พวกเขาใช้เวลาอยู่มากที่สุด นอกจากนั้น หน่วยงานรัฐ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และพรรคการเมือง สามารถนำข้อมูลนี้ไปออกแบบการสื่อสารและการรณรงค์ที่ตรงเป้าหมายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเน้นช่องทางที่เยาวชนให้ความสนใจ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและส่งเสริมความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย

6.2 ผลการวิจัยพบว่าแผนการเรียนและระดับชั้นมีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการรับรู้สิทธิทางการเมือง โดยนักเรียนแผนการเรียนวิทย์-คณิตและนักเรียนระดับชั้นสูงกว่ามีการรับรู้ที่สูงกว่า จึงเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่บ่งชี้ถึงความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงความรู้ด้านสิทธิพลเมือง กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันการศึกษาสามารถใช้ข้อมูลนี้ทบทวนและพัฒนา

หลักสูตรแกนกลางให้มีการบูรณาการความรู้ด้านสิทธิทางการเมืองอย่างเท่าเทียมในทุกแผนการเรียนและทุกระดับชั้น เพื่อลดช่องว่างทางการรับรู้ และสร้างความตระหนักว่าการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต้องถูกบ่มเพาะอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การสร้างฐานความรู้ด้านสิทธิพลเมืองที่แข็งแกร่งและเท่าเทียมกันตั้งแต่ในโรงเรียน จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำทางความคิดเห็นในสังคมระยะยาว

6.3 ผลการวิจัยย้ำชัดว่าการติดตามข่าวสารการเมืองสัมพันธ์โดยตรงกับระดับการรับรู้สิทธิทางการเมืองที่สูงขึ้นในทุกมิติ จึงเน้นย้ำถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการบรรจุทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ให้เป็นวาระสำคัญในระบบการศึกษา เพื่อให้นักเรียนไม่เพียงแค่ติดตาม แต่สามารถวิเคราะห์และประเมินข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยยุคดิจิทัล นอกจากนี้ ข้อมูลดังกล่าวยังสนับสนุนให้ภาครัฐและภาคประชาสังคมส่งเสริมนิเวศสื่อที่เสรีและมีคุณภาพ การเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลายและน่าเชื่อถือเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างพลเมืองที่ตื่นรู้ (Active Citizen) ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อเสถียรภาพและความก้าวหน้าของประชาธิปไตยไทย

องค์ความรู้จากงานวิจัยนี้จึงสามารถเป็นแนวทางสำหรับผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาและผู้ที่ทำงานด้านการเมือง ในการสร้างพลเมืองรุ่นใหม่ที่มีความพร้อมและความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.1.1 สำหรับสถาบันการศึกษา (โรงเรียนแม่แตงและสถานศึกษาอื่นๆ) ควรมีการปรับหลักสูตรและการเรียนรู้เชิงรุก จากผลวิจัยที่ชี้ว่าแผนการเรียนและระดับชั้นมีผลต่อการรับรู้ สถาบันการศึกษาจึงควร 1) บูรณาการทักษะพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) โดยเพิ่มเนื้อหาเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ในหลักสูตรสังคมศึกษาหรือกิจกรรมแนะแนว เพื่อสอนให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ แยกแยะข่าวปลอม และประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากสื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นช่องทางหลักที่นักเรียนใช้รับข้อมูล 2) จัดพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการถกเถียง (Safe Space for Debate) เพื่อจัดกิจกรรมเสวนา หรือชมรมโต้วาทีในประเด็นทางสังคมและการเมืองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนการใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นด้านที่นักเรียนยังมีการรับรู้ในระดับปานกลาง 3) ยกระดับการเลือกตั้งสภานักเรียน

พัฒนากระบวนการเลือกตั้งสภานักเรียนให้เป็นห้องเรียนประชาธิปไตยจำลองที่สมบูรณ์ โดยให้นักเรียนผู้สมัครต้องนำเสนอนโยบาย มีการดีเบต และรณรงค์หาเสียง เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงที่ลึกซึ้งกว่าแค่การหย่อนบัตรเลือกตั้ง

7.1.2 การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอน เนื่องจากครูเป็นสื่อบุคคลที่ทรงอิทธิพล ควรมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับครู เช่น ในประเด็น "การจัดการบทสนทนาประเด็นอ่อนไหวในห้องเรียน" เพื่อสร้างความมั่นใจและมอบเครื่องมือให้ครูสามารถจัดการอภิปรายเรื่องการเมืองได้อย่างสร้างสรรค์และเป็นกลาง

7.1.3 สำหรับหน่วยงานภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะกรรมการการเลือกตั้ง) 1) การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ที่ตรงเป้าหมาย ควรร่วมมือกับอินฟลูเอนเซอร์ (Influencer Collaboration) จัดทำแคมเปญให้ความรู้ด้านสิทธิพลเมืองร่วมกับผู้สร้างคอนเทนต์บนแพลตฟอร์มที่เยาวชนนิยม เช่น TikTok และ Facebook โดยแปลงเนื้อหาที่ซับซ้อนให้เป็นคลิปสั้น อินโฟกราฟิก หรือแบบทดสอบที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจ 2) พัฒนาเครื่องมือสำหรับโรงเรียน เช่น ชุดเครื่องมือส่งเสริมความเป็นพลเมือง (Civic Education Toolkit) ที่ประกอบด้วยแผนการสอน เกมจำลองสถานการณ์ และสื่อวิดีทัศน์ เพื่อให้โรงเรียนทั่วประเทศสามารถนำไปปรับใช้จัดกิจกรรมได้อย่างมีมาตรฐานและลดภาระของครู

7.1.4 การส่งเสริมนโยบายจากฐานราก โดย จัดตั้งกองทุนสนับสนุนโครงการนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนเสนอโครงการเพื่อขอรับทุนสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนหรือชุมชนของตนเอง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จากล่างขึ้นบน (Bottom-up Learning)

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

7.2.1 ควรทำการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับนักเรียน เพื่อความเข้าใจเชิงลึก สำรวจเหตุผลเบื้องหลังความแตกต่างในการรับรู้ระหว่างแผนการเรียน และทำความเข้าใจว่าเนื้อหาหลักสูตรส่งผลต่อทัศนคติทางการเมืองอย่างไร

7.2.2 ควรขยายขอบเขตการวิจัยโดยเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่เมือง ชานเมือง และชนบท เพื่อวิเคราะห์ว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมมีอิทธิพลต่อการรับรู้สิทธิทางการเมืองแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่จำเพาะเจาะจงกับแต่ละพื้นที่มากขึ้น

7.2.3 ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Action Research) โดยออกแบบและนำนวัตกรรมการสอนเรื่องสิทธิพลเมืองไปทดลองใช้ในโรงเรียน แล้วทำการวัดผลการรับรู้ของนักเรียนทั้งก่อนและหลังการทดลอง (Pre-test/Post-test) เพื่อสร้างองค์ความรู้และโมเดลการสอนที่พิสูจน์แล้วว่าได้ผลจริงและสามารถขยายผลในระดับชาติต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

กันยา สุวรรณแสง. (2552). *จิตวิทยาทั่วไป.* กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.

ขนิษฐา เพชรายุทธ. (2552*). สื่อกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.

จิตราภรณ์ จันทิมา. (2564). ความตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่. *วารสารภูมินิเวศพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2*(1), 41-50.

ธัญชนก รัตนพิบูลย์. (2565). *การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันของพนักงานต่อองค์กรธุรกิจบริการด้านระบบสายพานลำเลียงกระเป๋าในกรุงเทพมหานคร* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา, 134* ตอนที่ 40 ก, หน้า 1-83.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *รายชื่อโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อัญชุลี วงษ์บุญงาม, และ ดารณี ธัญญสิริ. (2554). *การเปิดรับข่าวสารทางการเมือง ความรู้ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลในเขตกรุงเทพมหานคร* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

อุดม ทุมโฆสิต. (2554). *การปกครองท้องถิ่นสมัยใหม่: บทเรียนจากประเทศที่พัฒนาแล้ว.* กรุงเทพฯ: แซทโฟร์ พริ้นติ้ง.

เอกลักษณ์ ณัถฤทธิ์. (2555). *ความคิดเห็นของประชาชนในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดชลบุรีต่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบรูพา, ชลบุรี.

Bandura, A. (1977). Social learning theory. Retrieved from https://ia601807.us.archive.org/14/items/BanduraSocialLearningTheory/Bandura_SocialLearningTheory_text.pdf

Chainan, P. (2014, April 1). The role of online social media in political communication of young activists in Thailand. (Media & Information Literacy, Media Education Policy, Resources, Youth Media) Retrieved from Asian Media Information and Communication Centre (AMIC): https://milunesco.unaoc.org/mil-resources/the-role-of-online-social-media-in-political-communication-of-young-activists-in-thailand/

Heywood, A. (2017). *Politics*. Retrieved from https://hostnezt.com/cssfiles/politicalscience/POLITICS%204th%20Edition%20By%20ANDREW%20HEYWOOD.pdf

Jitsaeng, K. (2023). The Use of Social Media among Thai youths for Political Communication. *Journal of Contemporary Social Sciences and Humanities, 10*(1), 1-10. doi:10.14456/jcsh.2023.1

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607-610.

Losty, A. (2023). Thailand's Recent Election Results: A "Thai-breaker" or "Thai-Maker" for its Future Relationship with the EU? Retrieved from https://eias.org/policy-briefs/thailands-recent-election-results-a-thai-breaker-or-thai-maker-for-its-future-relationship-with-the-eu/

Thanapornsangsuth, S., & Anamwathana, P. (2022). Youth participation during Thailand's 2020-2021 political turmoil. *Asia Pacific Journal of Education, 45*(1), 54–68. https://doi.org/10.1080/02188791.2022.2037513

United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Retrieved from https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

Walderich, A. (2024). Gen Zs' political engagement Thailand 2019, by activity. Retrieved from https://www.statista.com/statistics/1289895/thailand-political-involvement-among-generation-zs/

กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ *

Strategies for School Administration Based on the Concept of Developing Students to Agility Leadership of School Administrators under Amnatcharoen Primary Educational Service Area Office

ชฎาภรณ์ แก้วแสนทิพย์, จิราภรณ์ ผันสว่าง, และ สุเทพ เมยไธสง
Chadaporn Kaewsaentip, Jiraporn Phansawang, and Suthep Maythaisong
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Educational Administration, Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus
Corresponding Author, Email: chadagaw30@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียน 2) สร้างกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียน 3) ประเมินกลยุทธ์ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครู จำนวน 320 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความเที่ยงตรงของเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.80-1.00 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับของสภาพปัจจุบันเท่ากับ 0.87 และสภาพที่พึงประสงค์เท่ากับ 0.98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดลำดับความต้องการจำเป็นด้วยเทคนิค $PNI_{modified}$ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา

* ได้รับบทความ: 3 กรกฎาคม 2568; แก้ไขบทความ: 5 กันยายน 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 8 กันยายน 2568
Received: July 3, 2025; Revised: September 5, 2025; Accepted: September 8, 2025

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.32- 0.45 เรียงลำดับความต้องการจำเป็นได้ดังนี้ (1) ด้านการวัดและประเมินผล (2) ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (3) ด้านการจัดการเรียนการสอน และ (4) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามลำดับ 2) กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ 1 การวัดและประเมินผล มี 5 มาตรการ 5 ตัวบ่งชี้ กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มี 6 มาตรการ 2 ตัวบ่งชี้ กลยุทธ์ที่ 3 การจัดการเรียนการสอน มี 2 มาตรการ 2 ตัวบ่งชี้ กลยุทธ์ที่ 4 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มี 2 มาตรการ 2 ตัวบ่งชี้ 3) ผลการประเมินกลยุทธ์ มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สามารถนำไปใช้ได้จริง

คำสำคัญ: กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษา, แนวคิดการพัฒนานักเรียน, ภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่ว, ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research are as follows: 1) to study needs in school administration based on the concept of student development. 2) to create strategies for school administration based on the concept of developing students. 3) to evaluate the strategies. It was mixed method research. The sample group includes school administrators and teachers, totaling 390 individuals and 17 key informants. The research instrument was a five-rating scale questionnaire with content validity of 0.80-1.00 and the current reliability at 0.87 desired reliability at 0.98. The statistics used in data analysis are quantitative research using frequency, percentage, mean, standard deviation and ranking of needs using $PNI_{modified}$ technique. Qualitative research uses descriptive analysis.

The research result: 1) The needs, as indicated by the $PNI_{modified}$ values ranging from 0.32 to 0.45, can be prioritized as follows, are ranked as follows: (1) Assessment and Evaluation, (2) School Curriculum Development, (3) Teaching and Learning Management, and (4) Student Development Activities, respectively.

2) The strategies for school administration comprises the following: Strategy 1: Assessment and Evaluation encompassing five measures and five indicators. Strategy 2: School Curriculum Development encompassing six measures and two indicators. Strategy 3: Teaching and Learning Management encompassing two measures and two indicators. Strategy 4: Student Development Activities encompassing two measures and two indicators. 3) The evaluation results of the strategies indicate that both their appropriateness and feasibility are at the highest level, and they are practically applicable.

Keywords: strategies for school administration, the concept of developing students, agility leadership, school administrators

1. บทนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 เป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวที่มุ่งเน้นโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนากำลังคนให้ตรงกับตลาดแรงงาน เป้าหมายคือยกระดับประเทศไทยสู่ประเทศพัฒนาแล้ว โดยยึดหลัก 5 ประการ ได้แก่ การเข้าถึง ความเท่าเทียม คุณภาพ ประสิทธิภาพ และความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง พร้อมกำหนดยุทธศาสตร์ 6 ด้าน เช่น การพัฒนากำลังคน นวัตกรรม และสังคมแห่งการเรียนรู้ ทั้งนี้ โรงเรียนต้องพัฒนานักเรียนให้พร้อมรับมืออนาคต โดยผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายการศึกษา (ยุภาพร ยุภาศ, 2562, น. 104-110) ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ วางแผนรองรับการเปลี่ยนแปลง และใช้กลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ เพื่อสร้างการยอมรับและความยั่งยืนในองค์กร

ภาวะผู้นำไม่ได้หมายถึงเพียงความสามารถ (Ability) แต่ยังรวมถึงความคล่องแคล่ว (Agility) ในการปรับเปลี่ยนยุทธวิธีให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งเรียกว่า ภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่ว (Agile Leadership) โดยผู้นำที่มีความคล่องแคล่วสูงต้องมีสติปัญญาและอารมณ์ที่พร้อมพัฒนาเมื่อได้รับการฝึกฝนที่เหมาะสม (Kannan & Tan, 2023) ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและสร้างอิทธิพลต่อกลุ่มในองค์กร อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันหัวหน้างานหลาย

คนยังขาดประสบการณ์ ความรู้ด้านการจัดการ และทักษะการสื่อสาร ส่งผลให้การมอบหมายงานและการจูงใจพนักงานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย (Porkodi, 2024) ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพผู้นำจึงมีความจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความสำเร็จขององค์กร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญก่อตั้งเมื่อปี 2546 เพื่อพัฒนาการศึกษาใน 7 อำเภอ ครอบคลุม 252 โรงเรียน มีเป้าหมายพัฒนาบุคลากรด้านคุณธรรมและเทคโนโลยี ส่งเสริมสมรรถนะครู และพัฒนาคุณภาพการอ่าน-เขียนของนักเรียน อย่างไรก็ตาม นักเรียนขาดภาวะผู้นำ แรงจูงใจ และความกล้าแสดงออก ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพกิจกรรมโรงเรียน ปัญหานี้เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบท่องจำที่ไม่ส่งเสริมทักษะภาวะผู้นำ (ปราณี นามสว่าง, 2566) การส่งเสริมภาวะผู้นำที่เหมาะสมจึงมีความจำเป็น โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่มีอิทธิพลต่อเพื่อนร่วมกลุ่ม ซึ่งสามารถช่วยกันสร้างพฤติกรรมเชิงบวกและพัฒนาประเทศต่อไป (ปรัชญ์ทวิพร พันธ์วงศ์, 2566) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน โรงเรียนควรส่งเสริมทัศนคติ ความรู้ ทักษะ และบุคลิกภาพที่สอดคล้องกับการเป็นผู้นำ ผ่านกิจกรรมที่เหมาะสม รวมถึงสนับสนุนนักเรียนที่มีศักยภาพด้านผู้นำให้ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ, 2567)

ปัญหานักเรียนขาดภาวะผู้นำจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน หนึ่งในวิธีแก้ไขคือการพัฒนาผู้นำนักเรียนผ่านการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ หากนักเรียนได้รับการฝึกฝนทักษะภาวะผู้นำตั้งแต่วัยเด็ก จะสามารถบริหารจัดการงาน ตัดสินใจ สร้างความสัมพันธ์ และแลกเปลี่ยนข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มารุต ทรรศนากรกุล, ชาริณี ตรีวรัญญู, และ พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์, 2566) การฝึกทักษะดังกล่าวยังช่วยเสริมสร้างความมั่นใจ ความมั่นคงทางอารมณ์ และความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ในทางตรงกันข้าม หากขาดการพัฒนา อาจทำให้นักเรียนขาดความมั่นใจ ไม่มีทักษะการตัดสินใจ และเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาพฤติกรรมในระยะยาว นอกจากนี้ การพัฒนาภาวะผู้นำที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ควรใช้แนวทางที่เน้นความรับผิดชอบต่อสังคม ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์และการปฏิบัติจริง ซึ่งจะช่วยปลูกฝังนิสัยที่ดีและสร้างผู้นำที่มีคุณภาพ (วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย, 2566)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว งานวิจัยนี้ดำเนินการโดยผู้วิจัยในฐานะบุคลากรของโรงเรียนอนุบาลปทุมราชวงศา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ เพื่อศึกษากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนา

นักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำกลยุทธ์การบริหารที่พัฒนาขึ้นสามารถช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วให้กับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารระดับสูง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำกลยุทธ์ดังกล่าวไปปรับใช้เพื่อเป็นสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

2.2 เพื่อสร้างกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่ว ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

2.3 เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่ว ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการศึกษาวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยเป็นการศึกษาในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผสมผสานกับการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ได้กำหนดขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ ปีการศึกษา 2566 จำนวนทั้งหมด 1,851 คน (สถิติวันที่ 10 มิถุนายน 2566 รายงานประจำประปี 2566)

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ ปีการศึกษา 2566 จำนวน 320 คน ผู้วิจัยกำหนด

ขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้ตารางของเคซี่ มอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) ด้วยการเทียบสัดส่วน แล้วสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีจับสลาก

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

อำเภอ		ประชากร		รวม	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง		รวม
		ผู้บริหาร	บุคลากร		ผู้บริหาร	บุคลากร	
1	เมืองอำนาจเจริญ	76	562	638	12	91	103
2	ชานุมาน	26	252	278	4	41	45
3	ปทุมราชวงศา	34	274	308	6	44	50
4	เสนางคนิคม	21	173	194	4	28	31
5	พนา	22	111	133	4	18	22
6	หัวตะพาน	38	203	241	6	32	39
7	ลืออำนาจ	22	144	166	4	23	27
	รวม	**252**	**1,599**	**1,851**	**44**	**276**	**320**

3.1.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเชิงคุณภาพ (Key Informant) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษา จำนวน 9 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเติมคำ ระบุชื่อสถานศึกษา และแบบตรวจสอบรายการ ประกอบด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ เป็นแบบมาตรส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก

ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Questionnaire) เพื่อสอบถามข้อเสนอแนะการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) มีความเที่ยงตรงของเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.80-1.00 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับของสภาพปัจจุบันเท่ากับ 0.87 และสภาพที่พึงประสงค์เท่ากับ 0.98

3.2.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.2.3 ประเมินกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่ว ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ โดยเชิญมีผู้ส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 12 คน ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว จะต้องมีคุณสมบัติ อย่างน้อย 5 ข้อ จากคุณสมบัติดังต่อไปนี้

3.2.3.1 เป็นผู้ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินการกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

3.2.3.2 มีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษาหรือสถานศึกษาไม่ต่ำกว่า 10 ปี หรือมีความรู้ ความเชี่ยวชาญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

3.2.3.3 มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท หรือตำแหน่งทางวิชาการตั้งแต่ระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์หรือ วิทยฐานะตั้งแต่ระดับ ชำนาญการพิเศษขึ้นไป

3.2.3.4 ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหาร ตั้งแต่ระดับรองผู้อำนวยการหรือผู้อำนวยการขึ้นไป ทั้งในสถานศึกษาหรือหน่วยงานทางการศึกษา

3.2.3.5 ดำรงตำแหน่งศึกษานิเทศก์ตั้งแต่ระดับ ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษขึ้นไป

3.2.3.6 ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา หรือ ผู้บริหารการศึกษา ตั้งแต่ระดับ ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษขึ้นไป

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 3 ประเภท ดังนี้ 1) ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้วสอบถามไปยังผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ จำนวน 320 ชุด ได้รับกลับคืน 320 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดย การสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 9 คน ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีประสบการณ์ในการบริหารการศึกษา การออกแบบนโยบายการบริหารการศึกษา การจัดการด้านการศึกษา โดยเลือก แบบเจาะจง (Purposive Sampling)

กลุ่มที่ 2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารสถานศึกษา จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในด้านการบริหารสถานศึกษา การพัฒนาครู การนิเทศครู โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มนักวิชาการ ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย ด้านการบริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์ ตั้งแต่ระดับชำนาญการพิเศษ จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีความรู้ความสามารถ แ ละประสบการณ์ในด้านการวิจัย การจัดพัฒนากลยุทธ์ หรือมีผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องในศาสตร์ดังกล่าวเป็นที่ประจักษ์โดยเลือกแบบเจาะจง(Purposive Sampling)

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงวิเคราะห์ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามจุดมุ่งหมายเฉพาะของการวิจัย ดังนี้

4.1 ความต้องการจำเป็นของกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นของกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน (D)	สภาพที่พึงประสงค์ (I)	PNI	ลำดับ
1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	3.27	4.61	0.41	2
2. การจัดการเรียนการสอน	3.55	4.79	0.35	3
3. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	3.60	4.74	0.32	4
4. การวัดและประเมินผล	3.11	4.50	0.45	1

จากตารางที่ 1 ความต้องการจำเป็นของกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ มีความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.32- 0.45 กลยุทธ์ที่มีความต้องการจำเป็นที่พบว่ามีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30 พิจารณาเป็นรายกลยุทธ์ พบว่า กลยุทธ์ที่ 4 การวัดและประเมินผล มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงที่สุดเป็นลำดับแรก ($PNI_{modified}$ =0.45) รองลงมา คือ กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($PNI_{modified}$ =0.41) กลยุทธ์ที่ 2 การจัดการเรียนการสอน ($PNI_{modified}$ =0.35) และ กลยุทธ์ที่ 3 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ($PNI_{modified}$ =0.32) ตามลำดับ ผู้วิจัยได้นำผล $PNI_{modified}$ มาเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1) การวัดและประเมินผล กลยุทธ์ที่ 2) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลยุทธ์ที่ 3) การจัดการเรียนการสอน กลยุทธ์ที่ 4) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ผลการวิเคราะห์เมทริกซ์ (Matrix Analysis) การประเมินความต้องการจำเป็นของกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ พบว่า กลยุทธ์ที่ 1, 4 อยู่ในพื้นที่ผลงานไม่ดีต้องปรับปรุง ส่วนกลยุทธ์ที่ 2, 3 อยู่ในพื้นที่ผลงานสำเร็จดี

4.1.1 กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 1.1 โรงเรียนกำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำ พบว่า ความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.02- 0.49 รายการความต้องการจำเป็นที่มีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30 และมีความสำคัญเป็น 3 ลำดับแรก คือ ลำดับที่ 1 คือ เป็นผู้นำที่สนใจในสิ่งที่อยู่รอบตัวในบริบทที่กว้างและรายละเอียดของบริบท ($PNI_{modified}$ = 0.49) ลำดับที่ 2 คือ เป็นผู้นำที่ตระหนักรู้ถึงมุมมองและวัตถุประสงค์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($PNI_{modified}$ = 0.38) ลำดับที่ 3 คือ เป็นผู้นำที่ตระหนักในจุดหมายเสมอ และกระทำการใดๆ เพื่อให้บรรลุจุดหมายอย่างชัดเจน($PNI_{modified}$ = 0.29) และตัวบ่งชี้ที่ 5, 6, 7, 8 อยู่ในเกณฑ์ผลงานสำเร็จดี นอกนั้นอยู่ในพื้นที่ผลงานไม่ดีต้องปรับปรุง

องค์ประกอบที่ 1.2 โรงเรียนกำหนดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำ พบว่า ความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.06- 0.45 รายการความต้องการจำเป็นที่มีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30 และมีความสำคัญเป็น 3 ลำดับแรก คือ ลำดับที่ 1 คือ 4. เป็นผู้นำที่รู้วิธีการใช้อำนาจเมื่อมุมมองของผู้นำขัดกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ($PNI_{modified}$ = 0.45) ลำดับที่ 2 คือ 2. เป็นผู้นำที่ตระหนักในจุดหมายเสมอ และกระทำการใดๆเพื่อให้บรรลุจุดหมาย อย่างชัดเจน ($PNI_{modified}$ = 0.38) ลำดับที่ 3 คือ 8. เป็นผู้นำที่มีแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง ($PNI_{modified}$ = 0.35) ตัวบ่งชี้ที่ 1, 5, 6, 7 อยู่ในเกณฑ์ผลงานสำเร็จดี นอกนั้นอยู่ในพื้นที่ผลงานไม่ดีต้องปรับปรุง

องค์ประกอบที่ 1.3 โรงเรียนกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำ พบว่า ความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.07- 0.35 รายการความต้องการจำเป็นที่มีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30 และมีความสำคัญเป็น 3 ลำดับแรก คือ ลำดับที่ 1 คือ 2. เป็นผู้นำที่ตระหนักในจุดหมายเสมอ และกระทำการใดๆเพื่อให้บรรลุจุดหมาย อย่างชัดเจน($PNI_{modified}$ = 0.35) ลำดับที่ 2 คือ 1. เป็นผู้นำที่สนใจในสิ่งที่อยู่รอบตัวในบริบทที่กว้างและรายละเอียดของบริบท ($PNI_{modified}$ = 0.33) ลำดับที่ 3 คือ 8. เป็นผู้นำที่มีแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง ($PNI_{modified}$ = 0.29) ตัวบ่งชี้ที่ 1, 3, 4, 5, 6, 7 อยู่ในเกณฑ์ผลงานสำเร็จดี นอกนั้นอยู่ในพื้นที่ผลงานไม่ดีต้องปรับปรุง

องค์ประกอบที่ 1.4 โรงเรียนกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ของทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำ พบว่า ความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.12- 0.41 รายการความต้องการจำเป็นที่มีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30

และมีความสำคัญเป็น 3 ลำดับแรก คือ ลำดับที่ 1 คือ 7. เป็นผู้นำที่มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self knowledge) เข้าใจจุดแข็งและข้อจำกัดของ ตนเอง ($PNI_{modified}$ = 0.41) ลำดับที่ 2 คือ 5. เป็นผู้นำที่เข้าใจความสัมพันธ์ของปัญหา เห็นถึงความเหมือนหรือความแตกต่างของปัญหาใน ปัจจุบันและในอดีต ($PNI_{modified}$ = 0.37) ลำดับที่ 3 คือ 6. เป็นผู้นำที่มีกระบวนการคิดที่ใช้ในการระบุว่าอะไรคือสิ่งที่เป็นความจริง และตัดสินใจว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดที่ต้องลงมือทำ ($PNI_{modified}$ = 0.33) ตัวบ่งชี้ที่ 1, 4 อยู่ในเกณฑ์ผลงานสำเร็จดี นอกนั้นอยู่ในพื้นที่ผลงานไม่ดีต้องปรับปรุง

4.1.2 กลยุทธ์ที่ 2 การจัดการเรียนการสอน

องค์ประกอบที่ 2.1 โรงเรียนจัดการเรียนการสอนของทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำ พบว่า ความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.09 - 0.32 รายการความต้องการจำเป็นที่มีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30 และมีความสำคัญเป็น 3 ลำดับแรก คือ ลำดับที่ 1 คือ 5. เป็นผู้นำที่เข้าใจความสัมพันธ์ของปัญหา เห็น ถึงความเหมือนหรือความแตกต่างของปัญหาในปัจจุบันและในอดีต ($PNI_{modified}$ = 0.32) ลำดับที่ 2 คือ 1. เป็นผู้นำที่สนใจในสิ่งที่อยู่รอบตัวในบริบทที่กว้างและรายละเอียดของบริบท ($PNI_{modified}$ = 0.24) ลำดับที่ 3 คือ 6. เป็นผู้นำที่มีกระบวนการคิดที่ใช้ในการระบุว่าอะไรคือสิ่งที่เป็นความจริง และตัดสินใจว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดที่ต้องลงมือทำ ($PNI_{modified}$ = 0.18) ทุกตัวบ่งชี้อยู่ในเกณฑ์ผลงานสำเร็จดี

4.1.3 กลยุทธ์ที่ 3 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

องค์ประกอบที่ 3.1 วัดและประเมินผลผู้เรียน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านภาวะผู้นำ พบว่า ความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.09 - 0.68 รายการความต้องการจำเป็นที่มีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30 และมีความสำคัญเป็น 2 ลำดับแรก คือ ลำดับที่ 1 คือ 4. เป็นผู้นำที่รู้วิธีการใช้อำนาจเมื่อมุมมองของผู้นำขัดกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย($PNI_{modified}$ = 0.68) ลำดับที่ 2 คือ 5. เป็นผู้นำที่เข้าใจความสัมพันธ์ของปัญหาเห็นถึงความเหมือนหรือความแตกต่างของปัญหาในปัจจุบันและในอดีต ($PNI_{modified}$ = 0.55) ตัวบ่งชี้ที่ 1, 3, 6, 7 อยู่ในเกณฑ์ผลงานสำเร็จดี นอกนั้นอยู่ในพื้นที่ผลงานไม่ดีต้องปรับปรุง

4.1.4 กลยุทธ์ที่ 4 การวัดและประเมินผล

องค์ประกอบที่ 4.1 โรงเรียนวัดและประเมินผลผู้เรียน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ในด้านภาวะผู้นำ พบว่า ความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.06 - 0.38 รายการความต้องการจำเป็นที่มีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30 และมีความสำคัญเป็น 3 ลำดับแรก คือ ลำดับที่ 1 คือ 3. เป็นผู้นำที่ตระหนักรู้ถึงมุมมอง และวัตถุประสงค์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($PNI_{modified}$ = 0.38) ลำดับที่ 2 คือ 7. เป็นผู้นำที่มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self knowledge) เข้าใจจุดแข็งและข้อจำกัดของตนเอง ($PNI_{modified}$ = 0.35) ลำดับที่ 3 คือ 1. เป็นผู้นำที่สนใจในสิ่งที่อยู่รอบตัวในบริบทที่กว้างและรายละเอียดของบริบท ($PNI_{modified}$ = 0.31) ตัวบ่งชี้ที่ 1, 2, 4, 5, 6 อยู่ในเกณฑ์ผลงานสำเร็จดี นอกนั้นอยู่ในพื้นที่ผลงานไม่ดีต้องปรับปรุง

องค์ประกอบที่ 4.2 โรงเรียนวัดและประเมินผลผู้เรียนของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านภาวะผู้นำ พบว่า ความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.06 - 0.38 รายการความต้องการจำเป็นที่มีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30 และมีความสำคัญเป็น 3 ลำดับแรก คือ ลำดับที่ 1 คือ 3. เป็นผู้นำที่ตระหนักรู้ถึงมุมมอง และวัตถุประสงค์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($PNI_{modified}$ = 0.77) ลำดับที่ 2 คือ 4. เป็นผู้นำที่รู้วิธีการใช้อำนาจเมื่อมุมมองของผู้นำขัดกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ($PNI_{modified}$ = 0.53) ลำดับที่ 3 คือ 1. เป็นผู้นำที่สนใจในสิ่งที่อยู่รอบตัวในบริบทที่กว้างและรายละเอียดของบริบท ($PNI_{modified}$ = 0.25) ตัวบ่งชี้ที่ 1, 2, 4, 5, 6 อยู่ในเกณฑ์ผลงานสำเร็จดี นอกนั้นอยู่ในพื้นที่ผลงานไม่ดีต้องปรับปรุง

4.2 ผลการประเมินความเหมาะสมกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

การประเมินความเหมาะสมกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยกลยุทธ์ที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\overline{X}$ =4.75) รองลงมา คือ กลยุทธ์ที่ 3 การจัดการเรียนการสอน ($\overline{X}$ =4.72) กลยุทธ์ที่ 1 การวัดและประเมินผล ($\overline{X}$ =4.65) ส่วน กลยุทธ์ที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ กลยุทธ์ที่ 4 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ($\overline{X}$ =4.64) ส่วนการประเมินความเป็นไปได้กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

อำนาจเจริญ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ =4.24) โดยกลยุทธ์ที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{x}$ =4.27) รองลงมา คือ กลยุทธ์ที่ 3 การจัดการเรียนการสอน ($\bar{x}$ =4.25) กลยุทธ์ที่ 1 การวัดและประเมินผล ($\bar{x}$ =4.24) ส่วนกลยุทธ์ที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ กลยุทธ์ที่ 4 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ($\bar{x}$ =4.18) สรุปได้ว่า จากการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ พบว่า ทุกกลยุทธ์ ทุกมาตรการ มีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้กับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงพุทธ	ความเหมาะสม				ความเป็นไปได้			
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	อันดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
กลยุทธ์ที่ 1 การวัดและประเมินผล	4.65	0.62	มากที่สุด	3	4.24	0.58	มากที่สุด	3
กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	4.75	0.49	มากที่สุด	1	4.27	0.54	มาก	1
กลยุทธ์ที่ 3 การจัดการเรียนการสอน	4.72	0.59	มากที่สุด	2	4.25	0.57	มาก	2
กลยุทธ์ที่ 4 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	4.64	0.58	มากที่สุด	4	4.18	0.60	มาก	4
รวม	**4.69**	**0.57**	**มากที่สุด**	**-**	**4.24**	**0.57**	**มาก**	**-**

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 ความต้องการจำเป็นของกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ มีความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.32- 0.45 กลยุทธ์ที่มีความต้องการจำเป็นที่พบว่ามีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30 พิจารณาเป็นรายกลยุทธ์ พบว่า กลยุทธ์ที่ 4 การวัดและประเมินผล มีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงที่สุดเป็นลำดับแรก ($PNI_{modified}$ =0.45) รองลงมา คือ กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($PNI_{modified}$ =0.41) กลยุทธ์ที่ 2 การจัดการเรียนการสอน ($PNI_{modified}$ =0.35) และ กลยุทธ์ที่ 3 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ($PNI_{modified}$ =0.32) ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญมุ่งเน้นพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำที่โดดเด่น โดยเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การตัดสินใจรอบคอบ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม นักเรียนควรมีคุณลักษณะสำคัญ เช่น ความมุ่งมั่น ความสามารถในการสื่อสารและวิเคราะห์สถานการณ์ ความร่วมมือกับผู้อื่น ความมั่นใจในตนเอง คุณธรรม ความกล้าตัดสินใจ และความสามารถในการปรับตัวเพื่อความสำเร็จร่วมกันสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาความคล่องแคล่วของภาวะผู้นำของ Gladis (2011, p. 75 - 109) (Block of Leadership Agility) ประกอบด้วย 1) สร้างความเชื่อใจ (Establish Trust) (Gladis, 2011, p. 75 - 77) ผู้นำจะต้องมีคุณลักษณะที่ดี (Good Character) ไหวพริบ (Good Sense) และ ความตั้งใจที่ดี (Good Willingness) ลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ (1) การมีลักษณะที่ดี (มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม และสมดุล) (2) การมีไหวพริบ (มีความชำนาญส่วนบุคคลและในอาชีพของตน) และ (3) มีความตั้งใจที่ดี (ให้ความสนใจของผู้อื่นเป็นหัวใจหลัก) 2) นำโดยตัวอย่าง (Lead by Example) นำแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของตนในการรับมือกับปัญหา ผู้ตามก็แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่ใกล้เคียงกัน 3) เข้าใจตนเองและผู้อื่น (Understand Self and Others) แนวคิดเรื่องการรู้จักตนและความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นเป็นสิ่งที่พูดและเข้าใจง่ายในแง่ของแนวคิดและสติปัญญา แต่ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ง่ายในการทำ การตระหนักในตนเอง (Self-awareness) และการกำกับตนเอง (Self-regulation) หมายถึง ความสามารถในการมองเห็นตนเองในฐานะคนที่คนอื่นเห็นหลายคนเห็นแค่สิ่งที่ตนเองอยากเห็น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาท์ ไกรวิญญ์ (2562) ทำการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษา ตามแนวคิดการ

พัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่ว พบว่า การพัฒนานักเรียนในด้านดังต่อไปนี้ 1) การตระหนักในสถานการณ์ (Situational Awareness) 2) การตระหนักถึงจุดมุ่งหมาย (Sense of Purpose) 3)ความเข้าใจในผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Understanding) 4) สไตส์การใช้อำนาจ (Power Style) 5) ความตระหนักในการเชื่อมโยง(Connective Awareness) 6) การตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ (Reflective Judgement) 7) การตระหนักในตนเอง (Self-awareness) 8)แรงจูงใจเชิงพัฒนา (Developmental Motivation) และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธิพร สาโคตร (2566) ได้ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 พบว่า ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 เรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ทักษะของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ หลักการของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ตามลำดับ 2) โปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 Module 4)หลักการพัฒนาแบบ 70:20:10 วิธีพัฒนาประกอบด้วย การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การปฏิบัติงานจริง การศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเอง และ 5)การประเมินผลโปรแกรมผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ผลวิจัยที่ไม่สอดคล้องกัน เกิดจากความแตกต่างของบริบทการศึกษา กรอบแนวคิดวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และนโยบาย/สถานการณ์ที่ผู้วิจัยศึกษา จึงทำให้ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นต่างกัน

5.2 การสร้างกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ ประกอบด้วยกลยุทธ์ 4 ด้าน ได้แก่ **1) การวัดและประเมินผล 5 มาตรการ** ได้แก่ มาตรการที่ 1 เป็นผู้นำที่ตระหนักรู้ถึงมุมมอง และวัตถุประสงค์ของผู้มีส่วนได้

ส่วนเสีย มาตรการที่ 2 เป็นผู้นำที่รู้วิธีการใช้อำนาจเมื่อมุมมองของผู้นำขัดกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย มาตรการที่ 3 เป็นผู้นำที่ตระหนักรู้ถึงมุมมอง และวัตถุประสงค์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มาตรการที่ 4 เป็นผู้นำที่มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self knowledge) เข้าใจจุดแข็งและข้อจำกัดของตนเอง มาตรการที่ 5 เป็นผู้นำที่สนใจในสิ่งที่อยู่รอบตัวในบริบทที่กว้างและรายละเอียดของบริบท และ 5 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) ร้อยละความสำเร็จของผู้เรียนสามารถพัฒนาและใช้ภาวะผู้นำอย่างสมดุลโดยคำนึงถึงทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง 2) ระดับความพึงพอใจจากการประเมินความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) จำนวนหรือระดับของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการ 4) จำนวนครั้งที่ผู้นำใช้จุดแข็งเพื่อแก้ไขปัญหาหรือขับเคลื่อนโครงการสำเร็จ 5) จำนวนครั้งหรือความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่ครอบคลุมบริบทในระดับกว้าง **2) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 6 มาตรการ** ได้แก่ มาตรการที่ 1 เป็นผู้นำที่สนใจในสิ่งที่อยู่รอบตัวในบริบทที่กว้างและรายละเอียดของบริบท มาตรการที่ 2 เป็นผู้นำที่รู้วิธีการใช้อำนาจเมื่อมุมมองของผู้นำขัดกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย มาตรการที่ 3 เป็นผู้นำที่ตระหนักรู้ถึงมุมมองและวัตถุประสงค์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มาตรการที่ 4 เป็นผู้นำที่เข้าใจความสัมพันธ์ของปัญหา เห็นถึงความเหมือนหรือความแตกต่างของปัญหาในปัจจุบันและในอดีต มาตรการที่ 5 เป็นผู้นำที่มีแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง มาตรการที่ 6 เป็นผู้นำที่ตระหนักในจุดหมายเสมอ และกระทำการใดๆเพื่อให้บรรลุจุดหมายอย่างชัดเจน มาตรการที่ 7 เป็นผู้นำที่มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self-knowledge) เข้าใจจุดแข็งและ ข้อจำกัดของตนเอง และ 7 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) สัดส่วนของผู้เรียนที่มีผลการเรียนดีขึ้นตามเป้าหมาย 2) จำนวนหรือระดับของการสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลังการตัดสินใจ 3) จำนวนครั้งหรือสัดส่วนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาหลักสูตร 4) จำนวนครั้งที่นำบทเรียนจากอดีตมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาปัจจุบัน 5) ระดับความพึงพอใจและความร่วมมือจากทีมงานในการพัฒนาหลักสูตร 6) ระดับความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับผลลัพธ์ที่ได้จากการบรรลุจุดหมาย 7) การนำจุดแข็งมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ **3) การจัดการเรียนการสอน 1 มาตรการ** ได้แก่ มาตรการที่ 1 เป็นผู้นำที่เข้าใจความสัมพันธ์ของปัญหา เห็น ถึงความเหมือนหรือความแตกต่างของปัญหาในปัจจุบันและในอดีต 1 ตัวบ่งชี้ (1) การตัดสินใจที่สามารถสะท้อนถึงการเรียนรู้จากปัญหา และ **4) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2 มาตรการ** ได้แก่ มาตรการที่ 1 เป็นผู้นำที่รู้วิธีการใช้อำนาจเมื่อมุมมองของผู้นำขัดกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย มาตรการที่ 2 เป็นผู้นำที่เข้าใจความสัมพันธ์ของปัญหา เห็น ถึงความเหมือนหรือความแตกต่างของปัญหาในปัจจุบันและในอดีต 2 ตัวบ่งชี้

1) จำนวนข้อขัดแย้งที่ได้รับการแก้ไขด้วยการสื่อสารและการประนีประนอมที่สร้างสรรค์ 2) ความสำเร็จของการแก้ปัญหาปัจจุบันโดยอ้างอิงจากบทเรียนหรือแนวทางที่ได้ผลในอดีต กลยุทธ์เหล่านี้มุ่งเน้นการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้นำที่คล่องแคล่วในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยการส่งเสริมทักษะ ความคิด และพฤติกรรมที่จำเป็นสำหรับการเป็นผู้นำที่สามารถปรับตัวได้ในทุกสถานการณ์ แนวคิดของ DuBrin (2006) แสดงคุณลักษณะสำคัญของผู้นำ เช่น ความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และการแสดงออกเชิงรุก ซึ่งส่งเสริมการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับการพัฒนาในยุคใหม่ งานวิจัยของ ปาท์ ไกรวิญญ์ (2562) และ ยงยุทธ สงพะโยม (2565) ยืนยันถึงกลยุทธ์การบริหารที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้นำในโรงเรียนทั้งในด้านการบริหารการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับเปลี่ยนหลักสูตร เพื่อเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับการเผชิญกับความท้าทายในอนาคต

5.3 ผลการประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ พบว่ามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยกลยุทธ์ที่ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X}$ =4.75) รองลงมา คือ การจัดการเรียนการสอน ($\bar{X}$ =4.72) และการวัดและประเมินผล ($\bar{X}$ =4.65) ส่วนกลยุทธ์ที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ($\bar{X}$ =4.64) สำหรับการประเมินความเป็นไปได้ กลยุทธ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.24) โดยการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษายังคงได้คะแนนสูงสุด ($\bar{X}$ =4.27) ตามด้วยการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X}$ =4.25) และการวัดและประเมินผล ($\bar{X}$ =4.24) ขณะที่การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X}$ =4.18) สรุปได้ว่า ทุกกลยุทธ์มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมาตรการที่กำหนดมีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดความสำเร็จ และตอบสนองต่อเป้าหมายของสถานศึกษา มาตรการที่ดีควรสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา เช่น การออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม การอบรมครู และการจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ ขณะเดียวกัน ตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPIs) ควรมีความชัดเจน วัดผลได้ และสะท้อนถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น จำนวนโครงการที่นักเรียนริเริ่ม หรือคะแนนการประเมินภาวะผู้นำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mjaku (2020) ที่พบว่าการบริหารกลยุทธ์และผู้นำกลยุทธ์ส่งผลต่อองค์กรในด้านวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และคุณค่า ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจนและสามารถวางกลยุทธ์ที่เหมาะสมจะนำไปสู่การพัฒนาองค์กรที่มีประสิทธิภาพ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

โดยสรุปแล้ว การพัฒนาและการนำกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ เน้นการพัฒนาการวัดและประเมินผล พร้อมกับปรับปรุง กลยุทธ์การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีภาวะผู้นำที่คล่องแคล่ว โดยการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาจะเป็นกลยุทธ์ที่ควรได้รับการปรับใช้มากที่สุด แสดงดังภาพ

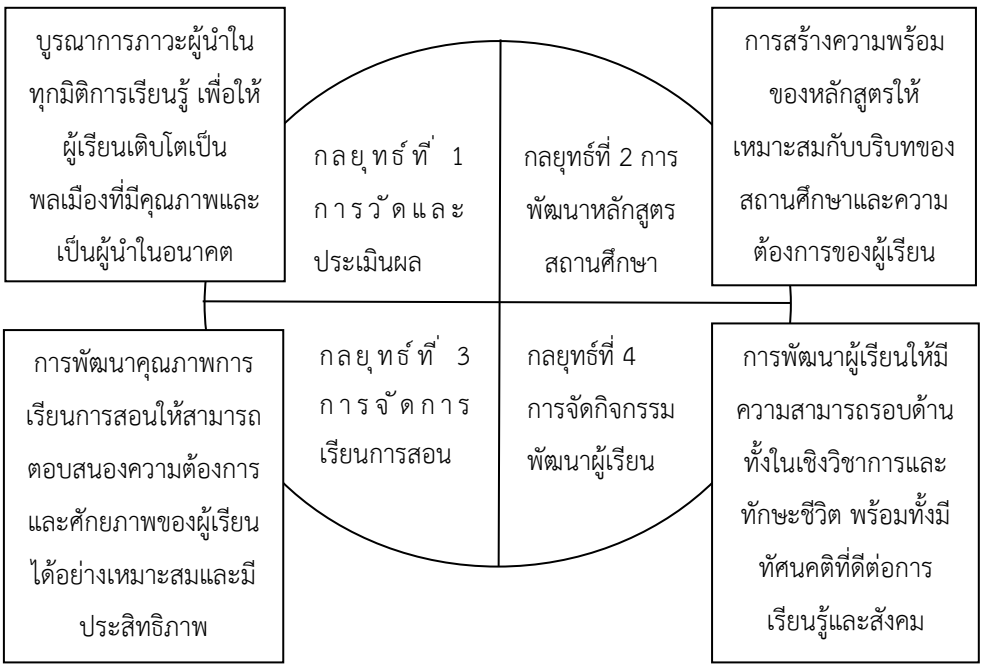

ภาพที่ 1. กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่วของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ

การพัฒนากลยุทธ์การวัดและประเมินผลช่วยสะท้อนคุณภาพการเรียนรู้และพฤติกรรมผู้นำของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้บริหารมีข้อมูลสำหรับปรับปรุงการจัดการศึกษาได้ตรงจุด การปรับปรุงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนช่วยเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำให้เกิดการฝึกปฏิบัติจริงและคล่องแคล่วมากขึ้น ขณะเดียวกันการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาจะเป็นกลยุทธ์หลักที่เชื่อมโยงทั้งการสอนและกิจกรรม เพื่อบูรณาการภาวะผู้นำไว้ในทุกวิชาและทุกกิจกรรม ผลลัพธ์

ที่ได้คือการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน มีข้อมูลชัดเจนจากการประเมิน และมีกิจกรรมส่งเสริมที่เหมาะสม จึงทำให้ทั้งสามกลยุทธ์สัมพันธ์และเกื้อหนุนกันในการสร้างผู้เรียนที่มีภาวะผู้นำอย่างแท้จริง

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ปัญหา การส่งเสริมความร่วมมือและการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม หากดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวอย่างมีระบบและต่อเนื่อง จะช่วยยกระดับสภาพการปฏิบัติและคุณภาพของหลักสูตรสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น จัดทำ การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ของผู้เรียน ครู และผู้ปกครอง จัดระบบ ประเมินผลการเรียนรู้ ที่เน้นสมรรถนะ ไม่ใช่เฉพาะคะแนนสอบ

7.1.2 ผู้บริหารควรเร่งดำเนินการปรับปรุงโดยการวิเคราะห์ปัญหา ส่งเสริมการพัฒนาครู ปรับปรุงหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงการจัดหาและพัฒนาทรัพยากร พร้อมทั้งติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ด้วยการดำเนินงานเชิงรุกและครอบคลุมทุกด้าน จะช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนและพัฒนาศักยภาพของนักเรียนได้อย่างยั่งยืน เช่น สำรวจความคาดหวังของผู้ปกครองและชุมชนต่อคุณภาพผู้เรียน

7.1.3 การสร้างกลยุทธ์สถานศึกษาควรมีการประชุมเพื่อหารือกับบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อความชัดเจนในกลยุทธ์ที่มีและการพิจารณาเพิ่มในส่วนที่ยังขาด จะทำให้ได้กลยุทธ์ที่มีคุณภาพสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น จัดทำแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน เพื่อให้กลยุทธ์สามารถนำไปใช้จริง โดยมีการกำหนดผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา ทรัพยากรที่ต้องใช้ และตัวชี้วัดความสำเร็จ

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 สถานศึกษาควรส่งเสริมภาวะผู้นำในทุกมิติการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและเป็นผู้นำในอนาคต

7.2.2 สถานศึกษาควรปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและบริบทปัจจุบันโดยการเพิ่มเนื้อหาที่ทันสมัยและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และควรบูรณาการทักษะในศตวรรษที่ 21

7.2.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำกลยุทธ์ที่ได้จากการวิจัยไปทดลองใช้ พร้อมทั้งเก็บข้อมูลเพื่อประเมินผล และปรับปรุงกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

7.3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

7.3.1 ควรศึกษาเรื่อง การพัฒนากรอบแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำในทุกมิติการเรียนรู้เพื่อสร้างพลเมืองคุณภาพในอนาคต

7.3.2 ควรศึกษาเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่บูรณาการทักษะศตวรรษที่ 21 เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน

7.3.3 ควรศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อทดสอบและปรับปรุงกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง

เอกสารอ้างอิง

ปราณี นามสว่าง. (2566). แนวทางการพัฒนาครูเพื่อเสริมทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียน ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านขวาวโค้ง. *วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์, 10*(1), 31-42.

ปาฑ์ ไกรวิญญ์. (2562). *กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษา ตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำอย่างคล่องแคล่ว* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

ปรัชญ์ทวิพร พันธ์วงศ์. (2566). ภาวะผู้นำใฝ่บริการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 4*(3), 1142–1156.

มารุต ทรรศนากรกุล, ชาริณี ตรีวรัญญู, และ พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์. (2566). การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำทางการเรียนการสอนของ ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็ก. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 9*(2), 33-47.

ยงยุทธ สงพะโยม. (2565). กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาในยุคปกติใหม่. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 8*(3), 1472–1488.

ยุภาพร ยุภาศ. (2562). กลยุทธ์กับการบริหารงาน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 38*(6), 104-110.

วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย. (2566). อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มคนเจนเนอเรชั่น ซี. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมการศึกษา, 1*(1), 1–15.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำนาจเจริญ. (2567). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2566-2570*. สืบค้นจาก https://acrpeo.moe.go.th/%E0%B9%81%E0%B8%9C%E0%B8%99%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A8%E0%B8%B6%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%B2/

สุทธิพร สาโคตร. (2566). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต 2* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

DuBrin, A. J. (2006). *Essentials of management.* Thomson: South-Western.

Gladis, S. D. (2011). *The Agile Leader: A Playbook for Leaders.* Springfield, MA: HRD Press.

Kannan, G., & Tan, R. (2023). The role of emotional intelligence in agile leadership and program management. *Eur. J. Operational Res, 233*(2), 432–447.

Krejcie, R.V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610.

Mjaku, G. (2020). Strategic management and strategic leadership. *International Journal of Scientific and Research Publications, 10*(8), 914–918.

Porkodi, S. (2024). The effectiveness of agile leadership in practice: A comprehensive meta-analysis of empirical studies on organizational outcomes. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation, 20*(2), 117-138.

การพัฒนาระบบดิจิทัลการบริการสุขภาพของกองการแพทย์เทศบาลนครเชียงราย *
The Development of a Digital Health Service System by the Medical Division of Chiang Rai Municipality

พจนา พิชิตปัจจา
Pojjana Pichitpatja
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University
Email: pojjana.cmu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาระบบดิจิทัลในการให้บริการด้านสุขภาพให้กับประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย 2) การยกระดับการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหารเทศบาลนครเชียงราย กลุ่มบุคลากรกองการแพทย์ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข และกลุ่มประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครเชียงราย โดยมีการเก็บรวบรวมผ่านการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต และการสำรวจ

ผลการศึกษาพบว่า 1) การพัฒนาระบบและกลไกในการบริหารจัดการระบบการให้บริการด้านสุขภาพผ่านแอปพลิเคชัน “บริการด้วยใจ”ผ่านคณะกรรมการบูรณาการการทำงานร่วมกันของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทำให้แอปพลิเคชัน “บริการด้วยใจ” ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง 2) การจัดทำแอปพลิเคชันเพื่อทำให้ประชาชนสามารถขอรับบริการด้านสุขภาพได้อย่างทั่วถึง

* ได้รับบทความ: 18 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 1 สิงหาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 6 สิงหาคม 2568
Received: April 18, 2025; Revised: August 1, 2025; Accepted: August 6, 2025

ผ่านแอปพลิเคชัน “บริการด้วยใจ” ซึ่งเป็นการให้บริการสุขภาพกับประชาชนทั้งในส่วนของการติดต่อกับบุคลากรกองการแพทย์ การตรวจสอบสุขภาพด้วยตนเอง การรายงานโรคติดต่อที่เกิดขึ้นในพื้นที่ด้วยตนเอง การขอรับบริการจากศูนย์บริการสาธารณสุข และการให้บริการกายอุปกรณ์ แอปพลิเคชัน “บริการด้วยใจ” สามารถยกระดับการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงรายให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและเพิ่มการเข้าถึงของประชาชนในการขอรับบริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงรายอีกด้วย

คำสำคัญ: ระบบดิจิทัลการบริการสุขภาพ; แอปพลิเคชัน; เทศบาลนครเชียงราย

Abstract

This study aims to 1) develop a digital system for delivering health services to citizens within Chiang Rai Municipality, Chiang Rai Province, and 2) enhance the health service capacity of the Medical Division under the municipality. This study adopts a qualitative methodology, utilizing the design thinking method. The study engaged four key stakeholder groups: municipal executives, medical division personnel, village health volunteers, and local residents. Data were collected through interviews, focus group discussions, and surveys.

The findings reveal two major outcomes. First, the study highlights the development of an integrated governance mechanism through a working committee composed of relevant departments within the municipality. This mechanism ensures the continuous and effective operation of the “Borri Gaan Duai Jai” application and enhances public accessibility to health services of medical division. Second, the creation of a mobile application titled “Borri Gaan Duai Jai” significantly improves access to health services. The application enables citizens to communicate with medical personnel, perform self-health assessments, report communicable diseases in their community, request services from public health centers, and access assistive medical devices.

Keywords: digital public health service system; application; Chiang Rai municipality

1. บทนำ

จากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในตั้งแต่เดือนธันวาคม 2562 และเข้ามาระบาดในประเทศไทยอย่างรวดเร็วตั้งแต่วันที่ 13 มกราคม 2563 ซึ่งส่งผลต่อการให้บริการของภาครัฐในทุกระดับโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ถือได้ว่าเป็นส่วนที่ใกล้ชิดประชาชนในการดำเนินมากที่สุด ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการปรับเปลี่ยนการให้บริการโดยอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการดำเนินงาน เช่น การใช้แอปพลิเคชันไลน์ในการแจ้งเตือนและรายงานผลสถานการณ์ผู้ป่วยในพื้นที่ การใช้แอปพลิเคชันกูเกิ้ลแมปในการปักหมุดบ้านที่ต้องเฝ้าระวัง เป็นต้น ถึงแม้ว่าในปัจจุบันโรคโควิด-19 ไม่ได้เป็นโรคระบาดร้ายแรงดังเช่นที่ผ่านมา แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการทำงาน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการนำเทคโนโลยีเข้าช่วยในการจัดบริการด้านสาธารณสุข (กรมควบคุมโรค, 2563)

ระบบดิจิทัลในงานสาธารณสุข หมายถึง เทคโนโลยีที่ใช้จัดการข้อมูลสุขภาพเพื่อสนับสนุนการให้บริการ การบริหาร และการตัดสินใจเชิงนโยบายในระบบสุขภาพ โดยช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ลดภาระงานบุคลากร และยกระดับความแม่นยำในการบริการ ทั้งยังส่งเสริมความเสมอภาคในการเข้าถึงบริการ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง สนับสนุนการจัดการสุขภาพระดับพื้นที่ การเฝ้าระวังโรคแบบ real-time และการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น บัตรทองออนไลน์หรือแอปสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดระบบสุขภาพที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางและการตัดสินใจบนฐานข้อมูล (กรมการแพทย์, 2565)

ในระยะเวลาที่ผ่านมา กองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย ได้มีการนำแอปพลิเคชันไลน์ เข้ามาใช้ในการดำเนินงานด้านการควบคุม การติดตาม การให้ความช่วยเหลือกับประชาชนในพื้นที่ที่ติดเชื้อโควิด-19 ในพื้นที่ ทำให้การดำเนินการในเรื่องดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการกองการแพทย์ พบว่า อัตราการเข้าใช้แอปพลิเคชันไลน์ เพื่อการแจ้งเตือนช่วงการระบาดของโควิด-19 มีอัตราการเข้าใช้งานสูง และทำให้เทศบาลนครเชียงราย มีข้อมูลที่จะดำเนินการควบคุมการแพร่กระจายโรคโควิดได้เป็นอย่างดี ทั้งในกรณีที่ประชากรนอกพื้นที่ เดินทางเข้าเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของเทศบาลนครเชียงราย และในกรณีที่มีผู้แจ้งเบาะแสและข้อมูลของผู้ป่วยโควิด-19 ทั้งที่อยู่ในพื้นที่หรือเพิ่งเดินทางเข้าพื้นที่ ทางเทศบาลดำเนินการควบคุมและกักกันโรคทันที จึงทำให้ไม่มีผู้ป่วยโควิด-19

เพิ่มเติม และไม่เกิดการแพร่กระจายของโรคแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ประกอบกับวิสัยทัศน์ที่นายกเทศมนตรีนครเชียงรายได้กำหนดไว้ให้ “นครเชียงราย นครแห่งความสุข” โดยคาดหวังว่าผลลัพธ์ของความสุขใน 3 มิติ คือ มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสุขภาพ และมิติสิ่งแวดล้อม ผ่านนโยบายการขับเคลื่อนที่สำคัญ 4 ประการ คือ ประการที่ 1 เสริมสร้างสังคมให้น่าอยู่และเป็นนครแห่งการเรียนรู้สำหรับคนทุกวัย รวมทั้งการพัฒนาระบบสาธารณสุข ประการที่ 2 การเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของเทศบาลนครเชียงราย ประการที่ 3 การอนุรักษ์ฟื้นฟู และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และประการสุดท้าย การพัฒนาสู่เมืองอัจฉริยะ (Smart City) ดังนั้นจากการรับมอบวิสัยทัศน์และนโยบายดังกล่าว (พจนา พิชิตปัจจา, 2566) กองการแพทย์จึงหาแนวทางในการยกระดับบริการให้กับประชาชนในพื้นที่โดยใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ (health literacy) ในการประเมินสุขภาพเบื้องต้น ตลอดจนการเพิ่มการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ให้มากขึ้น ดังนั้นจึงเป็นที่มาของการวิจัยพัฒนาระบบดิจิทัลในการให้บริการด้านสุขภาพให้กับประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย (ทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)) ว่าต้องดำเนินการอย่างไร แพลตฟอร์มใดที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และควรมีการบริหารจัดการระบบและแพลตฟอร์มดังกล่าวอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อพัฒนาระบบดิจิทัลในการให้บริการด้านสุขภาพให้กับประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

2.2 เพื่อการยกระดับการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลได้นำเอากระบวนการคิดเชิงออกแบบ (design thinking method) มาใช้ในการศึกษา

3.1 ประชากรวิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้มีประชากรทั้งสิ้น 4 กลุ่มจำนวน 74,249 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยมีการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 102 คน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่ม	จำนวนประชากรทั้งหมด (คน)	จำนวนผู้ให้ข้อมูลหลัก (คน)	เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือก
กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารเทศบาลนครเชียงราย	5	2	ผู้บริหารที่รับผิดชอบกองการแพทย์ ประกอบด้วยนายเทศมนตรีและรองนายกเทศมนตรี
กลุ่มที่ 2 บุคลากรกองการแพทย์	27	20	บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการสุขภาพกับประชาชนโดยตรง
กลุ่มที่ 3 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	379	40	แกนนำอสม.ในแต่ละเขตๆละ 10 คน
กลุ่มที่ 4 กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย	73,838	40	(1) ตัวแทนกลุ่มทางสังคม กลุ่มออกกำลังกาย กลุ่มอาชีพ และมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (2) เข้าร่วมงานที่กองการแพทย์เป็นผู้จัดอย่างต่อเนื่อง (3) เคยมาใช้บริการที่ศูนย์บริการสาธารณสุขของเทศบาลอย่างน้อย 3 ครั้งในปีที่ผ่านมา

3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับแหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งเป็นการรวมรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การสนทนากลุ่มสำหรับประชากรทุกกลุ่มและการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับประชากรในกลุ่มที่ 1 2 และ 3 ส่วนที่ 2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา

ระบบดิจิทัล เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย รวมทั้งบทสัมภาษณ์ คลิปวิดีโอ ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของนายกเทศมนตรีนครเชียงราย เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงประเด็นที่สำคัญต่อการพัฒนาระบบดิจิทัลในการบริการสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

3.3.1 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้บริหารเทศบาล และกลุ่มที่ 2 กลุ่มบุคลากรกองการแพทย์

3.3.2 แบบสังเกต นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 3 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกลุ่มที่ 4 กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย

3.3.3 ข้อคำถามนำการสนทนากลุ่ม นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 2 กลุ่มบุคลากรกองการแพทย์ กลุ่มที่ 3 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกลุ่มที่ 4 กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย

3.3.4 แบบสำรวจความพึงพอใจในแอปพลิเคชัน “บริการด้วยใจ” นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 4 กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย

3.3.5 คู่มือการประชุมเชิงปฏิบัติการ นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้บริหารเทศบาล และกลุ่มที่ 2 กลุ่มบุคลากรกองการแพทย์

โดยเครื่องมือทั้งหมดผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการวิจัย จำนวน 3 ท่าน

3.4 การวิเคราะห์และการตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่ออธิบายและสร้างข้อสรุปเพื่อนำไปจัดต้นแบบจำลอง โดยมีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านบุคคลและด้านข้อมูลก่อนนำไปจัดทำต้นแบบ

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อพัฒนาระบบดิจิทัลในการให้บริการด้านสุขภาพให้กับประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

การพัฒนาระบบดิจิทัลในการให้บริการด้านสุขภาพในการวิจัยชิ้นนี้มีการดำเนินงาน 5 ขั้นตอนตามกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (design thinking method) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การทำความเข้าใจ (empathize) ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบดิจิทัลในการให้บริการด้านสุขภาพทั้งหมด 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารเทศบาลในฐานะผู้กำหนดนโยบายและทิศทางในการพัฒนาระบบดิจิทัลในการให้บริการด้านสุขภาพ กลุ่มที่ 2 บุคลากรกองการแพทย์ในฐานะผู้ปฏิบัติงานตามนโยบาย ผู้จัดการระบบดิจิทัลในการให้บริการด้านสุขภาพ และเป็นผู้ใช้ระบบดิจิทัลในการจัดบริการด้านสุขภาพ กลุ่มที่ 3 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในฐานะผู้สร้างความเข้าใจและสอนประชาชนเกี่ยวกับการใช้ระบบดิจิทัลเพื่อขอบริการด้านสุขภาพ รวมถึงเป็นผู้ใช้ระบบดิจิทัลเพื่อขอบริการด้านสุขภาพ กลุ่มที่ 4 กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย ในฐานะผู้ใช้ระบบดิจิทัลเพื่อขอบริการด้านสุขภาพ ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความต้องการและความคิดเห็นเกี่ยวกับระบบดิจิทัลการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย ประกอบกับการสังเกตการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ และการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับนโยบายของการขับเคลื่อนการทำงานด้านสุขภาพของเทศบาลนครเชียงราย สามารถสรุปข้อมูลได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปข้อมูลเกี่ยวกับต้องการและความคิดเห็นของระบบดิจิทัลการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย

กลุ่ม	คุณลักษณะพื้นฐานของระบบ	ข้อควรระวังของระบบดิจิทัล	ระบบดิจิทัลที่ควรมี
กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้บริหารเทศบาล	(1) ระบบควรส่งเสริมให้ประชาชนมีความตระหนักในการดูแลสุขภาพตนเอง (2) ระบบจะต้องช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของประชาชนได้อย่างทั่วถึง	(1) ในการพัฒนาระบบไม่ได้หมายถึงแค่แพลตฟอร์มในการให้บริการ แต่ควรคำนึงความพร้อมของการบริหารจัดการระบบด้วย (2) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรกองการแพทย์ต้องควบคู่กับการพัฒนาระบบดิจิทัล	(1) ระบบดิจิทัลที่เป็นแพลตฟอร์มในการให้บริการที่ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ (2) ระบบบริหารจัดการแพลตฟอร์มให้บริการที่มีประสิทธิภาพ

กลุ่ม	คุณลักษณะพื้นฐานของระบบ	ข้อควรระวังของระบบดิจิทัล	ระบบดิจิทัลที่ควรมี
	ระบบควรหนุนเสริมให้ประชาชนมีความสุขกาย สุขใจ	ด้านสุขภาพ เพื่อให้การบริการทางการแพทย์สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง	
กลุ่มที่ 2 กลุ่มบุคลากรกองการแพทย์	(1) ระบบดิจิทัลควรเป็นการออกแบบที่เหมาะสมกับการใช้งานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและพื้นที่ (2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเป็นเจ้าของข้อมูลที่จัดเก็บในระบบ (3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องสามารถปรับปรุงระบบได้เองโดยไม่จำเป็นต้องบริษัทซอฟแวร์	(1) ระบบดิจิทัลต้องไม่เพิ่มภาระการทำงานให้กับบุคลากรกองการแพทย์ แต่ควรเป็นระบบที่ลดภาระการทำงานให้กับบุคลากรของกองการแพทย์ (2) ต้องไม่เป็นระบบเสื้อโหลที่ไม่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และบริบทการทำงานของกองการแพทย์เทศบาลนครเชียงราย (3) ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรของกองการแพทย์เข้าร่วมออกแบบและพัฒนาระบบตั้งแต่เริ่มดำเนินงานเพื่อทำให้ระบบสามารถใช้งานได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ	(1) แอปพลิเคชันในการให้บริการประชาชน (2) ระบบบริหารจัดการแอปพลิเคชันที่เข้าใจง่าย ใช้งานได้ไม่ยุ่งยาก (3) ระบบดิจัลที่เพิ่มประสิทธิภาพในการติดต่อสื่อสารระหว่างศูนย์บริการสาธารณสุขทั้ง 4

กลุ่ม	คุณลักษณะพื้นฐานของระบบ	ข้อควรระวังของระบบดิจิทัล	ระบบดิจิทัลที่ควรมี
กลุ่มที่ 3 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	(1) ควรเป็นระบบที่ใช้ง่าย ผู้ดูแลผู้ป่วยสามารถใช้ได้ (2) ควรเป็นระบบที่ทำให้สามารถติดต่อขอรับบริการกับกองการแพทย์ได้อย่างรวดเร็ว (3) ควรเป็นระบบที่ทำให้สามารถติดตามผลการขอรับบริการได้	(1) ระบบน่าจะมาช่วยงานเอกสารที่ต้องรายงานเป็นประจำได้ แต่ไม่ควรมีความซ้ำซ้อนกับแอปพลิเคชันที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน (2) ระบบต้องสามารถใช้ได้กับโทรศัพท์ที่อสม. มีอยู่ได้ (3) ต้องมีการอบรมอย่างต่อเนื่องหรือมีคนให้คำปรึกษาในการใช้ระบบได้ มากกว่าการที่จะอบรมการใช้ระบบแค่ครั้งเดียวในช่วงติดตั้งและทดลองระบบ	(1) ระบบที่ช่วยลดเวลาในการเข้ามาติดต่อกับศูนย์บริการสาธารณสุข (2) ระบบที่ทำให้สามารถแจ้งขอรับบริการต่างๆจากกองการแพทย์ได้อย่างสะดวก (3) ถ้าหากเป็นแอปพลิเคชันขอให้ใช้งานง่ายและไม่จำเป็นต้องใช้อีเมล์
กลุ่มที่ 4 กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย	(1) ระบบที่ใช้ง่าย (2) ระบบที่สามารถติดต่อขอรับบริการได้โดยอยู่ที่บ้านเพื่อลดการเดิน ทางไปติดต่อกับกองการแพทย์ โดยไม่จำเป็น	(1) ควรหลีกเลี่ยงระบบที่มีการลงทะเบียนด้วยอีเมล์ (2) ถ้าหากเป็นแอปพลิเคชั่นไม่ควรมีการใช้ภาษาที่ยากต่อการเข้าใจ	(1) แอปพลิเคชันที่ใช้ในการขอรับบริการศูนย์บริการสาธารณสุข (2) ช่องทางการติดต่อกับกองการแพทย์ในการติดต่อสอบถาม การขอเข้ารับบริการและการติดตามผลการขอรับบริการ

กลุ่ม	คุณลักษณะพื้นฐานของระบบ	ข้อควรระวังของระบบดิจิทัล	ระบบดิจิทัลที่ควรมี
	(3) ระบบที่ไม่บันทึกข้อมูลส่วนบุคคลถ้าไม่จำเป็น (4) ระบบที่ให้คำแนะนำเบื้องต้นด้านสุขภาพได้	(3) ระบบไม่ควรมีการกรอกข้อมูลที่มากเกินจำเป็น	

ขั้นตอนที่ 2 การระบุประเด็นปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญในการพัฒนา (defined) ระบบดิจิทัลการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย

จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มตลอดจนการสังเกตการณ์ให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ประกับข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่สำคัญ มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) พบว่าประเด็นสำคัญในการพัฒนาระบบดิจิทัลการให้บริการของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงรายจำนวน 9 ประเด็น โดยประเด็นที่กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารเทศบาลให้ความสำคัญมีทั้งสิ้น 7 ประเด็น กลุ่มที่ 2 บุคลากรกองการแพทย์ให้ความสำคัญมีทั้งสิ้น 8 ประเด็น กลุ่มที่ 3 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ให้ความสำคัญมีทั้งสิ้น 7 ประเด็น กลุ่มที่ 4 กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงรายให้ความสำคัญมีทั้งสิ้น 5 ประเด็น โดยประเด็นที่แต่ละกลุ่มให้ความสำคัญสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปข้อมูลประเด็นปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญในการพัฒนาระบบดิจิทัลการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย

ประเด็น	กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารเทศบาล	กลุ่มที่ 2 บุคลากรกองการแพทย์	กลุ่มที่ 3 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	กลุ่มที่ 4 กลุ่มประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย
1) การเพิ่มช่อง ทางในการเข้ารับบริการด้านสุขภาพ	✓	✓	✓	✓
2) การลดจำนวนครั้งในการเดินทางมาติดต่อเพื่อนัดหมายขอรับบริการ	✓	✓	✓	✓
3) การมีระบบติดตามการให้บริการของกองการแพทย์	✓	✓	✓	✓
4) การให้บริการสื่อสุขภาพและข้อมูลด้านการดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง	✓	✓	✓	✓
5) การเพิ่มช่องทางการติดต่อกับกองการแพทย์			✓	✓
6) การมีฐาน ข้อมูลสุขภาพของประชาชนที่มีปรับปรุงให้มีความทันสมัย	✓	✓		
7) รายงานสถานะการณ์ทางด้านสุขภาพที่มีการปรับปรุงให้ทันสมัย	✓	✓		
8) การมีช่องทางการสื่อสารระหว่างศูนย์บริการสาธารณสุขที่สะดวกรวดเร็ว		✓		
9) การพัฒนาศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีและการจัดการระบบดิจิทัล	✓	✓	✓	

ขั้นตอนที่ 3 การระดมความคิดเพื่อการพัฒนาทางออก (ideate)

จากข้อมูลในขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับบุคลากรกองการแพทย์ในการระดมความคิดเห็นเพื่อพัฒนาทางออกของประเด็นทั้ง 9 ตั้งแต่ 1) การคัดเลือกแพลตฟอร์มที่สามารถให้บริการด้านสุขภาพได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้ 2) ประเภทของบริการที่ให้บริการในแพลตฟอร์มดังกล่าว 3) ระบบบริหารจัดการแพลตฟอร์มโดยบุคลากรกองการแพทย์ 4) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการใช้เทคโนโลยีและแนวคิดเรื่องดิจิทัล 5) การเตรียมความพร้อมบุคลากรด้านการให้บริการเมื่อมีการให้บริการแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-service) และ 6) การประชาสัมพันธ์และการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการให้บริการสุขภาพแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-service) การพัฒนาทางออกร่วมกันได้ข้อสรุปในประเด็นต่าง ๆ ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปผลการระดมความคิดเห็นในการพัฒนาทางออกร่วมกัน

การพัฒนา	ประเภทแพลตฟอร์ม/แนวทางการดำเนินงาน	รายละเอียดบริการ/ผลผลิตที่ต้องการ
(1) แพลตฟอร์มสำหรับให้บริการประชาชน	แอปพลิเคชันที่ทางเทศบาลสร้างเอง	บริการที่ให้ในแอปพลิเคชัน 1. การโทรติดต่อ 2. การแจ้งเบาะแสโรคติดต่อ 3. การประเมินสุขภาพด้วยตนเอง ประกอบด้วย ภาวะอ้วน/ผอม จากค่าดัชนีมวลกาย (BMI) ภาวะอ้วน/ผอม โดยใช้เส้นรอบเอว ภาวะความดันโลหิต ภาวะเบาหวาน การตรวจสอบสมรรถนะความจำ การตรวจสอบภาวะซึมเศร้า และการวัดความสามารถในการดำเนินกิจวัตรประจำวัน 4. การกรอกแบบฟอร์มขอรับบริการด้านสุขภาพ ประกอบด้วย ขอรับบริการกายภาพบำบัด ขอรับบริการแทพย์แผนไทย ขอรับบริการการให้ผ้าอ้อมผู้ใหญ่ ขอรับบริการอุดฟัน ขอรับบริการ

การพัฒนา	ประเภทแพลตฟอร์ม/แนวทางการดำเนินงาน	รายละเอียดบริการ/ผลผลิตที่ต้องการ
		ขูดหินปูน ขอรับบริการถอนฟัน ขอรับบริการตรวจฟัน และขอรับบริการเคลือบฟลูออไรด์ 5.การแจ้งยืมกายอุปกรณ์ 6.การแจ้งคืนกายอุปกรณ์ 7.การประเมินความพึงพอใจในการให้บริการ 8.การให้บริการสื่อความรู้
(2) แพลตฟอร์สำหรับการบริหารจัดการ	กูเกิ้ลชีต ไลน์	(1) ผังขั้นตอนกระบวนการทำงานของแต่ละบริการที่ให้ในแอปพลิเคชัน พร้อมกำหนดมาตรฐานในการให้บริการ (2) คณะทำงาน และกลไกในการขับเคลื่อน
(3) การเตรียมความพร้อมให้กับบุคลากรกองการแพทย์	(1) การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการจัดทำผังขั้นตอนกระบวนการทำงานและให้บริการพร้อมกำหนดมาตรฐานการให้บริการแต่ละด้าน (2) การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดทำแอปพลิเคชัน การบริหารจัดการแอปพลิเคชัน และการจัดทำรายงานข้อมูลที่ได้จากแอปพลิเคชัน	(1) คู่มือระบบบริหารจัดการแอปพลิเคชัน (2) แนวทางขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกันในการบริการแบบอิเล็กทรอนิกส์
(4) การสร้างความเข้าใจในการใช้แอปพลิเคชันให้กับประชาชน	(1) การสร้างแกนนำดิจิทัลสุขภาพ	(1) คู่มือการใช้งานแอปพลิเคชัน (2) แกนนำสุขภาพ (3) การจัดเวทีประชาสัมพันธ์ในแต่ละเขต

การพัฒนา	ประเภทแพลตฟอร์ม/แนวทางการดำเนินงาน	รายละเอียดบริการ/ผลผลิตที่ต้องการ
	(2) การประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจในแต่ละเขต	(4) การจัดบูธสร้างความเข้าใจและติดตั้งแอปพลิเคชันในศูนย์บริการสาธารณสุขและตามกิจกรรมต่าง ๆ ของทางเทศบาล

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างต้นแบบ (prototype) ระบบดิจิทัลในการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย

จากข้อมูลในขั้นตอนที่ 3 ได้ถูกนำมาสร้างต้นแบบทั้งในส่วนของการพัฒนาแอปพลิเคชัน ระบบบริหารจัดการแอปพลิเคชัน และการกำหนดมาตรฐานในการให้บริการสุขภาพแบบอิเล็กทรอนิกส์ ทางกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงรายได้มีการจัดแอปพลิชันสำหรับให้บริการประชาชนชื่อ “บริการด้วยใจ” ซึ่งมีการให้บริการกับประชาชนตามที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ 3 มีการจัดทำคู่มือสำหรับประชาชนในการใช้แอปพลิเคชันดังกล่าว รวมทั้งมีการกำหนดระบบบริหารจัดการแอปพลิเคชันดังกล่าวผ่านกูเกิ้ลชีตเพื่อจัดการข้อมูล และมีการแจ้งเตือนกลับเข้าไปในการดำเนินการของแต่ละบริการโดยการเลือกสถานะการดำเนินการและทำเครื่องหมายถูกในช่องที่กำหนด ข้อความเกี่ยวกับสถานการณ์ดำเนินของผู้ขอรับบริการแต่ละคนจะแจ้งเตือนโดยอัตโนมัติ ทำให้ลดระยะเวลาในการพิมพ์ข้อความ นอกจากนั้นยังทำให้ทุกศูนย์บริการสาธารณสุขรับรู้ถึงการบริการของแต่ละศูนย์ อีกทั้งเมื่อประชาชนขอรับบริการศูนย์สาธารณสุขไม่ตรงกับเขตพื้นที่ที่อยู่อาศัย ทางศูนย์สามารถส่งต่อข้อมูลได้อย่างทันที ผ่านระบบบริหารจัดการข้อมูลของแอปพลิเคชันได้ ในขณะเดียวกันผู้บริหารสามารถติดตามการดำเนินงานผ่านการรายงานสถานะการดำเนินงานทางไลน์กลุ่มได้ รวมทั้งการตกลงวางแนวทางการบริหารจัดการแอปพลิเคชันร่วมกันไม่เฉพาะศูนย์บริการสาธารณสุขเขตใดเขตหนึ่งหรืองานของกองการแพทย์งานใดงานหนึ่งเป็นการทำงานร่วมกันของทุกงาน จนกระทั่งจัดทำเป็นคู่มือระบบบริหารจัดการแอปพลิเคชัน (บริการด้วยใจ) ตลอดจนมีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการทำงานร่วมกันทั้งกองการแพทย์ โดยโครงสร้างของคณะกรรมการประกอบด้วย 1) คณะกรรม การอำนวยการ โดยมีรองนายกเทศมนตรีที่รับผิดชอบกองการแพทย์ ผู้อำนวยการกองการแพทย์ หัวหน้าศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาล และหัวหน้างานของกองการแพทย์ 2) คณะทำงานจำนวน 8 ชุด ตามบริการที่กำหนดไว้ 3) คณะทำงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการแอปพลิเคชัน

ขั้นตอนที่ 5 การนำต้นแบบ (prototype) ระบบดิจิทัลในการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงรายไปทดสอบ

ต้นแบบแอปพลิเคชันพร้อมระบบบริหารจัดการแอปพลิเคชันมีการทดสอบกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 4 กลุ่ม ซึ่งผลการทดสอบทั้ง 4 กลุ่มพบว่าแอปพลิเคชันมีความสะดวกในการใช้งาน ไม่ซับซ้อน แต่ต้องมีคนช่วยเหลือในตอนติดตั้ง (สำหรับผู้ที่อายุมากกว่า 50 ปีขึ้น โทรศัพท์ที่มีหน่วยความจำเต็มและโทรศัพท์บางยี่ห้อ) ประเด็นเพิ่มเติมเฉพาะกลุ่มมีดังนี้ 1) กลุ่มประชาชนมีความสะดวกในการประเมินสุขภาพของตนเองเบื้องต้นเพราะไม่ต้องกรอกข้อมูลส่วนตัว และสามารถใช้ได้หลายครั้ง เมื่อกรอกข้อมูลขอรับบริการมีการให้บริการอย่างรวดเร็วและลดการเดินทางไปติดต่อกับศูนย์บริการสาธารณสุข เพราะสามารถเดินทางไปตามวันที่หมอนัด 2) กลุ่มบุคลากรของกองสาธารณสุข มีการปรับเปลี่ยนคำแนะนำในการประเมินสุขภาพด้วยตนเอง เช่น ควรพบแพทย์ เป็นควรขอรับคำปรึกษาหรือสามารถติดต่อขอรับคำแนะนำเพิ่มเติมจากศูนย์การแพทย์ได้ เป็นต้น การเพิ่มจำนวนและประเภทกายอุปกรณ์จากเดิมให้มีการยืมคืนได้เพียงประเภทเดียวต่อการแจ้งขอรับบริการให้ปรับเปลี่ยนเป็น 4 ประเภทต่อการขอรับบริการ ทั้งนี้ภายหลังการทดสอบได้มีการปรับปรุงแอปพลิเคชันตามข้อเสอนแนะโดยมีการปรับเปลี่ยนข้อความแนะนำสำหรับการประเมินสุขภาพด้วยตนเอง และการปรับแบบฟอร์มขอรับบริการยืมคืนกายอุปกรณ์ให้มีจำนวน 4 ประเภทต่อ 1 บริการ

4.2 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อการยกระดับการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย

ในระหว่างการดำเนินการพัฒนาแอปพลิเคชัน “บริการด้วยใจ” มีการจัดทำผังขั้นตอนการทำงานของการให้บริการต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานโดยเพิ่มช่องทางการให้บริการแบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้สามารถในบริการได้อย่างรวดเร็ว ทั่วถึงและเป็นมาตรฐานเดียวกัน รวมทั้งยังเป็นการเพิ่มความสะดวกของประชาชนในการติดต่อขอรับบริการ ซึ่งประชาชนให้คะแนนความพึงพอใจในการขอรับบริการด้วยคะแนน 4.8 จากคะแนนเต็ม 5 โดยมีความเห็นเพิ่มเติมในการขอให้เพิ่มการให้บริการด้านอื่น

5. อภิปรายผลการวิจัย

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อยกระดับการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย โดยมี 2 วัตถุประสงค์หลัก ซึ่งสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อพัฒนาระบบดิจิทัลในการให้บริการด้านสุขภาพให้กับประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย คือ การพัฒนาระบบดิจิทัลที่ตอบโจทย์ประชาชนในพื้นที่ โดยเริ่มจากการกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการขับเคลื่อนองค์กรสู่ระบบดิจิทัลอย่างมีทิศทาง (Urbach & Röglinger, 2019; Warner & Wäger, 2019) เทศบาลฯ เลือกพัฒนาแอปพลิเคชันเองแทนการใช้ซอฟต์แวร์สำเร็จรูป เพื่อให้ตอบสนองต่อบริบทท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความยืดหยุ่น ความง่ายต่อการใช้งาน และการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Janowski, 2015; Blix & Jeansson, 2019) ส่งผลให้ระบบได้รับการยอมรับภายในองค์กร ลดแรงต้าน และสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการทำงาน (Milakovich, 2022; Jarke, 2021)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อยกระดับการให้บริการด้านสุขภาพของกองการแพทย์ เทศบาลนครเชียงราย คือ การยกระดับคุณภาพการบริการ ซึ่งระบบดิจิทัลที่พัฒนาขึ้นสามารถเพิ่มประสิทธิภาพ ลดงานซ้ำซ้อน จัดการข้อมูลสุขภาพได้อย่างแม่นยำ และเอื้อต่อการเข้าถึงบริการของประชาชน ทั้งยังเสริมสร้างการสื่อสารเชิงรุก การติดตามผู้ป่วย การบริหารกลุ่มเสี่ยง และการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้กองการแพทย์เปลี่ยนจากการทำงานเชิงรับไปสู่การให้บริการเชิงรุก (Bertot, Estevez, & Janowski. 2016) พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลสุขภาพของตนเอง ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมสุขภาพและความยั่งยืนของระบบบริการในระยะยาว (Rêgo, Jayantilal, Ferreira, & Carayannis. 2022)

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ภายหลังจากการวิจัยมีการจัดเวทีถอดบทเรียนความรู้ในการพัฒนาระบบดิจิทัลด้านการให้บริการสุขภาพ สามารถสรุปเป็นหลักคิดพื้นฐานในการพัฒนาระบบดิจิทัลในระดับท้องถิ่น คือ 3C และ 3N 3C คือกลไกในการทำงานที่เน้นการสื่อสาร (communication) ทั้งในแบบปากเปล่าและสื่อสารผ่านระบบดิจิทัล ผ่านการทำงานที่มีการประสานงาน (collaboration) ทั้งองค์กรอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบและใช้เทคโนโลยีเป็นฐาน ที่จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนการ

เปลี่ยนแปลงระบบดิจิทัล (change) ในทุกระดับ โดย 3N คือระดับของการเปลี่ยนแปลงเริ่มตั้งแต่ระดับการปรับเปลี่ยนขั้นตอนในการทำงานของแต่ละคนในการใช้เทคโนโลยี (new design) การปรับเปลี่ยนวิธีที่ใช้ในการทำงานใหม่ของหน่วยงานในการให้บริการตั้งแต่เริ่มจนเสร็จสิ้นกระบวนการในการให้บริการอิเล็กทรอนิกส์ (new way to create value chain) เพราะการปรับเปลี่ยนเพียงบางส่วนอาจทำให้ประสิทธิภาพในการให้บริการต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด ซึ่งหากมีการปรับเปลี่ยนร่วมกันทั้งองค์กรจะทำให้เกิดระบบดิจิทัลในการทำงานร่วมกันในระดับองค์กร ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ (new things) ที่ช่วยให้องค์กรปรับตัวได้อย่างต่อเนื่องภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

จากผลการศึกษาและจากบทสรุปของเวทีในการถอดบทเรียนข้างต้นสามารถสรุปเป็นตัวแบบสำหรับเป็นแนวทางในการดำเนินงานการจัดทำระบบบริการสาธารณะแบบดิจิทัลในระดับท้องถิ่นสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งประกอบด้วย 5 ส่วนหลักคือ 1) การที่กำหนดทิศทางนโยบายที่ชัดเจนที่ต้องการมุ่งเน้นให้เกิดการนำระบบดิจิทัลเข้ามาใช้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งในที่นี้คือการผลักดันนโยบายด้านสุขภาพและสมาร์ทซิตี้ของนายกเทศมนตรี 2) การจัดทำแนวทางกลยุทธ์และการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติด้านดิจิทัลโดยผู้บริหารที่รับผิดชอบงานนั้น ๆ ผ่านการกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์ของนโยบายด้านดิจิทัลในงานประจำทุกระดับและการกำหนดแนวทางการบูรณาการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม 3) การปรับกรอบคิดและวัฒนธรรมในการทำงานโดยยึดหลัก 3n และ 3c ที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น 4) การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาใช้ทั้งในความเหมาะสมของมิติด้านบริบทของพื้นที่ชุมชน มิติด้านระยะเวลาที่นำมาใช้ และมิติของขั้นตอนในการเปลี่ยนแปลง และ 5) การพัฒนาศักยภาพ มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการปรับปรุงงาน และการพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการรองรับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ดังสรุปในภาพที่ 1

ภาพที่ 1. ตัวแบบแนวทางการพัฒนาระบบดิจิทัลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 ภาครัฐควรมีการจัดทำแพลตฟอร์มกลางสำหรับสื่อสาร (คล้ายกับไลน์แอปพลิเคชัน) ที่เปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเชื่อมต่อ API กับแพลตฟอร์มดังกล่าวได้ ซึ่งจะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถแจ้งผลการให้บริการ รวมทั้งยังเป็นเครื่องมือกลางในการสื่อสารการทำงานแบบบูรณาการข้ามหน่วยงาน

7.1.2 ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการบูรณาการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริการสาธารณะของท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้กับท้องถิ่นในการใช้ข้อมูลดังกล่าวในการจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชนที่มีสิทธิ์ต่าง ๆ ในพื้นที่อย่างครอบคลุมและทั่วถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะได้ลดระยะเวลาในการจัดเก็บข้อมูลโดยการดึงข้อมูลจากส่วนกลางมาใช้ในการทำงานทำให้ลดงบประมาณและระยะเวลาในการดำเนินได้มากขึ้น

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรด้านเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์เพื่อการนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานทั้งในส่วนที่เป็นงานสำนักงานและในส่วนที่เป็นงานบริการประชาชนที่สอดคล้องกับแต่ละพื้นที่

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการทำการศึกษาการพัฒนาระบบดิจิทัลในการให้บริการสาธารณะในทุก ๆ ประเภทบริการ และในทุกภาคของประเทศไทย เพื่อเปรียบเทียบเงื่อนไขที่แตกต่างกันและเงื่อนไขที่เหมือนกัน โดยเฉพาะเงื่อนไขที่เหมือนกันที่สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายในการสนับสนุนทรัพยากรขั้นพื้นฐานที่จำเป็นให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการทำระบบบริการสาธารณะแบบดิจิทัลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์. (2565). *แนวทางการพัฒนาระบบข้อมูลสุขภาพ.* นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.

กรมควบคุมโรค. (2563). การประเมินความเสี่ยงการแพร่กระจายเชื้อไวรัสโคโรน่าสายพันธุ์ใหม่ 2019 (2019-nCov) ระหว่างประเทศทั่วอาเซียน. สืบค้นจาก https://ddc.moph.go.th/uploads/publish/980020200205043038.pdf

พจนา พิชิตปัจจา. (2566). *รายงานความก้าวหน้าโครงการสนับสนุนวิชาการในการพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน.* เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2566). *รายงานประจำปี 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักงานหลักประกันสุภาพ.

Bertot, J. C., Estevez, E., & Janowski, T. (2016). Universal and contextualized public services: Digital public service innovation framework. *Government Information Quarterly, 33*(2), 211–222.

Blix, M., & Jeansson, J. (2019). Telemedicine and the welfare state: The Swedish experience. In A. Larsson, & R. Teigland (Eds.), *Digital transformation and public services: Societal impacts in Sweden and beyond* (pp. 15–32). New York, NY: Routledge.

Janowski, T. (2015). Digital government evolution: From transformation to contextualization. *Government Information Quarterly, 32*(3), 221–236.

Jarke, J. (2021). *Co-creating digital public services for an ageing society: Evidence for user-centric design*. Germany: Springer.

Milakovich, M. E. (2022). *Digital governance: Applying advanced technologies to improve public service* (2nd ed.). New York, NY: Routledge.

Rêgo, B. S., Jayantilal, S., Ferreira, J. J., & Carayannis, E. G. (2022). Digital transformation and strategic management: A systematic literature review. *Journal of the Knowledge Economy*, 13, 3195–3222.

Urbach, N., & Röglinger, M. (2019). Strategic alignment during digital transformation. In N. Urbach, & M. Röglinger (Eds.), *Digitalization Cases* (pp. 275–287). Germany: Springer.

Warner, K. S. R., & Wäger, M. (2019). Building dynamic capabilities for digital transformation: An ongoing process of strategic renewal. *Long Range Planning, 52*(3), 326–349.

World Health Organization. (2021). *Global strategy on digital health 2020–2025.* Switzerland: World Health.

ประสิทธิผลของนโยบายด้านสุขภาวะครอบครัวที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก *

The Effectiveness of Family Health Policies Affecting the Strength of the Family Institution According to the Sustainable Development Goals in the Area of Mae Sot Municipality, Tak Province

อนุพันธ์ เรืองพรวิสุทธิ์[1], ภาสกร ดอกจันทร์[2], และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์[3]
Anupan Ruangpornwisut[1], Partsakorn Dokchan[2], and
Kamparnart Wangwattanapong[3]
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม[1]
คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม[2,3]
Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University[1]
Faculty of Social Sciences and Local Development,
Pibulsongkram Rajabhat University[2,3]
Corresponding Author, E-mail: prince.of.world.5555@gmail.com

บทคัดย่อ

ครอบครัวเป็นสถาบันหลักทางสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านนโยบายด้านสุขภาวะจึงมีความสำคัญ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพความเข้มแข็งของครอบครัวไทย และศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทย ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัย

* ได้รับบทความ: 24 กรกฎาคม 2568; แก้ไขบทความ: 15 สิงหาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 15 สิงหาคม 2568
Received: July 24, 2025; Revised: August 15, 2025; Accepted: August 15, 2025

แบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 23 คน ด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์แบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวไทยมีสภาพความเข้มแข็งโดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านสัมพันธภาพ ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวในภาวะยากลำบาก ด้านทุนทางสังคม และด้านการพึ่งพาตนเอง โดยทุกด้านอยู่ในระดับมาก สำหรับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทย ประกอบด้วย ระดับจุลภาค โดยการส่งเสริมประเด็น 1) การสื่อสารเชิงบวก 2) การยอมรับซึ่งกันและกัน 3) การสร้างคุณค่าของสมาชิกในครอบครัว และ 4) การส่งเสริมบทบาทเฉพาะบุคคล ขณะที่ในระดับมหภาค พบว่า 1) รัฐควรส่งเสริมการศึกษาวิจัยด้านความเข้มแข็งของครอบครัวโดยการจัดสรรงบประมาณเพิ่มมากขึ้น 2) การเพิ่มเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และ 3) การส่งเสริมความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจผ่านความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิตของครอบครัวไทย

คำสำคัญ: สถาบันครอบครัว, ครอบครัวเข้มแข็ง, สุขภาวะครอบครัว

Abstract

The family is a primary social institution driving the country's development, strengthening families through health policies is therefore important. This research aims to study the strength of Thai families and explore ways to strengthen Thai families in the area of Mae Sot Municipality, Tak Province. Collect quantitative data from 400 residents living in the area of Mae Sot Municipality and qualitative data from 23 key informants. Analyze the data using descriptive statistics and inductive analysis.

The research found that: Thai families have a high overall level of resilience ranked from highest to lowest, these are: relational aspects, fulfilling family roles and responsibilities, avoiding risks and adapting to difficult situations, social capital, and self-reliance and all aspects are at a high level. For enhancing the resilience of Thai families, the micro-level strategies include promoting: 1) positive communication, 2) mutual acceptance, 3) valuing family members, and 4) encouraging individual roles. At the macro level, it is found that: 1) the government should promote research on family resilience by allocating more budget, 2) increasing cooperation networks between the government, private sector, civil society, and related sectors, and 3) promoting economic resilience through the stability of the quality of life of Thai families.

Keywords: family institution, strength family, family well-being

1. บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนประชากรมากขึ้น มีชุมชนที่พัฒนาทุกพื้นที่ของประเทศ มีการพัฒนาทั้งนวัตกรรมและเทคโนโลยีในทุกด้านตั้งแต่ในระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติเพื่ออำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต เหล่านี้ล้วนแล้วแต่จะมีทั้งประโยชน์และโทษในเวลาเดียวกัน จากอดีตที่เป็นสังคมแบบพึ่งตนเองเพราะยังไม่ได้รับสิ่งอื่น ๆ เข้ามา เช่น วัฒนธรรมการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยี เป็นต้น ประชาชนล้วนมีวิถีชีวิตในแบบไทย ๆ ถ้อยทีถ้อยอาศัยไปมาหาสู่กัน พึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือเข้าใจง่ายขึ้น คือมีวัฒนธรรมเป็นของเราเองโดยที่รับจากภายนอกน้อยมาก วรวุฒิ พึ่งพัก และคณะ (2561) ได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ 9) ที่ทรงให้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยตลอดนานกว่า 30 ปี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การประกอบกิจกรรมในครัวเรือน อันนำมาสู่ความสุข ความพออยู่พอกิน สร้างความอบอุ่นให้คนในครอบครัว และการใช้ชีวิตในฐานถิ่นเกิดของตนเอง ดังนั้นหากนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับ ประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของชุมชนในการพึ่งพาตนเอง ซึ่งจะเป็นการลดปัญหาของเด็กและเยาวชนที่มีผลจาก

สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ในสังคมอาจจะต้องเริ่ม จากการบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม ความดีตั้งแต่เด็กหรือเยาวชน โดยเริ่มต้นจากสถาบันหลักของชีวิต คือ สถาบันครอบครัวที่คอยอบรม บ่มเพาะ การเลี้ยงดู สอดส่องให้อยู่ในครรลองครองธรรมซึ่งการเสริมสร้างหรือแก้ไขปัญหาโดยภาครัฐเป็นหลัก ย่อมเป็นไปอย่างล่าช้าและอาจไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ในระดับชุมชนโดยตรง หากละเลยไม่ใส่ใจย่อมเป็นปัญหารุกรามไปสู่สังคมต่อไป จึงเป็นความเร่งด่วนที่ต้องศึกษาและหาทางออกในปัญหาดังกล่าวนี้อย่างเหมาะสม (วรวุฒิ พึ่งพัก และคณะ, 2561, น. 48)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) สู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน โดยมีเป้าหมายการพัฒนาประเทศ คือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” โดยยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติ พัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม โดยการประเมินผลการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย 1) ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย 2) ขีดความสามารถในการแข่งขันการพัฒนาเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ 4) ความเท่าเทียมและความเสมอภาคของสังคม 5) ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ และ 6) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติจะมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง 2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ 4) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม 5) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ 6) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและสังคมไทย ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม จะเป็นกรอบหรือแนวทางของการดำเนินงานวิจัยนี้

(สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561, น. 7-9)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาได้ถูกเรียบเรียงผ่านแผนระดับประเทศสู่แผนระดับชุมชน และประกอบไปด้วยกฎหมาย รวมไปถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัว น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ 9) ที่มีผลต่อการพัฒนาสถาบันครอบครัวของประเทศไทย ตั้งแต่พัฒนาคนในครอบครัวสู่ชุมชนเข้มแข็ง จนก่อตัวไปสู่ประเทศชาติมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน มีคุณภาพต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังนั้นแล้วจึงนำไปสู่การศึกษาประสิทธิผลของนโยบายด้านสุขภาวะครอบครัวที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก โดยศึกษานโยบาย ประสิทธิผลของนโยบาย และข้อเสนอแนะประสิทธิผลของนโยบายด้านสุขภาวะครอบครัวที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว เพื่อมีความรู้ความเข้าใจประสิทธิผลของนโยบายด้านสุขภาวะครอบครัวที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว อย่างถูกต้องตรงกันสามารถใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งนี้จะเป็นแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันสำหรับเด็ก เยาวชน และชุมชน รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่อาศัย การเลี้ยงดูบุตร การดูแลผู้สูงอายุ และการสร้างความสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตครอบครัวที่เป็นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปและใช้เป็นฐานข้อมูลเผยแพร่แก่ผู้ใช้ประโยชน์และผู้ที่สนใจ ตลอดจนหน่วยงานในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานอื่น ๆ สามารถนำการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ไปเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ในด้านการพัฒนาสังคมฉบับใหม่ได้และยังสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของนโยบายที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปในอนาคตได้ตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวไทย ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวไทย ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก

2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทย ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากการแจกแบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จำนวน 400 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 23 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์แบบอุปนัย มีการดำเนินการวิจัยและลำดับขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ 1) ประชากร ได้แก่ ชุมชนทั้งหมดที่อยู่ในเขตเทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก คือ 20 ชุมชน 2) กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก ในการเก็บข้อมูลรายบุคคล ในพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด โดยจำแนกตามชุมชน 20 ชุมชน เก็บข้อมูลชุมชนละ 20 คน (จากการสุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973, p. 125) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 396 คน เนื่องจากผู้วิจัยเก็บข้อมูลพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด ซึ่งประกอบด้วย 20 ชุมชน ผู้วิจัยจึงแบ่งเก็บชุมชนละ 20 คน จึงเป็นที่มาของการเลือกเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 400 คน) และ3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-informant) ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) นักวิชาการด้านพัฒนาสังคม และด้านสาธารณสุข จากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลนครแม่สอด และที่ว่าการอำเภอแม่สอด และหน่วยงานภาคเอกชน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

3.2.1 แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist) ประกอบด้วย ชุมชนที่อยู่อาศัย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน สถานภาพ จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลักษณะครอบครัว

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก จำแนกเป็น 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยการจัดการตนเอง 2) ปัจจัยการจัดการทรัพยากรในครอบครัว 3) ปัจจัยค่านิยมและมาตรฐานของครอบครัว 4) ปัจจัยสภาพแวดล้อมของชุมชน และ 5) ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และสื่อ เทคโนโลยี

ตอนที่ 3 ความเข้มแข็งของครอบครัวในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก จำแนกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสัมพันธภาพ 2) ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว 3) ปัจจัยค่านิยมและมาตรฐานของครอบครัว 4) ปัจจัยสภาพแวดล้อมของชุมชน และ 5) ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และสื่อ เทคโนโลยี

ตอนที่ 4 เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended) แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก

3.2.2 แบบสัมภาษณ์เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือที่ใช้ร่วมกับแบบสอบถาม โดยการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยและข้อมูลจากอินเตอร์เน็ตแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการพูดคุย สอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นแบบสอบถามปลายเปิดที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาจากการวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการ ดำเนินตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

3.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลเพื่อหาค่าสถิติ มีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.3.1.1 วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

3.3.1.2 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

3.3.1.3 วิเคราะห์ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์จะใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และนำเสนอผลการวิจัยไปตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis)

3.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การคำนวณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ 1) ค่าร้อยละ (Percentage) โดยวิเคราะห์ข้อมูลและสถานภาพของประชากรที่วิจัย 2) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และ 3) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation หรือ S.D.) ใช้เพื่อแสดงการกระจายของข้อมูล

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 61 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาสูงสุด ระดับปริญญาตรี อาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน จำนวน 5,001 - 10,000 บาท สถานภาพสมรส ลักษณะโครงสร้างครอบครัวเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว จำนวนสมาชิกในครอบครัว 1 - 3 คน ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวปกติ พ่อ แม่ บุตร

ระดับปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.037 เมื่อพิจารณาเป็นรายปัจจัย พบว่า ปัจจัยการจัดการตนเอง มีค่าเฉลี่ย 4.157 อยู่ในระดับมาก ปัจจัยค่านิยมและมาตรฐานของครอบครัว มีค่าเฉลี่ย 4.096 อยู่ในระดับมาก และปัจจัยสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และสื่อเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ย 4.024 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

4.2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย พบว่า สภาพความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก ภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.063 ด้านสัมพันธภาพ มีค่าเฉลี่ย 4.157 อยู่ในระดับมาก ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว มีค่าเฉลี่ย 4.156 อยู่ในระดับมาก ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวในภาวะยากลำบาก มีค่าเฉลี่ย 4.052 อยู่ในระดับมาก ด้านทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ย 4.011 อยู่ในระดับมาก และด้านการพึ่งพาตนเอง มีค่าเฉลี่ย 3.942 อยู่ในระดับมาก รายละเอียดดังตาราง 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินสภาพความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว (Y)	ที่	$\overline{x}$	S.D.	ระดับ
ด้านสัมพันธภาพ (Y_1)	1	4.157	1.030	มาก
ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว (Y_2)	2	4.156	0.755	มาก
ด้านการพึ่งพาตนเอง (Y_3)	5	3.942	0.938	มาก
ด้านทุนทางสังคม (Y_4)	4	4.011	0.817	มาก
ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวในภาวะยากลำบาก (Y_5)	3	4.052	0.786	มาก
ภาพรวม		4.063	0.865	มาก

ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก รายละเอียดดังตาราง 2 และ 3

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก

ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว (X)	ที่	$\overline{x}$	S.D.	ระดับ
ปัจจัยการจัดการตนเอง (X_1)	1	4.157	0.756	มาก
ปัจจัยการจัดการทรัพยากรในครอบครัว (X_2)	4	3.955	0.825	มาก
ปัจจัยค่านิยมและมาตรฐานของครอบครัว (X_3)	2	4.096	0.791	มาก
ปัจจัยสภาพแวดล้อมของชุมชน (X_4)	5	3.953	1.091	มาก
ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และสื่อเทคโนโลยี (X_5)	3	4.024	0.771	มาก
รวม		4.037	0.846	มาก

ผลการวิจัย พบว่า โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก การจัดการตนเอง ค่านิยมและมาตรฐานของครอบครัว และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และสื่อเทคโนโลยี โดยการจัดการตนเองดำเนินการได้ดีมากทั้งเรื่องการได้รับการสนับสนุนจากคนในครอบครัว บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง สามารถเลี้ยงดูบุตรหลานให้เป็นคนดี สมาชิกในครอบครัวได้รับความเข้าใจ การสนับสนุน และกำลังใจจากสมาชิกในครอบครัว การจัดการตนเองด้านความสามารถ

แก้ปัญหาตนเองและครอบครัว โดยครอบครัวสามารถแก้ปัญหาตนเองและครอบครัว เมื่อเกิดปัญหาสมาชิกในครอบครัวจะมีการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม การจัดการตนเองด้านทัศนคติในการมองมุมบวก สมาชิกในครอบครัวมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม สมาชิกในครอบครัวมีความพยายามในการหาข้อดีจากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของบังอร เทพเทียน, ปรินดา ตาสี, ปิยฉัตร ตระกูลวงษ์, และ สุภัทรา อินทร์ไพบูลย์ (2551, น. 25-38) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับครอบครัวเข็มแข็ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็ง โดยผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ในภาพรวมสังคมไทยมีระดับของครอบครัวเข้มแข็งในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงจันทร์ มงคลชู, สิทธิพรร์ สุนทร, และ สมเกียรติ เกียรติเจริญ (2564) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการวิจัย พบว่า ระดับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับแนวคิดของสุพัตรา สุภาพ (2534, น. 37) อธิบายว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันด้วยการสมรส โดยทางสายโลหิต หรือการรับเลี้ยงดู (คือเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้) มีการตั้งเป็นครอบครัวขึ้นมีความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะเป็นสามีและภรรยา เป็นพ่อและแม่ เป็นลูกชาย ลูกสาว เป็นพี่ เป็นน้อง โดยมีการรักษาวัฒนธรรมเดิม และอาจมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพิ่มเติมก็ได้ ศรีสว่าง พั่ววงศ์แพทย์ (2540, น. 57) ได้กล่าวถึงความสำคัญของครอบครัวตามบทบาทหน้าที่ของครอบครัวใน 3 มิติหลัก ทั้งด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองการปกครอง และกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2559, น. 7) ได้อธิบายถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัวไว้ว่า เป็นสถาบันพื้นฐานและเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดและอยู่ใกล้ตัวบุคคลมากที่สุด ที่จะทำหน้าที่กำหนดสถานภาพ บรรทัดฐานและค่านิยมเบื้องต้นของบุคคล แนะแนวทางเบื้องต้นในการปฏิบัติตนและปูพื้นฐานในการดำรงชีวิตของบุคคลและความเจริญก้าวหน้าทางสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จึงเป็นส่วนที่ทำให้ผลการวิจัยอยู่ระดับมาก และในด้านความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก

ตารางที่ 3 ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว (Y)	ที่	$\overline{x}$	S.D.	ระดับ
ด้านสัมพันธภาพ (Y_1)	1	4.157	1.030	มาก
ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว (Y_2)	2	4.156	0.755	มาก
ด้านการพึ่งพาตนเอง (Y_3)	5	3.942	0.938	มาก
ด้านทุนทางสังคม (Y_4)	4	4.011	0.817	มาก
ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวในภาวะยากลำบาก (Y_5)	3	4.052	0.786	มาก
ภาพรวม		4.063	0.865	มาก

ผลการวิจัย พบว่า ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีสัมพันธภาพ การทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว และการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวในภาวะยากลำบากที่ดีมาก สัมพันธภาพจากการที่สมาชิกในครอบครัวร่วมกันแก้ปัญหาข้อขัดแย้งด้วยเหตุผล มีการแสดงออกที่สื่อถึงความรัก ความเอาใจใส่กันและกัน เคารพความเป็นส่วนตัวของแต่ละคน มีการช่วยเหลือ แบ่งเบาภารกิจของครอบครัว การทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว สมาชิกในครอบครัวมีการดูแล และใส่ใจความปลอดภัยของสมาชิกทุกคน ครอบครัวเลี้ยงดูสมาชิกแต่ละช่วงวัยได้อย่างเหมาะสม รู้และทำหน้าที่ตามบทบาทของตนเองอย่างเหมาะสม การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวในภาวะยากลำบาก ครอบครัวสามารถปรับตัวและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา มีการเตรียมความพร้อมในการรับมือกับภาวะยากลำบากที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา สอดคล้องกับงานวิจัยของวิญญู กินะเสน, วัฒนา จินดาวัฒน์, เพ็ญศรี บางบอน, และ จิตตินันท์ วุฒิกร (2561, น. 50) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ตามหลักทิศ 6 ของประชาชนในเขตปริมณฑล เพื่อให้ครอบครัวมีความสุข ผลการวิจัย พบว่า สถานการณ์ความเข้มแข็งของครอบครัวในเขตปริมณฑล โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของบังอร เทพเทียม, ปรินดา ตาสี, ปิยฉัตร ตระกูลวงษ์, และ สุภัทรา อินทร์ไพบูลย์. (2551) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็ง โดยผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ในภาพรวมสังคมไทยมีระดับของครอบครัวเข้มแข็งในระดับมาก

โดยครอบครัวที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (มีความสมดุลทางรายได้ กับรายจ่าย) และครอบครัวที่สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน (มีการพูดคุยปรึกษาหารือกัน เอื้ออาทรต่อกัน และมีกิจกรรมร่วมกันทั้งในและนอกครัวเรือน) รวมทั้งเป็นครอบครัวที่มีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใส ไม่ดื่มสุรา และมีหลักประกันในชีวิต

5. อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว รายละเอียดการสรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ดังนี้

5.1 ปัจจัยด้านการจัดการตนเอง การพัฒนาหรือการจัดการใด ๆ สิ่งที่มีความสำคัญลำดับแรก ๆ คือการที่ตนเองหรือบุคคลหรือประชากร มีความตระหนักในคุณค่า ความสำคัญของตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนในระดับสังคม หรือในเชิงโครงสร้างมหาภาค โครงสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวก็เช่นกัน ดังนั้นหากสมาชิกในครอบครัวมีความสามารถในการจัดการตนเองได้ดี มีความสามารถในการพึ่งตนเองในมิติต่าง ๆ ในขณะเดียวการจัดการตนเองของครอบก็ไม่อาจละทิ้งในประเด็นที่เกี่ยวกับสุขภาพหรือสุขภาวะในครัวเรือนด้วยเช่นกัน ซึ่งหากสมาชิกในครอบครัวมีระบบการดูแลซึ่งกันและกันให้สามารถเลี่ยงความเสี่ยงต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าประเด็นด้านการจัดการตนเองก็จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญสอดคล้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงจันทร์ มงคลชู, สิทธิพรร์ สุนทร, และ สมเกียรติ เกียรติเจริญ (2564) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจัยการจัดการตนเอง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยการจัดการตนเองเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งส่งผลให้ปัจจัยการจัดการตนเองเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ด สอดคล้องกับการวิจัยของ นัชชิมา บาเกาะ, อังศินันท์ อินทรกำแหง, และ พัชรี ดวงจันทร์ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัวที่ทำให้ครอบครัวในพื้นที่บริบทสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผลการศึกษาพบว่า การจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัว มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การได้รับการสนับสนุนจากคนในครอบครัว 2) การแก้ปัญหาตนเองและครอบครัว 3) การมองในมุมบวก 4) การได้รับความช่วยเหลือจากคนรอบข้าง และ 5) การใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา

5.2 ปัจจัยด้านการจัดการทรัพยากรในครอบครัว การจัดการทรัพยากรภายในครอบครัวจึงมีผลอย่างสำคัญอีกประการณ์ต่อการเตรียมครอบครัวให้ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม ซึ่งสมาชิกในครอบครัวจำเป็นต้องมีความเข้าใจบทบาทของกันและกัน มีการสื่อสารกันอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้ครอบ ครัวขับเคลื่อนไปในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีเป้าหมายเดียวกันผ่านการวางแผนในครอบครัว ทั้งแผนต่อเศรษฐกิจครัวเรือน แผนในการจัดสรรเวลาของสมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นเวลาส่วนรวมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจครัวเรือนหรือเวลาในการการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงจันทร์ มงคลชู, สิทธิพรร์ สุนทร, และ สมเกียรติ เกียรติเจริญ (2564) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจัยการจัดการทรัพยากรในครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยการจัดการทรัพยากรในครอบครัวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ด สอดคล้องกับแนวคิดของจิตตินนท์ เดชะคุปต์ และ ณชิชนา พวงทอง (2560) ที่ได้อธิบายถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรในครอบครัวไว้ว่า เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการจัดการให้เหมาะสมอย่างมีคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับครอบครัว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ บังอร เทพเทียม, ปรินดา ตาสี, ปิยฉัตร ตระกูลวงษ์, และ สุภัทรา อินทร์ไพบูลย์ (2551) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็ง โดยผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ครอบครัวที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (มีความสมดุลทางรายได้ กับรายจ่าย) มีความสัมพันธ์ต่อครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย

5.3 ปัจจัยด้านค่านิยมและมาตรฐานของครอบครัว ความชัดเจนที่สังคมไทยมีคือค่านิยมของคนรุ่นต่อรุ่นที่ส่งต่อมาสู่สมาชิกในครอบครัว ซึ่งค่านิยมที่ยังส่งต่อมาสู่บทบาทของครอบครัว คือการที่ครอบครัวที่มีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคม คุณธรรม จริยธรรม ส่งต่อค่านิยม วัฒนธรรมต่าง ๆ ให้สมาชิกครอบครัว มีกลไกในการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัว สร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ระหว่างกันในครอบครัว ซึ่งความสำคัญของความสัมพันธ์ในครอบครัวลักษณะนี้ จะเป็นทุนทางสังคมที่ดีที่สุดในการขับเคลื่อนสังคมและเป็นหน่วยที่จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมได้ดีที่สุดด้วยเช่นกัน ซึ่งหากค่านิยมที่ส่งผลต่อการขัดเกลาทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้นั้นย่อมเป็นปัจจัยอีกประการที่สัมพันธ์ต่อความเข้มแข็งของครอบครัวด้วยเช่นกัน

5.4 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน ความเป็นชุมชนหรือสภาพแวดล้อมในชุมชนเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือและกลไกที่จะช่วยสนับสนุนหรือหนุนเสริมพลังให้แก่ครอบครัว เพราะความเป็นชุมชนต้องอาศัยพลังร่วมหรือค่านิยม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมร่วม เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งผ่านการมีส่วนร่วม ดังนั้นแล้วหากกระบวนการชุมชนมีความเข้มแข็งก็จะทำให้เกิดกระบวนการหนุนเสริมพลังครอบครัว มีการเกิดเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อหนุนเสริม เสริมพลัง รวมทั้งเฝ้าระวังปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัวในฐานะระบบหนึ่งของชุมชนและสังคม ซึ่งหากปัจจัยแวดล้อมหรือชุมชนมีความเข้มแข็งนั้นจึงอาจเป็นอีกปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเข้มแข็งของชุมชนด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงจันทร์ มงคลชู, สิทธิพรร์ สุนทร, และ สมเกียรติ เกียรติเจริญ (2564) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจัยสภาพแวดล้อมของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ด สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุชาติ ลี้ตระกูล และ ปวีณา ลี้ตระกูล (2556) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการสร้างเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวเพื่อการป้องกันและเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของยาเสพติดในเขตหมู่บ้านชายแดนจังหวัดเชียงราย โดยผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในเขตหมู่บ้านชายแดนจังหวัดเชียงราย ได้แก่ ความสามัคคีและสภาพแวดล้อมของชุมชน นอกจากนี้ ผลการวิจัยดังกล่าวยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของวัชรินทร์ สราวิช และคณะ (2554) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาครอบครัวเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมของชุมชนในด้านการพนัน ด้านสิ่งเสพติด ด้านสภาพที่อยู่อาศัย ด้านผู้นำชุมชน และด้านความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน เป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาครอบครัวให้มีความเข้มแข็งภายในชุมชน

5.5 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และสื่อ เทคโนโลยี ครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ดังนั้นแล้วปัจจัยแวดล้อมหรือปัจจัยทางสังคมย่อมส่งผลกระทบโดยตรงต่อสถานการณ์หรือความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างแน่นอน โครงสร้างทางสังคมย่อมส่งผลต่อโครงสร้างของครอบครัวด้วยเช่นกัน ทั้งในมิติต่าง ๆ อย่างมีเป็นระบบ ในมิติของการเมืองการปกครองนั้น จะเห็นได้ว่าการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจในการปกครองและบริหารแผ่นดิน โดยมีการใช้กลไกรัฐ หรือมีเครื่องมือต่าง ๆ เช่น กฎหมาย ระเบียบ บันฐานสังคม ฯลฯ กำหนดขึ้นมาเพื่อกำกับกำหนดกรอบการสร้างความเป็นอยู่ให้แก่ประชาชนในสังคม มิติทางเศรษฐกิจนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในด้านของชีวิตประจำวัน ที่เน้นในเรื่องของความอยู่ดีกินดี

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับสุขภาวะครอบครัวที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวหรือสั้น ๆ “ความสุขของสถาบันครอบครัว” หากพิจารณาจากวัตถุประสงค์ไปตามตัวแปรต้น และตัวแปรตาม ในส่วนผลการวิเคราะห์และเป็นสิ่งสำคัญของผลงานชิ้นนี้คือกระบวนการนำไปใช้หรือส่งไม้ต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่สนใจในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมจนไปถึงระดับชาติต่อไป

มีการวิเคราะห์โดยรอบด้านจากการนำ SWOT Analysis ซึ่งมีความสามารถในการวิเคราะห์ได้หลายระดับหลายศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นระดับองค์กร องค์การ หรือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาสถาบันครอบครัวให้สอดรับกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วตลอดเวลาต่อไป

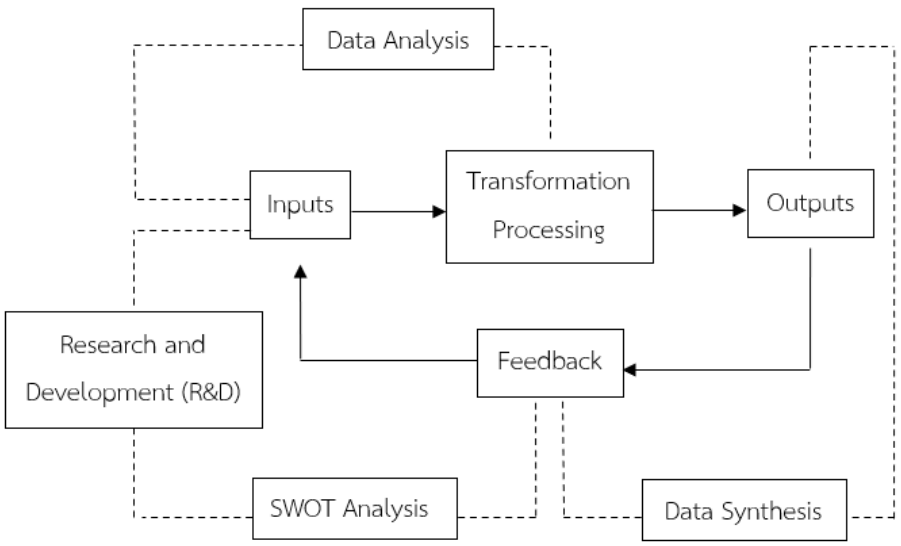

ภาพที่ 1. กระบวนการสร้างตัวแบบเชิงพัฒนาเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนา

หลักของภาพกระบวนการจะประกอบไปด้วยส่วนสำคัญอยู่ 3 ส่วน ได้แก่ Inputs, Transformation Processing, และ Outputs ทั้ง 3 ส่วน ก็คือวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อตามลำดับ โดยการวิเคราะห์ข้อมูล Data Analysis ผ่าน Processing ไปสู่แนวทางการเสริมสร้างความ

เข้มแข็งของครอบครัว แต่กระบวนการนี้จะแสดงให้เห็นถึงวิธีการได้มาในแต่ละขั้นตอนไปสู่วงจรการพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว คือนำไปสู่ผลตอบรับ (Feedback) ที่ได้จากการสังเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

ส่วนที่นำไปสู่การวิจัยและพัฒนา (Research and Development, R&D) โดยผ่านการนำเอาผลตอบรับมาผ่านกระบวนการ SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์ประเมินสถานการณ์จากแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อยกระดับไปสู่ผลงานวิจัยและพัฒนาต่อไปในอนาคต

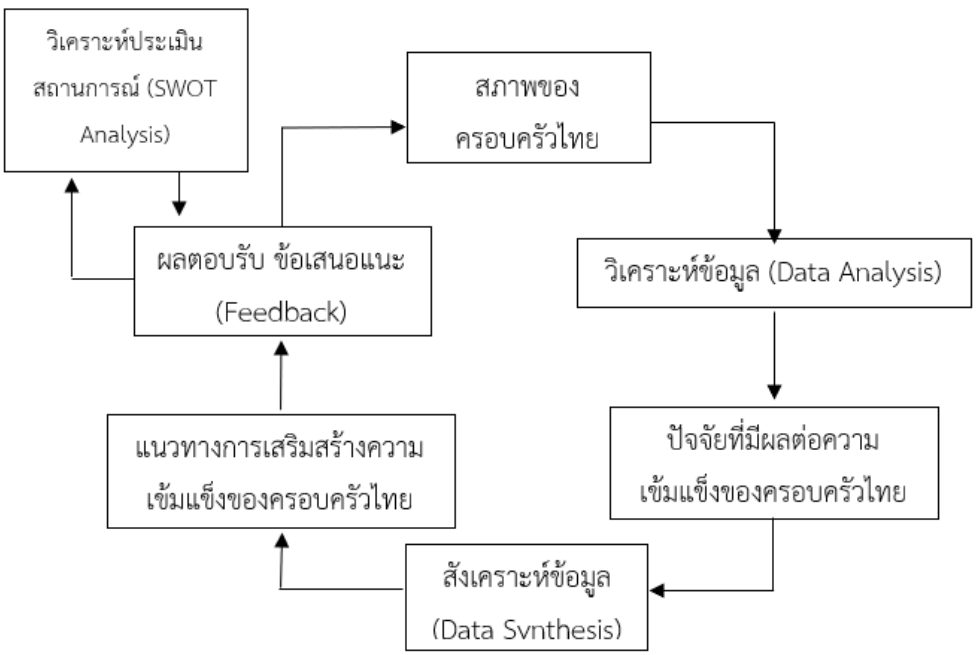

ภาพที่ 2. วงจรการพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากสภาพครอบครัวไทยปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นที่มาของการออกแบบนโยบายด้านสุขภาวะครอบครัวตามความเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ดำเนินตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาและสังเคราะห์เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวเพื่อเป็นตัวชี้วัดสุขภาวะครอบครัวไทย 5 ปัจจัย ศึกษาและสังเคราะห์ความเข้มแข็งของครอบครัวไทย 5 ด้าน ดำเนินตาม

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเป็นแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทย และดำเนินตามวัตถุประสงค์ที่ 3 จากการวิจัยที่ค้นพบสู่แนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทยที่ได้สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ครอบครัวไทยปัจจุบัน องค์ความรู้จากการวิจัยนี้สามารถเป็นตัวแบบสู่การพัฒนาสถาบันครอบครัวต่อไปในอนาคต

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านครอบครัวในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก เช่น พัฒนาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนในครอบครัว เช่น พ่อ แม่ ลูก เป็นต้น ให้มีสมรรถนะหรือความรู้ความสามารถในการจัดการตนเอง จัดการทรัพยากรในครอบครัว ค่านิยมและมาตรฐานในครอบครัว

7.1.2 เชื่อมโยงเครือข่ายหน่วยงานภาคี ต้องส่งเสริมสนับสนุนให้คนในครอบครัวได้รับการสนับสนุนจากคนในครอบครัวให้มากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นแรงขับเคลื่อนภายในครอบครัวที่ส่งผลให้ครอบครัวเข้มแข็ง โดยให้จัดการศึกษาเกี่ยวกับทักษะชีวิตครอบครัวเพื่อให้ครอบครัวมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านช่องทางต่าง ๆ ที่หลากหลาย

7.1.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในครอบครัวด้านสัมพันธภาพ ให้เอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ลดการทำร้ายจิตใจด้วยคำพูด ละเลย เพิกเฉย ทอดทิ้ง จัดโครงการ / กิจกรรมส่งเสริมให้ครอบครัวมีความรู้และทักษะในการดำเนินชีวิตครอบครัว การเตรียมความพร้อมก่อนสร้างครอบครัว ติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบและจริงจัง

7.1.4 สนับสนุนให้คนในครอบครัวด้านการพึ่งพาตนเอง มีการรับและเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารสำคัญที่เกี่ยวกับครอบครัว หารายได้เลี้ยงดูตนเองและจุนเจือครอบครัว เพราะถือเป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในระดับพื้นที่ การสนับสนุนจากคนในครอบครัว ถือเป็นปัจจัยการจัดการตนเองที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตาก เช่น พ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง ควรส่งเสริมกิจกรรมการให้คนในครอบครัวมีกระบวน กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก ซึ่งสามารถแก้ปัญหาตนเองและครอบครัว รวมไปถึงการแสดงออกด้านทัศนคติในเชิงบวก เป็นข้อดีของบททดสอบชีวิตให้แก่ปัญหาชีวิต ควรมีการจัดการทรัพยากรเวลา เช่น การทำกิจกรรมใด ๆ ของสมาชิกจะต้องคำนึงถึงเวลาในการทำงานและผลตอบแทน ต้องมีการแบ่งเวลาสำหรับเรื่องส่วนตัว มีการวางแผนใช้เวลาที่เหมาะสม ลำดับสิ่งใดทำก่อนสิ่งใด

ทำหลังในชีวิตประจำวันให้เหมาะสม จึงจะทำให้ครอบครัวอยู่อย่างเข้มแข็ง จะส่งผลต่อปัจจัยการจัดการทรัพยากรในครอบครัวที่สำคัญและเป็นรูปธรรมตัวอย่างให้ครอบครัวอื่นได้

7.1.5 ภาวะของผู้นำของชุมชนที่มีความน่าเชื่อถือ จะทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกศรัทธาและเชื่อถือผู้นำของชุมชน สามารถแก้ปัญหาของสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เป็นปัจจัยสำคัญ สร้างความสามัคคีของชุมชนทั้งการพนันในชุมชน สิ่งเสพติดในชุมชน และสภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ลดแหล่งมั่วสุม สภาพที่อยู่อาศัยของครอบครัวมีความปลอดภัย สะอาด เป็นระเบียบและอยู่ห่างไกลจากอบายมุข

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

7.2.1 ควรมีการวิจัยหาแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนของครอบครัวในเขตพื้นที่เทศบาลนครแม่สอด จังหวัดตากในตัวแปรต้นที่พบ คือ ปัจจัยการจัดการตนเอง ปัจจัยการจัดการทรัพยากรในครอบครัว ปัจจัยค่านิยมและมาตรฐานของครอบครัว ปัจจัยสภาพแวดล้อมของชุมชน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และสื่อ เทคโนโลยี ทั้งวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

7.2.2 ควรมีการวิจัยพิสูจน์หรือทดลองวงจรการพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้ โดยเฉพาะการวิจัยเชิงพื้นที่ในระดับหมู่บ้านหรือชุมชน

7.2.3 ควรมีการวิจัยปัจจัยเพิ่มเติม เช่น ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยการเมืองการปกครอง และปัจจัยเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ โดยวิจัยลึกในรายละเอียดของตัวแปรย่อยหรือรายละเอียดของปัจจัยทุกตัวที่เกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2559). *นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560 - 2564*. กรุงเทพฯ: กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

จิตตินนท์ เดชะคุปต์, และ ณชิชนา พวงทอง. (2560). *การศึกษาชีวิตครอบครัวและชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ดวงจันทร์ มงคลชู, สิทธิพรร์ สุนทร, และ สมเกียรติ เกียรติเจริญ (2564). รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารเซนต์จอห์น*, *24*(34), 49-65.

นัชชิมา บาเกาะ, อังศินันท์ อินทรกำแหง, และ พัชรี ดวงจันทร์. (2560). การจัดการตนเองและการจัดการภายในครอบครัวที่ทำให้ครอบครัวเข้มแข็งของครูสตรีมุสลิมสมรสในพื้นที่บริบทสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*, *9*(2), 215-230. สืบค้นจาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBSD/article/view/92325

บังอร เทพเทียม, ปรินดา ตาสี, ปิยฉัตร ตระกูลวงษ์, และ สุภัทรา อินทร์ไพบูลย์. (2551). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็ง. *วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา, 6*(2), 151-168.

วรวุฒิ พึ่งพัก, เบญจวรรณ ภู่ฤทธิ์, ยุวันดา เนื้อเทศ, นวลผจง สาลีผล, กรเอก กาญจนาโภคิน, และ ญาณกร โท้ประยูร. (2561). การเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็งตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 1*(2), 45-56.

วัชรินทร์ สราวิช, อรวรรณ รักสงฆ์, ปภาวี สุขมณี, สุจิตรา สราวิช, พนอจิต นิติสุข, และ อนุชา พุฒิกูลสาคร. (2556). *กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อผลิตข้าวเหลือง 11 ปลอดสารพิษบ้านโคกล่าม: กรณีศึกษาบ้านโคกล่าม ตำบลดงลิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์* (รายงานวิจัย). กาฬสินธุ์: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์.

วิญญู กินะเสน, วัฒนา จินดาวัฒน์, เพ็ญศรี บางบอน, และ จิตตินันท์ วุฒิกร. (2561). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักทิศ 6 ของประชาชนในเขตปริมณฑลเพื่อให้ครอบครัวมีความสุข. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*, *19*(1), 42-56.

ศรีสว่าง พั่ววงศ์แพทย์. (2540). การสร้างพลังให้ครอบครัวไทยในปัจจุบัน. *วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช, 10*(1), 57-66.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580).* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สุชาติ ลี้ตระกูล, และ ปวีณา ลี้ตระกูล. (2556). การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวเพื่อป้องกันและเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของยาเสพติดในเขตหมู่บ้านชายแดนจังหวัดเชียงราย. *วารสารการวิจัยกาสะลองคำ, 7*(1), 1-13.

สุพัตรา สุภาพ. (2534). *สังคมและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. 2rd ed. New York, NY: Harper. and Row.

รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบนพื้นฐานหลักการทรงงาน ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ภายใต้เครือข่ายพัฒนาระบบบริการสุขภาพ สาขาปฐมภูมิ จังหวัดเชียงใหม่ *

The Model for Promoting Health of the Elderly Communities Based on the King's Working Principles of Subdistrict Health Promoting Hospitals under the Primary Care Service Plan Network, Chiang Mai Province

ชนกพร อุตตะมะ[1], มนัส สุวรรณ[2], วัชรพงษ์ วัฒนกูล[3], และ ภัทรวุฒิ สมยานะ[4]
Chanokporn Uttama[1], Manat Suwan[2], Watcharapong Wattanakul[3], and Phatharawuth Somyana[4]
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่[1,2]
คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่[3]
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่[4]
Graduate School, Chiang Mai Rajabhat University[1,2]
Faculty of Agricultural Technology, Chiang Mai Rajabhat University[3]
Faculty of Management Science, Chiang Mai Rajabhat University[4]
Corresponding Author, E-mail: 63886103@cmru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทของผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่ายในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) 2) วิเคราะห์ปัจจัยและระดับการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานของบุคลากร รพ.สต. ในการสร้างเสริมสุขภาพ

* ได้รับบทความ: 19 กรกฎาคม 2568; แก้ไขบทความ: 24 สิงหาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 29 สิงหาคม 2568
Received: July 19, 2025; Revised: August 24, 2025; Accepted: August 29, 2025

ผู้สูงอายุ และ 3) พัฒนาและประเมินรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบนพื้นฐานหลักการทรงงาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) โดยเลือกพื้นที่เป้าหมายแบบเจาะจงในจังหวัดเชียงใหม่ 3 ชุมชน ได้แก่ เขตเมือง เขตชานเมือง และเขตชนบท กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยบุคคลจาก 5 กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุ 350 คน ภาคีเครือข่าย 31 คน สมาชิกครัวเรือน 30 คน บุคลากร รพ.สต. 23 คน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 30 คน ใช้เครื่องมือทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา และข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีปัญหาคุณภาพชีวิตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยต้องการการดูแลจากครอบครัว พื้นที่สาธารณะสำหรับการสันทนาการ และการดูแลอย่างต่อเนื่องจากบุคลากรสังกัด รพ.สต. ในการประยุกต์ใช้หลักการทรงงาน พบว่าทั้งสามชุมชนมีการน้อมนำในระดับมากถึงมากที่สุด สำหรับรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้นโดยใช้แนวคิด “บันได 5 ขั้นของการพัฒนา” ได้แก่ 1) ขั้นพื้นฐาน 2) ขั้นประเมินสภาพการณ์และนำมาวางแผนพัฒนา 3) ขั้นการพัฒนา 4) ขั้นก้าวหน้าขยายแบ่งปันไปสู่ที่อื่น ๆ และ 5) ขั้นสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบทั้ง 7 ด้าน โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด

สรุปได้ว่ารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และความต้องการของผู้สูงอายุ โดยใช้หลักการทรงงานเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ผ่านกระบวนการบันได 5 ขั้น ช่วยให้บุคลากรของ รพ.สต. และภาคีเครือข่ายสามารถดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบ มีส่วนร่วม และยั่งยืน

คำสำคัญ: การสร้างเสริมสุขภาพ; ผู้สูงอายุ; หลักการทรงงาน; โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

Abstract

This study aimed to: 1) examine the context of older adults and health promotion networks in Subdistrict Health Promoting Hospitals (SHPHs); 2) analyze the factors and extent to which SHPH personnel applied the King’s working

principles in promoting community-based elderly health; and 3) develop and evaluate a new health promotion model for older adults based on these principles. A mixed-methods approach was employed in three purposively selected communities in Chiang Mai Province, representing urban, peri-urban, and rural areas. The study involved five groups of participants: 350 older adults, 31 network partners, 30 household members, 23 SHPH personnel, and 30 village health volunteers. Data were collected using questionnaires, in-depth interviews, semi-structured interviews, and focus group discussions. Quantitative data were analyzed with descriptive statistics, while qualitative data were analyzed through content analysis.

The findings revealed that older adults experienced quality of life issues across physical, mental, social, economic, and environmental dimensions. Their primary needs included family caregiving, access to public spaces for recreation and exercise, and continuous care from SHPH personnel. Application of the King's working principles was found at high to very high levels across all three communities. The developed model of elderly health promotion was structured around the "Five-Step Development Ladder," which included: 1) foundational stage, 2) situation assessment and planning, 3) development stage, 4) expansion and sharing, and 5) achieving sustainable success. Expert and stakeholder evaluations across seven dimensions rated the model as highly appropriate.

In conclusion, the developed elderly health promotion model aligns with local contexts and elderly needs, using the King's working principles as the important foundation through a Five-Step Development ladder process, enabling SHPH personnel and network partners to operate systematically, participatively, and sustainably.

Keywords: health promotion; elderly; The King's working principles; Subdistrict Health Promoting Hospital (SHPH)

1. บทนำ

การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นความท้าทายระดับโลกและของประเทศไทย WHO (2024) คาดว่าประชากรสูงอายุโลกจะเพิ่มจาก 1.4 พันล้านคนในปี 2573 เป็น 2.1 พันล้านคนในปี 2593 สำหรับประเทศไทย คาดว่าสัดส่วนผู้สูงอายุจะเพิ่มเป็นร้อยละ 32.1 ในปี 2583 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) จังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่ที่สะท้อนสถานการณ์นี้อย่างชัดเจน โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุกว่าร้อยละ 25.28 และอัตราการพึ่งพิงสูงถึงร้อยละ 44.30 ในปี 2567 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่, 2567) ผู้สูงอายุเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนในหลายมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม การเสื่อมถอยของสมรรถภาพทางกาย การเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) หลายโรคร่วมกัน ปัญหาสุขภาพจิตจากความเหงาและการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม และโอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ลดลง (Depping, Köhler-Ipek, Ullrich, Hauer, & Wolf, 2023) การสร้างเสริมสุขภาพภายใต้แนวคิด "ไม่ล้ม ไม่ลืม ไม่ซึมเศร้า กินข้าวอร่อย" โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วน (กรมอนามัย กระทรวงสาธารณะสุข, 2561)

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ในฐานะหน่วยบริการปฐมภูมิที่ใกล้ชิดชุมชน มีบทบาทสำคัญผ่านการให้บริการองค์รวม การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค และการสนับสนุนการพึ่งพาตนเอง อย่างไรก็ดี การดำเนินงานของ รพ.สต. ยังมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ ด้านบริการและนโยบาย การทำงานในกรอบนโยบายทั่วไปโดยไม่เน้นบริบทเฉพาะท้องถิ่น การให้บริการแบบตั้งรับ ขาดการบูรณาการกับเครือข่ายและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านทรัพยากรบุคคล ขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านผู้สูงอายุ ภาระงานล้นมือ และขาดงบประมาณสำหรับการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ด้านภูมิศาสตร์และการเข้าถึง ผู้สูงอายุอาศัยกระจายตัวในพื้นที่ทุรกันดารและภูเขา การคมนาคมไม่สะดวกโดยเฉพาะในฤดูฝน ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และภาษา ความเชื่อดั้งเดิมที่อาจขัดแย้งกับการแพทย์สมัยใหม่ และการอพยพของแรงงานวัยหนุ่มสาวทำให้ขาดผู้ดูแล ด้านเศรษฐกิจผู้สูงอายุจำนวนมากประสบปัญหาความยากจน และขาดรายได้ที่เพียงพอสำหรับการดูแลสุขภาพ

ด้านสุขภาพเฉพาะ การจัดการโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่ต้องติดตามต่อเนื่อง และปัญหาสุขภาพจิต เช่น ภาวะซึมเศร้าและความเหงา

จากปัญหาดังกล่าว จะเห็นว่ามีความจำเป็นที่ต้องมีรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ โดยการน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งครอบคลุมแนวคิดใน 3 มิติ ได้แก่ หลักธรรม หลักคิด และหลักปฏิบัติ (สำนักงาน กปร., 2564) ซึ่งเป็นภูมิปัญญาไทยที่มีศักยภาพสูงมาประยุกต์ใช้ ทั้งนี้เนื่องจากหลักการทรงงานดังกล่าวเน้นการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง การมีส่วนร่วม การพึ่งพาตนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการทำงานแบบบูรณาการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการแก้ปัญหาที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน

อย่างไรก็ตาม สภาพการณ์ปัจจุบันยังขาดการศึกษาที่เป็นระบบในการนำหลักการทรงงานมาประยุกต์ในการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยบุคลากรของ รพ.สต. ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบนพื้นฐานหลักการทรงงานสำหรับบุคลากร สังกัด รพ.สต. ในพื้นที่ที่มีบริบทที่แตกต่างกัน (เมืองชานเมือง และชนบท) ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในพื้นที่อื่น ๆ อันจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความสุขอย่างพอเพียงและยั่งยืน สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบริบทของผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่ายในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ภายใต้เครือข่ายพัฒนาระบบบริการสุขภาพ สาขาปฐมภูมิ จังหวัดเชียงใหม่

2.2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและระดับการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานของบุคลากรสังกัด รพ.สต. ในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ภายใต้เครือข่ายพัฒนาระบบบริการสุขภาพ สาขาปฐมภูมิ จังหวัดเชียงใหม่

2.3 เพื่อพัฒนาและประเมินรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบนพื้นฐานหลักการทรงงาน ของบุคลากรสังกัด รพ.สต. ภายใต้เครือข่ายพัฒนาระบบบริการสุขภาพ สาขาปฐมภูมิ จังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้รับอนุมัติการวิจัยในมนุษย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เลขที่ IRBCMRU 2024/298.22.06 ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

3.1 พื้นที่ดำเนินการวิจัย ดำเนินการในชุมชนพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ในเขตเมือง คือ เทศบาลเมืองต้นเปา อำเภอสันกำแพง เขตชานเมือง คือ เทศบาลตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด และเขตชนบท คือ องค์การบริหารส่วนตำบลกื้ดช้าง อำเภอแม่แตง

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้สูงอายุจาก 3 ชุมชนที่กำหนดศึกษาจำนวน 3,922 ราย ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 350 ราย เทียบจากตารางสุ่มของ Handel (มนัส สุวรรณ, 2556) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ตามสัดส่วนของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน และ 2) กลุ่มบุคลากรสังกัด รพ.สต. ทั้งหมดที่เป็นกลุ่มเป้าหมายจากทั้ง 3 ชุมชน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงจากชุมชนเขตเมือง จำนวน 10 ราย เขตชานเมือง จำนวน 6 ราย และเขตชนบท จำนวน 7 ราย รวม 23 ราย

การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย การศึกษานี้ได้กำหนดเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย จากบุคคล 5 กลุ่มใน 3 ชุมชนที่กำหนดศึกษา จำนวน 144 ราย ขนาดกลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้สูงอายุ จำนวน 30 ราย 2) สมาชิกในครอบครัวผู้สูงอายุ จำนวน 30 ครัวเรือน 3) บุคลากรสังกัด รพ.สต. จำนวน 23 ราย 4) ผู้นำทางสุขภาพและผู้นำชุมชน จำนวน 31 ราย และ 5) เจ้าหน้าที่ อสม. จำนวน 30 ราย ทั้งนี้ ทั้งหมดล้วนเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนทั้งสิ้น และได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง

3.3 เครื่องมือวิจัยและการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย 1) แบบสอบถามความต้องการสนับสนุนในการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 3 ระดับ 2) แบบสอบถามเกี่ยวกับการน้อมนำหลักการทรงงานไปประยุกต์ใช้ของเจ้าหน้าที่ รพ.สต. แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Best & Kahn, 1988)

เครื่องมือดังกล่าวได้นำไปหาความตรงตามเนื้อหาโดยผ่านผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ราย ประเมินได้ค่าความตรงตามเนื้อหา (IOC) เท่ากับ 0.66 – 1.00 และ 0.8 -1.00 ตามลำดับ อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ได้ทำการทดสอบกับกลุ่มบุคคลที่มีคุณลักษณะเหมือนกลุ่ม

ตัวอย่างจำนวน 30 ราย และเหมือนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 10 ราย ประมวลได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.78 และ 0.88 ตามลำดับ อยู่ในระดับที่ยอมรับได้

การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือใช้วิธีการหาความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation)

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

การวิจัยเชิงปริมาณ การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. สรุปผลการวิจัย

4.1. ผลการศึกษาบริบทและความต้องการของผู้สูงอายุในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.)

4.1.1. บริบทของผู้สูงอายุ

จากการศึกษาพื้นที่ทั้ง 3 แห่งพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นหญิง ด้านเศรษฐกิจผู้สูงอายุทุกพื้นที่ประสบปัญหารายได้ไม่เพียงพอ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและการเข้าถึงบริการสุขภาพ ผู้สูงอายุในเขตเมืองมีสัดส่วนจบปริญญาตรีและรายได้เฉลี่ยสูงกว่า แต่มักอาศัยในพื้นที่แออัด อากาศไม่ถ่ายเท ก่อให้เกิดความเครียดและปัญหาสุขภาพจิต รวมถึงการได้รับการดูแลจากครอบครัวน้อยกว่าส่งผลให้ภาวะซึมเศร้าและโรค NCDs พบมากกว่าชนบท (ตารางที่ 1) ขณะที่เขตชานเมืองและชนบทมีอากาศดี มีความสัมพันธ์ในชุมชนแน่นแฟ้นกว่า

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 3 พื้นที่

พื้นที่	เขตเมือง	เขตชานเมือง	เขตชนบท
เพศหญิง (%)	80.48	64.70	66.22
จบปริญญาตรีขึ้นไป (%)	13.82	11.11	6.73
รายได้เฉลี่ย (บาท/เดือน)	8,488.30	5428.10	3,470.27
ไม่ได้ประกอบอาชีพ (%)	14.64	46.41	36.48
ได้รับการดูแลจากครอบครัว (%)	26.01	79.08	82.43
การเจ็บป่วย NCDs (%)	39.43	40.69	29.66
ภาวะซึมเศร้า (%)	17.25	13.37	5.51

4.1.2. ความต้องการของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุทั้ง 3 พื้นที่มีความต้องการคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะด้านสุขภาพ เช่น การดูแลป้องกันความเสื่อม การได้รับฟันปลอม แว่นตา และบริการเยี่ยมบ้านจากบุคลากร รพ.สต. โดยเขตเมืองมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 2.59 ± 0.40 และเขตชนบท 2.62 ± 0.23 (ระดับ “มาก”) และเขตชานเมือง 2.27 ± 0.43 (ระดับ “ปานกลาง”)

โดยในด้านสังคม เขตเมืองและชานเมืองเน้นกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพและการพบปะสังสรรค์ โดยมีคะแนนด้าน “การเข้าถึงบริการ” อยู่ที่ 2.66 ± 0.38 และ 2.38 ± 0.25 ส่วนเขตชนบทสูงสุดที่ 2.67 ± 0.40 ขณะที่ด้านแรงสนับสนุน เขตเมืองมีคะแนนสูงสุด (2.71 ± 0.35) แสดงถึงความคาดหวังต่อภาคีเครือข่ายในชุมชน

ด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุทุกเขตมีความต้องการร่วมกัน ได้แก่ การเพิ่มเบี้ยยังชีพ ส่งเสริมอาชีพใหม่ จัดสวัสดิการพื้นฐาน และจัดบริการรถรับส่งไปสถานพยาบาล ซึ่งสะท้อนภาพความต้องการระบบสนับสนุนที่ครอบคลุมและทั่วถึงในสังคมผู้สูงวัย (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างเสริมสุขภาพ ความต้องการของผู้สูงอายุและการสนับสนุนของภาคีเครือข่ายโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 3 พื้นที่

รายการ	เขตเมือง ($\overline{x}$ ± SD.)	เขตชานเมือง ($\overline{x}$ ± SD.)	เขตชนบท ($\overline{x}$ ± SD.)
1. ด้านเศรษฐกิจ	2.21 ± 0.44	2.01 ± 0.41	2.39 ± 0.45
2. ด้านสังคม			
2.1 การเข้าถึงบริการ	2.66 ± 0.38	2.38 ± 0.25	2.67 ± 0.40
2.2 แรงสนับสนุน	2.71 ± 0.35	2.21 ± 0.28	2.70 ± 0.34
2.3 รับรู้ข้อมูลข่าวสาร	2.68 ± 0.34	2.65 ± 0.33	2.68 ± 0.34
2.4 สัมพันธภาพ	2.67 ± 0.32	2.13 ± 0.40	2.48 ± 0.35
3. ด้านสิ่งแวดล้อม	2.69 ± 0.32	2.22 ± 0.31	2.48 ± 0.35
4. การมีส่วนร่วม	2.57 ± 0.46	2.32 ± 0.61	2.24 ± 0.26
5. คุณภาพชีวิต	2.56 ± 0.56	2.41 ± 0.58	2.52 ± 0.50
รวม	**2.59 ± 0.40**	**2.27 ± 0.43**	**2.62 ± 0.23**

4.1.3. การสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย รพ.สต.

ในเขตเมืองและชานเมือง หน่วยงานท้องถิ่น เช่น เทศบาล ได้ช่วยให้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ส่งเสริมกิจกรรมสุขภาพ การฝึกอาชีพ และการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งแตกต่างจากเขตชนบทที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุน้อยแต่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีบทบาทร่วมกันในการคัดกรองสุขภาพ การให้ข้อมูลข่าวสาร การเฝ้าระวังโรค และการประสานกับ รพ.สต. เพื่อสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง

4.2. การน้อมนำหลักการทรงงานไปประยุกต์ในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนของบุคลากรสังกัด รพ.สต.

4.2.1. ระดับการน้อมนำหลักการทรงงานของบุคลากร รพ.สต.

จากผลการวิจัยพบว่าบุคลากรสังกัดรพ.สต. ทั้ง 3 พื้นที่มีการน้อมนำหลักการทรงงานทั้ง 27 ข้อไปใช้ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเขตชนบทมีระดับการน้อมนำหลักการทรงงานมีค่าคะแนนเฉลี่ยในระดับมากที่สุด (4.53 ± 0.28) รองลงมาคือเขตชานเมือง และเขตเมืองตามลำดับ มีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้งสองเขต (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบระดับการน้อมนำหลักการทรงงานไปประยุกต์ใช้กับผู้สูงอายุ ในเครือข่ายโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ทั้ง 3 พื้นที่ ของบุคลากรสังกัด รพ.สต.

พื้นที่	ค่าเฉลี่ยรวม ($\overline{X}$ ± SD)	ระดับการน้อมนำ	จุดเด่น
เขตเมือง	4.06 ± 0.51	มาก	พออยู่พอกิน, ประหยัด, การพึ่งตน
เขตชานเมือง	4.22 ± 0.45	มาก	มีความสุขในการทำประโยชน์, การมีส่วนร่วม, การแก้ปัญหาจากจุดเล็ก
เขตชนบท	4.53 ± 0.28	มากที่สุด	บริการที่จุดเดียว, อ่อนน้อมถ่อมตน

4.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการน้อมนำหลักการทรงงานไปประยุกต์ใช้ ได้แก่ **1) ปัจจัยนำ** บุคลากรต้องมี**ความเข้าใจหลักการทรงงาน**ทั้ง 27 ข้อ ผู้อำนวยการ รพ.สต. ต้องมี**ภาวะผู้นำ**เพื่อส่งเสริมความรู้และสนับสนุนการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานให้กับบุคลากร **2) ปัจจัยเสริม** ประกอบด้วย**นโยบายระดับชาติ**เช่นยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) ที่เน้นการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง **การสนับสนุน**จากหน่วยงาน กระทรวงสาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์ และ **ศักยภาพผู้สูงอายุ** ที่ต้องมีความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพตนเองเพิ่มขึ้นโดยการใช้หลักการทรงงานที่ได้ผลดีกระตุ้นให้มีการใช้ต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของการดูแลปฐมภูมิ **3) ปัจจัยเอื้อ** ได้แก่ **การสนับสนุนจากครอบครัว** ในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องเพื่อลดการพึ่งพาจากส่วนราชการหรือจากบุคลากรรพ.สต. และได้การสนับสนุนจากชุมชน อปท.และเอกชนให้การสนับสนุนด้านสถานที่ สิ่งแวดล้อมและงบประมาณ โดยเฉพาะการสร้างการมี**ส่วนร่วม**ของ

ผู้สูงอายุในการสร้าง**เครือข่ายในชุมชน** อสม. ให้ความรู้และดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ตลอดจน**ชมรมผู้สูงอายุ**และโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นแหล่งสนับสนุนที่สำคัญในด้านความรู้ แหล่งประโยชน์ต่างๆ **4) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ** การบริหารจัดการภายใน รพ.สต.อย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้าน**ทรัพยากรบุคคล** งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และเวลา รวมถึงการมีทักษะในการ**วางแผนโครงการ** แก้ไขปัญหาตลอดจน**การประสานงาน**กับภาคีเครือข่ายและ**การสื่อสาร**ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการน้อมนำหลักการทรงงานมาปรับใช้

4.3. การพัฒนาและประเมินรูปแบบใหม่ของการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบนพื้นฐานหลักการทรงงานของบุคลากร รพ.สต.

ผู้วิจัยบูรณาการผลการศึกษาบริบทผู้สูงอายุและภาคีเครือข่ายในชุมชน 3 พื้นที่กับหลักการทรงงาน แนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน และแนวคิดบันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อพัฒนารูปแบบจำลองบันได 5 ขั้นของการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1) ขั้นพื้นฐาน: รากฐานความเข้าใจในความพอเพียง การประหยัด การพึ่งตน และภูมิสังคม 2) ขั้นประเมิน: ประเมินองค์รวม ศึกษาข้อมูลเป็นระบบ ระเบิดจากข้างใน แก้ปัญหาจุดเล็ก 3) ขั้นพัฒนา: ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ความเพียร และเข้าใจ เข้าถึงพัฒนา การบริการแบบจุดเดียว ไม่ยึดติดตำรา 4) ขั้นก้าวหน้า: ขับเคลื่อนด้วยคุณธรรมซื่อสัตย์ อ่อนน้อม รู้รักสามัคคี และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม 5) ขั้นแห่งความสำเร็จและยั่งยืน: ประกอบด้วยเศรษฐกิจพอเพียง การมีความสุขในการทำประโยชน์ให้ผู้อื่น และการทำเรื่อย ๆ แบบสังฆทาน เพื่อเป้าหมายความสำเร็จอย่างยั่งยืน

4.4. การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน

การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนที่พัฒนาขึ้นโดยบูรณาการแนวคิดหลักการทรงงานกับบริบทของพื้นที่จริง พบว่ารูปแบบอยู่ในระดับ “เหมาะสมมากที่สุด” (ตารางที่ 4) แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องของรูปแบบกับบริบทการทำงานของ รพ.สต. และความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้จริงในชุมชน

ตารางที่ 4 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุโดยผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ	ผู้เชี่ยวชาญ ($\overline{X}$ ± SD.)	ผู้มีส่วนได้เสีย ($\overline{X}$ ± SD.)
1. ความเหมาะสมของรูปแบบในการน้อมนำหลักการทรงงานมาประยุกต์ใช้	4.72 ± 0.48	4.55 ± 0.16
2. ความเหมาะสมของรูปแบบในด้านเทคนิคและวิธีการ	4.60 ± 0.54	4.48 ± 0.23
3. ความเหมาะสมของรูปแบบในด้านเศรษฐกิจ	4.52 ± 0.52	4.61 ± 0.24
4. ความเหมาะสมของรูปแบบในการนำไปปฏิบัติจริง	4.60 ± 0.42	4.70 ± 0.31
5. ความเป็นประโยชน์ (Utility) ของรูปแบบ	4.66 ± 0.57	4.69 ± 0.31
6. ความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy) ของรูปแบบ	4.20 ± 0.66	4.57 ± 0.36
7. รูปแบบมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับองค์ประกอบหลักการทรงงาน	4.40 ± 0.55	4.53 ± 0.37
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.53 ± 0.53**	**4.59 ± 0.28**

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1. บริบทของผู้สูงอายุ และภาคีเครือข่ายในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ภายใต้เครือข่ายพัฒนาระบบบริการสุขภาพสาขาปฐมภูมิ จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษานี้พบว่าผู้สูงอายุมีปัญหาหลักแบ่งได้เป็น 5 มิติ คือ ด้านร่างกาย (โรค NCDs หลงลืม กระดูกพรุน) ด้านจิตใจ (ความเครียดและซึมเศร้า) ด้านสังคม (ขาดปฏิสัมพันธ์) ด้านเศรษฐกิจ (รายได้ไม่เพียงพอ) และด้านสิ่งแวดล้อม (ที่อยู่ไม่เหมาะสม) ส่วนความต้องการของผู้สูงอายุในการสร้างเสริมสุขภาพ คือ การได้รับการดูแลจากครอบครัว ต้องการพื้นที่สาธารณะสำหรับการออกกำลังกายและการสันทนาการ และการดูแลอย่างต่อเนื่องจากบุคลากรของ รพ.สต. ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ กิตติพร เนาว์สุวรรณ และ มาริสา สุวรรณราช (2562) ที่ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งพบว่า ปัญหาของผู้สูงอายุทางด้านร่างกาย ได้แก่ การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคความดันโลหิตสูง

เบาหวาน รวมถึงโรคที่เกิดจากภาวะแทรกซ้อนของโรคเรื้อรัง เช่น ต้อกระจก ชาตามปลายมือปลายเท้า ผู้สูงอายุรู้สึกว่ามีคุณค่าในตนเองลดลง โดดเดี่ยว หดหู่ ซึมเศร้า และมีปัญหาสุขภาพจิต ทั้งนี้ รวมไปถึงปัญหาความยากจน การเจ็บป่วย ถูกทอดทิ้ง และถูกยักยอกเงินเลี้ยงชีพ ส่วนความต้องการของผู้สูงอายุจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ การทบทวนเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การกำหนดนโยบายจ้างงานผู้สูงอายุ การพัฒนาศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรม และการจัดบริการรถรับส่งสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับ World Health Organization (2024) ที่ระบุว่าผู้สูงอายุมีความต้องการดูแลแบบองค์รวมครอบคลุมหลายมิติ และ Urbaniak & Wanka (2023) ที่เน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางสังคมในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ซึ่งบทบาทภาคีเครือข่ายเป็นความร่วมมือของชุมชน ที่มี 4 บทบาทหลัก ได้แก่ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ การสร้างความเข้มแข็งของกิจกรรมชุมชน การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล และการปรับเปลี่ยนบริการสาธารณสุขเชิงรุก โดย ผู้นำท้องถิ่น อสม. และครอบครัวมีบทบาทสำคัญที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ สังวาล จ่างโพธิ์ (2564) เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพแบบมีส่วนร่วมและ ที่เน้นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนในการส่งเสริมสุขภาพ

5.2 วิเคราะห์ปัจจัยและระดับการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานของบุคลากร รพ.สต. ในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ภายใต้เครือข่ายพัฒนาระบบบริการสุขภาพ สาขาปฐมภูมิ จังหวัดเชียงใหม่

เขตชนบทมีระดับการน้อมนำหลักการทรงงานมาประยุกต์ใช้สูงที่สุดด้วยคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 โดยมีความโดดเด่นในข้อบริการที่จุดเดียว และความอ่อนน้อมเอื้ออาทร เนื่องจากความสัมพันธ์ในชุมชนระหว่างผู้สูงอายุและบุคลากรสังกัด รพ.สต. มีความแน่นแฟ้น ให้ความร่วมมือในการสร้างเสริมสุขภาพสูงสอดคล้องกับการศึกษาของนิลภา จิระรัตนวรรณะ, สุคนธ์ วรรธนะอมร, และ ศรีสุดา รัศมีพงศ์ (2562) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพซึ่งพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพ จาก 4 ภาคีหลัก ได้แก่ 1) องค์การบริหารส่วนตำบล 2) หน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ คือ รพ.สต. สถานศึกษา 3) อสม. และ 4) ผู้ใหญ่บ้าน สะท้อนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสามารถนำไปใช้สร้างเสริมสุขภาพตามกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดีกว่า ส่วนปัจจัยที่ส่งเสริมการน้อมนำหลักการทรงงานไปประยุกต์ในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน คือ ปัจจัยนำ ปัจจัยเสริม ปัจจัยเอื้อ และการบริหารจัดการของบุคลากรสังกัด รพ.สต. ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของรัฐกานต์ ขำเขียว, ศนิกานต์ ศรีมณี, และ

ศิรินา สันทัดงาน (2566) ที่ศึกษาปัจจัยทำนายพฤติกรรมการจัดการสุขภาพแบบมีส่วนร่วมในชุมชนริมคลองภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่า ปัจจัยปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อ และปัจจัยเสริมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการจัดการสุขภาพ แบบมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัจจัยเอื้อและปัจจัยเสริม สามารถร่วมกันทำนายการจัดการสุขภาพอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมคลอง เขตภาษีเจริญได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.3. รูปแบบใหม่ของการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบนพื้นฐานหลักการทรงงานของบุคคลากร รพ.สต. ภายใต้เครือข่ายพัฒนาระบบบริการสุขภาพ สาขาปฐมภูมิจังหวัดเชียงใหม่ การพัฒนารูปแบบใหม่นี้ประกอบด้วย แบบจำลองบันได 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1: ขั้นพื้นฐาน ขั้นที่ 2: ขั้นประเมินสภาพการณ์ เพื่อนำมาวางแผนพัฒนา ขั้นที่ 3: ขั้นพัฒนา ขั้นที่ 4: ขั้นก้าวหน้า ขั้นที่ 5: ขั้นสู่ความสำเร็จ ซึ่งรูปแบบ "แบบจำลองบันได 5 ขั้น" ที่พัฒนาขึ้นมีความโดดเด่นในการผสมผสานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการปฏิบัติงานด้านสุขภาพอย่างเป็นระบบ การที่นำหลักการทรงงานมาประยุกต์ใช้ในงานสาธารณสุขระดับปฐมภูมิในชุมชน แสดงถึงการคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับการดูแลสุขภาพ โดยที่ขั้นที่ 1 (ขั้นพื้นฐาน) การเน้นเรื่อง พออยู่พอกิน และ การพึ่งตน สะท้อนถึงการสร้างรากฐานที่มั่นคงก่อนการพัฒนาต่อ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Maslow (1943) ในเรื่องความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ขั้นที่ 2 (ประเมินสภาพการณ์) การสำรวจ ค้นหาข้อมูล เพื่อเตรียมความพร้อมในการสร้างเสริมสุขภาพ ดังองค์ประกอบที่ว่าระเบิดจากข้างใน คือการสร้างแรงจูงใจภายในเพื่อให้เกิดความตระหนักจากภายใน ขั้นที่ 3-5 แสดงถึงการพัฒนาที่เป็นลำดับขั้นจากการมีส่วนร่วมไปสู่ความยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้สอดคล้องกับ Kotter (1995) เกี่ยวกับการจัดการการเปลี่ยนแปลงแบบมีขั้นตอน ที่เน้นการศึกษาแบบมีส่วนร่วมและการตื่นตัวของชุมชน และเน้นว่าการข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งจะทำให้การเปลี่ยนแปลงล้มเหลว และแต่ละขั้นตอนต้องดำเนินการอย่างเป็นลำดับเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ

การศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่สมบูรณ์ มีการบูรณาการระหว่างความรู้สมัยใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยและสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนต่อไป

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

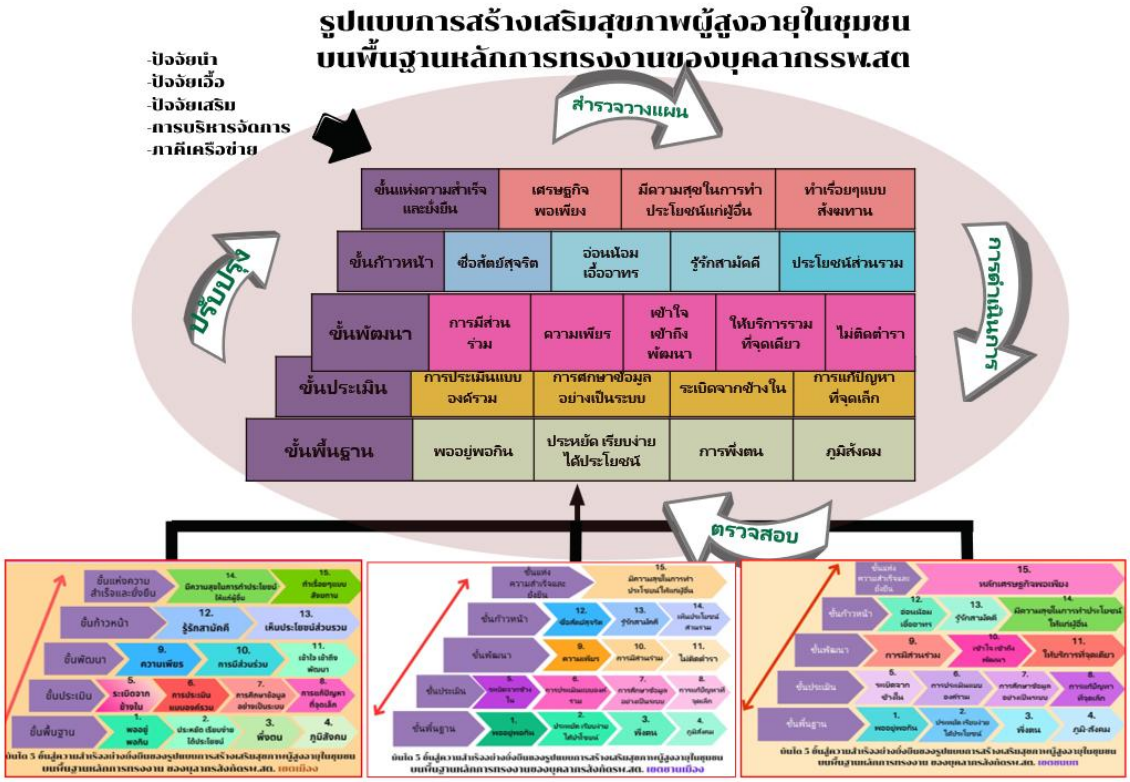

ภาพที่ 1. รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน บนพื้นฐานหลักการทรงงาน ของ รพ.สต. ภายใต้เครือข่ายพัฒนาระบบบริการสุขภาพ สาขาปฐมภูมิ จังหวัดเชียงใหม่ ตามแบบจำลองบันได 5 ขั้นสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ผลจากการพัฒนาและประเมินรูปแบบทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เพื่อนำไปพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ โดยการขยายขอบเขตการศึกษาด้านการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจากมุมมองใหม่ที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดของหลักการทรงงานที่เป็นหลักธรรม หลักคิด หลักปฏิบัติ แบบไทย เชื่อมโยงกับทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพสมัยใหม่ บูรณาการออกมาเป็นรูปแบบจำลองบันได 5 ขั้นสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนในการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนของบุคลากรสังกัดรพ.สต. ในพื้นที่เขตเมือง เขตชานเมือง และ

เขตชนบท บูรณาการออกมาเป็นรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนบนพื้นฐานหลักการทรงงานของบุคลากรสังกัดรพ.สต. ซึ่งมีปัจจัยนำ ปัจจัยเสริม ปัจจัยเอื้อ และการบริหารจัดการ ให้เกิดการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรสังกัดรพ.สต.ได้เสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรสาธารณสุขระดับปฐมภูมิ ให้สามารถนำหลักการทรงงานมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิต ความสุขอย่างพอเพียงและยั่งยืนของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สาธารณสุขจังหวัด สามารถนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดแบบแผนนโยบายเพื่อพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนบนพื้นฐานหลักการทรงงาน ที่ประหยัด ครอบคลุมภายใต้งบประมาณที่จำกัด

7.1.2 การสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่เข้มแข็งในชุมชน โดยการร่วมด้วยช่วยกันระหว่างตัวผู้สูงอายุเอง ครอบครัว ผู้นำชุมชน บุคคลากรสังกัด รพ.สต. และภาคีเครือข่ายในชุมชนต่างๆที่เข้ามามีส่วนร่วม ทำให้เกิดความยั่งยืนในการปฏิบัติหรือการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจะสามารถช่วยป้องกันปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ หรือส่งเสริมให้ผู้สูงอายุปลอดภัยจากความเสี่ยงต่างๆหรือช่วยลดปัญหา ภาระทางสังคมได้อย่างยั่งยืน ผู้สูงอายุมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

7.2 ข้อเสนอแนะในระดับปฏิบัติการ

7.2.1 ในระดับบุคคล บุคคลากร รพ.สต. ควรมีการน้อมนำหลักการทรงงานในแต่ละข้อที่ผ่านการประเมินและมีกิจกรรมการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมไปสู่การปฏิบัติในการสร้างเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุในชุมชนแบบเชิงรุก เพื่อความสำเร็จในการสร้างเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

7.2.2 หัวหน้ารพ.สต.ควรส่งเสริมให้มีการจัดการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทรงงาน ให้กับบุคลากรทุกระดับจะได้น้อมนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

7.3.1 ควรมีการวิจัยต่อยอดโดยการติดตามประเมินผลในระยะยาวเพื่อพัฒนารูปแบบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หรือนำองค์ประกอบอื่นๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบใหม่ต่อไป

7.3.2 ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิธีการเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เช่น การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครและการจัดกิจกรรมร่วมกับครอบครัวและชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ

7.3.3 ควรทำการศึกษาวิจัยแบบเจาะลึกในการน้อมนำหลักการทรงงานในแต่ละข้อมาเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพและทักษะของบุคคลากร รพ.สต. ในการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเพื่อให้สามารถให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

สรุปได้ว่ารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของผู้สูงอายุ โดยใช้หลักการทรงงานเป็นแนวทางสำคัญผ่านกระบวนการบันได 5 ขั้น ช่วยให้บุคคลากร รพ.สต. และภาคีเครือข่ายสามารถดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบ มีส่วนร่วม และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข กรมอนามัย. (2561). *คู่มือส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและป้องกันภาวะสมองเสื่อมสำหรับ ประชาชน “ไม่ล้ม ไม่ลืม ไม่ซึมเศร้า กินข้าวอร่อย”.* นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กิตติพร เนาว์สุวรรณ, และ มาริสา สุวรรณราช. (2562). สภาพปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคใต้ตอนล่าง. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์, 11*(2), 118- 131.

นิลภา จิระรัตนวรรณะ, สุคนธ์ วรรธนะอมร, และ ศรีสุดา รัศมีพงศ์. (2562). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพ. *วารสารมหาจุฬาวิชาการ, 6*(พิเศษ), 365-381.

มนัส สุวรรณ. (2556). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.* กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

รัฐกานต์ ขำเขียว, ศนิกานต์ ศรีมณี, และ ศิรินา สันทัดงาน. (2566). ปัจจัยทำนายพฤติกรรมจัดการสุขภาพแบบมีส่วนร่วมในชุมชนริมคลองภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร. *วารสารสุขภาพกับการจัดการสุขภาพ, 9*(2), 204-216.

สังวาล จ่างโพธิ์. (2564). การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยชุมชนมีส่วนร่วมตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิจัยและพัฒนาด้านสุขภาพสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา, 7*(2), 168-183.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) (2564). หลักการทรงงาน. สืบค้นจาก https://www.rdpb.go.th/th/king/royal-work-principles

สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583 (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่. (2567). *สถิติผู้สูงอายุจังหวัดเชียงใหม่.* สืบค้นจาก https://www.chiangmaihealth.go.th/all_it.php

Best, J, w., & Kahn, J, V. (1988). *Research in Education* (7th ed.). New Delhi: Prentice-Hall of India.

Depping, M. S., Köhler-Ipek, L., Ullrich, P., Hauer, K., & Wolf, R. C. (2023). Depression im Alter und Frailty – epidemiologische, klinische und neurobiologische Zusammenhänge. *Nervenarzt, 94*(3), 234–239. Retrieved from https://link.springer.com/article/10.1007/s00115-023-01444-0

Kotter, J. P. (1995). Leading change: Why transformation efforts fail. *Harvard Business Review, 73*(2), 59-67.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review, 50*(4), 370-396. https://doi.org/10.1037/h0054346

Urbaniak, A., & Wanka, A. (2023). Participatory approaches in ageing research. Retrieved from https://doi.org/10.4324/9781003254829-40

World Health Organization. (2024). Ageing and health. Retrieved from https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health

การสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ *

Developing Creative Innovations in Local Food Culture Along Ancient Trade Routes in Buriram Province to Enhance Commercial Competitiveness

กานต์มณี การินทร์[1], กนกเกล้า แกล้วกล้า[2] , และ ลลิตพรรณ ปัญญานาค[3]
Kanmanee Karin[1], Kanokklao Klaeokla[2], and Lalitphan Panyanark[3]
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์[1,2]
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล[3]
Faculty of Management Science, Buriram Rajabhat University[1,2]
Faculty of Business Administration, Vongchavalitkul University[3]
Corresponding Author, E-mail: ketmanee.kr@bru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ และสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์ ตลอดทั้งเพื่อเสนอแนะแนวทางการยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ โดยเป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed-Method Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง กรณีการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 82 คน และการสนทนากลุ่ม จำนวน 11 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีสถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนา

* ได้รับบทความ: 26 มิถุนายน 2568; แก้ไขบทความ: 20 สิงหาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 21 สิงหาคม 2568
Received: June 26, 2025; Revised: August 20, 2025; Accepted: August 21, 2025

ผลการวิจัยพบว่า 1) เส้นทางการค้าโบราณมีอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดดเด่นและแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่หลายหลาย เช่น หมูกรอบ แกงกล้วยใส่ไก่บ้าน และขนมจีนน้ำยาเขมร เป็นต้น 2) การสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณด้วยการนำอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดดเด่น (ไทย เขมร และจีน) มาผสมผสานกันผ่านนวัตกรรมกระบวนการ PDCA จัดเป็นสำรับอาหาร คาวหวานที่ปรุงด้วยวัตถุดิบหลักในชุมชน และ 3) แนวทางการยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์จะมุ่งเน้นไปที่ปัจจัยทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ต้นทุน 2) คุณภาพการบริการ และ 3) นวัตกรรมการบริการ

คำสำคัญ: นวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์; วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น; เส้นทางการค้าโบราณ; การแข่งขันเชิงพาณิชย์

Abstract

This research aimed to investigate the context of the ancient trade route's local food culture in Buriram Province, the development of creative innovations within it, and propose guidelines for enhancing commercial competitiveness through a mixed-method research approach, consisting of qualitative research and participatory action research. Data were collected through interviews, focus groups, and participatory workshops. The study utilized purposive sampling to select participants. This involved recruiting 82 individuals for in-depth interviews and 11 for focus group discussions. The data was analyzed through the lens of descriptive statistics and content analysis, and findings were presented through narrative description.

The study's findings indicated that: 1) The ancient trade routes were characterized by distinctive local cultural foods that manifested diverse local identities, such as crispy pork, banana curry with free-range chicken, and Khmer-style rice noodles. 2) Creative innovation in the local food culture of the ancient trade route was generated by integrating prominent local cultural foods (Thai,

Khmer, and Chinese) via PDCA process innovation, leading to the organization of a full course of traditional dishes utilizing primary ingredients sourced from the community, and 3) The approach to improving commercial competitiveness will focus on three factors: 1) cost, 2) service quality, and 3) service innovation.

Keywords: creative innovations; local food culture; ancient trade routes; commercial competitiveness

1. บทนำ

การสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นถือเป็นอีกทักษะหนึ่งในการส่งเสริมให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งในปัจจุบันนี้กระทรวงวัฒนธรรมได้สนับสนุน "Soft Power" ของประเทศไทย ตามแนวทางการส่งเสริมวัฒนธรรม 5 รูปแบบ เรียกว่า “5F” โดยเป็นความมุ่งมั่นที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมที่สามารถตอบโจทย์ต่อการก้าวทันการเปลี่ยนแปลงและสอดรับกับนโยบายของรัฐบาลในยุคปัจจุบัน ตลอดทั้งการพัฒนาการศึกษาเพื่อก้าวไปสู่การศึกษาในยุค 4.0 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาและการสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม ซึ่งเกิดจากกระบวนการแนวความคิดและการนำมาบูรณาการระหว่างกัน เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดแนวคิดใหม่หรือทฤษฎีใหม่ๆ ขึ้น

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดที่อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง ประชากรโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านจึงทำให้มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ซึ่งก่อให้เกิดความหลากหลายของประเพณีและวัฒนธรรม อีกทั้งยังถือได้ว่าเป็นดินแดนภูเขาไฟเมืองไทย และเป็นแหล่งรวมอารยธรรมขอมโบราณที่มีความสำคัญในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และได้รับสมญานามว่า ดินแดนปราสาทหินที่มากมายไปด้วยมรดกทางประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์, 2567)

อย่างไรก็ตามเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอีกแหล่งเส้นทางหนึ่งที่มีการผสมผสานประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผสมผสานวัฒนธรรมอาหารที่มีความโดดเด่นของทั้ง 3 เชื้อชาติเข้าด้วยกัน (ไทย จีน และเขมร) ซึ่งเส้นทางการค้า

โบราณ ประกอบไปด้วย 3 พื้นที่ ได้แก่ 1) ชุมชนตลาดเก่า อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ 2) ชุมชนบ้านสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ และ 3) ชุมชนบ้านสวายจีก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยทั้ง 3 ชุมชนนี้เป็นเส้นทางการขนส่งสินค้าด้วยรถไฟตั้งแต่ในสมัยอดีต ตลอดทั้งยังเป็นจุดรวมในการกระจายสินค้าไปยังร้านค้าในชุมชนต่างๆ ในท้องถิ่นที่ไม่มีเส้นทางรถไฟผ่าน ดังนั้นประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทั้ง 3 แห่งนี้ จึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งไทย จีน และเขมร อีกทั้งในแต่ละชุมชนจะมีลักษณะของประชากรที่อาศัยอยู่แตกต่างกัน เช่น 1) ชุมชนตลาดเก่า อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นพื้นที่ผสมผสานทางวัฒนธรรมทางสังคมของคน 2 กลุ่มสองชาติพันธุ์ โดยมีชาวพื้นถิ่นบุรีรัมย์ที่ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาหลักในการสื่อสารกับชาวจีนคนต่างถิ่นที่เข้ามาพร้อมกับ การขยายเส้นทางรถไฟสู่ภาคอีสานในสมัยรัชกาลที่ 5 และหลังจากที่เส้นทางรถไฟ ได้เข้ามาถึงเมืองบุรีรัมย์ ในช่วงปลายรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ ปี พ.ศ. 2468 (บัญชา นวนสาย, 2556) โดยมีรูปแบบของวัฒนธรรมอาหารที่มีลักษณะเด่น คือ วัฒนธรรมอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์เชื้อสายจีน-เขมร ที่มีการผสมผสานกัน โดยมีอาหารพื้นถิ่นที่ชาวจีนในอดีตนิยมทำกิน ไหว้เจ้า ทำในงานประเพณีต่างๆ หรือทำเพื่อจำหน่ายมาจนถึงปัจจุบัน เช่น อาหารเกี่ยวกับหมู (หมูกรอบ ต่อเถ่าจั่ง แค็ปหมู กุญเชียง หมูทับ ก๋วยเตี๋ยวหมู) อาหารในพิธีมงคล เช่น ขนมตือโคคา ขนมถ้วยฟู เป็นต้น อีกทั้งยังมีอาหารพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร เช่น น้ำพริกกะทิ (จรั๊วโดง) แกงปู (ละแวกะดาม) แกงกล้วย (สะลอเจก) ส้มตำเขมร (เบ๊าะละฮ็องเซราะแอง) ต้มไก่บ้าน (สะลอเมือน) ซึ่งทั้งกลุ่มอาหารจีน-เขมร โดยอาหารพื้นถิ่นเหล่านี้บางรายการอาหารนั้นนับได้ว่าหากินได้ค่อนข้างยากในปัจจุบัน นอกจากจะมีงานหรือพิธีกรรมต่างๆ ในท้องถิ่นเท่านั้นจึงจะมีการประกอบอาหารเหล่านี้ขึ้น 2) ชุมชนบ้านสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหมู่บ้านคนไทยเชื้อสายเขมร ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาถิ่น ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายเขมรที่ใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวัน และใช้ภาษาไทยเป็นภาษาทางราชการ บ้านสนวนมีวัฒนธรรมการประกอบอาหารจากทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบพื้นบ้านหรือตามฤดูกาลในท้องถิ่น มีทั้งอาหารคาว อาหารหวาน และอาหารตามประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่น รสชาติจะจัดจ้านนิดหน่อย ส่วนผสมของอาหารคาวส่วนใหญ่จะใส่กะทิ เช่น แกงกล้วย แกงขี้เหล็กใส่กากหมู แกงปูนา แกงขนุน แกงผักหวานใส่ไข่มดแดง แกงไก่ใส่ใบหม่อน น้ำพริกปูนา น้ำพริกปลากะทิสดจิ๋มผักพื้นบ้าน อีกทั้งชุมชนบ้านสนวนยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและกิจกรรมวิถีของคนในชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2562) และ 3) พื้นที่ชุมชนบ้านสวายจีก อำเภอเมือง

จังหวัดบุรีรัมย์ คือ ชุมชนตลาดสวายจีก (หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 14) เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมบนเส้นทางสำคัญด้านการค้าในสมัยอดีต (ชุมชนตลาดเก่าห้วยราช ชุมชนบ้านสนวน และชุมชนบ้านสวายจีก) โดยพื้นที่ชุมชนเหล่านี้เคยมีความคึกคักและเป็นย่านการค้าในสมัยก่อน ปัจจุบัน (พ.ศ. 2567) ชาวบ้านสวายจีก ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มคนเขมร เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากบ้านสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ 2) กลุ่มคนไทย เป็นกลุ่มที่อพยพมาจากบ้านพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และ 3) กลุ่มคนจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านในช่วงหลัง คือ กลุ่มคนจีนจากเมืองกวางตุ้ง และทั้งหมดล้วนเป็นญาติพี่น้องกันทั้งสิ้น มีตระกูลแซ่ตั้งและแซ่อึ้ง แต่ปัจจุบันคนจีนกลุ่มนี้ต่างได้อพยพไปตั้งรกรากในตัวเมืองบุรีรัมย์ เมื่อทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์มาอยู่รวมกัน พบว่า ต่างได้ผสมผสานแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมร่วมกัน (เชาวลิต สิมสวย และคณะ, 2565)

ในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนจังหวัด จังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีการส่งเสริมเกี่ยวกับนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมอาหาร อันเนื่องมาจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้ที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติมาอยู่รวมกันไม่ว่าจะเป็น เขมร จีน ลาว ไทยโคราช และไทย-กวย (องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์, 2567) โดยประชาชนในแต่ละกลุ่มจะมีการนำวัฒนธรรมของตนเองที่มีมาแต่ดั้งเดิมมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต โดยจะสังเกตได้จากรูปแบบของวิถีชีวิต ประเพณี ตลอดทั้งวัฒนธรรมต่างๆ

อย่างไรก็ตามจากการลงสำรวจพื้นที่เส้นทางการค้าโบราณ พบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นมีความหลากหลายตามกลุ่มชาติพันธ์ที่มีการผสมผสานกัน โดยมีรูปแบบของวัฒนธรรมอาหารที่มีลักษณะเด่น คือ เป็นวัฒนธรรมอาหารกลุ่มชาติพันธุ์เชื้อสายไทย เขมร และจีน ที่มีการผสมผสานระหว่างกัน อีกทั้งยังมีบางชนิดที่หาทานได้ยากแล้วในปัจจุบัน หรือจะประกอบอาหารเหล่านี้ขึ้นเฉพาะเทศกาลหรือในงานประเพณีเท่านั้น ดังนั้นวัฒนธรรมอาหารและอาหารที่หาทานได้ยากเหล่านี้จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ อันแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์และร่องรอยของวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่นให้คนรุ่นลูกรุ่นหลานได้สืบทอดวัฒนธรรมอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ไว้ตลอดทั้งพัฒนาสู่ความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ เพื่อเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนให้มีความเข้มแข็งต่อไป ซึ่งกติกา กลิ่นจันทร์แดง และ ศิริเพ็ญ ดาบเพชร (2564) ได้กล่าวว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น นับได้ว่าเป็นโอกาสที่ชุมชนท้องถิ่นจะสามารถขยายฐานทางการตลาดได้เพิ่มขึ้น ซึ่งอาหารท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญใน

การแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากสามารถสร้างประสบการณ์ที่มีคุณภาพให้กับนักท่องเที่ยวขณะที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวได้ อีกทั้งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ดังกล่าวนั้น พบว่า เชาวลิต สิมสวย และคณะ (2565) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเท่านั้นและยังไม่มีงานวิจัยที่มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ ในพื้นที่เส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอแนวคิดการผสมผสานทุนทางวัฒนธรรมอาหารจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย (ไทย เขมร จีน) เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้เป็นที่รู้จักและสืบทอดต่อไป

อย่างไรก็ตามจากที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนถึงความสำคัญในการที่จะศึกษาถึงการสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ ภายใต้แนวคิดการผสมผสานทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าด้วยกัน สื่อสารผ่านรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมอาหารของชุมชนท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนให้มีความเข้มแข็งต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบริบทและอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์

2.2 เพื่อพัฒนาแนวทางการสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์

2.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ให้กับกลุ่มผู้ประกอบการอาหารวัฒนธรรมบนฐานทุนทางวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ ดังนี้

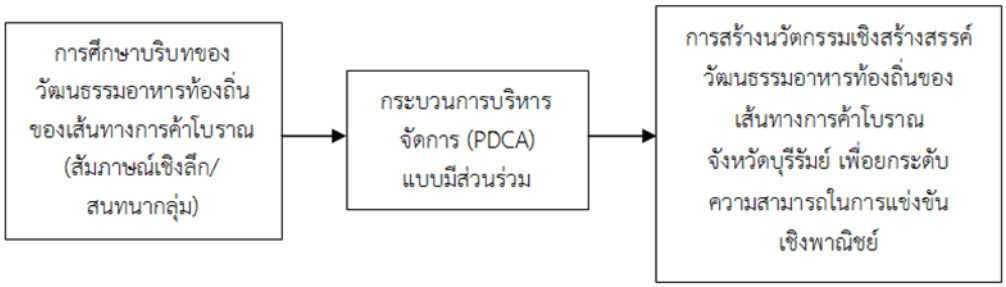

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ประกอบการอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดบุรีรัมย์ 3 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนตลาดเก่า อำเภอห้วยราช 2) ชุมชนบ้านสนวน อำเภอห้วยราช และ 3) ชุมชนบ้านสวายจีก อำเภอเมือง จำนวน 103 คน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ประกอบการอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการผสมผสานความหลากหลายทั้งทางด้านอาหารและวิถีชีวิตความเป็นอยู่เข้าด้วยกัน อีกทั้งยังดำเนินกิจการอยู่ในพื้นที่เส้นทางการค้าโบราณที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม (กานต์มณี การินทร์ และ กนกเกล้า แกล้วกล้า, 2567)

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีจำนวน 82 คน (Yamane, 1973) ใช้วิธีการคัดเลือกโดยการคำนวณอย่างเป็นสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 11 คน โดยประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชนผู้ประกอบการอาหารวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นแต่ละแห่ง จำนวน 3 คน 2) องค์การบริหารส่วนตำบล (ห้วยราช สนวน สวายจีก) จำนวน 3 คน และ 3) นักวิชาการ ด้านอาหารและด้านการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 2 คน 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านการประกอบ

อาหารท้องถิ่น จำนวน 1 คน 5) ประธานกลุ่มชุมชนท่องเที่ยวจากพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบ จำนวน 1 คน และ 6) เชฟชุมชน (Local Chef) จากพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบจำนวน 1 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ประกอบด้วย

3.2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 5 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการจำหน่ายอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่น และการพัฒนาอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่น (Checklist)

3.2.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม จำนวน 6 ข้อประกอบด้วย

3.2.2.1 อาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จำหน่ายอยู่ในปัจจุบันมีอะไรบ้าง

3.2.2.2 อาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นประเภทใดที่จำหน่ายได้ในปริมาณที่มาก เนื่องจากอะไร

3.2.2.3 ถ้ามีการนำอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่น (ไทย เขมร และจีน) มาผสมผสานกันจะทำให้ยอดขายเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร

3.2.2.4 การสร้างสำรับอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการผสมผสานกัน (ไทย เขมร และจีน) ควรประกอบด้วยอาหารอะไรบ้างในสำรับอาหารนั้น

3.2.2.5 การสร้างนวัตกรรมอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มีความโดดเด่นน่าสนใจ และดึงดูดลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวนั้นควรดำเนินการอย่างไร

3.2.2.6 การยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ในการสร้างนวัตกรรมอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นควรดำเนินการอย่างไร

3.3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

คณะผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์และหัวข้อการสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อทำการตรวจสอบประเมินความสอดคล้อง พิจารณาความเหมาะสม ความถูกต้องของการใช้ภาษาตลอดทั้งความครอบคลุมเนื้อหาของการวิจัย (IOC) ซึ่งจากการประเมินความสอดคล้อง พบว่า มีค่าระหว่าง 0.67-1.00 แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือมีคุณภาพเพียงพอที่จะนำไปใช้เก็บข้อมูลได้ (ธีระ กุลสวัสดิ์, 2558) จากนั้นได้นำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Pilot Test) กับกลุ่มตัวอย่างย่อยก่อนการเก็บข้อมูลจริง รวมทั้งได้มีการปรับปรุงตามผลสะท้อนกลับ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีความชัดเจนและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยได้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

3.4.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 30 นาทีต่อคน

3.4.2 การสนทนากลุ่ม ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการสนทนากลุ่ม โดยใช้เวลาสนทนาประมาณ 3 ชั่วโมง และคณะผู้วิจัยได้เชิญเชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มร่วมกับคณะผู้วิจัย

3.4.3 หลังการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยได้ถอดข้อความจากเครื่องบันทึกเสียงแบบคำต่อคำออกเป็นเป็นตัวอักษร จัดข้อความที่ได้ให้เป็นหมวดหมู่ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) (Denzin, 1970) โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มาประกอบด้วย แหล่งเวลา สถานที่ บุคคล ถ้าข้อมูลที่ได้มามีความหมายเหมือนกันจากหลายที่ถือว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้ แล้วจึงบันทึกข้อมูลไว้ และใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสอบถามข้อมูล เป็นต้น

3.4.4 เมื่อได้ข้อมูลบริบทของวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นเส้นทางการค้าโบราณแล้ว คณะผู้วิจัยและชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์นวัตกรรมวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์ ผ่านกระบวนการ PDCA โดยการประยุกต์ใช้แนวคิด ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Cultural Fusion) เข้าด้วยกัน ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์บทสรุปในการคัดเลือกรายการอาหารวัฒนธรรมที่โดดเด่น หาทานได้ยาก ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ อันแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์และร่องรอยของวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่นให้คนรุ่นลูกรุ่นหลานได้สืบทอดวัฒนธรรมอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ไว้ตลอดทั้งพัฒนาสู่ความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย คือ นวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์

3.4.5 ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2567 ถึงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2567

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 พบว่า ลักษณะทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ จากผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 82 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 85.37) มีอายุ 50-60 ปี (ร้อยละ 26.82) มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 65.85) ระยะเวลาในการจำหน่ายอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า 10 ปี ขึ้นไป (ร้อยละ 25.61) และมีความคิดเห็นว่าควรมีการพัฒนาอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านคุณภาพการบริการ นวัตกรรมบริการและการลดต้นทุน (ร้อยละ 100.00) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาบริบทของวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า 1) ชุมชนตลาดเก่า อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ มีอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดดเด่น คือ อาหารเกี่ยวกับหมู (หมูกรอบ ต่อเถ่าจั่ง แค็ปหมู กุญเชียงหมูทับ ก๋วยเตี๋ยวหมู) อาหารในพิธีมงคล เช่น ขนมตือโคคา ขนมถ้วยฟู เป็นต้น และยังมีอาหารพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร เช่น น้ำพริกกะทิ (จรั๊วโดง) แกงปู (ละแวกะดาม) แกงกล้วย (สะลอเจก) ส้มตำเขมร (เบ๊าะละฮ็อง เซราะแอง) ต้มไก่บ้าน (สะลอเมือน) เป็นต้น 2) ชุมชนบ้านสนวน อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ อาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดดเด่นนั้นจะมีรสชาติที่เผ็ดนิดหน่อย ส่วนผสมของอาหารคาวส่วนใหญ่จะใส่กะทิ ได้แก่ แกงกล้วยใส่ไก่บ้าน แกงมะละกอใส่ปูนา แกงขี้เหล็ก ใส่กากหมู แกงปูนา แกงขนุน แกงผักหวานใส่ไข่มดแดง แกงไก่ใส่ใบหม่อน น้ำพริกปลากะทิสดจิ้มผักพื้นบ้าน น้ำพริกปูนาขนมต้มด่าง และขนมตดหมา เป็นต้น และ 3) ชุมชนบ้านสวายจีก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ อาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดดเด่น ได้แก่ ขนมจีนน้ำยาเขมร น้ำพริกกากหมู น้ำพริกหวาน ขนมเปียกปูน กะทิสด และถั่วกรอบแก้ว เป็นต้น โดยที่อาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จำหน่ายได้ในปริมาณที่มากของแต่ละชุมชน สามารถจำแนกได้ดังนี้ 1) ชุมชนตลาดเก่า อำเภอห้วยราช สามารถจำหน่ายอาหารเกี่ยวกับหมู คือ หมูกรอบ แคบหมู และก๋วยเตี๋ยวหมู เนื่องจากมีรสชาติที่อร่อยแบบดั่งเดิม สินค้าผลิตจากวัตถุดิบที่มีคุณภาพ (มีสูตรพิเศษดั่งเดิม) 2) ชุมชนบ้านสนวน อำเภอห้วยราช อาหารที่สามารถจำหน่ายได้มาก คือแกงกล้วยใส่ไก่บ้าน แกงผักหวานใส่ไข่มดแดง และแกงไก่ใส่ใบหม่อน เนื่องจากมีรสชาติที่อร่อยแบบดั่งเดิม (มีสูตรพิเศษดั่งเดิม) และ 3) ชุมชนบ้านสวายจีก อำเภอเมือง จังหวัด

บุรีรัมย์ อาหารที่สามารถจำหน่ายได้มาก คือ ขนมจีนน้ำยาเขมร และน้ำพริกกากหมู เนื่องจากมีรสชาติที่อร่อยแบบดั่งเดิม(มีสูตรพิเศษดั่งเดิม) โดยจากการวิจัย พบว่า วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนกับวัฒนธรรมการประกอบอาหาร อาทิเช่น เทคนิคการปรุงอาหาร การแลกเปลี่ยนวัตถุดิบ ซึ่งเป็นร่องรอยทางชาติพันธุ์ (ไทย เขมร จีน) ที่เกี่ยวข้องกันในเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 พบว่า การสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Cultural Fusion) เข้าด้วยกัน ผ่านกระบวนการ PDCA ซึ่งประกอบด้วย 1) P = Plan เป็นการวางแผนกำหนดรายการอาหารวัฒนธรรมที่จะนำเสนอร่วมกัน 2) D = Do เป็นขั้นตอนของการทดลองผลิตหรือการทำสำรับอาหารวัฒนธรรมที่กำหนดไว้ 3) C = Check เป็นการประเมินจากกลุ่มเป้าหมาย กล่าวคือ การใช้สำรับอาหารดังกล่าวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่ชุมชนและ 4) A = Act เป็นการนำผลผลิตที่ได้มาปรับใช้งานจริง อย่างไรก็ตามการนำอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่น (ไทย เขมร และจีน) มาผสมผสานกันสามารถใช้เป็นแนวทางในการขยายฐานผู้บริโภคได้ เนื่องจากกระแสนิยมอาหารวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีแนวโน้มที่สูงขึ้น การนำอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นมาผสมผสานกันจัดเป็นสำรับอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นจะสร้างความโดดเด่นขึ้นมาได้ การสร้างสำรับอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการผสมผสานกันนั้นจะประกอบไปด้วย อาหารคาวและอาหารหวานที่มีความโดดเด่นของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ทั้งอาหารคาวและอาหารหวานจะเน้นวัตถุดิบในชุมชนนำมาเป็นส่วนประกอบหลัก และชุมชนในท้องถิ่นเป็นผู้ผลิตผลิตขึ้น อีกทั้งอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นควรมีความหลากหลาย บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งในเรื่องของรสชาติ วัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหาร การตกแต่งอาหารให้สวยงามมีลักษณะโดดเด่นด้วยภาชนะที่แสดงออกถึงความเป็นชุมชนท้องถิ่น (สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 2-6) ตลอดทั้งการใช้สื่อประชาสัมพันธ์จะต้องมีการอธิบายถึงเรื่องราวความเป็นมาได้อย่างชัดเจน จากภาพที่ 2 สำรับอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นเส้นทางการค้าโบราณประกอบ ไปด้วย แกงกล้วยใส่ไก่บ้าน แกงขี้เหล็กใส่กากหมู ขนมจีนน้ำยาเขมร หมูเส้น หมูฝอย แค็ปหมู น้ำพริกกากหมู แกงผักหวานใส่ไข่มดแดง น้ำพริกปลากะทิสดจิ้มผักพื้นบ้าน น้ำพริกปูนา น้ำพริกหวาน ขนมตดหมา ขนมตือโคคา

ภาพที่ 2. สำรับอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นเส้นทางการค้าโบราณ

ภาพที่ 3. แกงกล้วยใส่ไก่บ้าน

ภาพที่ 4. น้ำพริกกากหมู

ภาพที่ 5. แกงผักหวานใส่ไข่มดแดง

ภาพที่ 6. ขนมตดหมา

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 การเสนอแนะแนวทางการยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ พบว่า ควรมุ่งเน้นไปที่ปัจจัยทั้ง 3 ด้าน ประกอบไปด้วย 1) ต้นทุน ผู้ประกอบการจะต้องพยายามรักษาระดับต้นทุนให้อยู่ในระดับที่ไม่สูงมากภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงโดยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและลดการสูญเสีย การใช้วัตถุดิบท้องถิ่นและตามฤดูกาล การใช้กลยุทธ์ด้านราคาหรือบริการที่ดึงดูดใจลูกค้าด้วยการเพิ่มคุณค่าในการบริการให้กับลูกค้า เช่น Service Mind การให้เกียรติลูกค้า การจดจำและเข้าใจลูกค้า สร้างความประทับใจในการช่วยลูกค้าแก้ไขปัญหา และการสร้างความประทับใจให้กับลูกค้า เพื่อให้กลับมาใช้บริการอีก เป็นต้น 2) คุณภาพการบริการ ผู้ประกอบการจะต้องพยายามพัฒนาสินค้าให้ตรงตามความต้องการของลูกค้า รักษาคุณภาพของสินค้าให้ได้มาตรฐาน สร้างความแตกต่างในสินค้าแต่ยังคงอัตลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ นำข้อเสนอแนะจากลูกค้ามาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และสร้างความประทับใจให้กับลูกค้าอยู่เสมอ ตลอดจนการอบรมด้านสุขอนามัยและการสร้างตราสินค้าท้องถิ่น และ 3) นวัตกรรมการบริการ ผู้ประกอบการจะต้องพยายามนำเสนอสินค้าและบริการรูปแบบใหม่ที่หลากหลาย ปรับปรุงสินค้าและบริการให้แตกต่าง โดดเด่นและทันสมัย เช่น การใช้ภาชนะอาหารที่แสดงถึงอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น การตกแต่งสำรับอาหาร และการสร้างสีสันให้น่ารับประทานขึ้น เพื่อตอบสนอง ความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดทั้งการให้บริการที่เหนือความคาดหวังของลูกค้าและเน้นการปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าที่หลากหลายช่องทาง

5. อภิปรายผลการวิจัย

การสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

5.1 การศึกษาบริบทของวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ชุมชนเส้นทางการค้าโบราณทั้ง 3 ชุมชนมีลักษณะของวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นหลักๆ ที่คล้ายคลึงกัน เนื่องจากประชาชนที่อาศัยอยู่ตั้งแต่ดั้งเดิมนั้นจะเป็นชาวพื้นถิ่น (ไทยเขมร) เกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรมต่างๆ และรูปแบบของการดำเนินชีวิตเข้าด้วยกัน ซึ่งภายหลังจากที่มีเส้นทางรถไฟผ่าน (เส้นทางการค้าโบราณ) จึงได้เริ่มมีผู้คนสัญจรและมีการย้ายถิ่นฐานของบุคคลต่างถิ่นเข้ามาพักอาศัยอยู่ในละแวกชุมชนใกล้ๆ เส้นทางรถไฟเช่น คนจีน เป็น

ต้น เพื่อทำการค้าขายระหว่างกัน ดังนั้นจากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ชุมชนใดๆ ที่มีคนต่างถิ่นต่างชาติพันธุ์เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมด้วยแล้ว ชุมชนนั้นก็จะมีการผสมผสานวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน หรือสามารถกล่าวได้ว่า ชุมชนแห่งนั้นจะเกิดการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้นั่นเอง (พนิดา จงสุขสมสกุล, 2566; Nguyen, 2023; He, Köksal, Cockayne, & Elliot, 2024)

5.2 การสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการ PDCA โดยการนำอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่น (ไทย เขมร และจีน) มาผสมผสานกันนั้น สามารถใช้เป็นแนวทางในการขยายฐานผู้บริโภคได้ เนื่องจากกระแสนิยมอาหารวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีแนวโน้มที่สูงขึ้น การนำอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นมาผสมผสานกันจัดเป็นสำรับอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นจะสร้างความโดดเด่นขึ้นมาได้ซึ่งสอดคล้องกับ กติกา กลิ่นจันทร์แดง และ ศิริเพ็ญ ดาบเพชร (2564) ได้กล่าวว่า อาหารท้องถิ่นเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ถูกนำมาใช้ในการตลาดการท่องเที่ยว การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น ดังนั้นอาหารท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหารที่สำคัญ เช่น การประกวดการทำอาหารท้องถิ่น และการทำเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหาร และสอดคล้องกับทินวัชร์ เดชวัน และ จันจิรา ชาติมนตรี (2566) ได้กล่าวว่า นวัตกรรมอาหารพื้นถิ่นเชิงสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมการผลิตที่เชื่อมโยงทุนชุมชน ศักยภาพชุมชน จากการมีส่วนร่วมของกลไกการดำเนินงานระหว่างท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยใช้วัตถุดิบที่แสดงออกถึงอาหารพื้นถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อน และสอดคล้องกับ อภิญญา มานะโรจน์, จิราพัทธ์ แก้วศรีทอง และ คงศักดิ์ ศรีแก้ว (2567) ได้กล่าวว่าแนวทางการสร้างสรรค์อาหารไทยจากทุนวัฒนธรรมประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรมการสร้างสรรค์ การประกอบอาหาร ราคาระยะเวลาการเตรียมอาหาร วัตถุดิบ การสร้างความนิยม และเรื่องเล่า

5.3 การเสนอแนะแนวทางการยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ พบว่า ควรมุ่งเน้นไปที่ปัจจัยทั้ง 3 ด้าน ประกอบไปด้วย 1) ต้นทุน 2) คุณภาพการบริการ และ 3) นวัตกรรมการบริการ รวมถึงการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้แตกต่าง โดดเด่นและทันสมัย เช่น การใช้ภาชนะบรรจุอาหารที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นและการตกแต่งถาดอาหาร

ด้วยสีสันที่น่ารับประทานมากขึ้น โดยนวัตกรรมเหล่านี้มุ่งตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของลูกค้าด้วยการให้บริการที่เกินความคาดหวังอย่างสม่ำเสมอ และเน้นการโต้ตอบกับลูกค้าผ่านหลายช่องทาง ซึ่งสอดคล้องกับ ดาวศุกร์ บุญญะศานต์ และ ชงค์สุดา โตท่าโรง (2563) ได้กล่าวว่าการประยุกต์ใช้แนวคิด เกี่ยวกับนวัตกรรมการบริการในการสร้างความแตกต่าง ความโดดเด่น เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าสามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันได้และสอดคล้องกับ Sulistyo & Ayuni (2020) ได้กล่าวว่าองค์ประกอบของการวัดความได้เปรียบทางการแข่งขัน ประกอบด้วย ต้นทุน คุณภาพของผลิตภัณฑ์หรือบริการการส่งมอบที่รวดเร็ว การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรม และสอดคล้องกับ สุพัชชา ตั้งจิตเจริญ และ มะดาโอะ สุหลง (2565) ได้กล่าวว่าการมีปัจจัยด้านต้นทุนที่ต่ำ คือ กลยุทธ์การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในธุรกิจ ตลอดทั้งคุณภาพการบริการ ยังสามารถสร้างความเชื่อมั่นในตราสินค้าได้อีกด้วย

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า เส้นทางการค้าโบราณมีวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นที่หลากหลาย โดดเด่น และเป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นที่สามารถผลักดันสู่ความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ได้ โดยควรมุ่งเน้นการสร้างความสามารถในการแข่งขันในรูปแบบของการนำวัฒนธรรมอาหารที่โดดเด่นในแต่ละพื้นที่มาผสมผสานกันเป็นชุดสำรับอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่น (ไทย เขมร และจีน) อีกทั้งยังต้องให้ความสำคัญในปัจจัยหลักสำหรับการผลิตทั้ง 3 ด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ต้นทุน 2) คุณภาพการบริการ และ 3) นวัตกรรมการบริการ ภายใต้การประยุกต์ใช้กระบวนการดำเนินงานในรูปแบบ PDCA อีกด้วย อย่างไรก็ตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในส่วนของภาครัฐบาลควรนำผลจากการวิจัยไปพัฒนาให้กับกลุ่มชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ตลอดทั้งให้การสนับสนุนชุมชนและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความโดดเด่นในเรื่องวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นด้วย

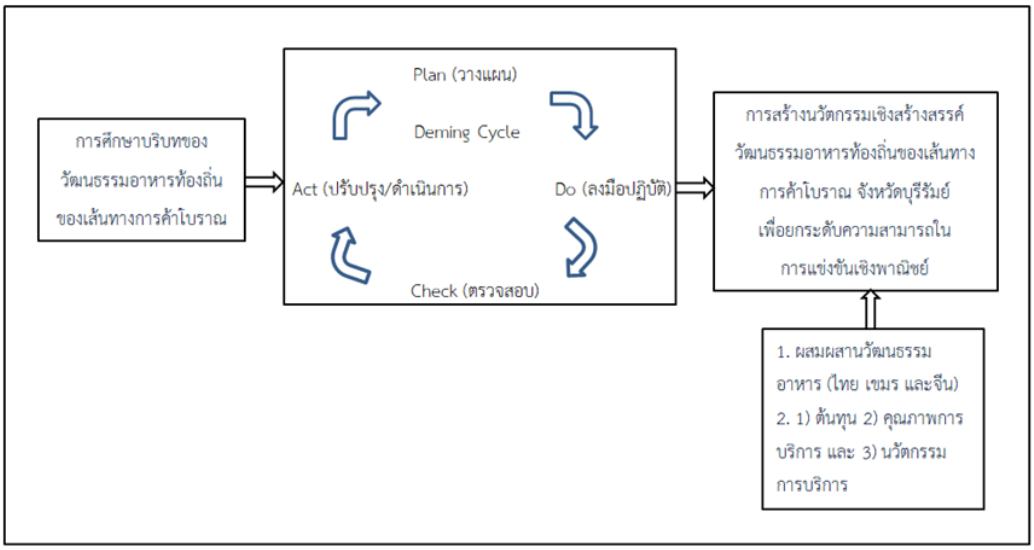

ภาพที่ 7. การสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น
ของเส้นทางการค้าโบราณจังหวัดบุรีรัมย์

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

งานวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงโยบาย เพื่อก่อให้เกิดแนวทางในการสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ได้ ดังนี้

7.1.1 นโยบายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์

7.1.2 นโยบายการส่งเสริมและพัฒนารูปแบบนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์

7.1.3 นโยบายการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของชุมชน ทั้งทางด้านทุนทางวัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อยกระดับความสามารถของชุมชนสู่การแข่งขันในยุคดิจิทัลดิสรัปชั่นได้ (Digital Disruption Era)

7.1.4 นโยบายการสร้างและถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญหาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น ตลอดทั้งการถ่ายทอดแนวทางการปฏิบัติที่ดีสู่ชุมชนอื่นๆ

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

7.2.1 ควรนำแนวทางในการยกระดับความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปพัฒนาต่อยอดในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาถึงกลยุทธ์การสร้างความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ของอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นของเส้นทางการค้าโบราณ เพื่อจะได้พัฒนาอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มีความสามารถในการแข่งขันเชิงพาณิชย์ในตลาดการค้าสมัยใหม่ต่อไป

7.2.2 ควรทำการพัฒนาและปรับปรุงเกี่ยวกับรสชาติของอาหารให้มีความเป็นสากลเพิ่มมากขึ้นภายใต้แนวคิดอาหารวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดทั้งควรมีการติดตามผลลัพธ์จากการทำวิจัยในครั้งนี้ เช่น การวิเคราะห์ SROI ทุก 1 ปี หรือ 2 ปี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กติกา กลิ่นจันทร์แดง, และ ศิริเพ็ญ ดาบเพชร. (2564). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาหารด้วยอัตลักษณ์ของอาหารท้องถิ่น. *วารสารชุมชนวิจัย, 15*(3), 144-157.

กานต์มณี การินทร์, และ กนกเกล้า แกล้วกล้า. (2567). *การสำรวจผู้ประกอบการด้านอาหารและวัฒนธรรมท้องถิ่น.* บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

เชาวลิต สิมสวย, ธนพล ตรีรชาติ, จิรายุฑ ประเสริฐศรี, กฤษณ์ ปิตาทะสังข์, จงกล ศิริประภา, คณิต พรมนิล, . . . กานต์มณี การินทร์. (2565). *การจัดการทุนทางวัฒนธรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากพื้นที่เส้นทางการค้าโบราณ จังหวัดบุรีรัมย์* (รายงานการวิจัย). บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ดาวศุกร์ บุญญะศานต์, และ ชงค์สุดา โตท่าโรง. (2563). นวัตกรรมการบริการกับการสร้างคุณค่าในธุรกิจโรงแรม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นายเรืออากาศ, 8*, 62-75.

ทินวัชร์ เดชวัน, และ จันจิรา ชาติมนตรี. (2566). นวัตกรรมอาหารพื้นถิ่นเชิงสร้างสรรค์เพื่อการเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจชุมชนตำบลทุ่งไชย อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารงานวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 10*(2), 22-37.

ธีระ กุลสวัสดิ์. (2558). *การหาคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย.* ชลบุรี: คณะรัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

บัญชา นวนสาย. (2556). *ประวัติศาสตร์การขยายตัวของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ระหว่างปี พ.ศ. 2468-2550* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

พนิดา จงสุขสมสกุล. (2566). การเล่าเรื่องอาหารพื้นถิ่นอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการขับเคลื่อนเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก. *มนุษยศาสตร์สาร, 24*(1), 63-83.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2562). แหล่งท่องเที่ยวตามวิถีที่บ้านสนวนนอก อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. สืบค้นจาก https://web.codi.or.th/20190331-1458/

สุพัชชา ตั้งจิตเจริญ, และ มะดาโอะ สุหลง. (2565). กลยุทธ์ความได้เปรียบทางการแข่งขันและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดออนไลน์ที่มีผลต่อความเชื่อมั่นในตราสินค้า. *วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5*(3), 68-79.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์. (2567). *สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานจังหวัดบุรีรัมย์*. สืบค้นจากhttp://www.bphttp://www.bpao.go.th/bpaoweb/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=10

อภิญญา มานะโรจน์, จิราพัทธ์ แก้วศรีทอง, และ คงศักดิ์ ศรีแก้ว. (2567). การสร้างสรรค์อาหารไทยจากทุนวัฒนธรรมสำหรับผู้ประกอบการร้านคาเฟ่จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารร้อยแก่นสาร, 9*(2), 385-402.

Denzin, N. K. (1970). *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. Chicago, IL: Aldine.

He, R., Köksal, S., Cockayne, H., & Elliot, D. L. (2024). It's More than just Food: The Role of Food among Chinese International Students' Acculturation Experiences in the UK and USA. *Food, Culture & Society, 28*(1), 306–324.

Nguyen, M. T. (2023). Cultural Adaptation and Integration of the Vietnamese Community in Australia. *Resolusi Jurnal Sosial Politik, 6*(2), 103-118.

Sulistyo, H., & Ayuni, S. (2020). Competitive Advantages of SMEs: The Roles of Innovation Capability, Entrepreneurial Orientation and Social Capital. *Contaduría y Administración, 65*(1), 1-18.

Yamane, T. (1973). *Statistics: an Introductory Analysis* (3rd ed.). New York, NY: Harper and Row.

การจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยว สำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ *
Tourism Services Marketing Management for Cambodian Tourists in Surin Province

หทัยชนก รัตนถาวรกิติ และ ศิวาพร พยัคฆนันท์
Hathaichanok Rattanathawornkiti and Siwaporn Phayakkanant
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Faculty of Management Science, Surindra Rajabhat University
Corresponding Author, E-mail: Hathaichanok@srru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อศึกษาส่วนประสมทางการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือวิจัย เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยวกัมพูชาที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 379 คน เลือกสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 คน และตัวแทนด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 คน เลือกวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกัมพูชา ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเข้ามารักษาและดูแลสุขภาพ (Medical Tourism) ด้วยรถยนต์ของบริษัท

* ได้รับบทความ: 13 สิงหาคม 2568; แก้ไขบทความ: 1 ตุลาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 2 ตุลาคม 2568
Received: August 13, 2025; Revised: October 1, 2025; Accepted: October 2, 2025

นำเที่ยว เดินทางเป็นครอบครัว มีการค้างคืน 1 คืน มีค่าใช้จ่ายระหว่าง 5,000-10,000 บาท ต่อครั้ง มีความถี่ในการเดินทางระหว่าง 2-3 ครั้งต่อปี และมักจัดสรรเวลาเพื่อท่องเที่ยวและเลือกซื้อสินค้าและบริการจากคำแนะนำคนใกล้ชิด 2) ผลการศึกษาส่วนประสมทางการตลาดบริการการท่องเที่ยว พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและด้านบุคลากรมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.10) รองลงมาคือ ด้านช่องทางการจำหน่าย ($\overline{X}$ = 4.07) ด้านลักษณะทางกายภาพ ($\overline{X}$ = 4.05) ด้านราคา ($\overline{X}$ = 4.01) ด้านกระบวนการให้บริการ ($\overline{X}$ = 3.98) และด้านการส่งเสริมการตลาด ($\overline{X}$ = 3.97) ตามลำดับ 3) ข้อเสนอแนวทางการจัดการการตลาดบริการการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีกลไกที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวกัมพูชาโดยอาศัยความร่วมมือในการสร้างภาคีเครือข่ายระหว่างหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ผ่านระบบ "คนกลาง" ที่มีความรู้ความสามารถในการส่งเสริมการตลาด ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมและประสานธุรกิจการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์

คำสำคัญ: การจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยว; นักท่องเที่ยวกัมพูชา; พฤติกรรมนักท่องเที่ยว

Abstract

This research aims to 1) study the behavior of Cambodian tourists in Surin Province, 2) examine the service marketing mix for Cambodian tourists in Surin Province, and 3) propose guidelines for tourism service marketing management for Cambodian tourists in Surin Province. This study employed a mixed-methods research approach combining quantitative and qualitative research methods, utilizing questionnaires and interviews as research instruments, including the mean and standard deviation. Quantitative data were collected from 379 Cambodian tourists visiting Surin Province through purposive sampling, with data analysis conducted using descriptive statistics. Qualitative data were obtained through in-depth interviews with 10 tourism business operators in Surin Province and 10 tourism representatives in Surin Province, selected through purposive sampling, and analyzed using content analysis.

The research found that 1) Regarding Cambodian tourist behavior, the majority had medical tourism as their primary objective, traveling by tour company vehicles as families, staying for one night, with expenditures ranging from 5,000-10,000 baht per trip, traveling 2-3 times per year, and typically allocating time for sightseeing and selecting products and services based on recommendations from close acquaintances. 2) The study of tourism service marketing mix showed high levels across all dimensions as tourism products and personnel had the highest mean scores ($\bar{x}$ = 4.10), followed by distribution channels ($\bar{x}$ = 4.07), physical evidence ($\bar{x}$ = 4.05), price ($\bar{x}$ = 4.01), service processes ($\bar{x}$ = 3.98), and promotion ($\bar{x}$ = 3.97), respectively. 3) The proposed guidelines for tourism service marketing management require mechanisms that connect business operators with Cambodian tourists through collaboration partnerships and networking among government/private sector agencies and tourism business operators via an "Intermediary" system comprising individuals with marketing promotion expertise, who serve as connectors and coordinators for tourism businesses to facilitate services for Cambodian tourists in Surin Province.

Keywords: tourism service market management; Cambodian tourists; tourist behavior

1. บทนำ

นักท่องเที่ยวกัมพูชานิยมเดินทางมาเที่ยวในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีชายแดนติดต่อกันยาวตามเทือกเขาพนมดงรักมี 364 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ โดยมีช่องทางเข้า-ออกที่สำคัญ 4 แห่ง ประกอบด้วย ช่องอานม้า (จังหวัดอุบลราชธานี) ช่องสะงำ (จังหวัดศรีสะเกษ) ช่องสายตะกู (จังหวัดบุรีรัมย์) และช่องจอม อำเภอกาบเชิง (จังหวัดสุรินทร์) ในปัจจุบันช่องจอมได้รับการยกระดับเป็นจุดผ่านแดนถาวรในพื้นที่ของประเทศไทย

(กองการต่างประเทศ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2568) ซึ่งเป็นเส้นทางการเดินทางที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจผ่านธุรกิจการค้าปลีกค้าส่ง การบริการด้านสุขภาพและการท่องเที่ยว

จังหวัดสุรินทร์ มีความได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม จึงเป็นจุดหมายปลายทางยอดนิยมของนักท่องเที่ยวชาวกัมพูชา ด้วยความสะดวกในการข้ามแดน ความใกล้เคียงทางด้านวัฒนธรรมและภาษาท้องถิ่น รวมถึงความหลากหลายของกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยว เมื่อได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในช่วงปี พ.ศ. 2563-2565 ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของทั้งสองประเทศ โดยจำนวนนักท่องเที่ยวกัมพูชาจาก 24,015 คน ในปี พ.ศ. 2563 เหลือเพียง 67 คน ในปี พ.ศ. 2564 (สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสุรินทร์, 2568) เนื่องจากการประกาศปิดจุดผ่านแดนถาวรช่องจอมเป็นการชั่วคราว ทำให้กิจกรรมการค้าขายและการท่องเที่ยวระหว่างสองประเทศหยุดชะงักลง และเมื่อในปี พ.ศ. 2565 เริ่มมีการฟื้นตัว โดยมีนักท่องเที่ยวกัมพูชาจำนวน 50,512 คน (สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสุรินทร์, 2568) มีการเดินทางเข้า-ออก เพื่อทำการค้าขายและท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากคนกัมพูชายังต้องพึ่งพาสินค้าอุปโภคบริโภคของประเทศไทยเป็นหลัก (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2568) จากข้อมูลในอดีตก่อนสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 จนถึงปัจจุบันที่คนกัมพูชาได้กลับเข้ามาในจังหวัดสุรินทร์ พบว่าคนกัมพูชาเดินทางมาด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่เดินทางมาเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค พักผ่อน เที่ยวทัศนศึกษา และเพื่อรักษาดูแลสุขภาพ ตามลำดับ (ศิวาพร พยัคฆนันท์, อัครเดช สุพรรณฝ่าย, ศรัญญา นาเหนือ, และ อาภาพร บุญประสพ, 2560) เมื่อสถานการณ์เริ่มกลับมาเป็นปกติ มีนักท่องเที่ยวกัมพูชาเดินทางผ่านช่องจอมเพิ่มขึ้น จำนวน 118,903 คน ในปี พ.ศ. 2566 และ 160,507 คน ในปี พ.ศ. 2567 (สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสุรินทร์, 2568) การกลับมาของนักท่องเที่ยวกัมพูชาทำให้ภาคธุรกิจท่องเที่ยวมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม สถานการณ์และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวกัมพูชาอาจมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม ผู้ประกอบการจึงมีความจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องความต้องการพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกัมพูชา โดยการประยุกต์ใช้ส่วนประสมการตลาดบริการ (Service Marketing Mix หรือ 7Ps) ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Product) 2) ราคา (Price) 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) 4) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) 5) ลักษณะทางกายภาพ (Physical Evidence) 6) บุคลากร (People) และ 7) กระบวนการให้บริการ

(Process) (Kotler & Armstrong, 2018) เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวกัมพูชาเข้าถึงธุรกิจท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

ดังนั้น การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวกัมพูชาและการประยุกต์ใช้ส่วนประสมการตลาดบริการที่เหมาะสม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสนอแนวทางการจัดการการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษานี้จะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด นโยบายและมาตรการสนับสนุนการท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจการท่องเที่ยวทั้งระดับจังหวัดและระดับประเทศ ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวชายแดนและความร่วมมือในภูมิภาคต่อไปในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์

2.2 เพื่อศึกษาส่วนประสมทางการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์

2.3 เพื่อเสนอแนวทางการจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม (Questionnaires) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยได้จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 วิจัยเชิงปริมาณ ประชากร คือ นักท่องเที่ยวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ จากจำนวนสถิตินักท่องเที่ยวกัมพูชา ณ จุดผ่านแดนถาวรช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ ระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน พ.ศ. 2566 มีจำนวนทั้งสิ้น 32,178 คน (สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสุรินทร์, 2568) การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้ตาราง

สำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan (1970) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 379 คน และทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3.1.2 วิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ที่มีประสบการณ์ตรงในการให้บริการนักท่องเที่ยวกัมพูชาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการตลาดบริการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ผู้ประกอบการด้านสุขภาพ ด้านที่พัก ด้านอาหาร และด้านการบริการท่องเที่ยว รวมจำนวน 10 คน และกลุ่มที่ทำการประชุมกลุ่มย่อย กำหนดเป็นกลุ่มตัวแทนของธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อให้ได้ข้อมูลจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาคการท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย ตัวแทนจากหน่วยงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดสุรินทร์ ตัวแทนจากหอการค้าจังหวัดสุรินทร์ ตัวแทนจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ และตัวแทนนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว รวมจำนวน 10 คน โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3.2 เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ โดยสร้างแบบสอบถามผ่านกระบวนการแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาเขมรโดยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา และมีการแปลกลับ (Back Translation) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของความหมาย ก่อนนำไปใช้จริงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัยที่กำหนดขึ้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และเดินทางมาจากจังหวัดใดของประเทศกัมพูชา ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้บริการของนักท่องเที่ยวกัมพูชา จำนวน 12 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ได้แก่ ธุรกิจที่เคยใช้บริการ พาหนะที่ใช้เดินทาง ลักษณะการเดินทาง วัตถุประสงค์การเดินทาง ระยะเวลาในการท่องเที่ยว ช่วงเวลาการท่องเที่ยว การเลือกที่พัก แหล่งข้อมูลที่ได้รับก่อนเดินทาง ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การตัดสินใจ แรงจูงใจ และความถี่ของการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดบริการการท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 36 ข้อ ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนประสมการตลาดบริการการท่องเที่ยวทั้ง 7 ด้าน ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ราคา

ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด ลักษณะทางกายภาพ บุคลากร และกระบวนการให้บริการ (Kotler & Armstrong, 2018) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

ทั้งนี้ แบบสอบถามผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อทำการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา คือ การตรวจสอบความสอดคล้องของตัวชี้วัดกับนิยามศัพท์เฉพาะได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.0 และตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ราย โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟ่า (Coefficient Alpha) (Nunnally, 1978) มีค่าเท่ากับ 0.984

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาส่วนประสมทางการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ โดยมีการกำหนดประเด็นสัมภาษณ์ในแต่ละด้านของส่วนประสมทางการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์

การประชุมกลุ่มย่อย เพื่อเสนอแนวทางการจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ โดยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวกัมพูชา และการสัมภาษณ์เชิงลึกมาเป็นประเด็นหลักในการประชุม เพื่อรวบรวมและระดมความคิดเห็นอันนำไปสู่ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการตลาดบริการการท่องเที่ยวและนำข้อมูลดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการวิจัยด้วยวิธีการนำเสนอเชิงพรรณนา โดยการศึกษาครั้งนี้ได้มีการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เลขที่ HE 662047 เพื่อรักษาข้อมูลส่วนตัว และถูกต้องตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ จัดเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาใช้บริการธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ณ สถานที่ให้บริการทางการท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์

3.3.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview) โดยการบันทึกบทสัมภาษณ์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ณ สถานประกอบการที่นักท่องเที่ยวกัมพูชาเข้าใช้บริการ ในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และการจัดกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อย (Focus

Group Discussion) ร่วมกับตัวแทนธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อระดมความคิดเห็นต่าง ๆ ที่นำไปสู่การเสนอแนวทางการจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ ณ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการประเมินผลทางสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์หาค่าสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.4.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำมาจัดระบบข้อมูลและสรุปประเด็นสำคัญ สำหรับข้อมูลการประชุมกลุ่มย่อย ได้นำผลการแสดงความคิดเห็นและระดมความคิดมาสังเคราะห์เพื่อให้เชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลร่วมกับเอกสารงานวิจัย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์

นักท่องเที่ยวกัมพูชามีพฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้บริการธุรกิจท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ใช้บริการโรงพยาบาล/สถานบริการสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 36.7 เดินทางโดยรถยนต์ของบริษัทนำเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 38.8 พร้อมกับครอบครัว/ญาติพี่น้อง คิดเป็นร้อยละ 49.9 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อรักษา/ดูแลสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 42.0 มีระยะเวลาในการท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ต่อครั้งส่วนใหญ่เป็นแบบค้างคืน 1 คืน คิดเป็นร้อยละ 29.6 ในช่วงเวลา วันเสาร์-อาทิตย์ คิดเป็นร้อยละ 60.4 เลือกที่พักค้างคืนประเภทโรงแรม คิดเป็นร้อยละ 36.7 ก่อนเดินทางท่องเที่ยวได้รับแหล่งข้อมูลจากเพื่อน/ญาติ คิดเป็นร้อยละ 35.6 มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางต่อครั้งระหว่าง 5,000-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 29.3 โดยมีพฤติกรรมการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว เป็นลำดับที่ 1 คือ มีระบบสาธารณูปโภคและการคมนาคมที่มีความพร้อมเดินทางได้อย่างสะดวกสบาย สำหรับแรงจูงใจในการเดินทางมาท่องเที่ยว พบว่า การรับรู้ การชักชวนหรือบอกต่อจากบุคคลรอบข้างและสื่อต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 34.3 และมีความถี่ในการท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ คือ 2-3 ครั้งต่อปี คิดเป็นร้อยละ 38.8

4.2 ผลการศึกษาส่วนประสมทางการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์

4.2.1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 379 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นส่วนประสมทางการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์

ส่วนประสมการตลาด	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Product)	4.10	.664	มาก
ด้านบุคลากร (People)	4.10	.766	มาก
ด้านช่องทางการจำหน่าย (Place)	4.07	.702	มาก
ด้านลักษณะทางกายภาพ (Physical Evidence)	4.05	.632	มาก
ด้านราคา (Price)	4.01	.723	มาก
ด้านกระบวนการให้บริการ (Process)	3.98	.656	มาก
ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion)	3.97	.745	มาก
รวม	**4.04**	**.600**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า นักท่องเที่ยวกัมพูชามีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ ภาพรวม ระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.04) เมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและด้านบุคลากร ($\overline{X}$ = 4.10) รองลงมาได้แก่ ด้านช่องทางการจำหน่าย ($\overline{X}$ = 4.07) ด้านลักษณะทางกายภาพ ($\overline{X}$ = 4.05) ด้านราคา ($\overline{X}$ = 4.01) ด้านกระบวนการให้บริการ ($\overline{X}$ = 3.98) และด้านการส่งเสริมการตลาด ($\overline{X}$ = 3.97) ตามลำดับ

4.2.2 ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวกัมพูชาเข้าใช้บริการ พบว่า

4.2.2.1 ด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว หลังจากการแพร่ระบาดครั้งใหญ่ของเชื้อไวรัสโควิด-19 ผู้ประกอบการได้นำเสนอขายสินค้าและบริการที่เป็นที่นิยมและตรงกับความต้องการเฉพาะของนักท่องเที่ยวกัมพูชามากขึ้น ด้วยวิธีการวิเคราะห์และสังเกตพฤติกรรม

การบริโภคที่ได้รับการสั่งซื้อหรือใช้บริการบ่อยอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งให้มีจุดขายที่มีเอกลักษณ์และเกิดภาพจำที่ดีกับนักท่องเที่ยว

4.2.2.2 ด้านราคา การกำหนดราคาอ้างอิงกับราคาสินค้าและบริการทั่วไปในท้องตลาด ไม่กำหนดราคาสูงหรือต่ำจนเกินไป ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวกัมพูชาพิจารณาด้านราคาเป็นอย่างมาก และมีการเปรียบเทียบราคาก่อนการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการเสมอ ผู้ประกอบการต้องมีการสื่อสารและติดป้ายราคาอย่างชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการเข้าใจผิดที่อาจเกิดขึ้นได้

4.2.2.3 ด้านช่องทางการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์และบริการบางอย่างมีลักษณะการซื้อขายที่ผูกขาด ยังไม่เกิดการกระจายอย่างทั่วถึง เช่น การจำหน่ายสินค้าที่ระลึกและสินค้าท้องถิ่นที่มีจำกัดอยู่เพียงร้านค้าบางแห่ง การให้บริการขนส่งที่มีผู้ประกอบการเพียงไม่กี่ราย ทำให้นักท่องเที่ยวกัมพูชาอาจได้รับข้อมูลหรือทางเลือกที่จำกัด

4.2.2.4 ด้านการส่งเสริมการตลาด มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ ป้ายโปสเตอร์ตามสถานที่ต่าง ๆ และสื่อออนไลน์ แต่ยังขาดการเชื่อมโยงและการบูรณาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวในภาพรวม โดยมีเพียงการประชาสัมพันธ์ของธุรกิจท่องเที่ยวของตนเองในแต่ละราย ซึ่งยังขาดจุดขายที่โดดเด่นของธุรกิจท่องเที่ยวในภาพรวมของจังหวัด

4.2.2.5 ด้านลักษณะทางกายภาพ มีการออกแบบและตกแต่งให้เข้ากับรสนิยมและความชอบของนักท่องเที่ยวกัมพูชา โดยเฉพาะสถานที่พักและสถานประกอบการต่าง ๆ มักจะประดับไฟแสงสีสันที่หลากหลายและสวยงาม เพื่อสร้างบรรยากาศให้น่าสนใจและเป็นจุดเช็คอิน (Check in) ดึงดูดสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาที่ชื่นชอบการถ่ายรูปและแชร์ในโซเชียลมีเดีย

4.2.2.6 ด้านบุคลากร หลายสถานประกอบการมีเจ้าหน้าที่หรือพนักงานที่สามารถพูดภาษาเขมรได้ในระดับพื้นฐาน ทำให้ช่วยลดอุปสรรคทางภาษาได้เบื้องต้น และช่วยสร้างความคุ้นเคยให้นักท่องเที่ยวกัมพูชาได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ บุคลากรมีใจรักในการให้บริการ และเต็มใจให้ความช่วยเหลือ เป็นการสร้างความประทับใจแรกให้กับนักท่องเที่ยวกัมพูชาได้

4.2.2.7 ด้านกระบวนการให้บริการ เนื่องจากนักท่องเที่ยวกัมพูชาส่วนใหญ่มีเวลาท่องเที่ยวหรือพำนักในระยะเวลาที่จำกัด ทำให้ผู้ประกอบการบางแห่งมีการลดขั้นตอนหรือมีข้อจำกัดในการให้บริการ ซึ่งอาจส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจผิดหรือไม่ทราบรายละเอียดในกระบวนการต่าง ๆ เช่น การใช้ระบบเช็คอินออนไลน์ การจองบริการล่วงหน้าหรือขั้นตอนการยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

4.3 แนวทางการจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ จากการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อเสนอแนวทางการจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ ดังนี้

4.3.1 ด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว พบว่า ควรมุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับสินค้าและบริการ เพื่อให้เกิดความหลากหลาย มีความพร้อม มีความโดดเด่น และเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวกัมพูชา และควรเน้นเรื่องการนำเสนอขายที่รักษามาตรฐานชื่อเสียง ความสะอาดของสินค้าและบริการอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความประทับใจ สร้างแรงจูงใจ และกระตุ้นให้กลับมาใช้บริการซ้ำ

4.3.2 ด้านราคา พบว่า ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวควรมีราคาให้เลือกหลายระดับ และกำหนดราคาตามความเหมาะสมกับศักยภาพการจ่ายของนักท่องเที่ยวกัมพูชา เช่น ที่พัก อาหาร ค่าจอดรถ ค่าการเดินทาง และสินค้าที่ระลึก เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกคุ้มค่า เต็มใจที่จะจ่ายเมื่อได้รับการให้บริการที่เหมาะสมกับค่าใช้จ่ายในแต่ละครั้ง และรู้สึกอยากกลับมาซื้อสินค้าและบริการได้บ่อยขึ้น เป็นการกระตุ้นยอดขายเพื่อให้ธุรกิจท่องเที่ยวได้กำไรสูงสุด

4.3.3 ด้านช่องทางการจำหน่าย พบว่า ควรเพิ่มช่องทางให้นักท่องเที่ยวกัมพูชาสามารถเข้าถึงได้ง่ายสะดวกและเหมาะสม รวมถึงควรสร้างเครือข่ายทางธุรกิจท่องเที่ยวระหว่างไทย-กัมพูชา เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมากขึ้น และการเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวกัมพูชาที่มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

4.3.4 ด้านการส่งเสริมการตลาด พบว่า ควรเพิ่มการรับรู้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวด้วยการสื่อสารผ่านเทคโนโลยี และสื่อการประชาสัมพันธ์ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อกระตุ้นและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกัมพูชาเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์มากขึ้น ตลอดจนการให้ความร่วมมือทางเครือข่ายของผู้ประกอบการ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์อย่างเข้มแข็ง เพื่อสร้างโอกาสทางธุรกิจให้นักท่องเที่ยวกัมพูชาเกิดทัศนคติที่ดีต่อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว กระตุ้นให้มีพฤติกรรมการบอกต่อหรือชักชวนคนใกล้ชิด เพื่อซื้อหรือใช้สินค้าและบริการการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสื่อการประชาสัมพันธ์ทางการตลาดในรูปแบบสามภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาเขมร

4.3.5 ด้านลักษณะทางกายภาพ พบว่า ควรสร้างความโดดเด่น ความสวยงามทันสมัย และมีเอกลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์สำหรับการตกแต่งสถานที่ ป้าย และสัญลักษณ์ที่ชัดเจนให้นักท่องเที่ยวกัมพูชาเกิดการจดจำ ภาพลักษณ์ที่ดี ตลอดจนสร้างความเชื่อมั่น

ด้านความปลอดภัย ความสะอาด ความเป็นระเบียบ และมีพื้นที่เพียงพอสำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาอย่างเหมาะสม เนื่องจากส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวกัมพูชามักเดินทางมาพร้อมกับครอบครัวหรือมีสมาชิกในการเดินทางจำนวนมาก

4.3.6 ด้านบุคลากร พบว่า ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยวให้เกิดความเชี่ยวชาญมากขึ้น รู้สึกเป็นมิตร และมีความพร้อมในงานบริการ โดยเฉพาะทักษะทางด้านภาษาเขมรเพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวกัมพูชาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การให้บริการที่เป็นเลิศ เป็นการสร้างความประทับใจ และป้องกันปัญหาทางด้านการสื่อสารของนักท่องเที่ยวกัมพูชาได้

4.3.7 ด้านกระบวนการให้บริการ พบว่า ควรพัฒนาวิธีการให้เกิดกระบวนและขั้นตอนในการให้บริการอย่างเป็นระบบ ถูกต้อง แม่นยำ รวดเร็ว และมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวกัมพูชาทั้งก่อน-หลังบริการ และให้นักท่องเที่ยวรับรู้ถึงระบบการให้บริการที่มีมาตรฐานและทันสมัย

นอกจากแนวทางการจัดการส่วนประสมทางการตลาดบริการข้างต้นแล้ว ผลจากการประชุมกลุ่มย่อยยังชี้ให้เห็นถึงข้อสรุปของบทบาทและความสำคัญของ "คนกลาง" ที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมและประสานการให้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่อให้เข้าถึงและสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวกัมพูชาได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 ผลจากการวิเคราะห์พฤติกรรมนักท่องเที่ยวกัมพูชา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาผ่านจุดผ่านแดนถาวรช่องจอม มีลักษณะการเดินทางเป็นครอบครัว โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเข้ามารักษาและดูแลสุขภาพ และต้องการพักผ่อนหย่อนใจ เนื่องจากจังหวัดสุรินทร์มีชื่อเสียงทางด้านการแพทย์ที่มีอุปกรณ์การแพทย์ที่ทันสมัย มีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในการรักษาเฉพาะทางที่เพียงพอต่อการให้บริการ มีบุคลากรสามารถสื่อสารภาษาเขมรขั้นพื้นฐานได้ มีค่ารักษาที่ถูกกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศของตน และมีความเชื่อมั่นในระบบสาธารณสุขของประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Kohpaiboon & Pupaibul (2024) ที่พบว่า การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์มักมีแรงจูงใจจากการหาบริการทางการแพทย์ที่มีคุณภาพดีกว่าในประเทศเพื่อนบ้าน สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกัมพูชาที่จะเข้ามารับการรักษาสุขภาพทั้งในโรงพยาบาลภาครัฐและเอกชน คลินิกทันตกรรม และสถานบริการเสริมความงาม

โดยมักมีการวางแผนเพื่อเดินทางท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ ในช่วงก่อนหรือหลังรักษาสุขภาพ เพื่อให้การเดินทางคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเข้ามาใช้บริการธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Bookman & Bookman (2007) พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างการแพทย์และการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ในเวลาเดียวกัน ตลอดจนมีพฤติกรรมการซื้อสินค้าและบริการของนักท่องเที่ยวกัมพูชาตามคำแนะนำจากคนใกล้ชิด แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภคของ Solomon (2017) พบว่า การตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคเกิดจากปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอิทธิพลจากกลุ่มอ้างอิง ที่ต้องการซื้อสินค้าที่ระลึกและสินค้าอุปโภคบริโภคกลับประเทศ

นักท่องเที่ยวกัมพูชามีความเชื่อมั่นในสินค้าของประเทศไทยว่า มีคุณภาพและราคาถูก ประกอบกับสินค้าไทยบางประเภทที่มีการส่งออกไปยังประเทศกัมพูชา มีราคาสินค้าที่ค่อนข้างสูง ทำให้นักท่องเที่ยวกัมพูชาที่เข้ามาท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง มักมีพฤติกรรมซื้อสินค้าในปริมาณมาก ทั้งเพื่อเป็นของฝากและบางส่วนนำไปขายต่อในประเทศของตน เช่น เครื่องสำอาง ยารักษาโรค ครีมบำรุงผิว อาหารแปรรูปและของว่าง เสื้อผ้าและเครื่องประดับ รวมถึงเครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ นอกจากนี้ ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์มีบทบาทที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวกัมพูชาเช่นเดียวกัน โดยมีสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลาย กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง และแคมเปญส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวกัมพูชาได้เป็นจำนวนมาก เช่น งานประจำทุกปี “มหัศจรรย์งานช้างสุรินทร์” ที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัด ส่งผลให้ธุรกิจท่องเที่ยวมียอดการจองบริการล่วงหน้าที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้ง ธุรกิจท่องเที่ยวยังมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่ตอบสนองความต้องการกับนักท่องเที่ยวกัมพูชา ทั้งโรงแรมที่ทันสมัย ร้านอาหารมีชื่อเสียง ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ สินค้าที่ระลึกที่หลากหลาย และระบบบริการขนส่งที่สะดวกและปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ซันฟี ไท, กุลวดี ละม้ายจีน, และ รัตนะ ปัญญาภา (2566) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวกัมพูชาเข้ามาในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อตรวจสุขภาพและเข้ารับการรักษาบำบัด พร้อมทั้งแวะเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจนนักท่องเที่ยวกัมพูชามีพฤติกรรมนิยมเข้ามาท่องเที่ยวในรูปแบบครอบครัว ตามการบอกต่อและการแนะนำของคนรอบข้าง เกิดการชักชวนซึ่งทำให้เกิดการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ ซื้อสินค้าในช่วงวันหยุด และเดินทางกลับมาเป็นประจำ 2-3 ครั้งต่อปี

ดังนั้น การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวกัมพูชาที่เดินทางเข้า-ออกประเทศไทยในจุดผ่านแดนของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวโน้มและลักษณะพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งเป็นข้อมูลที่สำคัญสำหรับการวางแผนพัฒนาการจัดการการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับภูมิภาคนี้ให้มีประสิทธิภาพ

5.2 ผลจากการวิเคราะห์ส่วนประสมทางการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นในระดับมากทุกด้านโดยเรียงลำดับ ดังนี้

ด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและด้านบุคลากร มีระดับความคิดเห็นเท่ากันที่ระดับ 4.10 แสดงให้เห็นถึง ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกัมพูชาต่อทั้งสองด้าน สำหรับด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว พบว่า จังหวัดสุรินทร์มีความน่าสนใจ สวยงาม มีเอกลักษณ์ และมีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกัมพูชาได้ เนื่องจากสินค้าและบริการ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างดีในกลุ่มนักท่องเที่ยวกัมพูชา สำหรับด้านบุคลากร พบว่า มีความพร้อมในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวกัมพูชา โดยเฉพาะทักษะด้านการสื่อสารภาษาเขมรในระดับพื้นฐานจนถึงระดับปานกลาง ซึ่งทำให้พนักงานสามารถเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยวกัมพูชาได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kabak & Sevim (2024) พบว่า ด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและด้านบุคลากร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการท่องเที่ยว เนื่องจากทั้งสองปัจจัยนี้ ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของประสบการณ์การท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์

ด้านช่องทางการจำหน่าย มีระดับความคิดเห็นที่ระดับ 4.07 แสดงให้เห็นถึงนักท่องเที่ยวกัมพูชามีความพึงพอใจในการเข้าถึงช่องทางการจำหน่ายสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว เนื่องจากก่อนเดินทางนักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลจากคนใกล้ชิดมาก่อน ทำให้ไม่ได้รับผลกระทบในการเข้าถึงช่องทางจำหน่ายโดยตรง อย่างไรก็ตาม การเพิ่มทางเลือกหรือช่องทางให้กับนักท่องเที่ยวจะช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลและแหล่งท่องเที่ยวได้หลากหลาย สามารถขยายฐานกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพได้มากขึ้น และช่วยแก้ไขปัญหาการผูกขาด เพื่อให้เกิดการกระจายของสินค้าและบริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jiang, Dan, & Zhou (2024) ชี้ให้เห็นว่า การมีช่องทางการจำหน่ายที่หลากหลายสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเข้าถึงผู้บริโภคและลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาช่องทางเดียว

ด้านลักษณะทางกายภาพ มีระดับความคิดเห็นที่ระดับ 4.05 แสดงให้เห็นถึงผู้ประกอบการได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยมีการตกแต่งสถานที่ต่าง ๆ ให้สวยงาม สะอาด และปลอดภัยได้อย่างเหมาะสม เพื่อช่วยเพิ่มความน่าสนใจและความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวกัมพูชา ทำให้เกิดความตื่นตาตื่นใจและสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพของสถานที่ท่องเที่ยวและบริการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Bitner (1992) ได้กล่าวว่า ความสวยงามของลักษณะทางกายภาพมีผลต่อความประทับใจ และทำให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์ที่น่าจดจำ อีกทั้ง ทำให้ธุรกิจท่องเที่ยวมีภาพลักษณ์ที่ดี ซึ่งจะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในการให้บริการ และดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เพิ่มมากขึ้น

ด้านราคา มีระดับความคิดเห็นที่ระดับ 4.01 แสดงให้เห็นถึง ศักยภาพด้านกำลังซื้อของนักท่องเที่ยวชาวกัมพูชาที่อยู่ในระดับค่อนข้างสูง เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เดินทางมาด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการรักษาสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จึงมีความพร้อมและความยินดีที่จะใช้จ่ายในระดับที่สูงกว่าการท่องเที่ยวทั่วไป หากราคาของสินค้าและบริการมีความเหมาะสมและสะท้อนถึงคุณภาพที่ได้รับ สอดคล้องกับแนวคิดของ Lancaster & Reynold (2002) ที่กล่าวว่า ราคาส่งผลกระทบต่อลูกค้าโดยตรง พิจารณาได้จากคุณค่าที่ลูกค้าจะรับรู้ต่อสินค้าและบริการที่เห็นถึงความเหมาะสมของราคาสินค้าและบริการเพื่อให้ลูกค้ายินดีที่จะจ่าย โดยเฉพาะการแสดงราคาอย่างชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถตัดสินใจซื้อหรือใช้บริการทางการท่องเที่ยวได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

ด้านกระบวนการให้บริการ มีระดับความคิดเห็นที่ระดับ 3.98 แสดงให้เห็นถึงผู้ประกอบการอาจยังไม่มีรูปแบบหรือกระบวนการให้บริการที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐานสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาโดยเฉพาะ เช่น การให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ QR Code แผ่นพับ ป้ายแนะนำ และคู่มือการให้บริการเป็นภาษาเขมรที่ครบถ้วน ซึ่งอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล หรือเกิดความล่าช้าในบางขั้นตอนของกระบวนการให้บริการการท่องเที่ยว ซึ่งทำให้ไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ Zeithaml, Bitner, & Gremler (2006) ได้กล่าวว่า กระบวนการให้บริการที่ดีทำให้เกิดการไหลของกิจกรรมทั้งขั้นตอนการให้บริการและการดำเนินงานต่าง ๆ เป็นการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวจากการได้รับสินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการส่งเสริมการตลาด มีระดับความคิดเห็นที่ระดับ 3.97 เป็นระดับความคิดเห็นที่มีคะแนนน้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่น ๆ จากการเก็บข้อมูล พบว่า ส่วนใหญ่ธุรกิจด้านสุขภาพมีการประชาสัมพันธ์อย่างเจาะจง โดยมีการส่งเสริมการตลาดในรูปแบบแพคเกจท่องเที่ยวและให้ข้อมูลอย่างละเอียด ซึ่งแตกต่างกับธุรกิจท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบภาพรวมสำหรับนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป แต่ยังขาดการส่งเสริมการตลาด การสร้างการรับรู้ และการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นภาษาเขมรโดยเฉพาะ เพื่อให้นักท่องเที่ยวกัมพูชาเข้าใจได้มากขึ้น ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อออนไลน์หรือออฟไลน์ต่าง ๆ หรือการสื่อสารผ่าน “คนกลาง” หรือตัวแทนเพื่อสร้างการรับรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา โชคเหรียญสุขชัย (2560) พบว่า ควรมีการกระตุ้นจากตัวแทนท่องเที่ยวเพื่อสร้างการรับรู้ และความต้องการของนักท่องเที่ยวกัมพูชาให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งช่วยให้นักท่องเที่ยวกัมพูชาได้รับข้อมูลผ่านการสื่อสารและสื่อออนไลน์ที่หลากหลาย ครบถ้วนและทันสมัยทำให้ง่ายต่อการตัดสินใจในการเลือกซื้อหรือใช้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมากขึ้น

5.3 แนวทางการจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การจัดการการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมโยงของ หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน ควรเข้ามามีบทบาทสำคัญในด้านการส่งเสริมการตลาด และสนับสนุนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแบบบูรณการในรูปแบบนโยบาย เพื่อสร้างการรับรู้ทางการตลาดให้กับนักท่องเที่ยวกัมพูชาโดยเฉพาะได้เห็นการเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวและธุรกิจการท่องเที่ยวในจังหวัดได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ การสร้างการรับรู้ดังกล่าว ควรได้รับความร่วมมือจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากประสบการณ์ของผู้ประกอบการโดยตรง และเพื่อพัฒนาแนวทางดังกล่าวไปในทิศทางเดียวกันให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น

จากบทบาทสำคัญข้างต้น หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน และผู้ประกอบการท่องเที่ยว จึงควรมีแนวทางในการดำเนินการผ่านระบบ “คนกลาง” หรือตัวแทนที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงและประสานงานในการให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ ควรมีความสามารถด้านการสื่อสารภาษาเขมร มีความน่าเชื่อถือในสร้างภาคีเครือข่ายทางธุรกิจ มีความเข้าใจวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Coleman (1988) ที่เน้นย้ำว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมและเครือข่ายมีบทบาทสำคัญในการสร้างโอกาสทางธุรกิจ ผ่านการสร้างภาคีเครือข่าย

และความร่วมมือระหว่างประเทศ รวมถึงผลการวิจัยของ Tosun, Timothy, Parpairis, & MacDonald (2005) พบว่า กลยุทธ์การเติบโตของการตลาดท่องเที่ยวระหว่างประเทศกรีซและประเทศตุรกี คือ การสร้างความสัมพันธ์ทางธุรกิจท่องเที่ยวข้ามพรมแดน โดยผ่านระบบตัวแทนท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการท้องถิ่นของทั้งสองประเทศ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว ในบริบทของความสัมพันธ์ประเทศไทย-กัมพูชา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชัยพร ศรีวัฒนวิบูลย์, วิจิตรา ศรีสอน, และ สัณฐาน ชยนนท์ (2563) ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวชายแดนระหว่างไทย-กัมพูชา คือ การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวมีการบูรณาการร่วมกัน และการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม

ดังนั้น จากการศึกษานี้ธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จและมีความเข้มแข็งในการแข่งขันมากขึ้น หากมี “คนกลาง” อยู่ในกระบวนการการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายระหว่างหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อส่งเสริมและพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดบริการให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวกัมพูชาโดยเฉพาะ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว และสร้างความยั่งยืนทางการตลาดบริการของธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ต่อไป

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย (ภาพที่ 1) องค์ประกอบสำคัญในการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายในการจัดการการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ดังนี้

6.1 หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สามารถวางนโยบาย กำหนดแผนการตลาด ประสานงานระหว่างหน่วยงาน และส่งเสริมภาพลักษณ์การท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาให้เกิดภาพจำ เป็นการกระตุ้นและสร้างการรับรู้ได้อย่างตรงเป้าหมาย สร้างความน่าเชื่อถือด้านการท่องเที่ยวในภาพรวมของจังหวัดสุรินทร์ พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกในการเดินทางข้ามแดน ตลอดจนสามารถควบคุมราคาและคุณภาพสินค้าบริการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดมาตรฐานในการให้บริการให้กับนักท่องเที่ยวกัมพูชา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหน่วยงานได้ดำเนินงาน

อย่างบูรณาการแล้ว แต่ยังขาดการใช้ระบบ “คนกลาง” ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเชื่อมโยงและพัฒนาการยกระดับด้านการท่องเที่ยวระดับจังหวัดให้เข้ากลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น

6.2 คนกลาง คือ คนไทยผู้ซึ่งมีบทบาทที่สำคัญในการทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการเชื่อมโยงและประสานงานการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ กับนักท่องเที่ยวกัมพูชา เพื่อให้ข้อมูลและสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ อันนำไปสู่การดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกัมพูชาเข้าถึงการให้บริการของธุรกิจท่องเที่ยว ซื้อหรือใช้สินค้าและบริการในจังหวัดสุรินทร์เพิ่มมากขึ้น

6.3 ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว จำเป็นจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน สภาวะแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวกัมพูชาอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจึงจำเป็นจะต้องพึ่งพาเครือข่ายทางธุรกิจที่เข้มแข็งและยั่งยืน ผ่านระบบ “คนกลาง” เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวกัมพูชาได้มากขึ้น สร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น และสร้างความเข้มแข็งในการแข่งขันได้ในระยะยาว

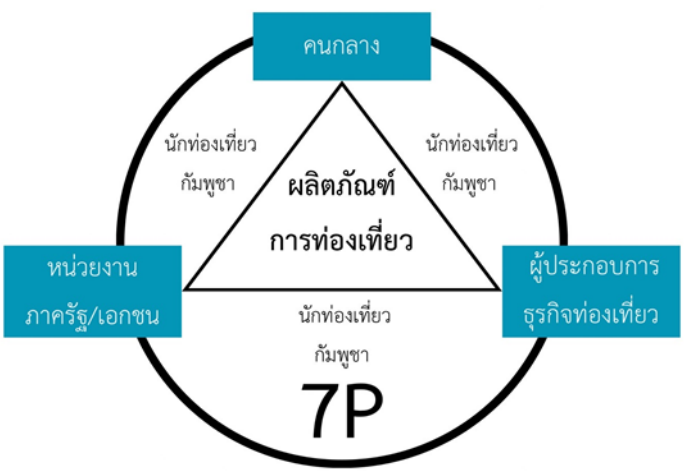

ภาพที่ 1. แนวทางการจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยว
สำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์

ดังนั้น “คนกลาง” จึงมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอและส่งเสริมผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ทั้งสินค้าและบริการสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ผ่านกระบวนการเชื่อมโยงและประสานการให้ข้อมูลต่าง ๆ โดยการนำกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดทั้ง 7 ด้าน จากทั้งหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่ทันสมัยมาปรับใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวกัมพูชา

7. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่า การจัดการการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ มีข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์และเป้าหมายภาพรวมที่ชัดเจนในการพัฒนาการจัดการตลาดบริการการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวกัมพูชา โดยเฉพาะการแนะนำสินค้าและบริการผ่านระบบ “คนกลาง” เพื่อการสร้างการรับรู้และผลักดันให้มีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน รวมถึงกระตุ้นด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทั้งออนไลน์และออฟไลน์ สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และรูปแบบการท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวกัมพูชาได้เห็นความเชื่อมโยงของสินค้าและบริการการท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการสำหรับหน่วยงานภาคธุรกิจ

7.2.1 ผู้ประกอบการควรเน้นพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวควบคู่กับการพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะการเสริมสร้างทักษะการสื่อสารภาษาเขมรของบุคลากร เพื่อรองรับการขยายตัวของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวสินค้าและบริการ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกัมพูชาได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง ควรมีการพัฒนาระบบการฝึกอบรมบุคลากรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวใหม่ ๆ ได้อย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือ

7.2.2 ผู้ประกอบการควรส่งเสริมด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะสื่อการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์ที่เจาะกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้ภาษาเขมร มีการออกแบบที่สวยงามและดึงดูดสายตา พร้อมทั้งเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือโปรแกรมท่องเที่ยว

ใหม่ ๆ ให้มีความน่าสนใจและหลากหลายเพิ่มขึ้น รวมถึงวิธีผ่านการใช้ระบบ “คนกลาง” เพื่อขยายการเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยว และสร้างการรับรู้ที่ดีเกี่ยวกับการให้บริการของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาการพัฒนากลยุทธ์การตลาดบริการเพื่อส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกัมพูชาในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อยกระดับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวกัมพูชาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2568). Fact Sheet ประเทศกัมพูชา เมษายน 2568. กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. สืบค้นจาก https://www.ditp.go.th/post/dynqf2nscr837fwolghuww2i

กองการต่างประเทศ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2568). สรุปช่องทางผ่านแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในพื้นที่ 27 จังหวัด จำนวน 94 ช่องทาง. สืบค้นจาก http://www.fad.moi.go.th/ images/PDF/09012025.pdf

กาญจนา โชคเหรียญสุขชัย. (2560). กระบวนการเปิดรับข่าวสารและความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมไทยสากลของกลุ่มประเทศ CLMV. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง, 13*(2), 141-160.

ชัยพร ศรีวัฒนวิบูลย์, วิจิตรา ศรีสอน, และ สัณฐาน ชยนนท์. (2563). ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทยกับราชอาณาจักรกัมพูชา. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5*(2), 155-166.

ซันฟี ไท, กุลวดี ละม้ายจีน, และ รัตนะ ปัญญาภา. (2566). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวกัมพูชา. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 7*(1), 223-242.

ศิวาพร พยัคฆนันท์, อัครเดช สุพรรณฝ่าย, ศรัญญา นาเหนือ, และ อาภาพร บุญประสพ. (2560). *การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดของธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงโอกาสจากนักท่องเที่ยวจากประเทศสมาชิกอาเซียน กรณีศึกษาจังหวัดสุรินทร์กับราชอาณาจักรกัมพูชา* (รายงานวิจัย). สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสุรินทร์. (2568). *สถิติของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้าประเทศผ่านด่านตรวจคนเข้าเมืองช่องจอม (2562-2568).* สุรินทร์ : สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสุรินทร์.

Bitner, M. J. (1992). Servicescapes: The impact of physical surroundings on customers and employees. *Journal of Marketing, 56*(2), 57-71.

Bookman, M. Z., & Bookman, K. R. (2007). *Medical Tourism in Developing Countries*. New York, NY: Palgrave Macmillan.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology, 94*(1), S95-S120.

Jiang, Z., Dan, W., & Zhou, H. (2024). Direct channel or distribution channel? The role of internet-based targeted advertising with vertical differentiation in distinct channels. *SAGE Open, 14*(4), 1-11.

Kabak, S., & Sevim, E. (2024). An expanded marketing mix perspective on medical tourism. *International Journal of Health Management and Tourism, 9*(1), 86-105.

Kohpaiboon, A., & Pupaibul, T. (2024). *Medical tourism in the post pandemic era: Experience from Thailand* (Discussion Paper). Pathum Thani: Thammasat University.

Kotler, P., & Armstrong, G. (2018). *Principles of Marketing* (17th ed.). Boston: Pearson.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607-610.

Lancaster, G., & Reynolds, P. (2002). *Marketing Made Simple*. Oxford: Elsevier.

Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory* (2nd ed.). New York, NY: McGraw-Hill.

Solomon, M. R. (2017). *Consumer Behavior: Buying, Having, and Being* (12th ed.). Boston: Pearson.

Tosun, C., Timothy, D. J., Parpairis, A., & MacDonald, D. (2005). Cross-border cooperation in tourism marketing growth strategies. *Journal of Travel & Tourism Marketing, 18*(1), 5-23.

Zeithaml, V., Bitner, M. J., & Gremler, D. D. (2006). *Services Marketing: Integrating Customer Focus Across the Firm.* New York, NY: McGraw-Hill.

นวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย *
Shopping Center Management Innovation in Thailand

ธนนรินทร์ ทองบุญดำรง, ชัยฤทธิ์ ทองรอด, ฐิติมา โห้ลำยอง
Thananarin Thongboondamrong, Chairit Thongrawd, and Thitima Holumyong
วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
College of Innovation Management,
Rajamangala University of Technology Rattanakosin
Corresponding Author. E-mail: Thananarin.tho@rmutr.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย ระบุปัญหาและเสนอนวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย เพื่อรับมือกับความท้าทายในปัจจุบันและอนาคต การวิจัยนี้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 คน ประกอบด้วยผู้บริหารศูนย์การค้า ร้านค้าผู้เช่า และลูกค้าจากศูนย์การค้าในภาคต่างๆ ทั่วประเทศ ด้วยเครื่องมือสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และใช้หลักการวิเคราะห์เนื้อหาแบบแก่นสาระ

ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์การค้ามีโครงสร้างองค์กร และกระบวนการทำงานที่ค่อนข้างชัดเจนเป็นระบบ เริ่มมีการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับประสบการณ์ลูกค้า และความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ปัญหาสำคัญที่ยังพบอยู่คือ การสื่อสารภายในองค์กรที่ยังไม่สามารถปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีใหม่ได้เต็มที่ และมีข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีที่ยังไม่สมบูรณ์ รวมถึงปัญหาการจราจรติดขัด ที่จอดรถไม่เพียงพอ การจัดพื้นที่ร้านค้าที่ยังสับสน และการขาดแบรนด์สินค้าบางประเภทในศูนย์การค้าต่างจังหวัด ซึ่งจากการวิจัยสามารถนำเสนอ

* ได้รับบทความ: 11 มิถุนายน 2568; แก้ไขบทความ: 7 สิงหาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 9 สิงหาคม 2568
Received: June 11, 2025; Revised: August 7, 2025; Accepted: August 9, 2025

นวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย ได้แก่ การนำปัญญาประดิษฐ์มาขับเคลื่อนประสบการณ์ลูกค้า การสร้างสรรค์พื้นที่ให้เป็นจุดหมายปลายทางแห่งประสบการณ์ การเชื่อมโยงทุกช่องทางแบบไร้รอยต่อ รวมถึงการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่มีความอัจฉริยะ ทันสมัยและมีความปลอดภัย อีกทั้งยังมีข้อเสนอแนะงานวิจัย คือ ศูนย์การค้าควรลงทุนในการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะของพนักงานอย่างต่อเนื่อง การสร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำที่เชื่อมโยงอารมณ์ความรู้สึกของลูกค้ากับศูนย์การค้าอย่างลึกซึ้ง การเสริมสร้างความปลอดภัยทางไซเบอร์และข้อมูล ปรับเปลี่ยนการผสมผสานผู้เช่าอย่างสม่ำเสมอ และการมองหาโอกาสในการสร้างความร่วมมือกับพันธมิตรภายนอก ทั้งหมดนี้สามารถนำไปใช้ในการวางแผนกลยุทธ์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างการเติบโตที่ยั่งยืนในธุรกิจศูนย์การค้าของไทยต่อไปได้

คำสำคัญ: ศูนย์การค้า; การจัดการศูนย์การค้า; นวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้า

Abstract

This research aims to analyze the management of shopping malls in Thailand, identify existing challenges, and propose innovative management strategies to address current and future demands. Employing a qualitative research approach, data were collected from 30 key informants, including shopping mall executives, tenant store managers, and customers from malls across various regions of the country. Semi-structured interviews were used as the primary data collection tool, and thematic content analysis was applied for data interpretation.

The findings reveal that shopping malls possess relatively clear and systematic organizational structures and operational processes. There is a progressive adoption of technology to enhance customer experience and security continuously. However, critical issues remain, such as internal communication barriers hindering full adaptation to new technologies, technological limitations, traffic congestion, insufficient parking spaces, confusing store layouts, and a lack

of certain brand categories, particularly in provincial malls. The study proposes management innovations including the integration of artificial intelligence to drive customer experience, the creation of experiential destination spaces, seamless omnichannel connectivity, and investment in smart, secure infrastructure. Furthermore, the research recommends continuous employee training and skill development, crafting memorable customer experiences that emotionally connect patrons to the mall, strengthening cybersecurity and data protection, regularly adjusting tenant mixes, and exploring strategic partnerships with external stakeholders. These recommendations can guide strategic planning to enhance competitiveness and foster sustainable growth in Thailand's shopping mall industry.

Keywords: shopping center; shopping center management; shopping center management innovation

1. บทนำ

ในปี พ.ศ. 2567 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายที่ต้องการการจัดการอย่างใกล้ชิดจากภาครัฐ โดยเฉพาะการรับมือกับสถานการณ์เศรษฐกิจโลกที่ชะลอตัว ปัญหาภัยแล้ง ภาระหนี้สินของภาคครัวเรือน และความไม่แน่นอนทางภูมิรัฐศาสตร์ อย่างไรก็ตาม การฟื้นตัวของภาคการท่องเที่ยวกลับกลายเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลเชิงบวกต่อเศรษฐกิจไทย คาดว่าปีนี้จะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาในประเทศมากถึง 35.7 ล้านคน เพิ่มขึ้นกว่า 26.7 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเทียบกับปีก่อน ซึ่งนำไปสู่การจ้างงาน การกระจายรายได้ และการฟื้นตัวของภาคบริการอย่างชัดเจน ภาครัฐจึงได้ออกนโยบายเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวต่างๆ เพื่อให้รายได้กระจายไปทั่วประเทศ ขณะเดียวกัน ภาคธุรกิจศูนย์การค้าก็มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนเศรษฐกิจในมิติต่างๆ โดยเฉพาะการลงทุน การจ้างงาน และการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โดยสมาคมศูนย์การค้าไทยได้ผลักดันนโยบาย 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างระบบนิเวศธุรกิจที่ยั่งยืน และตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของผู้บริโภค นอกจากนี้ นวัตกรรมการจัดการธุรกิจศูนย์การค้า

กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการรับมือกับการแข่งขันที่รุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การออกแบบประสบการณ์ลูกค้าให้แปลกใหม่ และการพัฒนาแนวทางดำเนินธุรกิจให้มีความยั่งยืน อาทิ การประหยัดพลังงาน การจัดการขยะ และการสนับสนุนสินค้าไทยสู่ตลาดโลก ศูนย์การค้ายังกลายเป็นพื้นที่สำคัญในการสร้างโอกาสให้ผู้ประกอบการรายย่อยและชุมชนท้องถิ่น มีเวทีแสดงศักยภาพและเชื่อมโยงกับผู้บริโภคอย่างทั่วถึง ด้วยความหลากหลายของภูมิภาคและบริบทของผู้บริโภค ศูนย์การค้าในแต่ละภาคของประเทศมีลักษณะเฉพาะตัวที่น่าสนใจ ทั้งในด้านการออกแบบ การบริหารจัดการ และกลยุทธ์ทางการตลาด ที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตได้อย่างลงตัว การศึกษานวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในบริบทที่แตกต่างเหล่านี้จึงมีความสำคัญยิ่ง จากบริบททางเศรษฐกิจ และความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมผู้บริโภคในปัจจุบัน ศูนย์การค้าจึงไม่ใช่เพียงสถานที่จับจ่ายสินค้าอีกต่อไป แต่เป็นศูนย์กลางของประสบการณ์ที่หลากหลาย เชื่อมโยงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน ดังนั้น การศึกษานวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทยจึงมีเป้าหมายเพื่อค้นหาแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ตอบโจทย์ผู้บริโภค และสร้างความยั่งยืนให้กับธุรกิจศูนย์การค้าในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมทุกมิติ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์การจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย

2.2 เพื่อระบุปัญหาการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย

2.3 เพื่อเสนอนวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยของนวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามการวิจัยครั้งนี้ คือ 1) การจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทยเป็นอย่างไร 2) ปัญหาการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทยมีปัญหาอะไรบ้าง 3) นวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทยควรเป็นอย่างไร โดยมีรายละเอียด วิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) การศึกษาวิจัยเรื่อง นวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยจะต้องเป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง มีประสบการณ์ และความชำนาญในหัวข้อที่ทำการศึกษาในการจัดการศูนย์การค้าในประเทศ

ไทย ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม รวม 30 คน ดังนี้ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้บริหารศูนย์การค้า จำนวน 9 คน กลุ่มที่ 2 ร้านค้าผู้เช่าพื้นที่ในศูนย์การค้า จำนวน 3 คน กลุ่มที่ 3 กลุ่มลูกค้า (ช่วงอายุระหว่าง 25 - 60 ปี เป็น ช่วงวัยทำงานที่มีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมากกว่าร้อยละ 80 จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ปี พ.ศ.2567 จำนวน 18 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) รวมถึงตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยมีกระบวนการในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยการวางโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัยในภาพที่ 1

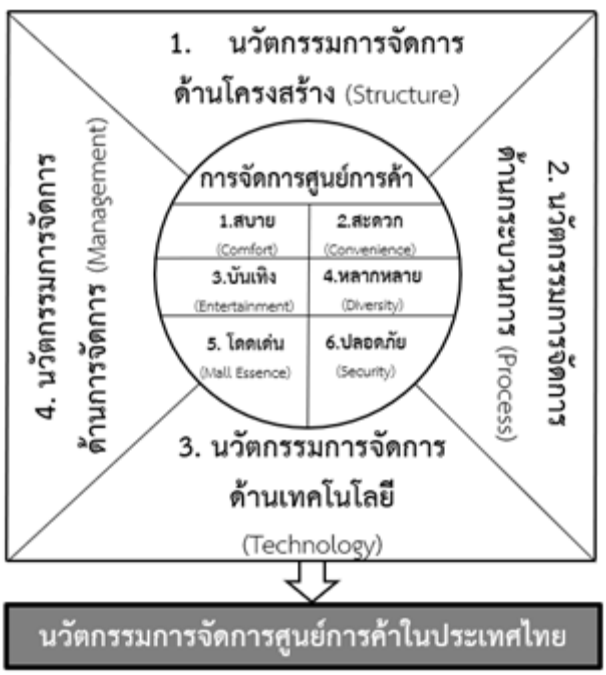

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดในการวิจัย

โดยจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเภทของนวัตกรรมการจัดการจำนวน 7 วรรณกรรมของ Whittington, Pettigrew, Peck, Fenton, & Conyon (1999); Davenport (1993); Wischnevsky and Damanpour (2008); Damanpour (2014); Wang (2010); Walker, Damanpour, & Devece (2011) และ Drucker (1985) ซึ่งสามารถสังเคราะห์

ประเภทของนวัตกรรมการจัดการได้ว่า ประเภทของนวัตกรรมการจัดการมีทั้งหมด 4 ประเภท คือ 1) โครงสร้าง 2) กระบวนการ 3) เทคโนโลยี และ 4) การจัดการ ซึ่งงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทำการบูรณาการผลงานวิจัยของ Abutaleb, McDougall, Mahmood, & Basson (2019) ที่รวบรวมปัจจัยความน่าดึงดูดใจของศูนย์การค้าจาก 16 วรรณกรรม ใน 15 ประเทศ โดยเลือกปัจจัยสำคัญทั้งหมด 6 ปัจจัย จากการบูรณาการงานวิจัย ที่ส่งผลให้ลูกค้าเกิดความสนใจหรือดึงดูดใจในการเข้ามาใช้บริการในศูนย์การค้า ซึ่งผู้วิจัยเรียกว่าเป็นตัวแปรการจัดการศูนย์การค้า คือ 1) ความสบาย 2) ความสะดวก 3) ความบันเทิง 4) ความหลากหลาย 5) ลักษณะเด่น และ 6) ความปลอดภัย (Abutaleb, McDougall, Mahmood, & Basson, 2019, p.228) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วย 4 ตอน คือ 1) ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ 2) การจัดการศูนย์การค้า 3) ปัญหาของจัดการศูนย์การค้า และ 4) นวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้า ซึ่งคำถามสะท้อนตัวแปรจากกรอบแนวคิด และเป็นไปตามทฤษฎีของตัวแปรนั้น มีการนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ การปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ให้มีความถูกต้องสมบูรณ์เชิงเนื้อหา และการนำแบบสัมภาษณ์ ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วมาใช้เป็นเครื่องมือวิจัยในการเก็บข้อมูล ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth-interview) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) ใช้การพูดคุยในบรรยากาศ ที่เป็นกันเอง การซักถามของข้อมูล และแสดงความคิดเห็นด้านการจัดการศูนย์การค้า

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้หลักการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกันกับการวิเคราะห์แบบแก่นสาระ (Thematic Analysis) เพื่อได้มาซึ่งผลการวิจัยเรื่องนวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทยนี้

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในกลุ่มที่ 1 ผู้บริหารศูนย์การค้า ทำงานอยู่ในกรุงเทพมหานคร และในกลุ่มที่ 2 ร้านค้าผู้เช่า มีทั้งร้านค้าในอยู่ในศูนย์การค้าทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดชลบุรี และในกลุ่มที่ 3 ลูกค้า มีครบทุกภูมิภาค เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ขอนแก่น นครราชสีมา ปทุมธานี ชลบุรี ระยอง และภูเก็ต โดยมีผู้ให้

ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม จำนวน 30 ท่าน ซึ่งมีอายุระหว่าง 25 – 60 ปี โดยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังต่อไปนี้

4.1 การจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย

4.1.1 ด้านโครงสร้าง ศูนย์การค้ามีโครงสร้างองค์กรที่เป็นระบบและชัดเจน โดยแบ่งหน้าที่ตามสายงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ หน่วยงานด้านหน้า (เช่น ฝ่ายขาย) หน่วยงานสนับสนุน (เช่น วางแผนและบุคลากร) และหน่วยงานปฏิบัติการ (ดูแลการดำเนินงานประจำวัน) มีการแยกสายงานดูแลลูกค้า เช่น ฝ่ายบริการลูกค้าและศูนย์บริการลูกค้าทางโทรศัพท์ (Call Center) รวมถึงฝ่ายการตลาดและแบรนด์ เพื่อเน้นการสร้างภาพลักษณ์และดึงดูดลูกค้า แม้โครงสร้างจะมีความเป็นระบบ แต่ก็สามารถปรับให้กะทัดรัดได้ โดยมีผู้จัดการศูนย์ดูแลทุกฝ่าย โครงสร้างนี้ไม่เพียงรองรับการบริหารภายในเท่านั้น แต่ยังเอื้อต่อการให้บริการร้านค้าผู้เช่าและอำนวยความสะดวกแก่ลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว

4.1.2 ด้านกระบวนการ ศูนย์การค้ามีระบบการจัดการกระบวนการทำงานที่ชัดเจน แบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ การบริการลูกค้า การประสานงานกับผู้เช่าและคู่ค้า และการบริหารจัดการภายใน โดยออกแบบเป็นห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ที่มุ่งเน้นความรวดเร็ว ลดจุดติดขัด และสร้างคุณค่าให้ลูกค้า การบริหารงานครอบคลุมทั้งระยะสั้นและรายวัน โดยจัดทีมเฉพาะด้าน เช่น ด้านความเป็นเลิศด้านการดำเนินงาน (Operation Excellence) เพื่อผลักดันคุณภาพการดำเนินงาน การทำงานแบ่งชัดเจนเป็นส่วนหน้า ส่วนหลัง และส่วนสนับสนุน พร้อมขั้นตอนปฏิบัติที่ครอบคลุม แม้บางส่วนยังมีความท้าทายในการอัปเดตระบบ ศูนย์การค้ายังมีหน่วยงานพัฒนากระบวนการทำงาน ถ่ายถอดความรู้ กำหนดระยะเวลา และมีระบบตรวจสอบคุณภาพอย่างเป็นระบบ มีการใช้ระบบบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า (CRM) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอโปรโมชั่นที่ตอบโจทย์ และมีการประชุมกับผู้เช่าอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาระบบงานร่วมกัน สะท้อนถึงกระบวนการที่เป็นระบบและสร้างประสบการณ์ที่ดีให้ทุกฝ่าย

4.1.3 ด้านเทคโนโลยี ศูนย์การค้ามีการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับประสบการณ์ลูกค้าและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการใช้แอปพลิเคชันบนมือถือเพื่อแจ้งโปรโมชั่นและบริการ รวมถึงการใช้ปัญญาประดิษฐ์ วิเคราะห์ข้อมูล เช่น กล้องวงจรปิดอัจฉริยะ ระบบจดจำใบหน้า และแชตบอตตอบกลับอัตโนมัติ แม้ปัญญาประดิษฐ์ยังพัฒนาไม่เต็มที่ แต่ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการแข่งขันในยุคดิจิทัล ในด้าน

การจัดการ ศูนย์การค้านำระบบที่จอดรถอัจฉริยะ ตู้บริการตนเอง (Kiosk) ระบบจ่ายเงินอัตโนมัติ และหุ่นยนต์ทำความสะอาดมาใช้งาน เพื่อเพิ่มความสะดวกและลดภาระงานของพนักงาน นอกจากนี้ ยังมีการติดตั้งป้ายโฆษณาอิเล็กทรอนิกส์และจอแสดงผลอัปเดตแบบเรียลไทม์ รวมถึงระบบสื่อสารแบบสองทางกับลูกค้า ด้านความยั่งยืน เทคโนโลยีถูกนำมาใช้เพื่อลดการใช้พลังงาน เช่น ระบบจอดรถไร้เงินสด (Cashless Parking) และยังให้ความสำคัญกับมาตรฐานความปลอดภัย เช่น การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและระบบความปลอดภัยดิจิทัล โดยรวม เทคโนโลยีเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความสะดวก ปลอดภัย และพัฒนาองค์กรให้ทันสมัยอย่างยั่งยืน

4.1.4 ด้านการจัดการ ศูนย์การค้ามุ่งเน้นการบริหารจัดการทั้งลูกค้า (B2C) และคู่ค้า (B2B) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะต่างจากธุรกิจทั่วไป โดยยังคงเผชิญความท้าทายจากพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนเร็วและการแข่งขันจากอีคอมเมิร์ซ แม้ว่าการดำเนินงานปัจจุบันจะครอบคลุมได้ประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ การจัดการพื้นที่เช่ายังคงเป็นแกนหลัก โดยเน้นการจัดวางพื้นที่ที่เหมาะสม และเสริมด้วยมาตรการด้านการสื่อสารและความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพ ศูนย์การค้าหลายแห่งเริ่มให้ความสำคัญกับแนวคิดความยั่งยืน เช่น การจัดการขยะ และการออกแบบพื้นที่ให้เปิดกว้าง เข้าถึงง่าย พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก ในด้านการจัดการองค์กรมีการกำหนดมาตรฐานชัดเจน พร้อมการฝึกอบรมพนักงานอย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์การดำเนินงานครอบคลุมทั้งการตลาด บริการลูกค้า การบริหารผู้เช่า และการใช้เทคโนโลยี เช่น ระบบคิวอาร์โค้ด (QR Code) สำหรับจัดการข้อมูลร้านค้า รวมถึงการออกกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนสำหรับผู้เช่า ด้านความปลอดภัย มีการซ้อมหนีไฟ ติดตั้งกล้องวงจรปิด และประสานงานอย่างเป็นระบบ พร้อมบริการพื้นที่สำหรับรถยนต์ไฟฟ้าและระบบจอดรถอัจฉริยะ การจัดโซนพื้นที่บริการ เช่น โซนครอบครัว โซนบันเทิง และฟู้ดคอร์ท มีการวางแผนกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ และติดตามผลตอบรับเพื่อพัฒนาความยั่งยืนในระยะยาว

4.1.5 ด้านความสบาย ศูนย์การค้าให้ความสำคัญกับความสบายของลูกค้า โดยเริ่มจากทำเลที่ตั้งซึ่งเดินทางสะดวก ใกล้ทางด่วน และมีที่จอดรถเพียงพอ พร้อมระบบแจ้งตำแหน่งและพื้นที่จอดเฉพาะ เช่น สำหรับครอบครัวและผู้พิการ พื้นที่ภายในออกแบบให้กว้างขวาง เพดานสูง มีโซนนิ่งสินค้าชัดเจน พร้อมพื้นที่พักผ่อน มุมเด็ก และบริการรถเข็นเด็ก สภาพแวดล้อมภายในมีการควบคุมอุณหภูมิ ระบบกรองอากาศ แสงสว่างเพียงพอ และการตกแต่งที่สดชื่น เช่น พื้นที่จอดรถที่มีสีสัน สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำสะอาด กว้างขวาง

มีระบบอัตโนมัติ และบริการลูกค้าครบถ้วนทั้งออนไลน์และออฟไลน์ นอกจากนี้ ศูนย์การค้ายังดูแลผู้เช่าและพนักงานอย่างต่อเนื่อง ผ่านการประชุม ฝึกอบรม และจัดสวัสดิการ รวมถึงที่จอดรถเฉพาะพนักงาน ระบบรักษาความปลอดภัย เช่น กล้องวงจรปิด (CCTV) และ รปภ. มีความเข้มงวด พร้อมเพิ่มบรรยากาศผ่อนคลายด้วยต้นไม้และน้ำตก โดยรวมช่วยให้ลูกค้ารู้สึกสบายใจและได้รับประสบการณ์ที่ดีในการใช้บริการ

4.1.6 ด้านความสะดวก ศูนย์การค้าให้ความสำคัญกับการจัดการด้านความสะดวกอย่างครอบคลุม เพื่อยกระดับประสบการณ์ของลูกค้า ผู้เช่า และพนักงาน โดยเฉพาะการจัดการที่จอดรถที่เพียงพอและหลากหลาย เช่น โซนสำหรับผู้พิการ รถจุดชาร์จรถยนต์ไฟฟ้า (EV) รถซุปเปอร์คาร์ และที่จอดสุภาพสตรี พร้อมจุดชาร์จไฟและพื้นที่ที่รองรับรถเข็น ด้านบริการลูกค้า มีศูนย์บริการแบบครบวงจร (One Stop Service) สื่อสารได้หลายภาษา พร้อมจอแสดงข้อมูลร้านค้าแบบตอบโต้ได้ และแอปพลิเคชันที่ช่วยค้นหาร้านค้าและสั่งซื้อออนไลน์ได้สะดวก พื้นที่ในศูนย์มีการจัดโซนชัดเจน เช่น โซนอาหาร โรงหนัง และโซนสินค้าหรูหรา (Luxury Zone) ที่ช่วยให้ลูกค้าเข้าถึงบริการต่างๆ ได้ง่ายขึ้น สิ่งอำนวยความสะดวกมีมาตรฐานสูง เช่น ห้องน้ำระบบเซ็นเซอร์ ห้องสำหรับผู้พิการ ห้องให้นมบุตร และเลานจ์สำหรับลูกค้าพิเศษ พร้อมพื้นที่พักผ่อนที่เพียงพอ นอกจากนี้ยังดูแลผู้เช่าและพนักงานด้วยระบบรับส่งสินค้า งบส่งเสริมการขาย สวัสดิการ เช่น ห้องอาหารและประกันสุขภาพ รวมถึงบริการเสริมอย่างระบบสะสมคะแนนและรถเข็นสำหรับกลุ่มเฉพาะ โดยรวม ศูนย์การค้ามีการออกแบบและจัดการที่เน้นความสะดวกครบทุกมิติ พร้อมใช้เทคโนโลยีเพื่อรองรับความต้องการของลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพ

4.1.7 ด้านความบันเทิง ศูนย์การค้าให้ความสำคัญกับความบันเทิง เพื่อดึงดูดลูกค้าและสร้างประสบการณ์ที่หลากหลาย โดยมีโรงภาพยนตร์เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกหลัก เสริมด้วยโซนกิจกรรมยอดนิยม เช่น โบว์ลิ่ง คาราโอเกะ และอีสปอร์ต (E-Sport) ที่ตอบโจทย์กลุ่มวัยรุ่นและผู้ใหญ่ ศูนย์การค้ายังจัดกิจกรรมการตลาด (Event) อย่างต่อเนื่อง เช่น คอนเสิร์ตเทศกาล และกิจกรรมพิเศษกับศิลปินระดับโลก ซึ่งช่วยเพิ่มจำนวนผู้เข้าชมและกระตุ้นยอดขายของร้านค้า แม้บางกิจกรรมจะเน้นกลุ่มเฉพาะ แต่ก็ยังครอบคลุมความสนใจของลูกค้าทุกเจเนอเรชัน กิจกรรมภายใน เช่น การแสดงน้ำพุ ดนตรี และนิทรรศการศิลปะ ช่วยสร้างบรรยากาศที่มีชีวิตชีวา โดยมีพื้นที่จัดงานอย่างเหมาะสม เช่น ลานน้ำพุ พารากอนฮอลล์ หรือริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งรองรับกิจกรรมขนาดใหญ่ได้ดี นอกจากนี้ ศูนย์การค้ายังดูแลพนักงานด้วยกิจกรรมสร้างความสามัคคีและการอบรมต่างๆ เพื่อพัฒนาองค์กรควบคู่กับการสร้างความ

สนุกให้ลูกค้า โดยรวมแล้ว การจัดการด้านความบันเทิงในศูนย์การค้า มีความหลากหลาย ครอบคลุม และใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ ทำให้ลูกค้าได้รับประสบการณ์ที่ประทับใจทุกครั้งที่มาเยือน

4.1.8 ด้านความหลากหลาย ศูนย์การค้าให้ความสำคัญกับการจัดการความหลากหลายทั้งด้านสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองกลุ่มลูกค้าหลากหลาย ตั้งแต่ความงาม สุขภาพ แฟชั่น จนถึงรถยนต์ โดยมีการแบ่งโซนอย่างชัดเจนในแต่ละชั้น เช่น โซนสุขสยามที่ไอคอนสยาม รวมถึงอาคารที่มีสไตล์และกลุ่มเป้าหมายแตกต่างกัน เช่น สยามพารากอน เน้นสินค้าหรูหรา สยามเซ็นเตอร์สำหรับวัยรุ่น และสยามดิสคัฟเวอรี่สำหรับผู้ใหญ่ ครอบคลุมตั้งแต่ Gen Y ถึง Gen X บริการก็มีความหลากหลาย เช่น บริการส่งสินค้าหรู คลินิกเสริมความงาม ร้านนวด และอควาเรียมขนาดใหญ่ที่เป็นจุดดึงดูดสำคัญ นอกจากนี้ยังสนับสนุนร้านค้าและแบรนด์ใหม่ พร้อมจัดกิจกรรมส่งเสริมแบรนด์อย่างต่อเนื่อง ศูนย์การค้า ให้ความสำคัญกับการจ้างงานที่หลากหลาย รวมถึงคนพิการ และดูแลลูกค้าทุกเพศทุกวัย แม้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางท่านเห็นว่าแบรนด์ชั้นนำอาจยังไม่ครบถ้วนหรือเน้นลูกค้ากำลังซื้อระดับกลาง แต่โดยรวมศูนย์การค้ามีการจัดการความหลากหลายอย่างเป็นระบบ ตอบสนองความต้องการลูกค้าหลากหลายกลุ่มและพัฒนาแบรนด์ใหม่เพื่อรักษาความน่าสนใจในตลาดแข่งขันสูง

4.1.9 ด้านความโดดเด่น ศูนย์การค้าแห่งนี้มีความโดดเด่นหลากหลายมุ่งตอบสนองทุกความต้องการของลูกค้าทั้งสินค้าและบริการ โดยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ และไม่น่าเบื่อ ด้วยการออกแบบตามหลักอารยสถาปัตย์ ทำให้เข้าถึงได้ง่ายสำหรับทุกคน รวมถึงผู้พิการ มีเวลาทำการที่ยาวนาน ซึ่งครอบคลุมทุกเจเนอเรชัน ทำเลที่ตั้งติดแม่น้ำเจ้าพระยาพร้อมลานริเวอร์พาร์ค (River Park) และน้ำพุแบบมัลติมิเดีย ช่วยเสริมสร้างความเป็นแลนด์มาร์กสำคัญของประเทศ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างดี สถาปัตยกรรมที่โดดเด่น เช่น หอไอเฟลจำลอง และห้องน้ำแต่ละประเทศที่สวยงามก็สร้างความประทับใจ นอกจากนี้การจัดกิจกรรมระดับโลก สวนสัตว์น้ำ และตลาดน้ำจำลองเช่น ที่โซนร้านสุขสยาม ยังเพิ่มความน่าสนใจ ทำให้ศูนย์การค้าแห่งนี้เป็นจุดเช็คอินที่สำคัญและเป็นแหล่งรวมสินค้าตามเทรนด์ที่ตอบโจทย์ลูกค้าทุกกลุ่มอย่างครบวงจรและมีประสิทธิภาพ

4.1.10 ด้านความปลอดภัย ศูนย์การค้าให้ความสำคัญกับความปลอดภัยอย่างสูง เนื่องจากมีผู้ใช้บริการจำนวนมากและอาจเกิดเหตุไม่คาดฝัน จึงพัฒนาระบบรักษาความปลอดภัยมาตรฐานสูง ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยใช้พนักงานรักษาความปลอดภัยประจำจุดสำคัญ เช่น

ทางเข้า ลานจอดรถ และภายในศูนย์ มีการนำเทคโนโลยีเข้าช่วย เช่น กล้องวงจรปิดครอบคลุมทุกจุด เครื่องสแกนตรวจวัตถุต้องสงสัย ระบบแจ้งเตือนเหตุฉุกเฉิน และป้ายบอกทางหนีไฟพร้อมซ้อมแผนหนีไฟเป็นประจำ ด้านการป้องกันอัคคีภัยมีอุปกรณ์ครบครัน เช่น ถังดับเพลิง ระบบตรวจจับควัน และระบบน้ำดับเพลิง รวมถึงประสานงานกับหน่วยงานดับเพลิงและตำรวจในงานอีเวนต์นอกจากนี้ ยังมีทีมดูแลสุขภาพและพยาบาล พร้อมมาตรการป้องกันข้อมูลส่วนบุคคลตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) อีกทั้ง ศูนย์การค้าจัดให้มีพื้นที่จอดรถเฉพาะสำหรับครอบครัว ผู้สูงอายุ และเด็ก พร้อมเจ้าหน้าที่ดูแลโดยเฉพาะ โดยรวมศูนย์การค้าพัฒนาระบบความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความมั่นใจและความอุ่นใจแก่ลูกค้า พร้อมรับมือเหตุการณ์ฉุกเฉินทุกรูปแบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 ปัญหาการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย

ศูนย์การค้าในประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาหลายด้านที่ซับซ้อน โดยเฉพาะด้านบุคลากรและการสื่อสารภายใน ซึ่งยังมีการทำงานแบบแยกส่วน (Silo) และขาดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ขณะที่พนักงานบางส่วนยังไม่สามารถปรับตัวเข้ากับระบบใหม่ได้เต็มที่ อีกทั้งการสื่อสารภายในยังไม่ชัดเจน ส่งผลต่อเป้าหมายร่วมขององค์กร ด้านเทคโนโลยี แม้จะเริ่มนำระบบอัตโนมัติมาใช้ เช่น หุ่นยนต์ หรือระบบ RPA แต่ยังพบปัญหาความแม่นยำไม่เต็มที่ และลูกค้าหลายกลุ่มยังต้องการการบริการจากมนุษย์ นอกจากนี้ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ห้องน้ำและที่จอดรถ ยังไม่เพียงพอในช่วงเทศกาล ในด้านบรรยากาศและประสบการณ์การใช้บริการ ความแออัดในช่วงเวลาเร่งด่วนส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้า ขณะที่ปัญหาจราจรและป้ายบอกทางภายในศูนย์ไม่ชัดเจน ทำให้การเข้าถึงร้านค้าทำได้ยาก ในด้านสินค้าและบริการ ศูนย์การค้าบางแห่งยังขาดแบรนด์ดังหรือสินค้ากลุ่มหรู และมีปัญหาสต็อกไม่เพียงพอ การจัดโซนนิ่งไม่เป็นระบบส่งผลให้ลูกค้าหาของลำบาก ตำแหน่งทางการตลาดยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มรายได้น้อย สุดท้าย ปัญหาด้านความปลอดภัยยังน่าเป็นห่วง ทั้งจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ไม่เพียงพอ และการตรวจจับอาวุธที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังในอนาคต.

4.3 นวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย

4.3.1 ปัญญาประดิษฐ์ขับเคลื่อนประสบการณ์ลูกค้า (AI-Powered Personalized Customer Experience) นวัตกรรมนี้มุ่งเน้นการนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในทุกมิติเพื่อสร้างประสบการณ์ที่ไร้รอยต่อและปรับแต่งให้เหมาะสมกับความต้องการของลูกค้า

แต่ละราย (Seamless Customer Experience) โดยปัญญาประดิษฐ์จะทำหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลลูกค้าอย่างลึกซึ้ง (Big Data Analytics) เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรม ความชอบ และความต้องการที่แท้จริงของลูกค้าแต่ละกลุ่ม

4.3.2 นวัตกรรมความยั่งยืนอัจฉริยะ และการริเริ่มสีเขียว (Smart Sustainability & Green Initiatives) เป็นการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มุ่งสู่เป้าหมายลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Net Zero Emissions) และสอดคล้องกับหลัก ESG (Environmental, Social, Governance) โดยจะครอบคลุมถึงการใช้พลังงานทดแทน เช่น โซลาร์เซลล์ ระบบการจัดการน้ำแบบรีไซเคิล และนวัตกรรมการจัดการขยะแบบครบวงจร ตั้งแต่การคัดแยกขยะเศษอาหาร ไปจนถึงการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างถูกวิธี เพื่อลดมลพิษ การสร้างพื้นที่สีเขียวภายในศูนย์การค้าเพื่อเพิ่มออกซิเจน และการลดค่าฝุ่น

4.3.3 ระบบจัดการที่จอดรถอัจฉริยะขั้นสูง (Advanced Smart Parking System) พัฒนาระบบที่จอดรถให้มีความชาญฉลาดและอำนวยความสะดวกสูงสุดแก่ลูกค้า ตั้งแต่การจองพื้นที่จอดรถล่วงหน้า (Booking Parking Slot) ระบบนำทางอัตโนมัติภายในลานจอดรถที่บอกตำแหน่งว่างและนำทางไปยังจุดจอด ป้ายบอกสถานะที่จอดแบบทันเวลาทันที (Real-time) ไปจนถึงการมีที่จอดรถสำหรับสุภาพสตรีพร้อมระบบขอความช่วยเหลือจากปัญญาประดิษฐ์ และ รปภ. รวมถึงจุดชาร์จรถยนต์ไฟฟ้าที่เพียงพอ

4.3.4 การสร้างสรรค์ปลายทางที่ดื่มด่ำ และมีประสบการณ์ (Immersive & Experiential Destination) ศูนย์การค้าจะก้าวข้ามบทบาทของการเป็นเพียงสถานที่ซื้อขายสินค้า ไปสู่การเป็น "จุดหมายปลายทางแห่งประสบการณ์ (Experience Destination)" ที่นำเสนอประสบการณ์เหนือความคาดหมายและหาที่อื่นไม่ได้ โดยจะมีการนำเทคโนโลยี VR/AR มาใช้ในการทดลองสินค้าเสมือนจริง การสร้างพื้นที่ Digital Art ที่มีแสงสีเสียงและสามารถถ่ายภาพได้ การจัดกิจกรรมและอีเว้นต์ระดับโลกให้เป็น Signature ของประเทศ และการสร้างสรรค์พื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ลูกค้าเข้ามาสร้างประสบการณ์ร่วมกัน เช่น สวนธรรมชาติโซนเครื่องเล่นสำหรับเด็ก หรือพื้นที่ผ่อนคลายที่มีบริการนวด รวมถึงการนำเสนอวัฒนธรรมไทย เช่น อาหารไทย ตลาดน้ำในรูปแบบที่น่าสนใจ เป็นต้น

4.3.5 การเชื่อมโยงทุกช่องทางแบบไร้รอยต่อ (Omni-Channel & Seamless Integration) นวัตกรรมนี้มุ่งเน้นการเชื่อมโยงประสบการณ์การช้อปปิ้งทั้งแบบ Offline และ Online ให้เป็นหนึ่งเดียวกันอย่างไร้รอยต่อ (Seamless Customer Experience) ลูกค้าสามารถค้นหาข้อมูลสินค้าและบริการผ่านแอฟพลิเครชั่นในโทรศัพท์ (Mobile Application) ใช้จอแสดงรายการร้านค้าแบบสัมผัส (Touch Screen) หรือตู้บริการตนเอง (Kiosk) แชทบอท (Chatbot) เพื่อนำทางไปยังร้านค้าที่ต้องการ และอาจมีนวัตกรรมรูปแบบการให้บริการที่ลูกค้าสามารถรับสินค้าโดยไม่ต้องลงจากรถ (Shopping Mall DriveThru) หรือการนำศูนย์การค้าไปอยู่ในโลกเสมือนจริงที่เชื่อมต่อกัน (Metaverse) เพื่อให้ลูกค้าสามารถสัมผัสประสบการณ์เสมือนจริงได้โดยไม่ต้องเดินทางมาที่ศูนย์ นอกจากนี้ยังรวมถึงการพัฒนาแอฟพลิเคชั่นสำหรับร้านค้า (Tenant Application) เพื่อให้ศูนย์การค้าและร้านค้าผู้เช่าสามารถเชื่อมต่อและสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

4.3.6 หุ่นยนต์ผู้ช่วย และระบบอัตโนมัติ (Robotic Assistance & Automation) การนำหุ่นยนต์และระบบอัตโนมัติมาช่วยในการดำเนินงานต่างๆ ภายในศูนย์การค้า เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดภาระงานประจำของพนักงาน และยกระดับบริการ ตัวอย่างเช่น Navigator Robot ที่ช่วยนำทางลูกค้า Robot Cleaner สำหรับทำความสะอาด และ Robot Customer Service ที่สามารถตอบโต้กับลูกค้าได้ นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงระบบชำระเงินอัตโนมัติหรือ "Shop ไร้คน" ที่ลูกค้าสามารถหยิบสินค้าและชำระเงินได้ด้วยตนเอง และระบบ Auto Flushing ในห้องน้ำ

4.3.7 การขับเคลื่อนด้วยข้อมูลเชิงลึก และการปรับให้เป็นส่วนบุคคล (Data-Driven Insights & Personalization) เน้นการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากหลากหลายช่องทาง เช่น โต้ตอบ ผ่านตู้บริการตนเอง (Kiosk) หรือบน Mobile Application และพฤติกรรมการใช้งานต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของลูกค้า ข้อมูลเชิงลึกที่ได้จะถูกนำมาใช้ในการปรับปรุงการบริการ ออกแบบแคมเปญการตลาดที่ตรงกลุ่มเป้าหมาย และนำเสนอสินค้าและบริการที่ตอบโจทย์ความต้องการเฉพาะบุคคลของลูกค้าแต่ละรายอย่างแม่นยำ

4.3.8 การผสานรวมชุมชน และท้องถิ่น (Community & Local Integration) นอกจากการดึงดูดลูกค้าต่างชาติแล้ว ศูนย์การค้าจะหันมาให้ความสำคัญกับการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น โดยการนำเสนอสินค้าและบริการที่มีเอกลักษณ์ของไทยหรือของ

ท้องถิ่น เช่น สินค้า OTOP อาหารไทย ตลาดน้ำ เพื่อดึงดูดทั้งลูกค้าชาวไทยและชาวต่างชาติที่ต้องการสัมผัสประสบการณ์ท้องถิ่น นอกจากนี้ยังรวมถึงการสร้างพื้นที่สำหรับกิจกรรมที่ส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย และการนำ AI มาใช้ควบคู่กับการจ้างแรงงานคนในพื้นที่เพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้ของคนในชุมชน

4.3.9 การจัดร้านค้าที่ยืดหยุ่นและตอบรับเทรนด์ (Adaptable & Trend-Responsive Retail Mix) นวัตกรรมนี้เกี่ยวข้องกับการจัดการผสมผสานผู้เช่า (Tenant Mixed) หรือโซนนิ่ง (Zoning) แบบกลุ่ม เพื่อให้การจัดร้านค้ามีความน่าสนใจและตอบโจทย์ลูกค้าแต่ละกลุ่ม โดยมีการปรับเปลี่ยนร้านค้าให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีร้านใหม่ๆ เข้ามาหมุนเวียน เช่น ร้านค้าตั้งชั่วคราว (Pop up store) ที่สับเปลี่ยนเวียนมาขายสินค้าได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ ยังมีการนำเสนอสินค้าใหม่ๆ ที่หลากหลายและน่าตื่นเต้น รวมถึงการเสริมความงามและบริการที่กำลังเป็นเทรนด์ เพื่อให้ศูนย์การค้ามีความสดใหม่และไม่น่าเบื่อ

4.3.10 โครงสร้างพื้นฐานอัจฉริยะและความปลอดภัยที่เพิ่มขึ้น (Enhanced Safety & Smart Infrastructure) การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานอัจฉริยะที่ช่วยเพิ่มความปลอดภัยและประสิทธิภาพในการดำเนินงานของศูนย์การค้า ครอบคลุมถึงระบบรักษาความปลอดภัยอัจฉริยะ เช่น การใช้สแกนใบหน้าในพื้นที่ที่ต้องได้รับการอนุญาต ระบบเฝ้าระวังและแจ้งเตือนภัยอัตโนมัติ นวัตกรรมการจัดการความปลอดภัยของบันไดเลื่อนเพื่อลดอุบัติเหตุ และการจัดการการจราจรรอบศูนย์การค้าโดยเฉพาะในช่วง Prime Time นอกจากนี้ยังรวมถึงระบบสื่อสารส่วนกลางที่ช่วยให้พนักงานสามารถสื่อสารและได้รับข้อมูลที่สำคัญแบบทันเวลาทันที (Real-time)

ซึ่งนวัตกรรมทั้ง 10 ด้านจากผลงานวิจัยนี้จะช่วยให้ศูนย์การค้าในประเทศไทยสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง ตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ และเติบโตอย่างยั่งยืนในอนาคตต่อไป

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบผลของการวิจัยเปรียบเทียบกับวรรณกรรมหรืองานวิจัยอื่นๆ ดังนี้ Ameen, Tarhini, Shah & Madichie (2020) ได้ศึกษาแนวโน้มของศูนย์การค้าอัจฉริยะ (Smart Shopping Malls) และพบว่า การผสานเทคโนโลยีกับประสบการณ์การช้อปปิ้งกลายเป็นสิ่งจำเป็นในการตอบสนองพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของลูกค้า ผลการวิจัยของผู้วิจัย

สะท้อนแนวคิดเดียวกัน โดยศูนย์การค้าในไทยได้นำเทคโนโลยี เช่น AI Directory Chatbot และ Face Recognition มาใช้เพื่อเสริมประสบการณ์และความสะดวกของผู้บริโภค Daeho & Yongmin (2023) ใช้เทคโนโลยี Deep Learning และ RNN เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมลูกค้าแบบเรียลไทม์ และส่งคูปองเฉพาะบุคคลในระบบออนไลน์ ซึ่งช่วยเพิ่มยอดขายและลดอัตราการเลิกใช้งานของลูกค้า แม้บริบทการศึกษาอยู่ในโลกออนไลน์ แต่ผู้วิจัยในไทยพบว่า ศูนย์การค้าเริ่มนำแนวคิดคล้ายคลึงกันมาใช้ เช่น Mobile Application ที่แนะนำโปรโมชั่นตามกลุ่มเป้าหมาย และการเก็บข้อมูลลูกค้าเพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการซื้อ งานวิจัยของ Adanlawo & Rugbeer (2019) ชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของศูนย์การค้าขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างเจ้าของห้าง ผู้เช่า และผู้บริโภคในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของผู้วิจัยที่ระบุว่าศูนย์การค้าในประเทศไทยให้ความสำคัญกับการจัดการทั้ง B2B และ B2C ผ่านการสื่อสาร ระบบรักษาความปลอดภัย และการให้บริการลูกค้า นอกจากนี้ Levy, Weitz, & Grewal (2019) เน้นว่าความสำเร็จของผู้เช่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จโดยรวมของศูนย์การค้า และต้องมีการวางแผนด้านการตลาด การผสมผสานประเภทผู้เช่า และการให้ประสบการณ์ที่ดีแก่ลูกค้า เช่นเดียวกัน ผลการวิจัยของผู้วิจัยสะท้อนถึงแนวปฏิบัติเหล่านี้ เช่น การแบ่งโซนสินค้า (Zoning) การจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่ม Foot Traffic และการวางแผนกลยุทธ์การตลาดตามกลุ่มเป้าหมาย Navarro, Jerónimo & López (2022) ยังเสนอว่าการควบคุมภายใน เช่น การบริหารงบประมาณ การบำรุงรักษา และการจัดการภาพลักษณ์ของศูนย์ เป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความยั่งยืนของศูนย์การค้า ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของผู้วิจัยที่พบว่าศูนย์การค้าในไทยมีการตรวจสอบคุณภาพภายในอย่างสม่ำเสมอ เช่น การซ้อมหนีไฟ การดูแลความสะอาด และการอบรมเจ้าหน้าที่ การวิจัยของ De Juan (2004) ที่ศึกษาพฤติกรรมการเลือกศูนย์การค้าของผู้บริโภคตามทฤษฎีแรงดึงดูด (Attraction Theory) ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยด้านความสะดวกสบายมีบทบาทสำคัญในการดึงดูดลูกค้าเข้าสู่ศูนย์การค้า โดยเฉพาะในแง่ของ ที่จอดรถที่เพียงพอเวลาเปิดทำการ และความสะดวกในการเดินภายในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการพื้นฐานที่ศูนย์การค้าควรตอบสนอง ในทำนองเดียวกัน ผลการวิจัยของผู้วิจัยพบว่า ด้านความสบายเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย โดยมุ่งเน้นความครบถ้วนของ สิ่งอำนวยความสะดวก การออกแบบสถาปัตยกรรม บรรยากาศภายใน และระบบความปลอดภัย ทั้งสำหรับลูกค้า และผู้เช่า เช่น การใช้ระบบที่จอดรถอัจฉริยะ พร้อมที่จอดรถพิเศษสำหรับกลุ่มเปราะบาง การควบคุมอุณหภูมิและคุณภาพอากาศภายในอาคาร

การจัดสรรพื้นที่พักผ่อน และการบริการลูกค้าผ่านทั้งช่องทางออฟไลน์ และออนไลน์ Andersen & Brewitz (2014) ได้เสนอแนวทางจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาศูนย์การค้าโดยใช้กรอบ IPA (Importance–Performance Analysis) ซึ่งเน้นความสมดุลระหว่างพื้นที่ใช้สอย จำนวนห้องน้ำ และจำนวนพนักงาน กับระดับประสิทธิภาพบริการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของผู้วิจัยว่า การดำเนินงานของศูนย์การค้าในประเทศไทยมีการออกแบบพื้นที่ห้องน้ำแบบแยกกลุ่มใช้งาน เช่น ห้องน้ำผู้สูงอายุ ห้องน้ำเด็ก และห้องสำหรับให้นมบุตร พร้อมระบบเซ็นเซอร์ และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ อีกทั้งยังมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในลานจอดรถให้สว่างและเข้าถึงง่าย เพิ่มความปลอดภัยและประสิทธิภาพการใช้งาน Tannor, Amaniampong & Appau (2020) ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก (Facility Management: FM) ในศูนย์การค้าแบบหลายผู้เช่าในประเทศกานา โดยพบว่า คุณภาพของบริการ FM ทั้งในด้านทัศนคติ ความสามารถในการตอบสนอง และความน่าเชื่อถือ มีผลต่อความพึงพอใจโดยรวมของผู้ใช้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับศูนย์การค้าในประเทศไทยที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพของบุคลากร หน่วยบริการลูกค้าแบบรวมจุดให้บริการ (One Stop Service) มีระบบหลายภาษา รวมถึงการใช้ปัญญาประดิษฐ์ และแอปพลิเคชันเพื่ออำนวยความสะดวกในการค้นหาร้านค้าและโปรโมชั่น Hor & Ng (2019) พบว่า การผสมผสานผู้เช่า (Tenant mixed) และบรรยากาศ มีผลเชิงบวกต่อการเลือกศูนย์การค้า ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของผู้วิจัยว่า มีการดำเนินนโยบาย แบ่งโซนชัดเจน เพิ่มกิจกรรมการตลาด และสร้างบรรยากาศเชิงประสบการณ์ เช่น ดนตรี ต้นไม้ ฯลฯ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่าองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทยมีพัฒนาการที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยศูนย์การค้าไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่จับจ่ายสินค้าอีกต่อไป แต่กลายเป็น "ศูนย์กลางการใช้ชีวิต" ที่ตอบโจทย์ผู้บริโภคทุกช่วงวัยและไลฟ์สไตล์ องค์ความรู้สำคัญที่พบ คือ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในบริบทท้องถิ่น เช่น การใช้แอปพลิเคชั่นไลน์ (LINE Application) เป็นช่องทางหลักในการสื่อสาร การใช้ที่จอดรถอัจฉริยะ (Smart Parking) และระบบชำระเงินแบบไร้เงินสด ที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรมของผู้บริโภคไทย นอกจากนี้ การปฏิบัติตาม พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) ยังแสดงถึงความใส่ใจด้านความปลอดภัยและความน่าเชื่อถือของศูนย์การค้า

ไทย องค์ความรู้อีกด้านคือ การจัดการอย่างยั่งยืน เช่น การรีไซเคิลเศษอาหารเป็นปุ๋ย การใช้ปัญญาประดิษฐ์ และระบบรักษาความปลอดภัยอัจฉริยะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในทุกมิติ พร้อมทั้งมีแนวคิดศูนย์การค้าหลายมิติ (Multifunctional Shopping Centre) ที่ออกแบบพื้นที่ให้หลากหลาย รองรับทั้งครอบครัว เด็ก และลูกค้าระดับพรีเมียม ศูนย์การค้ายังให้ความสำคัญกับความสะดวกและความสบาย เช่น การจัดโซนที่จอดรถเฉพาะกลุ่ม บริการผู้สูงอายุ ระบบข้อมูลแบบออนไลน์ ออฟไลน์ และเทคโนโลยีที่ตอบโต้กันได้ (Interactive) ที่ช่วยเสริมประสบการณ์การใช้งานให้สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น ทั้งหมดนี้สะท้อนบทบาทใหม่ของศูนย์การค้าไทยในฐานะพื้นที่ชีวิตที่ครบวงจรและตอบสนองความต้องการยุคใหม่อย่างแท้จริง ดังแสดงในภาพที่ 2 นี้

ภาพที่ 2. นวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทย

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยควรขยายฐานข้อมูลทั้งในเชิงพื้นที่และแหล่งข้อมูลเชิงลึก รวมถึงใช้ประโยชน์จากงานวิจัยที่มีอยู่ เพื่อสร้างความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือในการศึกษานวัตกรรมการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

7.1.1 ควรขยายการเก็บข้อมูลไปยังศูนย์การค้าและบริษัทบริหารศูนย์การค้าในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้ได้ภาพรวมที่หลากหลายและครบถ้วนมากขึ้น ทั้งในแง่ของบริบททางธุรกิจและนวัตกรรมที่แตกต่างตามพื้นที่ นอกจากนี้ การเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างเขตกรุงเทพฯ กับจังหวัดอื่นจะช่วยเพิ่มความลึกในการวิเคราะห์และความถูกต้องของผลวิจัย

7.1.2 ควรติดต่อและขอคสามร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศูนย์การค้าในประเทศไทยรวมถึงสมาคมหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น สมาคมศูนย์การค้าไทย เพื่อเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกและความคิดเห็นจากผู้มีประสบการณ์ตรง การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group) กับกลุ่มเหล่านี้จะช่วยเพิ่มมิติความรู้และความน่าเชื่อถือของงานวิจัย

7.1.3 ควรทบทวนและรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่าง ๆ ในประเทศไทยอย่างครอบคลุม เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และแนวโน้มที่เกิดขึ้นในวงการศูนย์การค้า การเชื่อมโยงข้อมูลจากหลายงานวิจัยจะช่วยสร้างกรอบแนวคิดที่มั่นคงและช่วยระบุช่องว่างการวิจัยที่ควรได้รับการเติมเต็ม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2567). อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน จำแนกตามหมวดอายุ และเพศ เป็นรายไตรมาส พ.ศ. 2558 - 2567. สืบค้นจาก https://www.nso.go.th/

Abutaleb, A., McDougall, K., Mahmood, M. & Basson, M. (2019). Towards a Conceptual Framework for Understanding the Attractiveness of Rail Transit-Oriented Shopping Mall Developments (TOSMDs), *Urban Rail Transit, 5*(4), 225–239.

Adanlawo, E., & Rugbeer, H. (2019). The role of communication in the viability of shopping centre/mall business. *Journal of Business and Retail Management Research, 13*(4), 60–69.

Ameen, N., Tarhini, A., Shah, M. H., & Madichie, N. O. (2021). Going with the flow: Smart shopping malls and omnichannel retailing. *Journal of Business Research, 35*(3), 325–348.

Andersen, A., & Brewitz, L. (2014). *Prioritizing improvements at a shopping mall using an IPA framework approach* (Master's Thesis). Jönköping University, Jönköping.

Daeho, S., & Yongmin, Y. (2023). Improving shopping mall revenue by real-time customized digital coupon issuance. *IEEE Access, 11,* 7924-7932.

Damanpour, F. (2014). Footnotes to Research on Management Innovation. *Organization Studies, 35*(9). 1265-1285.

Davenport, T. H. (1993). *Process innovation: Reengineering work through information technology*. Boston, MA: Harvard Business School Press.

De Juan, M. D., & Juan, A. (2004). Why do people choose the shopping malls? The attraction theory revisited: A Spanish case. *Journal of International Consumer Marketing, 17*(1), 71–96.

Drucker, P. (1985). *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles*. New York, NY:Harper & Row.

Levy, M., Weitz, B. A., & Grewal, D. (2019). *Retailing management* (10th ed.). New York, NY: McGraw-Hill Education.

Navarro, S., Jerónimo, M. A., & López, C. (2022). Management control systems in shopping centres: Analysis of the managing director. *MDPI open access journals, 6*(1), 2–22.

Tannor, O., Attakora-Amaniampong, E., & Appau, W. M. (2020). User satisfaction with outsourced facility management (FM) services in multi-tenanted shopping malls in Ghana. *Facilities, 40*(3-4), 198–213.

Walker, R. M., Damanpour, F., & Devece, C. A. (2011). Management innovation and organizational performance: Mediating role of planning and control. *Journal of Public Administration Research and Theory, 21*(2), 367–386.

Wang, P. (2010). Chasing the hottest IT: Effects of information technology fashion on organizations. *MIS Quarterly, 34*(1), 63–85.

Whittington, R., Pettigrew, A., Peck, S., Fenton, F., & Conyon, M. (1999). Change and complementarities in the new competitive landscape: A European Panel Study, 1992–1996. *Organization Science, 10*(5), 583–600.

Wischnevsky, D. J., & Damanpour, F. (2008). Radical strategic and structural change: Occurrence, antecedents and consequences. *International Journal of technology Management, 44(1-2)*, 53–80.

Hor, C. Y., & Ng, B. A. (2019). Examining factors influencing consumer choice of shopping mall: A case study of shopping mall in Klang Valley, Malaysia. *BERJAYA Journal of Services & Management, 11*, 82–102.

การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซเพื่อส่งเสริมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา *

The Innovation Development of Digital Social Education Learning Through the Makerspace Approach to Promote Creative Thinking Skills for Students of Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

รัตติกร ชาญชำนิ, พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี, และ วราภรณ์ ชนะจันทร์ตา
Rattikorn Chanchumni, Phramaha Weerasak Suramati, and Waraporn Chanachanta
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus
Corresponding Author, E-mail: ratti2828@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพื้นที่สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้และสร้างสรรค์ความคิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือทำตามหลักการ 4P สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา 2) พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซเพื่อส่งเสริมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ และ 3) ถ่ายทอดนวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซสู่การนำไปใช้จริง การวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ประชากร ได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักศึกษา

* ได้รับบทความ: 2 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 1 สิงหาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 6 สิงหาคม 2568
Received: April 2, 2025; Revised: August 1, 2025; Accepted: August 6, 2025

ชั้นปีที่ 4 จำนวน 35 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสนทนากลุ่ม แบบสอบถาม แบบประเมินทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ก่อน–หลังเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) พื้นที่สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ความคิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามหลักการ 4P โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล 2) การพัฒนานวัตกรรมก่อให้เกิด 4P Learning Model ประกอบด้วย Product (Problem Analysis), Price (Knowledge Discovery), Place (Design and Learning by Doing) และ Promotion (Presentation and Reflection) ซึ่งบูรณาการพื้นที่เมกเกอร์สเปซ เทคโนโลยีดิจิทัล และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมความคิดเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียน และ 3) ภายหลังการใช้นวัตกรรม ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์อยู่ในระดับมาก และมีความพึงพอใจต่อการใช้นวัตกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือ นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบเมกเกอร์สเปซ (4P Learning Model) ซึ่งบูรณาการการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เทคโนโลยีดิจิทัล และพื้นที่เมกเกอร์สเปซ เพื่อพัฒนาผู้เรียนจากผู้รับความรู้สู่ผู้สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม อันนำไปสู่การเสริมสร้างทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์และสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: นวัตกรรมการเรียนรู้; สังคมศึกษาดิจิทัล; เมกเกอร์สเปซ; ความคิดเชิงสร้างสรรค์

Abstract

This research aimed to: 1) examine the learning environment and creative thinking space through a 4P learning-by-doing process for students at Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus; 2) develop a Digital Social Studies Learning Innovation based on the Makerspace approach to promote creative thinking skills; and 3) transfer the developed innovation for practical implementation. The study employed a Research and Development (R&D) methodology using a mixed-methods

approach. The population comprised undergraduate students enrolled in the Bachelor of Education Program in Social Studies Teaching at Mahamakut Buddhist University, Lanna Campus. The sample consisted of 35 fourth-year students and 20 experts, selected through purposive sampling. Research instruments included semi-structured interview forms, focus group discussion guidelines, questionnaires, pretest–posttest creative thinking assessment forms, and learner satisfaction questionnaires. Qualitative data were analyzed using content analysis, while quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and the paired-samples t-test.

The findings revealed that: 1) the overall learning environment and creative thinking space based on the 4P learning process were rated at a high level. Among the evaluated dimensions, the learning environment received the highest mean score, followed by learning management and measurement and evaluation. 2) The development process resulted in the 4P Learning Model, comprising four sequential stages: Product (Problem Analysis), Price (Knowledge Discovery), Place (Design and Learning by Doing), and Promotion (Presentation and Reflection). The model integrates Makerspace learning environments, digital technology, and experiential learning to effectively enhance learners' creative thinking skills. 3) Following the implementation of the innovation, students' posttest achievement scores were significantly higher than their pretest scores at the .05 level. Their creative thinking skills were rated at a high level, while overall satisfaction with the innovation was at the highest level. The study generated a new body of knowledge in the form of the Digital Social Studies Makerspace Learning Innovation (4P Learning Model), which integrates experiential learning, digital technology, and Makerspace environments to transform learners from knowledge consumers into knowledge creators and innovators. This instructional innovation effectively promotes creative thinking skills and cultivates the essential competencies required of 21st-century learners, providing a sustainable learning model applicable to higher education.

Keywords: learning innovation; digital social studies; makerspace; creative thinking skills

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกภายใต้บริบทของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) และสังคมดิจิทัลได้ส่งผลให้ระบบการศึกษาทุกระดับต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบเดิมไปสู่การพัฒนาสมรรถนะที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์นวัตกรรม และประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) และองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาต่างเสนอว่าทักษะที่จำเป็นของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มิได้จำกัดอยู่เพียงความรู้เชิงวิชาการแต่ต้องครอบคลุมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์ควบคู่กับคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม (National Science and Technology Development Agency, 2023) นอกจากนี้ กรอบการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Learning: P21) ยังระบุว่าความคิดเชิงสร้างสรรค์เป็นสมรรถนะสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ พัฒนานวัตกรรม และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้อย่างยั่งยืน (อภิสรา สังขมณีวงศ์, 2569) การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากการเน้นการจดจำข้อเท็จจริงและเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และศาสนาไปสู่การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้กับสถานการณ์จริงและสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านกระบวนการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน และการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ ซึ่งแนวคิด Makerspace ถือเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล เนื่องจากเป็นพื้นที่แห่งการสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ออกแบบ ทดลอง สร้างชิ้นงาน แก้ปัญหา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสะท้อนผลการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงออกแบบ และทักษะการสร้างนวัตกรรมควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ (อติพร เกิดเรือง, 2568) อีกทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ตามยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13

ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ผ่านนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

แม้ว่ามหาวิทยาลัยหลายแห่งได้พยายามพัฒนาการจัดการเรียนรู้ดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง แต่การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยยังคงประสบปัญหาสำคัญหลายประการ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการบรรยายและการถ่ายทอดเนื้อหาเป็นหลัก ผู้เรียนมีบทบาทเพียงผู้รับสาร ขาดโอกาสในการลงมือปฏิบัติ ทดลอง และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ส่งผลให้ทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดเชิงวิเคราะห์ และการประยุกต์ใช้ความรู้ยังอยู่ในระดับที่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมยุคดิจิทัล (วิภาพรรณ พินลา และ วิภาดา พินลา, 2561) โดยเฉพาะในบริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ซึ่งมีพันธกิจในการผลิตบัณฑิตที่มีทั้งความรู้ทางพระพุทธศาสนา ความเป็นพลเมืองที่ดี และสมรรถนะด้านดิจิทัล จำเป็นต้องมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้ด้านสังคมศึกษา เทคโนโลยีดิจิทัล และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวรรณกรรมทั้งในและต่างประเทศพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาประสิทธิผลของ Makerspace ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในรายวิชาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (STEM/STEAM) ขณะที่การประยุกต์ใช้ Makerspace กับการเรียนรู้สังคมศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะในบริบทของสถาบันอุดมศึกษาทางพระพุทธศาสนา ยังมีจำนวนจำกัด อีกทั้งยังไม่พบรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล กระบวนการ Makerspace และการพัฒนาทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ไว้อย่างเป็นระบบ จึงเกิดช่องว่างขององค์ความรู้ที่ควรได้รับการศึกษาและพัฒนา งานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซ เพื่อสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา และสามารถเป็นต้นแบบในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยต่อไป

จากหลักการ แนวคิด และปัญหาที่กล่าวมา จึงเกิดคำถามการวิจัยที่สำคัญว่า พื้นที่การเรียนรู้แบบเมกเกอร์สเปซควรมีองค์ประกอบและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้อย่างไรจึงจะเอื้อต่อการพัฒนาทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบเมกเกอร์สเปซควรได้รับการออกแบบและพัฒนาอย่างไรจึงจะมีคุณภาพ เหมาะสม และสามารถส่งเสริมการคิดเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผล รวมทั้งนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นจะสามารถถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนจริงได้มากน้อยเพียงใด คำถามดังกล่าวนำไปสู่การดำเนินการวิจัยเพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคม

ศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซที่บูรณาการการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เทคโนโลยีดิจิทัล และกระบวนการสร้างสรรค์องค์ความรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนจากผู้รับความรู้สู่ผู้สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร และการกำหนดนโยบายด้านการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษาอื่นในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาพื้นที่สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้และสร้างสรรค์ความคิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือทำตามหลักการ 4P สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

2.2 เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซเพื่อส่งเสริมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

2.3 เพื่อถ่ายทอดนวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซเพื่อส่งเสริมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ซึ่งบูรณาการการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเข้าด้วยกัน เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซสำหรับส่งเสริมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพการณ์และวิเคราะห์ความต้องการ 2) การออกแบบและพัฒนานวัตกรรม 3) การทดลองใช้และประเมินผลนวัตกรรม และ 4) การถ่ายทอดองค์ความรู้ เพื่อให้ได้นวัตกรรมที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ส่วนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 35 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นผู้เรียนที่เข้าร่วมการทดลองใช้นวัตกรรมตลอดกระบวนการวิจัย สำหรับการวิจัย

เชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านสังคมศึกษา ด้านเทคโนโลยีการศึกษา ด้านการวัดและประเมินผล รวมทั้งอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนานวัตกรรม 2) แบบสนทนากลุ่มเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของนวัตกรรมและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ 3) นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซ (4P Model) พร้อมคู่มือการใช้นวัตกรรม 4) แบบทดสอบวัดความรู้และแบบประเมินทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ก่อนและหลังการทดลอง และ 5) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อนวัตกรรม ทั้งนี้ เครื่องมือทุกฉบับได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80–1.00 ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามลำดับขั้นตอนของการวิจัย โดยเริ่มจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์สภาพการณ์และสังเคราะห์องค์ประกอบของนวัตกรรม จากนั้นจึงออกแบบและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ พร้อมให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและปรับปรุงก่อนนำไปทดลองใช้กับนักศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นระยะเวลา 1 ภาคการศึกษา โดยดำเนินการวัดผลก่อนเรียน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบเมกเกอร์สเปซ วัดผลหลังเรียน ประเมินทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ และสำรวจความพึงพอใจของผู้เรียน ภายหลังเสร็จสิ้นการทดลอง ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมเผยแพร่และถ่ายทอดนวัตกรรมแก่คณาจารย์และผู้เกี่ยวข้อง พร้อมรับข้อเสนอแนะเพื่อนำไปพัฒนานวัตกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไป ผลการประเมิน และระดับความพึงพอใจของผู้เรียน ส่วนการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้และทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ก่อนและหลังการใช้นวัตกรรมใช้สถิติ Paired Samples t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์

การสนทนากลุ่ม และข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจำแนกประเด็นสังเคราะห์สาระสำคัญ และนำเสนอผลในลักษณะเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายกระบวนการพัฒนาและประสิทธิผลของนวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซอย่างเป็นระบบและน่าเชื่อถือ

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซเพื่อส่งเสริมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาพื้นที่สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้และสร้างสรรค์ความคิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือทำตามหลักการ 4P สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมความคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาไม่ได้หมายถึงเพียงการจัดเตรียมห้องเรียนหรืออุปกรณ์ดิจิทัลที่ทันสมัยเท่านั้น หากแต่ต้องเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ที่บูรณาการสภาพแวดล้อมทางกายภาพ กระบวนการจัดการเรียนรู้ เทคโนโลยีดิจิทัล และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณสะท้อนว่า ภาพรวมของพื้นที่สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้และการสร้างสรรค์อยู่ในระดับมาก โดยด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนให้ความสำคัญกับพื้นที่การเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทดลอง และการสร้างสรรค์ผลงาน มากกว่าการเรียนรู้ในลักษณะรับสารจากผู้สอนเพียงฝ่ายเดียว

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ผู้สอนสังเคราะห์ได้ตรงกันว่า การพัฒนาพื้นที่เมกเกอร์สเปซควรเป็น "*พื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกัน*" ที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้คิด ตั้งคำถาม ทดลองลงมือปฏิบัติ และสะท้อนผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เชี่ยวชาญเสนอว่า “*พื้นที่การเรียนรู้ที่ดีไม่ใช่พื้นที่ที่มีเทคโนโลยีมากที่สุด แต่เป็นพื้นที่ที่ผู้เรียนกล้าคิด กล้าลองผิดลองถูก และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นได้อย่างอิสระ*” ขณะที่อาจารย์ผู้สอนให้ความเห็นว่า “*บทบาทของผู้สอนควรเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการลงมือทำ*” ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนว่าพื้นที่เมกเกอร์สเปซมิได้เป็นเพียงพื้นที่

เชิงกายภาพ แต่เป็นพื้นที่ทางความคิดที่ส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ผ่านการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ประกอบสำคัญของพื้นที่สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ตามหลักการ 4P ได้ 4 ประการ ได้แก่ 1) Product (Problem Analysis) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนวิเคราะห์ปัญหาและเชื่อมโยงองค์ความรู้กับสถานการณ์จริง 2) Price (Knowledge Discovery) การค้นพบองค์ความรู้ใหม่ผ่านการสืบค้น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 3) Place (Design and Learning by Doing) การออกแบบและสร้างสรรค์ชิ้นงานผ่านการลงมือปฏิบัติในพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นและเอื้อต่อการทำงานร่วมกัน และ 4) Promotion (Presentation and Reflection) การนำเสนอผลงาน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสะท้อนผลการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทั้งสี่องค์ประกอบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นวงจรการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ

เมื่อพิจารณาเชิงตีความชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมความคิดเชิงสร้างสรรค์ไม่ได้เกิดจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างประสบการณ์ตรงผ่านการคิด วิเคราะห์ ทดลอง ปรับปรุง และสะท้อนผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการดังกล่าวช่วยเปลี่ยนบทบาทของผู้เรียนจากผู้รับความรู้ ไปสู่ผู้สร้างองค์ความรู้และผู้สร้างนวัตกรรมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ และการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ ดังนั้น พื้นที่สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ตามหลักการ 4P จึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้มีความพร้อมต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทั้งในด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลในระดับอุดมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซเพื่อส่งเสริมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซมิได้มุ่งพัฒนาเพียงรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เท่านั้น แต่เป็นการพัฒนาระบบนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงองค์ประกอบด้านพื้นที่การเรียนรู้ เทคโนโลยีดิจิทัล กระบวนการเรียนรู้และการประเมินผลเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ผลการสังเคราะห์สามารถจำแนกรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมได้ 6 รูปแบบสำคัญ ซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนการพัฒนาทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ 1) รูปแบบการจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (Flexible Learning

Space) 2) รูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบ STEAM Design Process 3) รูปแบบการพัฒนาโครงการบริการชุมชน (Community Service Learning Project) 4) รูปแบบการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) 5) รูปแบบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ (Digital Learning Technology) และ 6) รูปแบบการประเมินผลและการสะท้อนคิด (Assessment and Reflection) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่าทั้ง 6 รูปแบบมีความเหมาะสม สามารถบูรณาการเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้เดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบการจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เป็นปัจจัยพื้นฐานของการเรียนรู้แบบเมกเกอร์สเปซ เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้สอดคล้องกับลักษณะกิจกรรมและการทำงานร่วมกัน ขณะที่ กระบวนการ STEAM Design Process ช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการองค์ความรู้ด้านสังคมศาสตร์ เทคโนโลยี และการออกแบบ เพื่อสร้างแนวทางแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ส่วนโครงการบริการชุมชน ทำให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้กับปัญหาจริงของสังคม เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ขณะที่การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำงานร่วมกัน และการสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน ส่วนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการสืบค้นข้อมูล การออกแบบ และการนำเสนอผลงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสุดท้ายการประเมินผลและการสะท้อนคิด เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์ข้อดี ข้อจำกัด และพัฒนาผลงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง เมื่อสังเคราะห์องค์ประกอบทั้งหกรูปแบบเข้าด้วยกัน ผู้วิจัยจึงพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบเมกเกอร์สเปซภายใต้ 4P Learning Model ประกอบด้วย Product (Problem Analysis) การวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดโจทย์การเรียนรู้ Price (Knowledge Discovery) การสืบค้นและสร้างองค์ความรู้ใหม่ Place (Design and Learning by Doing) การออกแบบและลงมือปฏิบัติในพื้นที่เมกเกอร์สเปซ และ Promotion (Presentation and Reflection) การนำเสนอผลงานและสะท้อนผลการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการทั้ง 4 เป็นแกนหลักที่เชื่อมโยงทั้ง 6 รูปแบบเข้าด้วยกัน ทำให้การจัดการเรียนรู้มีความต่อเนื่องและส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อถ่ายทอดนวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซเพื่อส่งเสริมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองใช้นวัตกรรม ผู้วิจัยได้ประเมินผลเชิงปริมาณจากผลการเรียนรู้ ทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ และความพึงพอใจของผู้เรียน เพื่อสะท้อนประสิทธิผลของนวัตกรรม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซ

การเรียนรู้สังคมศึกษา	ความรู้และทักษะความคิดสร้างสรรค์		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ผลการประเมินก่อนเรียน	2.84	0.41	ปานกลาง
2. การมีส่วนร่วมระหว่างจัดกิจกรรมเมกเกอร์สเปซ	4.36	0.53	มาก
3. ผลการประเมินหลังเรียน	4.48	0.45	มาก
4. ทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียน	4.42	0.47	มาก
5. ความพึงพอใจต่อการใช้นวัตกรรม	4.55	0.49	มากที่สุด
ภาพรวม	**4.55**	**0.65**	**มาก**

ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นักศึกษามีผลการประเมินความรู้และทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 2.84, S.D. = 0.41) แต่ภายหลังการจัดกิจกรรมตามรูปแบบ Makerspace 4P Model ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.36, S.D. = 0.53) ส่งผลให้คะแนนหลังเรียนเพิ่มขึ้นเป็นระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.48, S.D. = 0.45) และสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ผู้เรียนยังมีทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.42, S.D. = 0.47) และมีความพึงพอใจต่อการใช้นวัตกรรมในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.55, S.D. = 0.49) แสดงให้เห็นว่านวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซสามารถส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก การสร้างองค์ความรู้ และการพัฒนาทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีศักยภาพในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาพื้นที่สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้และสร้างสรรค์ความคิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือทำตามหลักการ 4P สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ความคิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยการลงมือทำตามหลักการ 4P โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพยังพบว่า พื้นที่การ

เรียนรู้ที่เหมาะสมไม่ใช่เพียงการจัดเตรียมอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีดิจิทัลที่ทันสมัย แต่ต้องเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ที่บูรณาการพื้นที่การเรียนรู้ เทคโนโลยีดิจิทัล กระบวนการเรียนรู้ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ภายใต้กระบวนการ 4P ได้แก่ Product (Problem Analysis), Price (Knowledge Discovery), Place (Design and Learning by Doing) และ Promotion (Presentation and Reflection) ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหา ค้นพบองค์ความรู้ ออกแบบและสร้างชิ้นงาน รวมถึงสะท้อนผลการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบเมกเกอร์สเปซได้เปลี่ยนบทบาทของผู้เรียนจากผู้รับความรู้ ไปสู่ ผู้สร้างองค์ความรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผ่านการคิดวิเคราะห์ ทดลอง ปรับปรุง และสะท้อนผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการสืบค้น ออกแบบ และสร้างสรรค์นวัตกรรม จึงทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ มีความกล้าคิด กล้าลองผิดลองถูก และสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางสังคมศึกษากับสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งกระบวนการเรียนรู้ตามหลัก 4P ยังช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงระบบ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน ซึ่งล้วนเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยจึงสะท้อนให้เห็นว่าความคิดเชิงสร้างสรรค์มิได้เกิดจากการใช้เทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิด Constructionism ของ Lee และ Hannafin (2016) ที่อธิบายว่า ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งที่สุดเมื่อได้สร้างชิ้นงานหรือสิ่งประดิษฐ์จากประสบการณ์ของตนเอง และสอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ของ Sarannee (2024) และภัทราดา เอี่ยมบุญฤทธิ์, ชลธิชา ภูริปาณิก และ ฐิติชัย รักบำรุง (2563) ซึ่งเสนอว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาความเข้าใจ การคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กนกกาญจน์ แย้มยิ้ม (2564) ที่พบว่า Makerspace เป็นพื้นที่ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการสร้างสรรค์ การทดลอง และการทำงานร่วมกัน ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ นันทิยา จันทร์ถี (2565) ซึ่งสังเคราะห์งานวิจัยอย่างเป็นระบบและสรุปว่า Makerspace เป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การทดลอง การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ตลอดจนสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hidalgo et al. (2025) ที่พบว่าการ

จัดการเรียนรู้บนฐานสมรรถนะร่วมกับการลงมือปฏิบัติจริงสามารถพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงงานวิจัยของ ธนศักดิ์ เจริญธรรม (2569) ที่รายงานว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาบนฐานทฤษฎีและเน้นการสร้างสรรค์นวัตกรรมช่วยส่งเสริมความคิดเชิงสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน และยังสอดคล้องกับ อภิสรา สังขมณีวงศ์ (2569) ที่เสนอว่าการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะและการบูรณาการศาสตร์หลายสาขาช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ และการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จากการอภิปรายผลดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ได้ว่า สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสำหรับการพัฒนาทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความทันสมัยของเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเกิดจากการบูรณาการพื้นที่เมกเกอร์สเปซ เทคโนโลยีดิจิทัล กระบวนการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ และการจัดกิจกรรมตามหลักการ 4P อย่างเป็นระบบ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาจากผู้รับความรู้ไปสู่ผู้สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมได้ด้วยตนเอง อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะด้านความคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ทั้งในรายวิชาสังคมศึกษาและศาสตร์อื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซเพื่อส่งเสริมทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีองค์ประกอบสำคัญที่บูรณาการสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เทคโนโลยีดิจิทัล และกระบวนการเรียนรู้ตามหลัก 4P Model ได้แก่ Product (Problem Analysis), Price (Knowledge Discovery), Place (Design and Learning by Doing) และ Promotion (Presentation and Reflection) ซึ่งผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญว่ามีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นมุ่งให้ผู้เรียนมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ปัญหา ค้นคว้าหาความรู้ ออกแบบและสร้างชิ้นงาน ตลอดจนสะท้อนผลการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและการพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบผลการวิจัยดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากการออกแบบนวัตกรรมยึดหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นสมรรถนะ ควบคู่กับการเรียนรู้จากประสบการณ์ และการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติจริงมากกว่าการรับความรู้เพียงฝ่ายเดียว กระบวนการ 4P ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางสังคมศึกษากับ

บริบทของปัญหาในชีวิตจริง ผ่านการคิดวิเคราะห์ การสร้างทางเลือก การออกแบบนวัตกรรม และการสะท้อนผลการเรียนรู้ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ความสามารถในการแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ การออกแบบพื้นที่เมกเกอร์สเปซยังช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการทดลอง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการเรียนรู้ร่วมกัน จึงทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ กฤษฎาภรณ์ จันตะคุณ และ ธิติ จันตะคุณ (2568) ที่พบว่า การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ร่วมกับสื่อเสมือนจริงสามารถส่งเสริมความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Saad, Elekyaby, Ali, & Hassan (2020) ที่รายงานว่าการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการ Double Diamond Design ร่วมกับแนวคิด Makerspace ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมของผู้เรียนผ่านการลงมือปฏิบัติจริง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ Wong (2021) ที่เสนอกรอบ Own It–Learn It–Share It ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ผ่านการปฏิบัติ และนำเสนอผลงานสู่สาธารณะ ตลอดจนสอดคล้องกับ Soomro et al. (2023) ที่สรุปจากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบว่า Makerspace เป็นพื้นที่ที่ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การทดลอง และการแก้ปัญหาผ่านการลงมือปฏิบัติ ขณะเดียวกัน ธีรภัทร นาหนองตูม, ประวิทย์ สิมมาทัน, และ ทรงศักดิ์ สองสนิท (2566) ยังชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์ช่วยพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์ การคิดสร้างสรรค์ และการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ Keinänen และ Kairisto-Mertanen (2019) ที่พบว่า การออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการสร้างนวัตกรรมสามารถพัฒนาสมรรถนะด้านนวัตกรรมและความเป็นนวัตกรของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ อติพร เกิดเรือง (2568) ที่เสนอว่าการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ดิจิทัลช่วยยกระดับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา จากการอภิปรายผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบวิธีการเมกเกอร์สเปซตามกระบวนการ 4P เป็นนวัตกรรมที่มีความเหมาะสมทั้งในเชิงทฤษฎีและการปฏิบัติ เนื่องจากสามารถบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้บนฐานสมรรถนะ การเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการสร้างนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และสามารถประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาได้อย่างกว้างขวาง

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ “นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบเมกเกอร์สเปซ (4P Model)” ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่บูรณาการการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เทคโนโลยีดิจิทัล และพื้นที่แห่งการสร้างสรรค์ (Makerspace) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ (Product) การค้นพบองค์ความรู้ (Price) การออกแบบและลงมือปฏิบัติ (Place) และการนำเสนอพร้อมสะท้อนผลการเรียนรู้ (Promotion) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน การสร้างนวัตกรรม และการเสริมสร้างสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (ดังแสดงในภาพที่ 1)

แผนภาพองค์ความรู้แสดงให้เห็นว่า นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบเมกเกอร์สเปซ (4P Model) เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นจากการบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Constructivism) การเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) และแนวคิดเมกเกอร์สเปซ (Makerspace) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยมีปัจจัยนำเข้า (Input) ที่สำคัญ ได้แก่ ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีดิจิทัล พื้นที่แห่งการสร้างสรรค์ (Makerspace) และการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัล

กระบวนการดำเนินงานของแบบจำลอง 4P Model ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ 1) Product การวิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะองค์ประกอบของปัญหาและเข้าใจบริบทของสถานการณ์ได้อย่างเป็นระบบ 2) Price การสืบค้นข้อมูล ระดมความคิด และค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการสร้างแนวคิดที่หลากหลาย 3) Place การออกแบบและลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมเมกเกอร์สเปซ โดยผู้เรียนใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างสรรค์ผลงาน และ 4) Promotion การนำเสนอผลงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสะท้อนผลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับข้อเสนอแนะ นำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาผลงานอย่างต่อเนื่อง กระบวนการทั้งสี่ขั้นตอนจึงเป็นวงจรการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนจากการรับรู้ปัญหาไปสู่การสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมด้วยตนเอง

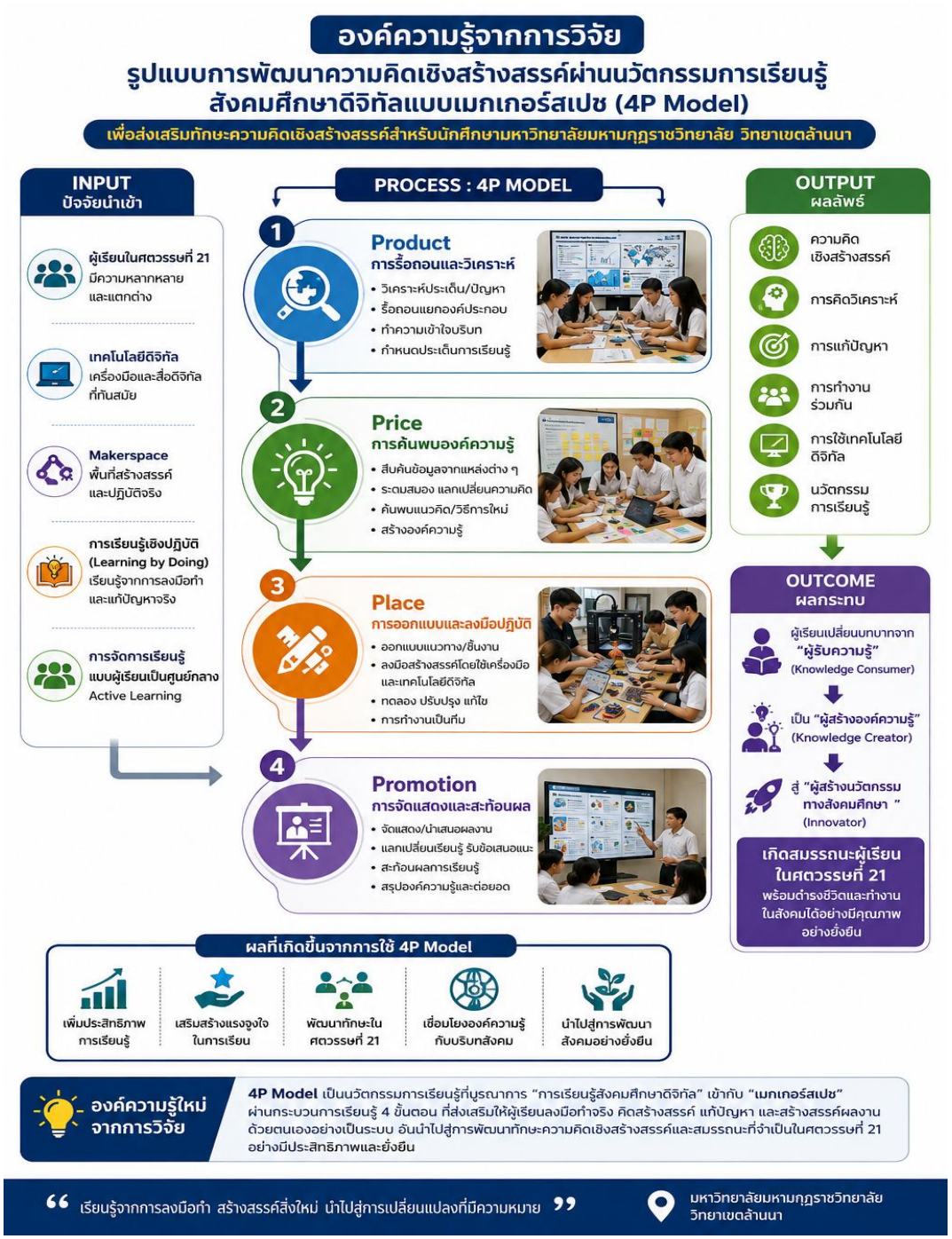

ภาพที่ 1. รูปแบบการพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ผ่านนวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัล แบบเมกเกอร์สเปซ (4P Model)

ผลลัพธ์ของแบบจำลองดังกล่าวส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในหลายมิติ ได้แก่ ความคิดเชิงสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่ การเปลี่ยนบทบาทของผู้เรียนจากผู้รับความรู้ (Knowledge Consumer) เป็นผู้สร้างองค์ความรู้ (Knowledge Creator) และก้าวสู่การเป็นผู้สร้างนวัตกรรม (Innovator) อันเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น นวัตกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาดิจิทัลแบบเมกเกอร์สเปซ (4P Model) จึงนับเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยยกระดับกระบวนการจัดการเรียนรู้จากการถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดิมไปสู่การเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติ การสร้างสรรค์ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษาและศาสตร์อื่น ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและโลกแห่งอนาคตได้อย่างยั่งยืน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการพัฒนาและการใช้เมกเกอร์สเปซในสถาบันการศึกษา การจัดตั้งเมกเกอร์สเปซในสถานศึกษา นโยบายควรกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งมีเมกเกอร์สเปซที่สามารถใช้เป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้การเรียนรู้ดิจิทัลมีความเท่าเทียมกัน

7.1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนควรจัดการฝึกอบรมและพัฒนาความสามารถของผู้สอน การพัฒนาหลักสูตรการอบรม นโยบายควรสนับสนุนการสร้างชุมชนออนไลน์หรือการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างผู้สอนในการใช้เมกเกอร์สเปซในการเรียนการสอนสังคมศึกษา

7.1.3 องค์กรภาคีเครือข่ายทางการศึกษาควรพัฒนาเนื้อหาการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีการออกแบบหลักสูตรสังคมศึกษาที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ดิจิทัล หลักสูตรการเรียนการสอนควรมีการปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและการสนับสนุนการเรียนรู้แบบการบูรณาการกับแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล การเชื่อมโยงเมกเกอร์สเปซกับแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลภายนอก

7.2.2 องค์กรภาคีเครือข่ายสถาบันการศึกษาร่วมกันการประเมินผลและการให้ข้อเสนอแนะการประเมินผลจากผลงานที่สร้างขึ้นการประเมินผลการเรียนรู้ไม่ควรจำกัดแค่การสอบหรือการทดสอบแบบเดิม แต่ควรใช้การประเมินจากผลงานที่ผู้เรียนสร้างขึ้นในเมกเกอร์สเปซ

7.2.3 การสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนการทำงานในเมกเกอร์สเปซสามารถขยายผลได้หากมีการร่วมมือกับชุมชน

7.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

7.3.1 ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวต่อการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนการวิจัยในอนาคตสามารถศึกษาได้ว่าการใช้เมกเกอร์สเปซในการเรียนรู้สังคมศึกษาช่วยพัฒนาทักษะชีวิตต่าง ๆ ของผู้เรียน

7.3.2 ควรศึกษาเรื่องการรวมเมกเกอร์สเปซกับการเรียนรู้ข้ามสาขาวิชาสำรวจการผสมผสานเมกเกอร์สเปซในการเรียนรู้สังคมศึกษากับวิชาอื่น ๆ เพื่อให้ได้การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงและมีความหมายมากยิ่งขึ้น

7.3.3 ควรศึกษาเพิ่มเติมในแง่มุมของการใช้เมกเกอร์สเปซเพื่อช่วยผู้เรียนพัฒนาความเข้าใจในเรื่องราวทางวัฒนธรรม สังคม หรือประวัติศาสตร์ ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งและเกิดการเรียนรู้ที่ไม่ซ้ำซาก

เอกสารอ้างอิง

กนกกาญจน์ แย้มยิ้ม. (2564). *การพัฒนานวัตกรรมพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ด้วยเกมการเรียนรู้เสมือนจริงเพื่อส่งเสริมความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานของนักเรียน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

กฤษฎาภรณ์ จันตะคุณ, และ ธิติ จันตะคุณ. (2568). การพัฒนาระบบนิเวศการคิดเชิงออกแบบเกมิฟิเคชันแบบสะตีมเสมือนจริงเพื่อส่งเสริมการเป็นนวัตกรสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี. *วารสารศรีวนาลัยวิจัย, 15*(1), 13–26.

ธนศักดิ์ เจริญธรรม. (2569). การออกแบบและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมสมรรถนะนวัตกรรมและความเป็นนวัตกรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. *Lanna Academic Journal of Social Science, 3*(1), 18–32.

ธีรภัทร นาหนองตูม, ประวิทย์ สิมมาทัน, และ ทรงศักดิ์ สองสนิท. (2566). การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์โดยใช้การเรียนแบบสร้างสรรค์เป็นฐานภายใต้สภาพแวดล้อมเมตาเวิร์ส สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนชุมแพศึกษา. *ราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, 25*(2), 25–37.

นันทิยา จันทร์ถี. (2565). *การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมด้วยการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์ตามกระบวนการ Double Diamond De-Sign ร่วมกับแนวคิดเมคเกอร์สเปซ เรื่อง สมดุลกล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4* (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.

ภัทราดา เอี่ยมบุญฤทธิ์, ชลธิชา ภูริปาณิก และ ฐิติชัย รักบำรุง. (2563). การสอนอ่านเชิงวิเคราะห์ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของเด็กไทยยุค Gen Z. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 31*(3), 1–11.

วิภาพรรณ พินลา, และ วิภาดา พินลา. (2561). การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านความรับผิดชอบต่อสังคม. *Veridian E-Journal, Silpakorn University, 11*(1), 2185-2205.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.* กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาประชากรเพื่อการพัฒนาประเทศระยะยาว (พ.ศ. 2565–2580).* กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อติพร เกิดเรือง. (2568). การพัฒนานวัตกรรมแนวทางการจัดการการเรียนรู้ดิจิทัลที่ส่งเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษา. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์, 8*(11), 154–164.

อภิสรา สังขมณีวงศ์. (2569). การพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน. *วารสารวิชาการก้าวนวัต, 1*(1), 32–38.

Hidalgo, J. A. M., Fabro, R. B. B., Castro, M. S., Cruz, K. L. D., Perez, K. M. P., Quiaoit, J. M. P., & Juan, S. M. G. (2025). Teaching strategies and their effects on competency assessment performance of senior high school students. *International Journal of Research and Innovation in Social Science, 9*(8), 4439–4455.

Keinänen, M. M., & Kairisto-Mertanen, L. (2019). Researching learning environments and students' innovation competences. *Education+ Training, 61*(1), 17-30.

Lee, E., & Hannafin, M. J. (2016). A design framework for enhancing engagement in student-centered learning: Own it, learn it, and share it. *Educational Technology Research and Development, 64*(4), 707–734.

National Science and Technology Development Agency (NSTDA). (2023). OECD learning framework 2030 and development for the future. Prathum Thani: National Science and Technology Development Agency.

Saad, E., Elekyaby, M. S., Ali, E. O., & Hassan, S. F. A. E. (2020). Double diamond strategy saves time of the design process. *International Design Journal, 10*(3), 211-222.

Sarannee, U. S. (2024). Experiential learning in action: Analyzing outcomes and educational implications. *Journal of Education and Learning Reviews, 1*(2), 13-28.

Wong, K. M. (2021). A design framework for enhancing engagement in student-centered learning: own it, learn it, and share it by Lee and Hannafin (2016): an international perspective. *Educational Technology Research and Development, 69*(1), 93-96.

ปัจจัยการจัดการสวนทุเรียนเพื่อเพิ่มผลผลิตในการส่งออก *
Durian Farming Management Factors for Enhancing Export Production

ธิติมานันท์ ดำรงศักดิ์เมธี, เกวลิณ อังคณานนท์, ปิยะบุษ ปลอดอักษร, และ ศิโรจน์ พิมาน
Thitimanan Damrongsakmethee, Kewalin Angkananon,
Piyabud Ploadaksorn, and Sirot Piman
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Faculty of Management Sciences, Suratthani Rajabhat University
Corresponding Author, Email: kewalin.ang@sru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ปัจจัยการจัดการสวนทุเรียนที่เพิ่มประสิทธิภาพทุเรียนเพื่อการส่งออก 2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการจัดการสวนทุเรียนกับคุณภาพผลผลิตเพื่อการส่งออก เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อการส่งออก 30 ราย มีประสบการณ์ในการปลูกทุเรียนเพื่อการส่งออกอย่างน้อย 5 ปี จากอำเภอบ้านนาสารและบ้านนาเดิม สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ร่วมกับการคัดเลือกแบบมีโควตา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์ความแปรปรวน การถดถอยพหุคูณ และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เชิงเส้น

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่มีผลต่อผลผลิตทุเรียนมากที่สุด คือ ประสบการณ์ของเกษตรกร รองลงมา คือ การลงทุนในการจัดการสวนทุเรียน ตามด้วยเทคโนโลยีที่ใช้ 2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหลัก พบว่า ตัวแปรผลผลิตของทุเรียนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสบการณ์ของเกษตรกรสูงสุด (r = 0.572) เขียนเป็นสมการถดถอย

* ได้รับบทความ: 17 กรกฎาคม 2568; แก้ไขบทความ: 21 สิงหาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 26 สิงหาคม 2568
Received: July 17, 2025; Revised: August 21, 2025; Accepted: August 26, 2025

ดังนี้ “ผลผลิต (กก./ไร่) = -1,420.8 + 58.7×ประสบการณ์ + 127.4×ขนาด + 0.76× การลงทุน + 198.5×เทคโนโลยี + 156.8×การจัดการดิน - 18.9×การจัดการน้ำ + 9.8× การป้องกันศัตรูพืช” สมการนี้อธิบายความแปรปรวนของผลผลิตได้ 71.7% (r2 = 0.717) ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี มีความแปรปรวนของผลผลิตปานกลาง (CV = 23.1%) โดยเกษตรกร บางรายมีผลผลิตสูง แสดงถึงความหลากหลายของเทคนิคและการลงทุน ผลผลิตทุเรียนจากพื้นที่เหมาะสมมีคุณภาพส่งออกสูงกว่า 85% เกษตรกรให้ความสำคัญกับสภาพภูมิอากาศมากที่สุด ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การจัดการดินและการตลาด ในระดับมาก ปัญหาสำคัญ คือ ปัญหาแรงงาน โดยกลุ่มเกษตรกรที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูงสามารถลดปัญหาแรงงานได้ 30.6% และลดปัญหาการใช้เทคโนโลยีในการจัดการสวนทุเรียนลง 58.3% เทียบกับกลุ่มที่ใช้เทคโนโลยีระดับต่ำ

คำสำคัญ: การปลูกทุเรียน; ปัจจัยในการปลูกทุเรียน; ประสบการณ์เกษตรกร

Abstract

This article aimed to 1) analyze factors in durian farming management that enhance durian efficiency for export, and 2) analyze the relationship between durian farming management factors and product quality for export. This was exploratory mixed-methods research combining quantitative and qualitative approaches. The sample group consisted of 30 durian farmers who grow durian for export, with at least 5 years of experience in export durian cultivation from Ban Na San and Ban Na Doem districts, selected through purposive sampling combined with quota subsampling. Data was collected using questionnaires and interviews, and analyzed using descriptive statistics, analysis of variance, multiple regression, and linear correlation analysis.

The results revealed that 1) The factor with the greatest impact on durian yield was farmer experience, followed by investment in durian farming management, and then technology used. 2) Analysis of relationships between

main variables found that durian yield variables have the highest positive correlation with farmer experience (r = 0.572). The regression equation is as follows: "Yield (kg/rai) = -1,420.8 + 58.7×Experience + 127.4×Size + 0.76×Investment + 198.5×Technology + 156.8×Soil Management - 18.9×Water Management + 9.8×Pest Control." This equation explains 71.7% of yield variance ($r^2 = 0.717$). Analysis of variance found that farmer groups with more than 20 years of experience had moderate yield variance (CV = 23.1%), with some farmers achieving high yields, indicating diversity in techniques and investment. Durian yield from suitable areas had export quality higher than 85%. Farmers prioritized climate conditions the most at the highest level, followed by soil management and marketing at high levels. The main problem was labor shortage, where farmer groups using high-level technology could reduce labor problems by 30.6% and reduced problems in using technology for durian farming management by 58.3% compared to groups using low-level technology.

Keyword: durian cultivation; factors in durian cultivation; farmer experience

1. บทนำ

ทุเรียนเป็นผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคใต้ที่มีสภาพภูมิอากาศเหมาะสม จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีพื้นที่ปลูกทุเรียนมากที่สุดในภาคใต้ ครอบคลุมพื้นที่เกษตรกรรมกว่า 8.17 ล้านไร่ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2566) และเป็นแหล่งส่งออกสำคัญไปยังตลาดจีนที่มีมูลค่ามากกว่า 120,000 ล้านบาท (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2565) อย่างไรก็ตาม ความต้องการทุเรียนที่เพิ่มขึ้น อย่างรวดเร็วในตลาดจีนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565 ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญหลายประการ ได้แก่ การขยายพื้นที่เพาะปลูกโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของลักษณะพื้นที่ ส่งผลให้ผลผลิต ไม่สม่ำเสมอและต้นทุนสูงขึ้น (วีรณัฐ ลียากาศ, ชญาดา สุขวิชัย, และ อรยา ภักดีนวล, 2566) นอกจากนี้ ยังมีความท้าทายด้านคุณภาพผลผลิต ความปลอดภัยทางอาหาร และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ แม้ว่างานวิจัยที่ผ่านมาจะเน้นศึกษาปัจจัยแยกส่วน เช่น สภาพภูมิอากาศ คุณภาพดิน การตลาด และ

เทคโนโลยี แต่ยังขาดการศึกษาเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงปัจจัยทางกายภาพ การจัดการแปลง และประสบการณ์เกษตรกรในพื้นที่จริงเพื่อแก้ไขปัญหาการผลิตที่ไม่สม่ำเสมอและพัฒนาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัย / ปัจจัย	สภาพภูมิอากาศ	คุณภาพดิน	การตลาด/การจัด	การพัฒนา	การบริหารจัดการ	การจัดการน้ำ	การป้องกันศัตรูพืช	ประสบการณ์ของ
Lilavanichakul & Pathak (2024)	✓							✓
Jittamai, Toek, Sathaporn, Kongkanjana, & Chanlawong (2025)	✓	✓				✓		
Datepumee, Sukprasert, Jatuporn, & Thongkaew (2019)	✓	✓			✓		✓	
Pinsorn & Sirikantaramas (2025)				✓			✓	
Parniati & Tambingsila (2022)		✓						✓
Syafiqah, Shariff, & Ya (2019)				✓				
Prompinit, Ru-Zhue, & Aujirapongpan (2025)			✓		✓			✓
Thongkaew, Jatuporn, Sukprasert, Rueangrit, & Tongchure (2021)					✓	✓		✓
กันตินันท์ จัตุรัส และสมิตา กลิ่นพงศ์ (2567)			✓	✓				
สุภาสพงษ์ รู้ทำนอง (2566)				✓				
วีรณัฐ ลียากาศ, ชญาดา สุขวิชัย และ อรยา ภักดีนวล (2566)				✓				
ผู้วิจัย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

การศึกษาปัจจัยสำคัญในการจัดการสวนทุเรียนครอบคลุม 5 ด้าน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานของเกษตรกร การจัดการแปลงปลูก ปัญหาและอุปสรรคในการเพาะปลูก ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลผลิตและคุณภาพ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ร่วมกับข้อมูลประจักษ์จากชุมชน แม้งานวิจัยที่ผ่านมาจะเติมเต็มช่องว่างในหลายด้าน แต่ยังขาดการศึกษาเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงปัจจัยทางกายภาพ การจัดการแปลง และประสบการณ์เกษตรกรในพื้นที่จริงเข้าด้วยกัน การวิจัยนี้จึงบูรณาการแนวทางหลายมิติเพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว คำถามวิจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยการจัดการสวนทุเรียนใดที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการผลิตเพื่อการส่งออก และ 2) ปัจจัยการจัดการสวนทุเรียนมีความสัมพันธ์กับคุณภาพผลผลิตเพื่อการส่งออกอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการจัดการสวนทุเรียนที่เพิ่มประสิทธิภาพทุเรียนเพื่อการส่งออก

2.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการจัดการสวนทุเรียนกับคุณภาพผลผลิตเพื่อการส่งออก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนแปลงใหญ่เพื่อการส่งออกที่ขึ้นทะเบียน/ส่งออกจริงในช่วงปี พ.ศ. 2566 -2567 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี อ้างอิงข้อมูลจากระบบ co-farm.doae.go.th สำนักงานเกษตรจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนแปลงใหญ่อำเภอบ้านนาสาร 249 ราย และบ้านนาเดิม 30 ราย

กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรจำนวน 30 ราย เป็นสัดส่วนที่ยอมรับได้สำหรับการวิจัยเชิงสำรวจ คำนวณด้วยโปรแกรม G*Power พารามิเตอร์ G-Power: Effect size (d) = 0.8 (Large effect), Alpha (α) = 0.05, Power = 0.80 ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ Malhotra (2010) ที่ระบุว่าการวิจัยเชิงสำรวจ ควรใช้กลุ่มตัวอย่างขนาด 30-50 คน เพื่อให้เพียงพอสำหรับการระบุแนวโน้มและรูปแบบความสัมพันธ์เบื้องต้น โดยใช้เทคนิคการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ร่วมกับการคัดเลือกแบบมีโควตา โดยแบ่งตามอำเภอบ้านนาสาร 22 ราย และบ้านนาเดิม 8 ราย เกณฑ์คัดเข้า คือ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเพื่อการส่งออกและมีประวัติ

การจำหน่ายเป็นผู้ส่งออกทุเรียนในปี พ.ศ. 2566-2567 มีประสบการณ์ในทำสวนทุเรียนแปลงใหญ่อย่างน้อย 5 ปี อายุ 18 ปีขึ้นไป และให้ความยินยอมโดยสมัครใจ เกณฑ์การคัดออก คือ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนที่อยู่ระหว่างพักสวน/เปลี่ยนชนิด และตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วน

3.2 พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษา คือ อำเภอบ้านนาเดิมและบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีความหลากหลายทางภูมิประเทศตั้งแต่พื้นที่ราบ เนินเขา จนถึงพื้นที่ลุ่ม ทำให้สามารถวิเคราะห์แนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับแต่ละลักษณะพื้นที่ได้ครบถ้วน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2567; กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2564) การใช้ข้อมูลทางกายภาพที่หลากหลายช่วยให้เข้าใจสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ได้ดียิ่งขึ้น (Yang, Shoff, & Noah, 2013)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม 5 ตอน และแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร เป็นแบบสอบถามปลายเปิด 10 ข้อ ตอนที่ 2 การจัดการการปลูกทุเรียนและลักษณะพื้นที่ปลูก เป็นแบบสอบถามปลายเปิด 2 ประเด็น ได้แก่ การจัดการแปลง (7 ข้อ) และลักษณะพื้นที่เพาะปลูก (9 ข้อ) ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกทุเรียนให้ได้คุณภาพ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด 5 ประเด็น ได้แก่ ศัตรูพืชและโรคพืช (2 ข้อ) ดิน (2 ข้อ) น้ำ (3 ข้อ) บุคลากร (2 ข้อ) และการใช้เทคโนโลยี (2 ข้อ) ตอนที่ 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพทุเรียน เป็นคำถามปลายปิดโดยใช้มาตราวัดแบบลิเคิร์ท 5 ระดับ (1 = น้อยที่สุด ถึง 5 = มากที่สุด) (Likert, 1967) จำนวน 8 ประเด็น ได้แก่ การจัดการดิน การจัดการน้ำ การป้องกันโรคและศัตรูพืช สภาพแวดล้อมในพื้นที่ปลูก สภาพภูมิอากาศ การพัฒนาเทคโนโลยีและความรู้ การบริหารจัดการแรงงาน และการตลาดและการจัดจำหน่าย ตอนที่ 5 การใช้งานและความรู้เกี่ยวกับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เป็นคำถามปลายเปิด 10 ข้อ และแบบสัมภาษณ์ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อสะท้อนปัญหาและความต้องการในเชิงพื้นที่และนโยบาย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจสอบความเที่ยงตรง ได้ค่า IOC = 0.94 (เกณฑ์ ≥ 0.50) และทดสอบความเชื่อมั่นกับเกษตรกร 5 ราย ได้ค่า Cronbach's Alpha = 0.957 (เกณฑ์ ≥ 0.70) การวิจัยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัย

ในมนุษย์ หมายเลข SRU-EC 2025/030 เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2568 จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี การดำเนินเก็บข้อมูลระหว่างเดือนเมษายนถึง กรกฎาคม พ.ศ. 2568

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก ดังนี้ 1) สถิติเชิงพรรณนา ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้ค่าร้อยละและจำนวน ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) สถิติเชิงอนุมาน ใช้โปรแกรม SPSS เวอร์ชัน 27 กับระดับนัยสำคัญ α = 0.01 ดำเนินการวิเคราะห์ 3 วิธี 1) One-Way ANOVA - เปรียบเทียบผลผลิตทุเรียนระหว่างกลุ่มเกษตรกรตามช่วงประสบการณ์ (5-10, 11-20, >20 ปี) 2) Pearson Correlation – ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับตัวแปร ได้แก่ ประสบการณ์เกษตรกร ขนาดพื้นที่ การลงทุน เทคโนโลยี การจัดการดิน การจัดการน้ำ การป้องกันศัตรูพืช 3) Multiple Linear Regression – ประเมินอิทธิพลของตัวแปรอิสระทั้งหมดที่มีต่อผลผลิตทุเรียน

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวนทั้งสิ้น 30 ราย แจกแจงตามประสบการณ์การปลูกทุเรียน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การแจกแจงประสบการณ์ของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน

ช่วงประสบการณ์ (ปี)	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
5-10 ปี	10	33.0
11-20 ปี	9	30.0
มากกว่า 20 ปี	11	37.0
รวม	**30**	**100.0**

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการปลูกทุเรียน มากกว่า 20 ปี (ร้อยละ 37.0) รองลงมา คือ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 5-10 ปี (ร้อยละ 33.0) และน้อยที่สุด คือ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 11-20 ปี (ร้อยละ 30.0)

4.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการถดถอยพหุคูณ

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหลัก (n = 30)

ตัวแปร	1	2	3	4	5	6	7	8
1. ผลผลิต (กก./ไร่)	1.000							
2. ประสบการณ์ (ปี)	.572**	1.000						
3. ขนาด (ไร่)	.485**	.394*	1.000					
4. การลงทุน (บาท/ไร่)	.541**	.428*	.367*	1.000				
5. เทคโนโลยี	.523**	.498**	.389*	.578**	1.000			
6. การจัดการดิน	.396*	.267	.234	.312	.289	1.000		
7. การจัดการน้ำ	-.378*	-.298	-.367*	-.345*	-.412*	-.198	1.000	
8. การป้องกันศัตรูพืช	.434*	.556**	.298	.389*	.501**	.245	-.334	1.000

หมายเหตุ * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลผลิตทุเรียนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสบการณ์เกษตรกรสูงสุด ($r = .572$, $p < 0.01$) รองลงมา คือ การลงทุน ($r = .541$, $p < 0.01$) และเทคโนโลยี ($r = .523$, $p < 0.01$) การจัดการน้ำมีความสัมพันธ์เชิงลบกับผลผลิต ($r = -.378$, $p < 0.05$) ซึ่งอาจสะท้อนถึงปัญหาการขาดแคลนน้ำเป็นผลมาจากระบบจัดการน้ำที่ไม่เพียงพอ ประสบการณ์เกษตรกรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับเทคโนโลยี ($r = .498$, $p < 0.01$) และการป้องกันศัตรูพืช ($r = .556$, $p < 0.01$) บ่งชี้ถึงความสำคัญของการบูรณาการความรู้ประสบการณ์กับนวัตกรรมทางเทคโนโลยี

4.3 การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบลำดับชั้น (Hierarchical Multiple Regression) ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

4.3.1 หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบลำดับชั้น

โมเดล	ตัวแปร	R	R^2	Adjusted R^2	ΔR^2	F	Sig.
1	ประสบการณ์, ขนาด	.634	.402	.358	.402	9.07	.001**
2	+ การลงทุน, เทคโนโลยี	.759	.576	.508	.174	8.51	.000**
3	+ การจัดการดิน, การจัดการน้ำ	.825	.681	.598	.105	8.23	.000**
4	+ การป้องกันศัตรูพืช	.847	.717	.626	.036	7.89	.000**

4.3.2 หาสัมประสิทธิ์การถดถอยของโมเดลสุดท้ายเพื่อสร้างสมการ

ตารางที่ 5 สัมประสิทธิ์การถดถอยของโมเดลสุดท้าย (โมเดล 4)

ตัวแปรอิสระ	B	SE B	**B**	T	Sig.	95% CI	VIF
(Constant)	-1,420.8	542.3		-2.62	.016*	[-2,538.6, -303.0]	
ประสบการณ์ (ปี)	58.7	18.4	.348	3.19	.004**	[20.9, 96.5]	1.86
ขนาด (ไร่)	127.4	42.8	.289	2.98	.007**	[39.2, 215.6]	1.54
การลงทุน (บาท/ไร่)	0.76	0.28	.278	2.71	.012*	[0.18, 1.34]	1.98
เทคโนโลยี	198.5	67.3	.298	2.95	.007**	[60.4, 336.6]	2.12
การจัดการดิน	156.8	78.9	.189	1.99	.059	[-2.8, 316.4]	1.28
การจัดการน้ำ	-18.9	12.7	-.142	-1.49	.150	[-45.2, 7.4]	1.35
การป้องกันศัตรูพืช	9.8	6.2	.156	1.58	.127	[-3.1, 22.7]	1.67

จากตารางที่ 4 และ 5 พบว่า การวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นระหว่างประสบการณ์และผลผลิต ให้สมการดังนี้ “ผลผลิต (กก./ไร่) = -1,420.8 + 58.7×ประสบการณ์ + 127.4×ขนาด + 0.76×การลงทุน + 198.5×เทคโนโลยี + 156.8×การจัดการดิน - 18.9×การจัดการน้ำ + 9.8×การป้องกันศัตรูพืช” โดยมีค่า $R^2 = 0.717$ แสดงว่าประสบการณ์สามารถอธิบายความ

แปรปรวนของผลผลิตได้ 71.7% ซึ่งตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุดคือ ประสบการณ์ (t = 3.19) รองลงมาคือ ขนาด (t = 2.98) และ เทคโนโลยี (t = 2.95) ตามลำดับ

จากผลการวิเคราะห์ สามารถตีความค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (B) ได้ดังนี้

ประสบการณ์ (B = 58 .7, t = 3.19, p < 0.01) เมื่อประสบการณ์เพิ่มขึ้น 1 ปี ผลผลิตจะเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 58.7 กิโลกรัมต่อไร่ โดยถือตัวแปรอื่นคงที่ **ขนาดฟาร์ม** (B = 127.4, t = 2.98, p < 0.01) เมื่อขนาดฟาร์มเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ผลผลิตจะเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 127.4 กิโลกรัมต่อไร่ **เทคโนโลยี** (B = 198.5, t = 2.95, p < 0.01) การใช้เทคโนโลยีเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 198.5 กิโลกรัมต่อไร่ **การจัดการดิน** (B = 156.8, t = 1.99, p > 0.05) แม้ว่าจะมีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวก แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ **การลงทุน** (B = 0.76, t = 2.71, p < 0.05) การลงทุนเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะส่งผลให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 0.76 กิโลกรัมต่อไร่ **การจัดการน้ำ** (B = -18.9, t = -1.49, p = 0.150) และ **การป้องกันศัตรูพืช** (B = 9.8, t = 1.58, p = 0.127) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลลัพธ์นี้อาจเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น การจัดการน้ำอาจมีผลกระทบแบบไม่เชิงเส้น หรืออาจมีปฏิสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น นอกจากนี้ อาจเป็นเพราะเกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีการจัดการน้ำที่คล้ายคลึงกัน ทำให้ไม่เห็นความแปรผันที่ชัดเจน สำหรับการป้องกันศัตรูพืช แม้ว่าจะมีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวกแต่อาจมีความแปรปรวนสูงหรือขนาดตัวอย่างไม่เพียงพอที่จะแสดงนัยสำคัญทางสถิติ

4.4 การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA)

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างกลุ่มประสบการณ์

แหล่งความแปรปรวน	Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	18,567,450	3	6,189,150	8.94	.000**
ภายในกลุ่ม	17,998,320	26	692,243		
รวม	**36,565,770**	**29**			

จากตารางที่ 6 และภาพที่ 1 Post-hoc Analysis (Tukey HSD) สรุปได้ดังนี้ 1) กลุ่มมากกว่า 20 ปี p < .001** 2) กลุ่ม 5-10 ปี และ มากกว่า 20 ปี p < .01** และ 3) กลุ่มอายุ 11-20 ปี และ มากกว่า 20 ปี p < .05* ผลการทดสอบ F = 8.94, p = .000 แสดงให้เห็นว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของผลผลิตทุเรียนระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่มี

ประสบการณ์แตกต่างกัน ($p < .001$) ประสบการณ์ของเกษตรกรมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อผลผลิตทุเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี ซึ่งมีผลผลิตแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ อย่างชัดเจน ผลการศึกษานี้สนับสนุนความสำคัญของ "ทุนประสบการณ์เกษตรกร" ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทุเรียน

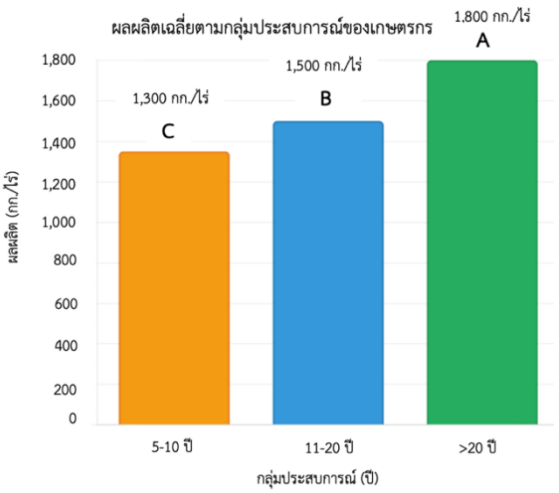

ภาพที่ 1. กราฟแสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างกลุ่มประสบการณ์

4.5 การวิเคราะห์ความแปรปรวนและค่าผิดปกติ (Outlier Analysis)

ตารางที่ 7 การวิเคราะห์ความแปรปรวนและค่าผิดปกติ

ประสบการณ์	จำนวน	ผลผลิตเฉลี่ย	S.D.	CV	Outliers	การตีความ
5-10 ปี	10	2,125	389	18.3%	0	ความแปรปรวนต่ำ
11-20 ปี	9	2,344	456	19.5%	0	ความแปรปรวนต่ำ
มากกว่า 20 ปี	11	4,920	1,134	23.1%	1	ความแปรปรวนปานกลาง

จากตารางที่ 7 พบว่า กลุ่มที่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี มีผลผลิตเฉลี่ยสูงสุด (4,920 กิโลกรัม/ไร่ มีความแปรปรวนปานกลาง CV = 23.1%) ถือเป็นความแปรปรวนที่ยอมรับได้ การมี Outliers ปรากฏ 1 ราย อาจเป็นเกษตรกรที่มีเทคนิคในการดูแลสวนทุเรียนที่หลากหลายและมีการลงทุนในการจัดการสวนทุเรียนสูง

4.6 การวิเคราะห์ปัจจัยความสำคัญ

ตารางที่ 8 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพทุเรียน

ลำดับ	ปัจจัย	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความสำคัญ	ความสัมพันธ์กับผลผลิต (r)
1	สภาพภูมิอากาศ	4.23	0.38	มากที่สุด	.387*
2	การจัดการดิน	4.15	0.45	มาก	.396*
3	การพัฒนาเทคโนโลยี	4.02	0.68	มาก	.523**
4	การตลาดและการจัดจำหน่าย	4.14	0.36	มาก	.458**
5	การบริหารจัดการแรงงาน	3.87	0.48	มาก	.367*
6	การจัดการน้ำ	3.85	0.42	มาก	.334
7	การป้องกันศัตรูพืช	3.82	0.55	มาก	.298
8	สภาพแวดล้อมในพื้นที่ปลูก	3.43	0.50	ปานกลาง	.256

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นถึงการจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยต่างๆ ที่เกษตรกรเห็นว่ามีผลต่อการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพทุเรียน โดยสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

สภาพภูมิอากาศ ได้รับการรับรู้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.23) และมีความเห็นพ้องต้องกันสูง (S.D. = 0.38) แต่กลับมีค่าสหสัมพันธ์ต่ำสุด (.387*) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ที่อาจเกินจริงของเกษตรกร ทั้งนี้อาจเนื่องจากการประชาสัมพันธ์เรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้เกษตรกรให้ความสำคัญมากเกินไป แต่ในทางปฏิบัติ ทุเรียนเป็นไม้ผลเขตร้อนที่ปรับตัวได้ดีกับสภาพอากาศในภาคใต้ของไทย ในทางตรงกันข้าม **การพัฒนาเทคโนโลยี** ได้รับการรับรู้เพียงในระดับมาก ($\bar{x}$ =4.02) และมีความเห็นแตกต่างกันมาก (S.D. = 0.68) แต่กลับมีค่าสหสัมพันธ์สูงสุด (.523**) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรอาจประเมินความสำคัญของเทคโนโลยีต่ำเกินไป โดยเฉพาะเทคโนโลยีการจัดการน้ำ และระบบตรวจสอบคุณภาพดิน ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อผลผลิตและคุณภาพ **การตลาดและการจัดจำหน่าย** และ**การจัดการดิน** เป็นปัจจัยที่เกษตรกรมีการรับรู้ที่สอดคล้องกับผลกระทบจริง โดยทั้งสองปัจจัยมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.14 และ $\bar{x}$ = 4.15) และมีค่าสหสัมพันธ์ในระดับสูง (.458** และ .396*) ซึ่งสะท้อนถึงประสบการณ์โดยตรงของเกษตรกรที่เห็นผลกระทบชัดเจนจากการปรับปรุงคุณภาพดินและการเข้าถึงตลาดที่ดีขึ้น **การบริหารจัดการแรงงาน** มีค่าเฉลี่ยในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.87) และมีค่า

สหสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญ (.367*) ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะ โดยเฉพาะในช่วงการเก็บเกี่ยวและการคัดแยกคุณภาพ **การจัดการน้ำ** และ**การป้องกันศัตรูพืช** ได้รับการประเมินในระดับมาก ($\overline{x}$ =3.85 และ $\overline{x}$ =3.82) และไม่มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญ ซึ่งอาจเป็นเพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดการน้ำที่เป็นระบบ และใช้วิธีการป้องกันศัตรูพืชแบบดั้งเดิมที่อาจ ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ **สภาพแวดล้อมในพื้นที่ปลูก** ได้รับความสำคัญต่ำสุด ($\overline{x}$ = 3.43) และไม่มีค่าสหสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญ ซึ่งน่าเป็นห่วงเนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อความยั่งยืนระยะยาว การให้ความสำคัญต่ำนี้สะท้อนถึงการมุ่งเน้นผลกำไรระยะสั้นมากกว่าการลงทุนระยะยาวเพื่อความยั่งยืน

4.8 การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคหลัก

ตารางที่ 9 ปัญหาหลักในการผลิตทุเรียนจำแนกตามระดับการใช้เทคโนโลยี

ประเภทปัญหา	กลุ่มเทคโนโลยีต่ำ (n=12)	กลุ่มเทคโนโลยีสูง (n=18)	ผลต่างระหว่างกลุ่ม	Sig.
ปัญหาแรงงาน	91.7%	61.1%	30.6%	.034*
ปัญหาดิน	50.0%	22.2%	27.8%	.089
ปัญหาเทคโนโลยี	75.0%	16.7%	58.3%	.001**
ปัญหาการตลาด	41.7%	22.2%	19.5%	.233
ปัญหาน้ำ	33.3%	22.2%	11.1%	.475

จากตารางที่ 9 พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในประเภทปัญหาระหว่างกลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะปัญหาแรงงาน (p=.034) และปัญหาเทคโนโลยี (p=.001)กลุ่มเทคโนโลยีต่ำประสบปัญหาแรงงานสูงถึง 91.7% เทียบกับกลุ่มเทคโนโลยีสูงที่ 61.1% สะท้อนการพึ่งพิงแรงงานมากกว่าเทคโนโลยี ส่งผลให้เผชิญความท้าทายด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์มากกว่า ปัญหาเทคโนโลยีของกลุ่มเทคโนโลยีต่ำอยู่ที่ 75.0% เปรียบเทียบกับกลุ่มเทคโนโลยีสูง 16.7% เป็นข้อบ่งชี้สำคัญของช่องว่างด้านการเข้าถึงเทคโนโลยี ความรู้ และความสามารถในการปรับตัว ซึ่งจำเป็นต้องมีการสนับสนุนด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี การพัฒนาทักษะ และการเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อลงทุนด้านเทคโนโลยี

4.9 การวิเคราะห์การใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์

ตารางที่ 10 การรับรู้และการใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ในการผลิตทุเรียน

ประเภทเทคโนโลยี	รับรู้ (%)	ใช้งานจริง (%)	ระดับความพึงพอใจ	ความสัมพันธ์กับผลผลิต
ระบบ GIS	50.0	10.0	2.93/5.00	r = .234
ระบบน้ำหยด	73.3	43.3	3.67/5.00	r = .456**
เซ็นเซอร์ดิน	26.7	6.7	3.12/5.00	r = .389*
โดรนตรวจสวน	20.0	3.3	3.45/5.00	r = .298
แอปพลิเคชันการตลาด	83.3	66.7	4.02/5.00	r = .523**

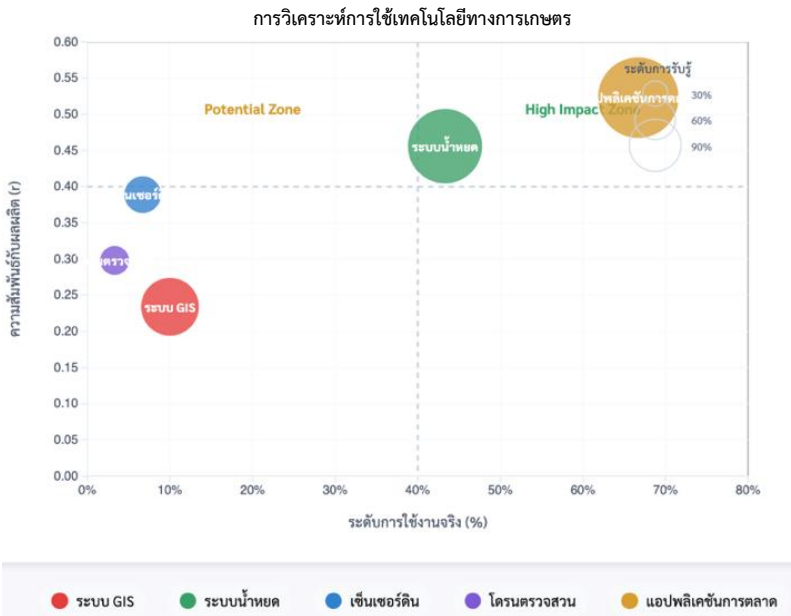

ภาพที่ 2. กราฟแสดงระดับการใช้งานจริงกับความสัมพันธ์กับผลผลิต

จากตารางที่ 10 และภาพที่ 2 พบว่า ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์มีศักยภาพสูง (รับรู้ 50%) แต่ใช้งานจริงเพียง 10% เท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเทคโนโลยีอาจมีความซับซ้อนในการใช้งาน หรือระบบยังไม่เหมาะกับการใช้งาน และขาดการฝึกอบรม ในขณะที่เทคโนโลยีที่มี

ประสิทธิภาพและการยอมรับสูง ได้แก่ 1) แอปพลิเคชันการตลาด มีการใช้งานสูงสุด (66.7%) และมีความสัมพันธ์กับผลผลิตสูงสุด (r = .523**) และ 2) ระบบน้ำหยดมีการใช้งานปานกลาง (43.3%) แต่มีความสัมพันธ์กับผลผลิตสูง (r = .456**)

สรุปผลการวิจัย ประสบการณ์ของเกษตรกรเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อผลผลิตมากที่สุด ตามด้วยขนาดพื้นที่การเพาะปลูกและระดับการใช้เทคโนโลยี การจัดการน้ำ ส่งผลกระทบเชิงลบต่อผลผลิต ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาการขาดแคลนระบบกักเก็บน้ำสำหรับฤดูแล้ง ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำในบางช่วงเวลา ส่งผลให้ผลผลิตลดลงและต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นจากการซื้อน้ำเพื่อการจัดการสวนทุเรียนเกษตรกรที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูงประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานน้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของเทคโนโลยีในการทดแทนแรงงานและลดการพึ่งพาแรงงานคน

ผลจากการสัมภาษณ์ ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะ ด้านราคาและการตลาด เกษตรกรหลายราย (3,5,8,10) ต้องการให้ภาครัฐเข้ามากำหนดนโยบายราคาและสร้างราคากลางที่เป็นธรรม เนื่องจากพ่อค้าคนกลางมีอิทธิพลสูงในการกดราคาจำหน่าย **ต้นทุนการผลิตสูง** เกษตรกรหลายราย (2,4,7,5) คิดเห็นว่าอุปกรณ์การเกษตร ปุ๋ย และยาฆ่าแมลงมีราคาแพง รวมถึงค่าใช้จ่ายที่ควบคุมไม่ได้ เช่น การซื้อน้ำในช่วงแล้ง (2567) และความเสียหายจากพายุ (2568) **เทคโนโลยีและการจัดการ** เกษตรกรรายที่ 1 และ 9 คิดเห็นว่าขาดแอปพลิเคชันที่ใช้งานง่ายสำหรับช่วยบริหารจัดการสวน และต้องการการสนับสนุนอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ **ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม** เกษตรกรรายที่ 3, 5 และ 6 ขาดความรู้ในการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีและการจัดการเศษวัสดุในสวน เกษตรกรรายที่ 3,5,8 เสนอแนะว่าภาครัฐควรเข้ามาช่วยเหลือในด้านนโยบายราคา การสนับสนุนเทคโนโลยี และการให้ความรู้เพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1. ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์และผลผลิต ผลการศึกษาพบความสัมพันธ์เชิงบวก ระดับปานกลางถึงสูงระหว่างประสบการณ์ของเกษตรกรและผลผลิตทุเรียน (r = 0.572) โดยประสบการณ์มีนัยสำคัญทางสถิติ (t = 3.19, p = .004) และอธิบายความแปรปรวนร่วมกับตัวแปรอื่นได้ 71.7% ประสบการณ์มีปฏิสัมพันธ์กับการลงทุน (r = 0.428) และเทคโนโลยี (r = 0.498) ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีกับการปฏิบัติ สมการถดถอย

แสดงว่าประสบการณ์ 1 ปีเพิ่มผลผลิต 58.7 กก./ไร่ ขณะที่เทคโนโลยี 1 หน่วยเพิ่มผลผลิต 198.5 กก./ไร่ ผลทดสอบ ANOVA พบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ($F = 8.94$, $p < .001$) โดยเฉพาะกลุ่มที่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี สะท้อนจุดหักเหของการสะสมความรู้ การอ้างอิงแนวคิดของไพศาล จี้ฟู, วัชราภรณ์ ปรีดาภิรมย์, และ ชัชชฎาวัลล์ ชิลคีรี (2564) ขาดการพิจารณาบริบทเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง ขณะที่แนวคิดของ Röling & Wagemakers (1998) ไม่ครอบคลุมการผสานความรู้ดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การค้นพบของ Thongkaew, Jatuporn, Sukprasert, Rueangrit, & Tongchure (2021) แม้สนับสนุนผลการศึกษา แต่ขาดการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างประสบการณ์เชิงปริมาณ (จำนวนปี) กับเชิงคุณภาพ (ความหลากหลายของสถานการณ์ การเรียนรู้จากความล้มเหลว) แม้ผลการศึกษาสอดคล้องกับทฤษฎีทุนมนุษย์และงานวิจัยของ Burgman et al. (2011) ; Wolfert, Verdouw, & Bogaardt (2017) และ Leeuwis & Van Den Ban (2004) แต่ยังขาดการเชื่อมโยงกับทฤษฎีเกษตรยุคดิจิทัลและการเกษตรแม่นยำ ผลกระทบของเทคโนโลยีที่สูงกว่าประสบการณ์อาจสะท้อนข้อจำกัดการจับภาพความซับซ้อนของการผสานทั้งสองปัจจัย ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ 1) ไม่พิจารณาปัจจัยสภาพอากาศและสิ่งแวดล้อม 2) ไม่วิเคราะห์ความแตกต่างประสบการณ์เชิงคุณภาพ 3) ไม่ศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความไม่แน่นอนของตลาด 4) ไม่พิจารณาเครือข่ายทางสังคมและการถ่ายทอดความรู้ระหว่างเกษตรกร ผลการศึกษาชี้ความจำเป็นในการพัฒนากรอบทฤษฎีใหม่ที่ผสานทฤษฎีทุนมนุษย์แบบดั้งเดิมกับแนวคิดการจัดการความรู้ในยุคดิจิทัล โดยพิจารณาบทบาทของประสบการณ์เป็นตัวกลางระหว่างการเข้าถึงเทคโนโลยีและประสิทธิภาพการผลิต สอดคล้องกับแนวคิดของ Leeuwis & Van Den Ban (2004) แต่ขยายสู่บริบทการเกษตรดิจิทัลที่ต้องการการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง

5.2. ค่าความแปรปรวน ค่าความแปรปรวนสูงพบในกลุ่มเกษตรกรที่มีประสบการณ์มากกว่า 20 ปี โดยมีความแปรปรวนของผลผลิตปานกลาง (CV = 23.1%) โดยถือเป็นความแปรปรวนปานกลางที่ยอมรับได้ การพบ Outlier 1 ราย ในกลุ่มนี้แสดงให้เห็นถึงการมีเกษตรกรบางรายที่มีผลผลิตสูงกว่าค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งอาจเป็นเกษตรกรที่มีความหลากหลายของเทคนิคหรือการลงทุนสูง ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนจากกลุ่มอื่น ปรากฏการณ์นี้อาจอธิบายได้ด้วยทฤษฎี "ความหลากหลายของเส้นทางสู่ความสำเร็จ" (Patton, 2015; Creswell & Clark, 2017) ที่แสดงให้เห็นว่า 1) การแยกขั้วของเกษตรกรประสบการณ์สูง บางรายสามารถใช้ประสบการณ์และความรู้ในการปรับปรุงเทคนิคและเทคโนโลยี จนได้ผลผลิตสูงมาก ในขณะที่บางรายยังคงใช้

วิธีดั้งเดิมที่อาจไม่เหมาะสมกับสภาวการณ์ปัจจุบัน 2) การลงทุนที่แตกต่างกัน เกษตรกรที่มีประสบการณ์สูงอาจมีศักยภาพทางการเงินและความเสี่ยงที่แตกต่างกัน นำไปสู่การตัดสินใจลงทุนที่หลากหลาย 3) การเข้าถึงเทคโนโลยีที่ไม่เท่าเทียม แม้จะมีประสบการณ์เท่ากัน แต่การเข้าถึงและการยอมรับเทคโนโลยีใหม่อาจแตกต่างกัน ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบสนับสนุนที่หลากหลายเพื่อรองรับความแตกต่างของเกษตรกรในแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะการสร้างกลไกการถ่ายทอดเทคนิคจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จสูง (Best Practices) ไปสู่เกษตรกรอื่นในกลุ่มเดียวกัน

5.3 ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกทุเรียน ผลกระทบของปัญหาแรงงาน โดยเกษตรกรที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูงสามารถลดปัญหาแรงงานลงได้ 30.6% และลดปัญหาด้านเทคโนโลยีลงได้ถึง 58.3% เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ใช้เทคโนโลยีต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jittamai, Toek, Sathaporn, Kongkanjana, & Chanlawong (2025) ที่เน้นความสำคัญของการบริหารความเสี่ยงในการปลูกทุเรียนในประเทศไทย

5.4 การรับรู้เทคโนโลยี การศึกษาพบช่องว่างระหว่างการรับรู้เทคโนโลยี GIS (50%) กับการใช้งานจริง (10%) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี TAM ของ Davis (1989) ที่ชี้ว่าการรับรู้ประโยชน์และความง่ายในการใช้งานเป็นปัจจัยสำคัญในการยอมรับเทคโนโลยี ทุเรียนจากพื้นที่ที่ระบบ GIS ประเมินว่าเหมาะสมมีคุณภาพส่งออกสูงถึง 85% ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ryandi, Budiono, & Rifan (2022) ช่องว่างนี้แสดงถึงอุปสรรคในการนำเทคโนโลยีมาใช้ แม้ว่าจะมีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพการผลิตทุเรียน การแก้ไขต้องเน้นพัฒนาทักษะเกษตรกร ปรับปรุงการเข้าถึงเทคโนโลยี และสร้างเครื่องมือที่ใช้งานง่าย

5.5 บทบาทของปัจจัยสภาพแวดล้อมและการจัดการ เกษตรกรให้ความสำคัญกับสภาพภูมิอากาศสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.23) แต่มีค่าสหสัมพันธ์ต่ำสุด (.387*) แสดงถึงการรับรู้ที่เกินจริง ซึ่งอาจเป็นผลจากการประชาสัมพันธ์เรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทำให้มองข้ามปัจจัยอื่นที่ควบคุมได้มากกว่า เกษตรกรประเมินการพัฒนาเทคโนโลยีต่ำ ($\bar{x}$ = 4.02) แต่มีค่าสหสัมพันธ์สูงสุด (.523**) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาสพงษ์ รู้ทำนอง (2566) ที่ชี้ให้เห็นว่าระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้อย่างมีนัยสำคัญ การตลาดและการจัดจำหน่าย ($\bar{x}$ = 4.14, r = .458**) และการจัดการดิน ($\bar{x}$ = 4.15, r = .396*) มีการรับรู้ที่สอดคล้องกับผลกระทบจริง สะท้อนประสบการณ์โดยตรงของเกษตรกร ซึ่งสนับสนุนงานวิจัยของ วีรณัฐ ลียากาศ, ชญาดา สุขวิชัย และ อรยา ภักดีนวล (2566) เรื่องความสำคัญ

ของการใช้ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการบริหารจัดการพื้นที่ปลูกทุเรียน เกษตรกรให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ปลูกต่ำสุด ($\overline{x}$ = 3.43) แสดงถึงการมุ่งเน้นผลกำไรระยะสั้นมากกว่าความยั่งยืนระยะยาว ซึ่งอาจส่งผลเชิงลบต่อการผลิตในอนาคต ดังนั้น ควรปรับแนวทางส่งเสริมให้เน้นปัจจัยที่ควบคุมได้และมีผลกระทบจริง โดยเฉพาะเทคโนโลยี การจัดการดิน และการตลาด พร้อมสร้างความตระหนักรู้เรื่องความสำคัญของสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืนระยะยาว

6. องค์ความรู้ใหม่

“กรอบการพัฒนาการผลิตทุเรียนคุณภาพสูงเพื่อการส่งออก” หรือ “D.U.R.I.A.N Framework”เกิดจากการรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรแปลงใหญ่ผู้ปลูกทุเรียนเพื่อการส่งออกในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการผลิตทุเรียนคุณภาพสูง ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยต่างๆ อย่างเป็นระบบ โดยแต่ละองค์ประกอบมาจากการระบุปัจจัยสำเร็จที่เกิดขึ้นจริงในการปฏิบัติ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3. D.U.R.I.A.N Framework

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ด้านวิชาการ จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมระดับอำเภอ พัฒนาหลักสูตรตามประสบการณ์เกษตรกร และสร้างระบบใบรับรองมาตรฐานแรงงานเกษตร

7.2 ด้านสังคม พัฒนาแรงงานท้องถิ่น สร้างกลุ่มเรียนรู้ชุมชน และจัดระบบพี่เลี้ยงเกษตรกรใหม่

7.3 ด้านเศรษฐกิจ ลดต้นทุนผ่านการใช้เครื่องจักรและการซื้อปัจจัยแบบกลุ่ม พัฒนาระบบการเงินเกษตร และจัดระบบประกันราคาขั้นต่ำ

7.4 ด้านนโยบาย พัฒนาระบบ GIS ให้ใช้งานง่าย ขยายผลแอปการตลาดและเชื่อมโยงระบบ สนับสนุนระบบน้ำหยดด้วยเงินทุนดอกเบี้ยต่ำและให้คำปรึกษาทางเทคนิค

เอกสารอ้างอิง

กันตินันท์ จัตุรัส, และ สมิตา กลิ่นพงศ์. (2567). การบริหารจัดการของกรมวิชาการเกษตรต่อการส่งออกทุเรียนในจังหวัดจันทบุรี. *เศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจปริทัศน์, 20*(1), 15–35.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมพัฒนาที่ดิน. (2564). *แนวทางการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมตามฐานข้อมูลแผนที่เกษตรเชิงรุก Agri-Map จังหวัดสุราษฎร์ธานี.* สืบค้นจาก https://www.ldd.go.th/agri-map/Data/S/sni.pdf

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2566). *คู่มือการจัดการสวนทุเรียนตามมาตรฐาน GAP*. สืบค้นจาก https://www.opsmoac.go.th/phetchabun-manual-files-451091791803

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2567). *ระบบสารสนเทศแปลงใหญ่--สุราษฎร์ธานี.* สืบค้นจาก https://co-farm.doae.go.th/profileslist.php?start=9001

ไพศาล จี้ฟู, วัชราภรณ์ ปรีดาภิรมย์, และ ชัชชฎาวัลล์ ชิลคีรี. (2564). การประเมินพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติน้ำท่วมด้วยแบบจำลองกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์กรณีศึกษาตำบลปัว อำเภอปัว จังหวัดน่าน. *วารสารวิชาการเทคโนโลยีป้องกันประเทศ, 3*(8). 92-106.

วีรณัฐ ลียากาศ, ชญาดา สุขวิชัย, และ อรยา ภักดีนวล. (2566). *การประยุกต์ใช้ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อศึกษาการใช้ที่ดินในการปลูกทุเรียนและศึกษาความต้องการส่งเสริมและปัญหาการปลูกทุเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการและส่งเสริมการปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี*. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาที่ดิน.

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2565). *ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดสุราษฎร์ธานี.* สืบค้นจาก https://www.opsmoac.go.th/suratthani-home

สุภาสพงษ์ รู้ทำนอง. (2566). การวิเคราะห์พื้นที่เหมาะสมในการปลูกทุเรียนโดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารพิกุล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร*, *21*(1), 235–252. สืบค้นจาก https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Phikun/article/view/266334

Burgman, M., McBride, M., Ashton, R., Speirs-Bridge, A., Flander, L., Wintle, B., ... & Bolger, F. (2011). Expert status and performance*. PLoS One, 6*(7), 1-7. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0022998

Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2017). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). London: SAGE.

Datepumee, N., Sukprasert, P., Jatuporn, C., & Thongkaew, S. (2019). Factors affecting the production of export quality durians by farmers in Chanthaburi Province, Thailand*. Journal of Sustainability Science and Management, 14*(4), 81-92. https://jssm.umt.edu.my/wp-content/uploads/sites/51/2020/02/8-V14N4.pdf

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly, 13*(3), 319–340. https://doi.org/10.2307/249008

Dianto Ryandi, A., Budiono, M. N., & Rif'an, M. (2022). Evaluation of land suitability for durian (Durio zibethinus), mango (Mangifera indica), and banana (Musa sp.) cultivation in Banyumas Regency*. Open Soil Science and Environment, 1*(1), 35–49.

Jittamai, P., Toek, S., Sathaporn, P., Kongkanjana, K., & Chanlawong, N. (2025). Risk mitigation in durian cultivation in Thailand using the House of Risk (HOR) method: A case study of Pak Chong GI durian. *Sustainability, 17*(1), 222. https://doi.org/10.3390/su17010222

Leeuwis, C., & van den Ban, A. W. (2004). *Communication for rural innovation: Rethinking agricultural extension*. Oxford: Blackwell.

Likert, R. (1967). *The Method of Constructing and Attitude Scale, in Attitude Theory and Measurement*. New York, NY: Wiley & Son.

Lilavanichakul, A., & Pathak, T. B. (2024). Thai farmers' perceptions on climate change: Evidence on durian farms in Surat Thani province. *Climate Services, 34*, 1-11. https://doi.org/10.1016/j.cliser.2024.100475.

Malhotra, N. K., (2010). *Marketing Research: An Applied Orientation (6th ed.)*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Parniati, Managanta, A. A., & Tambingsila, M. (2022). The Income and Factors Affecting Productivity of Durian Farmers. *JIA (Jurnal Ilmiah Agribisnis) : Jurnal Agribisnis Dan Ilmu Sosial Ekonomi Pertanian, 7*(5), 173–181. https://doi.org/10.37149/jia.v7i5.66

Patton, M. Q., (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). London: SAGE.

Ryandi, A. D., Budiono, M. N., & Rifan, M. (2022). Evaluation of land suitability for durian (Durio zibethinus), mango (Mangifera indica), and banana (Musa sp.) cultivation in Banyumas Regency. *Open Soil Science and Environment, 1*(1), 35–49.

Pinsorn, P., & Sirikantaramas, S. (2025). From omics to orchard: The role of omics in duriancultivation. *Current Plant Biology, 42,* 1-14. https://doi.org/ 10.1016/j.cpb.2025.100466

Prompinit, S., Ru-Zhue, J., & Aujirapongpan, S. (2025). The risk factors affecting the performance of durian farmers: A case study in Thailand. *Journal of Frontiers in Multidisciplinary Research, 6*(1), 182–189.

Röling, N., & Wagemakers, M. A. E. (Eds.). (1998). *Facilitating sustainable agriculture: Participatory learning and adaptive management in times of environmental uncertainty*. Cambridge: Cambridge University Press.

Syafiqah, N. F., Shariff, A. R. M., & Ya, N. N. C. (2019). GIS and UAV aerial imaging applications for durian plantation management. In The 40th Asian Conference on Remote Sensing (ACRS 2019) (pp.1-8). Daejeon: Daejeon Convention Center.

Thongkaew, S., Jatuporn, C., Sukprasert, P., Rueangrit, P., & Tongchure, S. (2021). Factors affecting the durian production of farmers in the eastern region of Thailand. *International Journal of Agricultural Extension, 9*(2), 285–293.

Wolfert, S., Ge, L., Verdouw, C., & Bogaardt, M.-J. (2017). Big data in smart farming – A review. *Agricultural Systems, 153*, 69–80. https://doi.org/10.1016/j.agsy.2017.01.023

Yang, T.-C., Shoff, C., & Noah, A. J. (2013). Spatializing health research: What we know and where we are heading. *Geospatial Health, 7*(2), 161-168.

กรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการ: บทสังเคราะห์จากการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2568 *

An Integrated Local Democracy Development Framework: A Synthesis from the 2025 Surat Thani Chief Executive of the Provincial Administrative Organization Election

อมร หวังอัครางกูร
Amorn Wangukkarangkul
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University
Email: amornw.sru@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการที่สามารถตอบสนองต่อความซับซ้อนและความท้าทายของการเมืองท้องถิ่นไทยในศตวรรษที่ 21 ผ่านการสังเคราะห์กรณีศึกษาจากการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 การศึกษาใช้วิธีการสังเคราะห์เอกสารและการวิเคราะห์เชิงพรรณนาโดยบูรณาการทฤษฎีการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจ ทฤษฎีการเมืองเชิงพื้นที่และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ทฤษฎีทุนทางสังคมและการระดมพลังทางการเมือง รวมถึงทฤษฎีพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทเทคโนโลยีและสังคม

ผลการศึกษาพบว่า ประชาธิปไตยในบริบทของการเมืองท้องถิ่นไทยในยุคปัจจุบันมีลักษณะเป็นระบบพหุมิติที่ต้องเผชิญกับความซับซ้อนในสี่มิติหลัก ได้แก่ มิติโครงสร้างสถาบันที่

* ได้รับบทความ: 26 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 29 กรกฎาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 30 กรกฎาคม 2568
Received: May 26, 2025; Revised: July 29, 2025; Accepted: July 30, 2025

ต้องปรับตัว มิติเครือข่ายความสัมพันธ์แบบผสมผสานระหว่างรูปแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ มิติการเชื่อมโยงระหว่างการเมืองท้องถิ่นกับระดับอื่น ๆ และมิติการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม การวิเคราะห์กรณีศึกษาพบว่าความสำเร็จในการเลือกตั้งท้องถิ่นต้องอาศัยการสร้างสมดุลระหว่างการเชื่อมโยงกับเครือข่ายการเมืองระดับชาติกับการสร้างฐานการสนับสนุนในระดับท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ และการปรับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาได้พัฒนากรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ประกอบด้วยสี่มิติการพัฒนาที่เชื่อมโยงกัน คือ การพัฒนาสถาบันโดยการสร้างโครงสร้างที่ยืดหยุ่นและโปร่งใส การพัฒนาเครือข่ายผ่านการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในสังคม การพัฒนาความเชื่อมโยงโดยการประสานนโยบายระหว่างหน่วยงานระดับท้องถิ่นกับระดับชาติและนานาชาติ และการพัฒนานวัตกรรมด้วยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นที่มีคุณภาพและยั่งยืนในบริบทของศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: ประชาธิปไตยท้องถิ่น; การพัฒนาประชาธิปไตย; การเลือกตั้งท้องถิ่น

Abstract

This article aims to develop an integrated local democracy development framework that can effectively address the complexities and challenges of Thai local politics in the 21st century through synthesizing a case study of the Surat Thani Chief Executive of the Provincial Administrative Organization election held on February 1, 2025. The research employs document synthesis methodology and descriptive analysis by integrating theories of local governance and decentralization, politics of place and patronage relationships, social capital and political mobilization, and voting behavior theories that have evolved according to technological and social contexts.

The results revealed that democracy in the context of contemporary Thai local politics operates as a multi-dimensional system that faces complexity across four key dimensions: adaptive institutional structures that must adjust to changing circumstances, hybrid relationship networks that blend traditional and modern approaches, linkages between local politics and other governmental levels, and adaptation to technological and social transformations. The case study analysis demonstrates that electoral success in local politics requires creating a strategic balance between connections to national-level political networks and building authentic local support bases, effective utilization of digital technology, and adapting patronage relationships to suit evolving social contexts. The study developed an integrated local democracy development framework as new knowledge comprising four interconnected development dimensions: institutional development through creating flexible and transparent structures, network development by promoting cooperation among various societal sectors, linkage development through coordinating policies between local agencies and national and international levels, and innovation development using digital technology to enhance public participation. This framework can serve as a guideline for strengthening local democracy with quality and sustainability in the context of the 21st century.

Keywords: local democracy; democracy development; local elections

1. บทนำ

ประชาธิปไตยท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายและซับซ้อน การพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม และความคาดหวังที่เพิ่มขึ้นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการเมืองท้องถิ่น ล้วนส่งผลให้รูปแบบและกลไกการปกครองท้องถิ่นต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง การเลือกตั้งท้องถิ่นไม่เพียงแต่เป็นกลไกในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการ

ขับเคลื่อนการพัฒนาประชาธิปไตยและการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน (Putnam, Smith, & Jones, 1993)

การเมืองท้องถิ่นไทยในยุคปัจจุบันมีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนการผสมผสานระหว่างอิทธิพลจากระบบการเมืองระดับชาติ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ และกลไกสมัยใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลและการมีส่วนร่วมของประชาชน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในระดับโครงสร้างและสถาบัน แต่ยังส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของทั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งและประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ทำให้รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญ

การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 ถือเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญที่สามารถสะท้อนถึงความซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงของการเมืองท้องถิ่นไทยในยุคปัจจุบัน การเลือกตั้งครั้งนี้มีลักษณะสำคัญหลายประการ ทั้งการมีผู้สมัครที่มีพื้นฐานและเครือข่ายความสัมพันธ์ที่หลากหลาย การใช้กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองที่ผสมผสานระหว่างรูปแบบดั้งเดิมกับเทคโนโลยีดิจิทัล การมีส่วนร่วมของกลุ่มการเมืองในระดับต่าง ๆ และการแข่งขันที่มีความเข้มข้นและใกล้เคียงกัน ผลการเลือกตั้งที่นางโสภา กาญจนะ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากกลุ่มพลังสุราษฎร์ ได้รับชัยชนะเหนือคู่แข่งหลักอย่างนายพงษ์ศักดิ์ จ่าแก้ว อดีตนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากกลุ่มคนรักสุราษฎร์ และนายแพทย์จิรชาติ เรืองวัชรินทร์ อดีตนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากพรรคประชาชน ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์การเมืองท้องถิ่น แต่ยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยและกลไกที่มีอิทธิพลต่อการเมืองท้องถิ่นในยุคปัจจุบัน

การศึกษาความซับซ้อนของปรากฏการณ์การเมืองท้องถิ่นดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการสังเคราะห์ทฤษฎีหลายแนวทางเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครอบคลุมและลึกซึ้ง โดยเฉพาะการผสานทฤษฎีการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจ ทฤษฎีการเมืองเชิงพื้นที่และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ทฤษฎีทุนทางสังคมและการระดมพลังทางการเมือง รวมถึงทฤษฎีพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทเทคโนโลยีและสังคม

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการที่สามารถตอบสนองต่อความซับซ้อนและความท้าทายของการเมืองท้องถิ่นไทยในยุคปัจจุบัน โดยใช้การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์

พ.ศ. 2568 เป็นกรณีศึกษาหลัก ซึ่งผลการศึกษาไม่เพียงแต่จะทำให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางการเมืองในระดับท้องถิ่นที่มีความซับซ้อนและหลากมิติ แต่ยังจะมีส่วนสำคัญในการขยายองค์ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นไทย และเป็นแนวทางในการพัฒนากลไกที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นที่มีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

2. กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประชาธิปไตยท้องถิ่น

2.1 ทฤษฎีการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจ

การปกครองท้องถิ่น (Local Governance) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการประชาธิปไตยในระดับฐานรากที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันที่มีความหลากหลายและซับซ้อน การปกครองท้องถิ่นเป็นรูปแบบการบริหารงานที่มุ่งเน้นให้ประชาชนในพื้นที่ท้องถิ่นมีอำนาจและสิทธิในการดูแลและตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นนั้น โดยมีพื้นฐานจากแนวคิดการปกครองตนเอง (Local Self-government) ซึ่งเป็นการบริหารจัดการโดยหน่วยงานหรือตัวแทนที่ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการเลือกตั้งผู้บริหารโดยตรง (สิริกาญจน์ ศรีสุรัตน์ และ ฌาน เรืองธรรมสิงห์, 2562) การปกครองท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 มีลักษณะที่แตกต่างจากแนวคิดดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ การปกครองท้องถิ่นสมัยใหม่ไม่เพียงแต่เป็นกลไกในการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น แต่ยังเป็นระบบการจัดการที่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างหลายภาคส่วน การตอบสนองต่อความหลากหลายของความต้องการในแต่ละพื้นที่ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี

สอดคล้องกับแนวคิดการกระจายอำนาจ (Decentralization) ที่มีพื้นฐานมาจากแนวความคิดในการปกครองตนเองของชุมชนท้องถิ่นภายในรัฐ ซึ่ง Rondinelli & Cheema (1983) ได้ให้ความหมายของการกระจายอำนาจว่าเป็นกระบวนการที่รัฐบาลกลางถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ การตัดสินใจ ทรัพยากร และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการบางส่วนไปยังหน่วยงานที่อยู่ในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น โดย Manor (1999) ได้จำแนกรูปแบบของการกระจายอำนาจออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ การแบ่งอำนาจหรือการกระจายอำนาจทางการบริหาร (Deconcentration) การกระจายอำนาจทางการคลัง (Fiscal Decentralization) และการกระจายอำนาจโดยสมบูรณ์ (Devolution) อย่างไรก็ตามแนวคิดการกระจายอำนาจสมัยใหม่ได้พัฒนาจากแนวคิดดั้งเดิมที่เน้นการถ่ายโอนอำนาจในสามรูปแบบหลัก ไปสู่แนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายการทำงานแบบพหุระดับ (Multi-level Governance) ที่

Marks & Hooghe (2004) ได้พัฒนาขึ้น โดยเน้นว่าการกระจายอำนาจในปัจจุบันต้องคำนึงถึงการเชื่อมโยงระหว่างระดับต่าง ๆ ของการปกครอง ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

ในบริบทของประเทศไทย การปกครองท้องถิ่นมีพัฒนาการควบคู่ไปกับการกระจายอำนาจ โดยการปกครองท้องถิ่นของไทยในยุคเริ่มต้นมีลักษณะของการแบ่งอำนาจมากกว่าการกระจายอำนาจ เนื่องจากยังมีการควบคุมจากส่วนกลางอย่างเข้มงวด การกระจายอำนาจที่แท้จริงเกิดขึ้นภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้วางหลักการกระจายอำนาจไว้อย่างชัดเจน นำไปสู่การตราพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (อุดม ทุมโฆสิต, 2550) และการพัฒนาต่อเนื่องจนถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ได้วางกรอบการกระจายอำนาจไว้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะมีความพยายามในการกระจายอำนาจมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในทางปฏิบัติยังคงประสบปัญหาหลายประการ อาทิ การถ่ายโอนภารกิจที่ไม่สมบูรณ์ การขาดความชัดเจนในการแบ่งอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐบาลกลางกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การขาดแคลนทรัพยากรทางการคลัง และการแทรกแซงจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (วุฒิสาร ตันไชย, 2557) การกระจายอำนาจในประเทศไทยจึงมีลักษณะเป็นการกระจายอำนาจที่มีการควบคุม (Controlled Decentralization) โดยรัฐบาลกลางยังคงมีอำนาจในการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเข้มงวด ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดความเป็นอิสระอย่างแท้จริงในการบริหารจัดการตามเจตนารมณ์ของการกระจายอำนาจ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2546) ซึ่งต้องมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน

2.2 ทฤษฎีการเมืองเชิงพื้นที่และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์

การเมืองเชิงพื้นที่ (Politics of Place) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับมิติเชิงพื้นที่ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมือง แนวคิดการเมืองเชิงพื้นที่ในยุคปัจจุบันได้รับการพัฒนาจากแนวคิดของ Agnew (2002) และ Massey (2005) ที่มองพื้นที่ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ดำรงอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ และเป็นผลผลิตของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีพลวัต โดยการเมืองเชิงพื้นที่ในบริบทของการเมืองท้องถิ่นไทยในปัจจุบันมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่ส่งผลให้เกิดการปรับตัวของโครงสร้างอำนาจในระดับท้องถิ่น

ส่วนความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ (Patronage Relationships) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีสถานะทางสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมืองไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายที่มีสถานะสูงกว่าหรือผู้อุปถัมภ์ (Patron) ให้การสนับสนุน คุ้มครอง หรือช่วยเหลือแก่ฝ่ายที่มีสถานะต่ำกว่าหรือผู้รับอุปถัมภ์ (Client) และในทางกลับกัน ผู้รับอุปถัมภ์จะให้การสนับสนุน ความจงรักภักดี หรือผลประโยชน์ตอบแทนแก่ผู้อุปถัมภ์ (Scott, 1972) ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์มีลักษณะสำคัญคือเกิดขึ้นโดยสมัครใจแต่มีความเป็นสถาบัน มีความเป็นส่วนตัวสูง และต้องพึ่งพาการสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในการเมืองไทยได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางตั้งแต่ทศวรรษ 1970 โดยเฉพาะผลงานของ Scott (1972), Alagappa (1995) และ Arghiros (2001) ที่อธิบายลักษณะและบทบาทของระบบอุปถัมภ์ในการเมืองไทย โดยชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ยังคงเป็นกลไกสำคัญที่กำหนดโครงสร้างอำนาจในการเมืองท้องถิ่น ระบบอุปถัมภ์ได้ปรับตัวและผสมผสานเข้ากับกระบวนการเลือกตั้งสมัยใหม่ เกิดเป็นรูปแบบของการเมืองท้องถิ่นที่นักการเมืองท้องถิ่นมีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน ทั้งในแนวดิ่งกับชนชั้นนำระดับชาติและในแนวราบกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม ระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ การศึกษาล่าสุดของ McCargo (2014) ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์สมัยใหม่มีลักษณะที่ซับซ้อนกว่าเดิม โดยได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ และการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางที่มีการศึกษาสูง ทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์แบบ “อุปถัมภ์ผสมผสาน” (Hybrid Patronage) ที่ผสมผสานระหว่างวิธีการดั้งเดิมกับกลไกสมัยใหม่ เช่น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ การระดมทุนผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์แบบข้ามพื้นที่

2.3 ทฤษฎีทุนทางสังคมและการระดมพลังทางการเมือง

ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นแนวคิดที่เน้นถึงความสำคัญของเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มในสังคมที่สามารถสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และการประสานงาน ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบการเมืองและคุณภาพของประชาธิปไตย Bourdieu (1986) นิยามทุนทางสังคมว่าเป็นผลรวมของทรัพยากรทั้งที่เป็นจริงหรือที่อาจเป็นไปได้ ซึ่งเชื่อมโยงกับการมีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีความคงทนในระดับหนึ่งของความคุ้นเคยและการยอมรับซึ่งกันและกัน

Coleman (1988) นำเสนอแนวคิดทุนทางสังคมว่าเป็นทรัพยากรที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและโครงสร้างทางสังคม ซึ่งช่วยสนับสนุนการกระทำของปัจเจกบุคคลและกลุ่ม โดยทุนทางสังคมมีรูปแบบที่สำคัญ ได้แก่ พันธะผูกพันและความคาดหวัง ช่องทางข้อมูลข่าวสาร บรรทัดฐานและการลงโทษทางสังคม รวมถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจและโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน

Putnam, Smith, & Jones (1993) และ Putnam (2000) ได้พัฒนาแนวคิดทุนทางสังคมในระดับชุมชนและสังคม ผ่านการศึกษาความแตกต่างของการพัฒนาประชาธิปไตยในอิตาลีเหนือและใต้ โดยนิยามทุนทางสังคมว่าประกอบด้วยเครือข่ายทางสังคม บรรทัดฐานของการต่างตอบแทน และความไว้วางใจทางสังคม ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกในการประสานงานและความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

ส่วนการระดมพลังทางการเมือง (Political Mobilization) เป็นกระบวนการที่กลุ่มหรือบุคคลดึงดูดและกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง โดย Tilly (1978) ได้เสนอแนวคิดการระดมพลังทางการเมืองในฐานะกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการปฏิวัติ ซึ่งวิเคราะห์การระดมพลังทางการเมืองว่าเป็นกระบวนการที่กลุ่มต่าง ๆ ได้รับการจัดองค์กรและใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมือง

McCarthy & Zald (1977) นำเสนอทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญในการวิเคราะห์การระดมพลังทางการเมืองและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ทฤษฎีนี้มุ่งอธิบายปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมโดยให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านองค์กร ทรัพยากร และความเป็นมืออาชีพ

การระดมพลังทางการเมืองในยุคดิจิทัลได้รับการพัฒนาจากทฤษฎีการระดมทรัพยากรของ McCarthy & Zald (1977) และทฤษฎีเครือข่ายการเคลื่อนไหวทางสังคมของ Castells (2015) ที่เน้นบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างเครือข่ายและการระดมพลัง การศึกษาของ Bennett & Segerberg (2013) เกี่ยวกับ “Logic of Connective Action” ชี้ให้เห็นว่าการระดมพลังในยุคดิจิทัลมีลักษณะที่แตกต่างจากการระดมพลังแบบดั้งเดิม โดยเน้นการเชื่อมต่อมากกว่าการรวมกลุ่ม และการกระจายอำนาจในการตัดสินใจมากกว่าการควบคุมจากศูนย์กลาง

ในบริบทของการเลือกตั้งท้องถิ่น โดยเฉพาะในประเทศไทย การระดมพลังทางการเมืองมีรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งรูปแบบดั้งเดิมที่อาศัยเครือข่ายทางการเมืองและความสัมพันธ์

เชิงอุปถัมภ์ และรูปแบบใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ โดยมีรูปแบบการระดมพลังทางการเมืองที่สำคัญ ประกอบด้วย การระดมพลังผ่านเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การระดมพลังผ่านกลุ่มผู้นำชุมชนและกำนันผู้ใหญ่บ้าน การระดมพลังผ่านกลุ่มธุรกิจและผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น การระดมพลังผ่านเครือข่ายพรรคการเมืองระดับชาติ การระดมพลังผ่านกิจกรรมเศรษฐกิจและการให้ความช่วยเหลือ และการระดมพลังผ่านสื่อสังคมออนไลน์

2.4 ทฤษฎีพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ทฤษฎีพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นหัวข้อการศึกษาที่มีความสำคัญในการทำความเข้าใจปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียงของประชาชนโดยสามารถแบ่งเป็นกลุ่มแนวคิดทฤษฎีหลักได้แก่ แนวคิดเชิงสังคมวิทยา (Sociological Approach) ที่เน้นความสำคัญของปัจจัยพื้นหลังทางสังคม เครือข่ายกลุ่ม ชาติพันธุ์ ศาสนา และเศรษฐกิจชุมชน แนวคิดเชิงจิตวิทยา (Psychological Approach) ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยภายในระดับบุคคล ทั้งทัศนคติส่วนบุคคล บุคลิกภาพ ความเชื่อ โดยเฉพาะความผูกพันทางจิตวิทยาและการรับรู้ที่มีต่อพรรคการเมือง ผู้สมัคร และประเด็นนโยบาย

Campbell, Converse, Miller, & Stokes. (2008) ได้เสนอแบบจำลองสามเหลี่ยมแห่งการลงคะแนนเสียง ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยทางจิตวิทยาสามประการสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเสียง ได้แก่ ความผูกพันกับพรรคการเมือง ทัศนคติต่อประเด็นนโยบาย และทัศนคติต่อตัวผู้สมัคร แนวคิดการเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Approach) เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ โดยมองว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นผู้กระทำการทางการเมืองที่มีเหตุผลซึ่งตัดสินใจลงคะแนนเสียงโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของตนเอง และแนวคิดการประเมินทางเศรษฐกิจ (Economic Evaluation Approach) ที่เป็นการขยายแนวคิดการเลือกอย่างมีเหตุผล โดยเน้นการประเมินสภาพเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจลงคะแนนเสียง

ในปัจจุบันพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในยุคดิจิทัลได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เพิ่มขึ้น การมีส่วนร่วมในการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารทางการเมือง การศึกษาของ Vaccari & Valeriani (2021) เกี่ยวกับผลกระทบของสื่อดิจิทัลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียง พบว่าสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการสร้างความคิดเห็นทางการเมือง

แต่ยังคงต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์แบบดั้งเดิมในการตัดสินใจขั้นสุดท้าย โดยเฉพาะในบริบทการเลือกตั้งท้องถิ่นที่ความสัมพันธ์ส่วนตัวและการรู้จักกันโดยตรงยังคงมีความสำคัญ

3. การสังเคราะห์ทฤษฎีเพื่อทำความเข้าใจประชาธิปไตยท้องถิ่นในยุคปัจจุบัน

จากการทบทวนกรอบแนวคิดทางทฤษฎีข้างต้น สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยท้องถิ่นในยุคปัจจุบันที่ครอบคลุมสี่มิติหลัก ซึ่งเรียกว่า “ประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบพหุมิติ” (Multi-dimensional Local Democracy) ดังนี้

3.1 มิติโครงสร้างสถาบันที่ต้องปรับตัว

มิติแรกเน้นการทำความเข้าใจโครงสร้างสถาบันการปกครองท้องถิ่นที่ต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างสถาบันแบบปรับตัวไม่ได้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือระเบียบอย่างสม่ำเสมอ แต่หมายถึงความสามารถในการตีความและนำไปปฏิบัติในลักษณะที่ตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของประชาชนและสภาพแวดล้อม การกระจายอำนาจในมิตินี้จึงไม่ใช่เพียงการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น แต่เป็นการสร้างระบบการทำงานที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในแนวราบและแนวดิ่ง โดยคำนึงถึงหลักการสมดุลระหว่างความเป็นอิสระกับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

3.2 มิติเครือข่ายความสัมพันธ์แบบผสมผสานระหว่างรูปแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่

มิติที่สองเน้นการทำความเข้าใจเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างรูปแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์สมัยใหม่ไม่ได้หายไปจากการเมืองไทย แต่ถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน โดยผสมผสานกับกลไกการตลาดทางการเมือง (Political Market) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการสร้างความโปร่งใส เครือข่ายความสัมพันธ์แบบผสมผสานประกอบด้วย เครือข่ายความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมที่อาศัยการรู้จักกันโดยตรง ความเป็นญาติมิตร และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เครือข่ายความสัมพันธ์แบบสถาบัน เช่น องค์กรวิชาชีพ กลุ่มธุรกิจ และองค์กรภาคประชาสังคม และเครือข่ายความสัมพันธ์แบบดิจิทัลที่เกิดขึ้นผ่านสื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มต่าง ๆ การทำงานของเครือข่ายเหล่านี้ไม่ได้แยกขาดจากกันอย่างชัดเจน แต่มีการเชื่อมโยงและเสริมกำลังซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดทุนทางสังคมแบบผสมผสานที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าการทำงานของเครือข่ายแต่ละประเภทเพียงอย่างเดียว

3.3 มิติการเชื่อมโยงระหว่างการเมืองท้องถิ่นกับระดับอื่น ๆ

มิติที่สามเน้นการทำความเข้าใจการเชื่อมโยงระหว่างการเมืองท้องถิ่นกับการเมืองในระดับอื่น ๆ การเมืองท้องถิ่นในยุคปัจจุบันไม่สามารถแยกตัวออกจากการเมืองระดับชาติและระดับนานาชาติได้ การเชื่อมโยงระหว่างการเมืองท้องถิ่นกับระดับอื่น ๆ เกิดขึ้นผ่านหลายช่องทาง ทั้งช่องทางทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ช่องทางทางเศรษฐกิจ เช่น การลงทุน การค้าขาย และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และช่องทางทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การศึกษา การท่องเที่ยว และการติดต่อสื่อสาร การเชื่อมโยงเหล่านี้สร้างทั้งโอกาสและข้อจำกัดให้กับการเมืองท้องถิ่น โดยในด้านโอกาส การเชื่อมโยงช่วยให้การเมืองท้องถิ่นสามารถเข้าถึงทรัพยากรและความเชี่ยวชาญจากภายนอก ส่วนในด้านข้อจำกัด การเชื่อมโยงอาจทำให้การเมืองท้องถิ่นต้องปรับตัวตามวาระหรือผลประโยชน์ของระดับอื่น ๆ ที่อาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่

3.4 มิติการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม

มิติที่สี่เน้นการทำความเข้าใจความสามารถในการปรับตัวของระบบประชาธิปไตยท้องถิ่นต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อทุกมิติของการเมืองท้องถิ่น ตั้งแต่วิธีการสื่อสาร การมีส่วนร่วม การตัดสินใจ ไปจนถึงการประเมินผลและการตรวจสอบ เทคโนโลยีดิจิทัลไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงประสิทธิภาพของการบริหารงาน แต่ยังเป็นปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความคาดหวังของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะ การปรับตัวในมิตินี้จึงต้องเป็นการปรับตัวที่รอบด้าน ทั้งในด้านโครงสร้าง กระบวนการ และทัศนคติของบุคลากรและประชาชน

4. การวิเคราะห์กรณีศึกษา: การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2568

การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่มีงบประมาณและอำนาจหน้าที่ครอบคลุมทั้งจังหวัด ทำให้เป็นที่สนใจของกลุ่มการเมืองหลากหลาย ทั้งกลุ่มการเมืองท้องถิ่นที่มีฐานเสียงในพื้นที่ กลุ่มการเมืองที่เชื่อมโยงกับตระกูลการเมืองและพรรคการเมืองระดับชาติ และกลุ่มการเมืองรุ่นใหม่ที่เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น โดยสามารถวิเคราะห์การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีผ่านกรอบแนวคิดประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบพหุมิติได้ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ในมิติโครงสร้างสถาบันที่ต้องปรับตัว

การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 สะท้อนถึงความสำคัญขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัดที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างนโยบายระดับชาติกับความต้องการในระดับพื้นที่ การมีผู้สมัครที่หลากหลายทั้งจากกลุ่มการเมืองท้องถิ่น กลุ่มการเมืองที่เชื่อมโยงกับตระกูลการเมืองและพรรคการเมืองระดับชาติ และกลุ่มการเมืองรุ่นใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของโครงสร้างการแข่งขันทางการเมืองที่ต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายระดับพร้อมกัน ผลการเลือกตั้งที่นางโสภา กาญจนะ ได้รับชัยชนะด้วยคะแนนเสียง 205,479 คะแนน (คิดเป็นร้อยละ 42.5) ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวของคะแนนเสียงที่ค่อนข้างชัดเจน แต่ยังสะท้อนถึงความหลากหลายของทางเลือกที่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมี นายพงษ์ศักดิ์ จ่าแก้ว ได้รับคะแนนรองลงมาด้วยคะแนนเสียง 159,488 คะแนน (คิดเป็นร้อยละ 33.0) และนายแพทย์จิรชาติ เรืองวัชรินทร์ ได้รับคะแนนเสียง 118,143 คะแนน (คิดเป็นร้อยละ 24.5) (คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2568) แสดงให้เห็นถึงการแข่งขันที่มีนัยสำคัญระหว่างตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้มข้นมากขึ้น

4.2 การวิเคราะห์ในมิติเครือข่ายความสัมพันธ์แบบผสมผสานระหว่างรูปแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่

การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นจากการครอบงำของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นเดี่ยวไปสู่การแข่งขันที่มีความซับซ้อนมากขึ้นผ่านการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์แบบผสมผสานระหว่างรูปแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ ดังเช่นในมิติของการเมืองแบบเครือข่ายอุปถัมภ์ นางโสภา กาญจนะ ซึ่งเป็นภรรยาของนายชุมพล กาญจนะ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดสุราษฎร์ธานี 7 สมัย จากพรรคประชาธิปัตย์ ปัจจุบันเป็นสมาชิกพรรครวมไทยสร้างชาติและประธานที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน สามารถใช้เครือข่ายความสัมพันธ์ ที่เชื่อมโยงกับการเมืองระดับชาติ โดยเฉพาะการได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 5 คน แบ่งเป็นพรรครวมไทยสร้างชาติ 4 คน คือ นางสาวกานต์สินี โอภาสรังสรรค์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี เขต 1 นายพิพิธ รัตนรักษ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี เขต 2 นางสาววชิราภรณ์ กาญจนะ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี เขต 3 และ

นายธานินท์ นวลวัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี เขต 7 และพรรคภูมิใจไทย 1 คน คือ นายพิชัย ชมภูพล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี เขต 6 (ฐานเศรษฐกิจ, 2568)

นอกจากการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองระดับชาติและการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว นางโสภายังอาศัยการระดมพลังผ่านเครือข่ายกลุ่มการเมืองท้องถิ่น กลุ่มธุรกิจและผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารกับประชาชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเครือข่ายการเมืองในระดับที่กว้างขวางกว่าเดิมและไม่จำกัดพื้นที่ของเครือข่ายความสัมพันธ์อยู่เพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ผลการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตัดสินใจโดยพิจารณาจากปัจจัยหลายประการ ทั้งคุณลักษณะส่วนตัวของผู้สมัคร เครือข่ายการสนับสนุน นโยบายและแนวทางการพัฒนาจังหวัด รวมถึงความเชื่อมโยงกับการเมืองระดับชาติ การกระจายตัวของคะแนนเสียงที่ค่อนข้างใกล้เคียงกันในอันดับต้น สะท้อนให้เห็นถึงการแบ่งขั้วของฐานเสียงและความหลากหลายของตัวเลือกที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีอย่างชัดเจน

4.3 การวิเคราะห์ในมิติการเชื่อมโยงระหว่างการเมืองท้องถิ่นกับระดับอื่น ๆ

การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของการเชื่อมโยงระหว่างการเมืองท้องถิ่นกับการเมืองระดับชาติอย่างชัดเจน โดยในมิติของการเชื่อมโยงระหว่างการเมืองท้องถิ่นกับระดับอื่น ๆ การเลือกตั้งครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการระดมพลังที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้สมัครแต่ละรายใช้กลยุทธ์ในการเลือกตั้งที่แตกต่างกัน ดังเช่นนางโสภา กาญจนะ อาศัยการระดมพลังผ่านเครือข่ายทั้งพรรคการเมืองระดับชาติ การสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กลุ่มการเมืองท้องถิ่น กลุ่มธุรกิจและผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารกับประชาชน

ขณะที่นายพงษ์ศักดิ์ จ่าแก้ว อาศัยฐานเสียงจากการเป็นอดีตนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดและเครือข่ายการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและกำนันผู้ใหญ่บ้าน ร่วมกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารกับประชาชน และการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี พรรครวมไทยสร้างชาติ 2 คน คือ นายพันธ์ศักดิ์ บุญแทน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี เขต 4 และนายปรเมษฐ์ จินา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี เขต 5 ซึ่งแต่เดิมนั้นนายพันธ์ศักดิ์ และนายปรเมษฐ์ เคยดำรงตำแหน่งเป็นรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีให้กับนายพงษ์ศักดิ์ ก่อนที่จะลาออกจาก

ตำแหน่งไปลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยการสนับสนุนของนายพงษ์ศักดิ์ ส่วนนายแพทย์จิรชาติ เรืองวัชรินทร์นั้น อาศัยภาพลักษณ์ในฐานะอดีตข้าราชการระดับสูงที่เคยดำรงตำแหน่งนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี ร่วมกับการรณรงค์หาเสียงผ่านแกนนำสำคัญของพรรคประชาชน การสนับสนุนจากกลุ่มธุรกิจและกลุ่มคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารกับประชาชน (ฐานเศรษฐกิจ, 2568)

4.4 การวิเคราะห์ในมิติการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคม

การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองในยุคดิจิทัล ผู้สมัครทุกคนต้องปรับกลยุทธ์การหาเสียงให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการบริโภคข้อมูลข่าวสารของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การผสมผสานระหว่างการหาเสียงออนไลน์และออฟไลน์ ตลอดจนการสร้างความน่าเชื่อถือผ่านการจัดการข้อมูลข่าวสารและการตอบสนองอย่างรวดเร็ว โดยผู้สมัครทุกคนมีการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลผ่านช่องทางของสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เช่น Facebook, LINE, TikTok และ YouTube ในการเผยแพร่นโยบาย สร้างภาพลักษณ์ของผู้สมัคร สร้างการมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์กับประชาชน รวมทั้งตอบโต้ประเด็นต่าง ๆ ร่วมกับการลงพื้นที่พบปะประชาชน การเข้าร่วมเวทีแสดงวิสัยทัศน์ที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานต่าง ๆ และการเปิดเวทีปราศรัยหาเสียงกับประชาชน ซึ่งการใช้สื่อดิจิทัลเหล่านี้ช่วยให้ผู้สมัครสามารถเข้าถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อาจไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมหาเสียงแบบดั้งเดิมได้ โดยเฉพาะกลุ่มวัยทำงานและคนรุ่นใหม่ที่มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูง

5. สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล

การศึกษานี้ได้พัฒนากรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการผ่านการสังเคราะห์บทเรียนจากการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2568 และการบูรณาการทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายแนวทางดังที่ได้นำเสนอในส่วนองค์ความรู้ใหม่ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าประชาธิปไตยท้องถิ่นในยุคปัจจุบันมีความซับซ้อนที่เพิ่มขึ้นและต้องการแนวทางการพัฒนาที่ครอบคลุมหลายมิติพร้อมกัน โดยในประการแรก การเมืองท้องถิ่นในยุคปัจจุบันไม่สามารถแยกตัวออกจากการเมืองระดับชาติได้ แต่ยังคงต้องมีความเป็นอิสระในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ความสำเร็จในการเลือกตั้งจึงต้องอาศัย

การสร้างสมดุลระหว่างการเชื่อมโยงกับเครือข่ายการเมืองระดับชาติกับการสร้างฐานการสนับสนุนในระดับท้องถิ่น ประการที่สอง รูปแบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในการเมืองไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์สมัยใหม่มีลักษณะผสมผสานระหว่างวิธีการดั้งเดิมกับกลไกสมัยใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลและการสร้างความโปร่งใส ทำให้เกิดรูปแบบอุปถัมภ์ผสมผสานที่มีประสิทธิภาพและความยั่งยืนมากขึ้น ประการที่สาม การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสำเร็จในการเมืองท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่ช่วยในการสื่อสารและการสร้างการมีส่วนร่วม แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และประการที่สี่ กรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษานี้ ประกอบด้วยสี่มิติที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ การพัฒนาสถาบัน การพัฒนาเครือข่าย การพัฒนาความเชื่อมโยง และการพัฒนานวัตกรรม โดยมิติเหล่านี้ต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นที่มีคุณภาพและยั่งยืน

5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและกลไกที่เหมาะสมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นไทยให้มีคุณภาพและยั่งยืน ดังนี้

5.2.1 การปรับปรุงกรอบกฎหมายและระเบียบ ผู้กำหนดนโยบายควรพิจารณาปรับปรุงพระราชบัญญัติและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งท้องถิ่นให้มีความชัดเจนและรัดกุมมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการควบคุมค่าใช้จ่ายในการหาเสียง การป้องกันการใช้อิทธิพลและทรัพยากรภาครัฐ และการสร้างกลไกการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการพัฒนากรอบกฎหมายที่รองรับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเลือกตั้ง การบริหารงานท้องถิ่น และการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมใหม่ ๆตลอดจนการจัดการข้อมูลข่าวสารและการป้องกันการแพร่กระจายข้อมูลเท็จ

5.2.2 การพัฒนาระบบการศึกษาการเมืองและการปกครองท้องถิ่น ควรจัดให้มีหลักสูตรการศึกษาการเมืองและการปกครองท้องถิ่นที่เหมาะสมกับยุคดิจิทัลสำหรับประชาชนทุกกลุ่ม โดยใช้ช่องทางที่หลากหลายทั้งออนไลน์และออฟไลน์ รวมทั้งพัฒนาโปรแกรมการพัฒนาความรู้และทักษะด้านการเมืองการปกครองสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น และข้าราชการท้องถิ่น ตลอดจนการส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นไทยให้ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทปัจจุบันเพื่อสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่น

5.2.3 การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อความโปร่งใส ควรพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อมโยงระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลและการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ สร้างระบบการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะที่เข้าถึงง่าย ทันสมัย และครอบคลุม รวมทั้งข้อมูลการใช้งบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง และผลการดำเนินงาน ตลอดจนพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและการติดตามการทำงานของผู้บริหารท้องถิ่น

6. องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์บทเรียนจากการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2568 และการบูรณาการทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการศึกษานี้ได้พัฒนา “กรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการ” (Integrated Local Democracy Development Framework - ILDDF) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มุ่งตอบสนองต่อความท้าทายของการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยสี่มิติหลักที่เชื่อมโยงกัน ดังนี้

มิติที่ 1 การพัฒนาสถาบัน (Institutional Development) มุ่งสร้างและพัฒนาโครงสร้างสถาบันที่มีความยืดหยุ่น โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ประกอบด้วยการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน การพัฒนาระบบธรรมาภิบาลและความโปร่งใส การสร้างกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็น โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญคือ ระดับความโปร่งใสในการบริหารงาน ประสิทธิภาพในการให้บริการสาธารณะ ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงาน และจำนวนกลไกการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ

มิติที่ 2 การพัฒนาเครือข่าย (Network Development) มุ่งสร้างและเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ประกอบด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคประชาสังคม การพัฒนาความสัมพันธ์กับภาคเอกชนและภาคธุรกิจ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการพัฒนาเครือข่ายประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญคือ จำนวนและคุณภาพของความร่วมมือระหว่างภาคส่วน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ประสิทธิภาพของเครือข่ายในการแก้ไขปัญหา และความยั่งยืนของความร่วมมือ

มิติที่ 3 การพัฒนาความเชื่อมโยง (Linkage Development) มุ่งสร้างความเชื่อมโยงที่มีประสิทธิภาพระหว่างการเมืองท้องถิ่นกับระดับอื่น ๆ และประสานแผนนโยบายทุกระดับ ประกอบด้วยการประสานนโยบายระหว่างระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับชาติ การสร้างกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเชื่อมโยงกับเครือข่ายระหว่างประเทศ และการบูรณาการทรัพยากรและความเชี่ยวชาญจากหลายระดับ โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญคือ ระดับความสอดคล้องระหว่างนโยบายต่างระดับ ประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาข้ามพื้นที่ และคุณภาพของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

มิติที่ 4 การพัฒนานวัตกรรม (Innovation Development) มุ่งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นและการให้บริการสาธารณะ ประกอบด้วยการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อความโปร่งใส การสร้างนวัตกรรมการมีส่วนร่วมรูปแบบใหม่ การใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์เพื่อการตัดสินใจ และการพัฒนาทักษะดิจิทัลให้กับบุคลากรและประชาชน โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญคือ ระดับการใช้เทคโนโลยีในการบริหารงาน ประสิทธิภาพของระบบข้อมูลและการวิเคราะห์ จำนวนนวัตกรรมการมีส่วนร่วมที่ได้รับการพัฒนา และความพร้อมด้านดิจิทัลของประชาชน

ภาพที่ 1. แผนภาพแสดงกรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการ (Integrated Local Democracy Development Framework - ILDDF)

กรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการนี้ถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มุ่งตอบสนองต่อความท้าทายของการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นในยุคปัจจุบันที่ต้องจัดการกับความซับซ้อนและความท้าทายของการเมืองท้องถิ่นไทยในศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และความต้องการที่หลากหลายของประชาชน การนำกรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการไปใช้ในทางปฏิบัติเริ่มจากการประเมินสถานการณ์และการวางแผน โดยการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันในแต่ละมิติ กำหนดเป้าหมายและแผนการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม รวมทั้งจัดสรรทรัพยากรและกำหนดความรับผิดชอบที่ชัดเจน จากนั้นจึงเป็นการดำเนินการพัฒนาแบบผสานมิติ โดยเริ่มดำเนินการพัฒนาในทุกมิติพร้อมกัน สร้างกลไกการประสานงานระหว่างมิติ รวมทั้งติดตามและปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และในขั้นตอนสุดท้ายเป็นการประเมินผลและการปรับปรุง โดยประเมินผลการดำเนินงานในแต่ละมิติและในภาพรวม วิเคราะห์บทเรียนและข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง รวมทั้งปรับปรุงกรอบการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง กรอบการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นแบบบูรณาการทั้งสี่มิติดังที่กล่าวมาข้างต้นต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายในการสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่นที่ยั่งยืน เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง และมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2568). ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เรื่อง ผลการนับคะแนนเลือกตั้ง (ส.ถ./ผ.ถ. 5/8). สืบค้นจาก https://www.suratpao.go.th/news/detail/16104

ฐานเศรษฐกิจ. (2568). เปิดชื่อ 6 ผู้สมัครนายก อบจ.สุราษฎร์ฯ ศึกช้างชนช้างเลือกตั้งท้องถิ่น. ฐานเศรษฐกิจ. สืบค้นจาก https://www.thansettakij.com/politics/617859

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2546). *ทิศทางการปกครองท้องถิ่นไทยและต่างประเทศเปรียบเทียบ.* กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

วุฒิสาร ตันไชย. (2557). *การกระจายอำนาจและประชาธิปไตยในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สิริกาญจน์ ศรีสุรัตน์, และ ฌาน เรืองธรรมสิงห์. (2562). ศึกษาความหมายและความเข้าใจในความเป็นนิติบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6*(10), 5776–5790.

อุดม ทุมโฆสิต. (2550). *การปกครองท้องถิ่นสมัยใหม่ : บทเรียนจากประเทศที่พัฒนาแล้ว* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Agnew, J. A. (2002). *Place and Politics in Modern Italy*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Alagappa, M. (1995). *Political Legitimacy in Southeast Asia: The Quest for Moral Authority*. Redwood City, CA: Stanford University Press.

Arghiros, D. (2001). *Democracy, Development and Decentralization in Provincial Thailand*. London, England: Routledge.

Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2013). *The Logic of Connective Action: Digital Media and the Personalization of Contentious Politics*. England: Cambridge University Press.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). New York, NY: Greenwood.

Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., & Stokes, D. E. (2008). *The American Voter*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Castells, M. (2015). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age* (2nd ed.). UK: Polity Press.

Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology, 94*(1), S95-S120.

Manor, J. (1999). *The Political Economy of Democratic Decentralization*. Washington, DC: The World Bank.

Marks, G., & Hooghe, L. (2004). Contrasting Visions of Multi-level Governance. In I. Bache & M. Flinders (Eds.), *Multi-level Governance* (pp. 15-30). England: Oxford University Press.

Massey, D. (2005). *For Space*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

McCargo, D. (2014). *Southern Thai land: From Conflict to Negotiation?* Sydney, Australia: Lowy Institute for International Policy.

McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *American Journal of Sociolog, 82*(6), 1212-1241.

Putnam, R. D., Leonardi, R., & Nonetti, R. Y. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. New Jersey: Princeton University Press.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, NY: Simon & Schuster.

Rondinelli, D. A., & Cheema, G. S. (1983). Implementing decentralization policies: An introduction. In G. S. Cheema, & D. A. (Eds.), *Decentralization and development: Policy implementation in developing countries* (pp. 9-34). Thousand Oaks, CA: Sage.

Scott, J. C. (1972). Patron-Client Politics and Political Change in Southeast Asia. *American Political Science Review, 66*(1), 91-113. doi:https://doi.org/10.2307/1959280

Tilly, C. (1978). *From Mobilization to Revolution*. Boston, MA: Addison-Wesley.

Vaccari, C., & Valeriani, A. (2021). *Outside the Bubble: Social Media and Political Participation in Western Democracies*. England: Oxford University Press.

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์

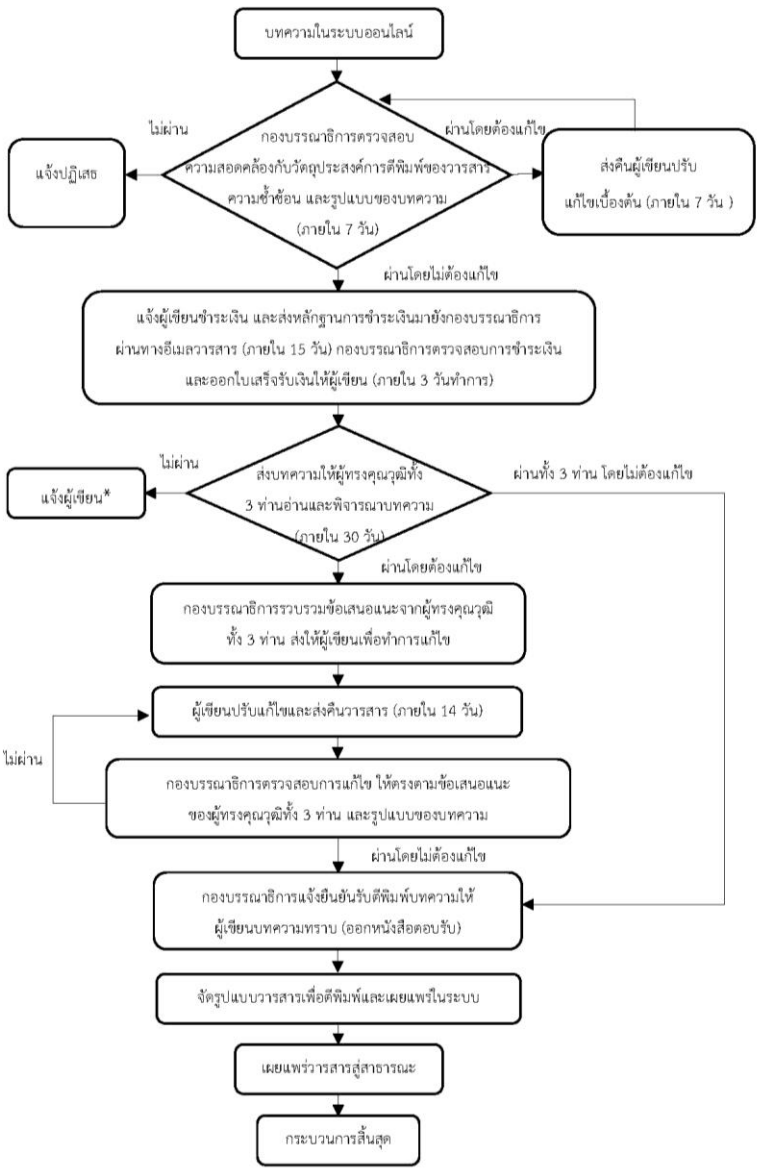

แนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ อาคารเทพ พงษ์พานิช มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290 โทรศัพท์ 0-5387-5540-5

Email: sasjournal.mju@gmail.com

Website: https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/about/submissions

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี บรรณาธิการบริหาร 081-8840066
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ ผู้ช่วยบรรณาธิการ 093-2419191
3. นางนิตยา ไพยารมณ์ ผู้ช่วยบรรณาธิการ 081-8850800

กำหนดการออกวารสาร

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม
ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน
ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน
ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ต้องส่งผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/about/submissionsและรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะ

ทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องจากหลากหลายสถาบันและมิใช่สังกัดเดียวกับผู้นิพนธ์บทความ และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind Peer Review)

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Single Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษ **ด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81ซม. (1.5 นิ้ว) ด้านบน ขนาด 4.5 ซม. (1.77 นิ้ว) และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม. (1.58 นิ้ว) และ จัดระยะย่อหน้า 0.5 นิ้ว** พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 20 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง ดังนี้

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 บทความทางวิชาการ (Academic Article) ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

1.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความทางวิชาการ/บทความวิจัย ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และ**ให้มีเพียง 4 ส่วนเท่านั้น คือ**

2.1 วัตถุประสงค์ ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.2 วิธีศึกษา/ค้นคว้าวิจัย ควรระบุถึงวิธีการศึกษา เป็นการศึกษาประเภทใด และ อธิบายถึง กลุ่มประชากร กลุ่มตัวอย่าง และจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา วิธีรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยอธิบายพอสังเขป

2.3 ผลการศึกษา ควรประกอบด้วย ผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา ตามวัตถุประสงค์การศึกษาให้ครบถ้วน

2.4 คำสำคัญ ควรมีคำสำคัญ 3 คำ ควรเป็นคำที่ปรากฏในชื่อเรื่องและเนื้อหาที่ศึกษา เพื่อใช้ในการสืบค้นบทความ และควรเป็นคำที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา โดยจะต้องปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียน <u>บทความวิจัย</u> ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่าจะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 องค์ความรู้จากการวิจัย (Knowledge of Research) เป็นการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย เมื่อผู้นิพนธ์ได้ทำการเปรียบเทียบผลการวิจัยของตนกับผลการวิจัยของผู้อื่น ในหัวข้ออภิปรายผลการวิจัยแล้ว ได้ข้อสรุปที่เป็นความรู้ใหม่ ที่ไม่พบในงานวิจัยที่ทำการเปรียบเทียบมาก่อน เสนอในหัวข้อองค์ความรู้จากการวิจัย **ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล** พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจได้ง่าย)

3.1.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป โดยสรุปเป็นข้อ ๆ ซึ่งมีหัวข้อดังนี้ 1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ 3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ ( ) แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยม

แพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมา เพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียน <u>บทความวิชาการ</u> ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์(Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้ง

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้ผู้อ่านได้รับทราบเนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวมหรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) องค์ความรู้ใหม่ที่ผู้นิพนธ์ต้องการนำเสนอ **ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล** พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจได้ง่าย)

3.2.5 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ ( ) แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

4. การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA

4.1 หนังสือ, บทความวารสาร, วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย, สื่ออิเล็กทรอนิกส์

(ชื่อผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์) หรือ ชื่อผู้แต่ง (ปีพิมพ์)

ผู้แต่งคนเดียว ผู้แต่งชาวไทยให้ระบุชื่อและนามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม และ ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้ขึ้นต้นด้วยนามสกุล

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ, 2550) หรือ วินิจ ผาเจริญ (2550)

(Phacharuen, 2007) หรือ Phacharuen (2007)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ และ สุรพล พรมกุล, 2551) หรือ

วินิจ ผาเจริญ และ สุรพล พรมกุล (2551)

(Phacharuen & Phromkun, 2008) หรือ

Phacharuen & Phromkun (2008)

ผู้แต่ง 3-5 คน ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งครบทุกคน และให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” จนถึงผู้แต่งคนสุดท้ายให้คั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ, สุรพล พรมกุล, และ เฉลิมชัย ปัญญาดี, 2558)

(Phacharuen, Phromkun, & Panyadee, 2015)

ผู้แต่งมากกว่า 6 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งคนแรก และตามด้วย “และคณะ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ และคณะ, 2551)

วินิจ ผาเจริญ และคณะ (2551)

(Phacharuen et al., 2008)

Phacharuen et al. (2008)

กรณีที่เป็นการอ้างอิงข้อความ/เนื้อหาบางส่วน ให้ระบุเลขหน้าที่นำเนื้อหา/ข้อมูลนั้นๆ มากล่าวถึง โดยมีรูปแบบการเขียนดังนี้

(วินิจ ผาเจริญ, 2550, น. 45) หรือ

(วินิจ ผาเจริญ และ สุรพล พรมกุล, 2551, น. 112)

(Jones, 2007, p. 199) หรือ

(Kernis, Cornell, Sun, Berry, & Harlow, 1993, p. 145)

กรณีที่เนื้อหานั้น มีการกล่าวอ้างอิงถึงหลายผลงาน ให้ใช้เครื่องหมาย ; คั่นระหว่างผลงาน เช่น (วินิจ ผาเจริญ, 2550, น. 45; เฉลิมชัย ปัญญาดี, 2558; Jones, 2007, p. 199)

4.2 สัมภาษณ์

(ผู้แต่ง, สัมภาษณ์, วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์)

ผู้ให้สัมภาษณ์ ให้ระบุชื่อและนามสกุลโดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2550)

(Winit Phacharuen, personal communication, August 11, 2007)

(E. Robbins, personal communication, January 4, 2001).

5. การอ้างอิงท้ายบทความ ตามหลักเกณฑ์ APA

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
ผู้แต่ง 1 คน Single Author	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle*./Location:/Publisher. *กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
	ตัวอย่าง กำธร ธำรงค์ตระกูล. (2548). *มหัศจรรย์ผืนป่าแผ่นดินไทย.* กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์. Helfer, M. E. (1997). *The battered child.* New York, NY: Springer.
ผู้แต่ง 2 คน Two Authors	ชื่อ สกุลผู้แต่ง1,/และ/ชื่อ สกุลผู้แต่ง2./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./&/Author, B. B./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle*./Location:/Publisher. *กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
	ตัวอย่าง นิพันธุ์ วรทานนท์กุล, และ จักรพันธุ์ สมศรี. (2542). *โรคดอกไม้เมืองหนาว*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 6. Okuda, M., & Okuda, D. (1993). *Star trek chronology: The history of the future*. New York, NY: Pocket Books.
ผู้แต่ง 3-7 คน Three to Seven Authors (ระบุชื่อครบทุกคน – FILL ALLL AUTHORS)	ชื่อ สกุลผู้แต่ง1,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง2,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง3,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง4,/และ/ชื่อ สกุลผู้แต่ง5./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A.,/Author, B. B.,/Author, C. C.,/Author, D. D.,/Author, E. E.,/&/Author, F. F./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle*./Location:/Publisher. *กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
	<u>ตัวอย่าง</u> หาญกล้า วิจิตรประดิษฐ์, เสกสรรค์ จันทร์แรม, และ สุขสวัสดิ์ ทองคำ. (2540). *เทคโนโลยีการผลิตลำไยสีชมพู*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. Kernis, M. H., Cornell, D. P., Sun, C. R., Berry, A., Harlow, T., & Bach, J. S. (1993). *Organization*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
ผู้แต่งมากกว่า 7 คนขึ้นไป More than Seven Authors	ชื่อ สกุลผู้แต่ง1,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง2,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง3,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง4,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง5,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง6,/. . .ชื่อ สกุลผู้แต่งคนสุดท้าย./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. (ระบุชื่อ 6 คน หลังชื่อคนที่ 6 ให้ใช้จุดไข่ปลาแทนชื่อผู้แต่งจากนั้นให้ระบุชื่อผู้แต่งคนสุดท้าย)
	Author, A. A.,/Author, B. B.,/Author, C. C.,/Author, D. D.,/Author, E. E.,/Author, F. F.,/. . . Author, G. G.Last Author)./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle*./Location:/Publisher. *กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL) (Enter the names of 6 people. After the 6th person, use an ellipsis instead of the author's name, then add the last author's name)
	<u>ตัวอย่าง</u> นพรัตน์ บุญขจร, ชัยสิทธิ เอกเทศ, พงศ์ภัทร โลกสวย, ชมัยพร เดชทิพย์, ปรีชา ทองคำขาว, จีรศักดิ์ แสงโชติช่วง, . . . ดารา หอมละมุน. (2552). *ระบบสารสนเทศทั้งภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำปิง: การจัดการพื้นที่ป่าต้นน้ำในลุ่มน้ำปิงเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. Miller, F. H., Choi, M. J., Angeli, L. L., Harland, A. A., Stamos, J. A., Thomas, S. T., . . . Rubin, L. H. (2009). *Technical Communication.* New York, NY: Springer.
ผู้แต่งเป็นสถาบัน Organization as Author	หน่วยงานใหญ่ หน่วยงานย่อย./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	corporate author./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle*./Location:/Publisher.

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
	ตัวอย่าง มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2552). *บทคัดย่อชุดโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง*. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยวลัยลักษณ์. American Psychological Association. (2009). *APA Style.* New York, NY: Springer.
หนังสือแปล A Translation	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*/(ชื่อผู้แปล,/ผู้แปล)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์./(ต้นฉบับพิมพ์/ปี)
	Author, A. A./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle/(Translator,/Trans.)./*Location:/Publisher./(Original work published Year)
	ตัวอย่าง สตีเวนสัน, วิลเลี่ยม. (2536). *นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ* (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง. (ปีพิมพ์ต้นฉบับ 1976) Laplace, P. S. (1951). *A philosophical essay on probabilities* (F. W. Truscott & F. L. Emory, Trans.). New York, NY: Dover. (Original work published 1814)
ผู้รวบรวมหรือบรรณาธิการ Edited Book, No Author	ชื่อ สกุลบรรณาธิการ./(บรรณาธิการ)./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ./*สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Editor, A. A./(Ed./Eds.)./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle./*Location:/Publisher.
	ตัวอย่าง วิภาดา ภาพเขียน. (บรรณาธิการ). (2541). *ไทยยุคสุโขทัย*. กรุงเทพฯ: โครงการวิถีทรรศน์. Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (Eds.). (1997). *Consequences of growing up poor*. New York, NY: Russell Sage Foundation.

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง Unknown Author	*ชื่อหนังสือ./*(ปีที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Title of work: Capital letter also for subtitle./(Year of publication)./ Location:/Publisher.
	ตัวอย่าง *แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544*. (2542). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. *Merriam-Webster's collegiate dictionary*. (1993). Springfield, MA: Merriam-Webster.
ปรากฏครั้งที่พิมพ์ Edition other than the first	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ/*(ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle/*(Edition.)./Location:/Publisher.
	ตัวอย่าง กำธร ธำรงค์ตระกูล. (2548). *มหัศจรรย์ผืนป่าแผ่นดินไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์. Helfer, M. E. (1997). *The battered child* (5th ed.). Chicago, IL: University of Chicago Press.
ไม่ปรากฏเมืองที่พิมพ์/สำนักพิมพ์ No publisher of publication	ให้ใส่ [ม.ป.ท.] สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.p.] สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ Enter [ม.ป.ท.] for Thai Documents and [n.p.] for Foreign language documents
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ No year of publication	ให้ใส่ [ม.ป.ป.]. สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.d.]. สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ Enter [ม.ป.ป.] for Thai Documents and [n.d.] for Foreign language documents

บทความในหนังสือ - Chapter in Book **ARTICLE OR CHAPTER IN AN EDITED BOOK**	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อ สกุลบรรณาธิการ/(บก.),/*ชื่อหนังสือ*/(น. เลขหน้าที่ปรากฏบทความจากหน้าใดถึงหน้าใด)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./(Year of Publication)./Article title./In/A. A. Editor/(Ed./Eds),/*Title of Book*/(p. ถ้ามีหลายหน้าใช้ pp. page number-page number)./Place:/Publisher.
ตัวอย่าง	วิสาขา เจริญศิล. (2534). การรักษาโรคติดเชื้อทางเดินหายใจจากเชื้อไวรัส RSV (Respiratory Syncytial Virus) ในเด็ก. ใน สมศักดิ์ โล่เลขา, ชลีรัตน์ ดิเรกวัฒชัย, และ มนตรี ตู้จินดา (บก.), *อิมมูโนวิทยาทางคลีนิคและโรคภูมิแพ้* (น. 99-103). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย และสมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย. ธิดา เมฆสุวรรณ. (2562). ความขัดแย้งระหว่างศาสนาในประเทศไทย. ใน ปรีดี หงส์สตีฟ, และ อัมไพร หมาดเต็น (บก.), *ศาสนากับความรุนแรง* (น. 400-459). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions. Chumdermphadejsuk, S. (1991). Acute Asthma Treatment in Children. In S. Lohlekha (Ed.), *Clinical Immunology and Allergy* (pp. 99-103). Bangkok: The Royal College of Pediatricians of Thailand & Pediatric Society of Thailand. O'Neil, J. M., & Egan, J. (1992). Men's and women's gender role journeys: A metaphor for healing, transition, and transformation. In B. R. Wainrib (Ed.), *Gender issues across the life cycle* (pp. 107-123). New York, NY: Springer.
บทความในวารสาร - Journal Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร*,/*ปีที่*(ฉบับที่),/เลขหน้าแรกที่ปรากฏบทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ.
	Author, A. A./(Year of publication)./Title of article./*Title of Periodical*,/*volume number*(issue number),/pages.
ตัวอย่าง	โมราห์ ช่อชบา. (2536). แหล่งสารนิเทศบนอินเทอร์เน็ต. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *13*(2), 1-13.

บทความในวารสาร - Journal Article	
	Dubleck, L. (1990). Science fiction aids science teaching. *Physics Teacher, 28*(2), 316-318.
	Harlow, H. F. (1983). Fundamentals for preparing psychology journal articles. *Journal of Comparative and Physiological Psychology, 55*, 893-896.
บทความในแมกกาซีน, นิตยสาร - ARTICLE IN A MAGAZINE	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./(ปี,/เดือนที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อนิตยสาร,/ปีที่*(ฉบับที่),/เลขหน้าที่ปรากฏ.
	Author, A. A./(Year,/Month of publication)./Title of article./*Title of Magazine,/volume number*(issue number),/pages.
ตัวอย่าง	ส้มโอมือ. (2545, มีนาคม). อาหารบำรุงสมอง. *Update*, *20*(210), 37-40. Henry, W. A., III. (1990, April). Making the grade in today's schools. *Time, 135,* 28-31.
บทความในหนังสือพิมพ์ - ARTICLE IN A NEWSPAPER	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./(ปี,/วันที่ เดือนที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อหนังสือพิมพ์,*/น./เลขหน้าที่ปรากฏ.
	Author, A. A./(/(Year,/Month/Date of publication)./Title of article./*Title of Newspaper,*/p,pp./pages.
ตัวอย่าง	บัวช่อ รักษ์สุพรรณ. (2545, 8 พฤศจิกายน). อนาคตอิสราเอล-ปาเลสไตน์. *สยามนิวส์*, น. 6. พนิดา สงวนเสรีวานิช. (2554, 24 เมษายน). พระปลัดสุชาติ สุวัฑฒโกปกาเกอะญอ นักพัฒนา. *มติชน*, น. 17-18. Schultz, S. (2005, December). Calls made to strengthen state energy policies. *The Country Today,* pp. 1A, 2A. Boonnoon, J. (2011, April 28). Manufactures flood Thai market. *The Nation*, p. 7A.

บทความในสารานุกรม - Encyclopedia Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/*ชื่อสารานุกรม*/(ฉบับที่,/หน้า)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
	Author, A. A./(/(Year of Publication)./Article Title./In/*Encyclopedia Title*/(Vol. Number,/p.ถ้ามีหลายหน้าใช้ pp. page number-page number)./Place: Publisher.
ตัวอย่าง	เหมือนฝัน รักธรรม. (2537). คัวฮักคัวหาง. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ* (ฉบับที่ 24, น. 274-275). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง.
	Sturgeon, T. (1995). Science fiction. In *The encyclopedia Americana* (Vol. 24, pp. 390-392). Danbury, CT: Grolier.
รายงานการวิจัย - Research report	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*/(รายงานวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์.
	Author, A. A./(Year of Publication)./*Title*/(Research report)./ Location:/Publisher.
ตัวอย่าง	พินิจ ทิพย์มณี. (2553). *การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการตายของประเทศไทย* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. Deming, D., & Dynarski, S. (2008). *The Lengthening of Childhood* (Research report). Nashville: American Economic Association.
เอกสารการประชุมทางวิชาการ - Proceedings, Symposium	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/*ชื่อการประชุมหรือการสัมมนา*/(น./เลขหน้า-เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์.
	Author, A. A./(Year of Publication)./Article title./In/*Title of Conference*/(pp. page number-page number)./Location:/Publisher.
ตัวอย่าง	ชัชพล มงคลิก. (2552). การประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ในการจัดตารางการผลิตแบบพนุเกณฑ์: กรณีศึกษาโรงงานอุตสาหกรรมผลิตยา. ใน *การประชุม*

	วิชาการการบริหารและการจัดการ ครั้งที่ 5 (น. 46). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. Piyasiripon, N. (2016). Factors affecting Policy Implementation Effectiveness toward National Security Policy in Southernmost Provinces of Thailand. In *Proceeding of The 38th National Graduate Research Conference*
เอกสารการประชุมทางวิชาการ - Proceedings, Symposium	
	(Humanities and Social Science) (pp. 169-176). Phitsanulok: Naesuan University Publishing House. Soutar, G., & Mazzaro, T. W. (1995). Gaining competitive advantage in education services exports: Forward integration and strategic alliances in a maturing market. In *Proceeding of the Academy of International Business Southeast Asia Regional Conference, Asia Pacific International Business: Regional integration and global competitiveness* (pp. 85-110). Perth: Murdoch University.
วิทยานิพนธ์ และ ปริญญานิพนธ์ - Thesis	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนวิทยานิพนธ์./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อวิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์*/(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต)./ชื่อสถานศึกษา,/สถานที่พิมพ์. Author, A. A./(Year)./*Title of dissertation*/(Doctoral dissertation or Master's thesis)./Name of Institute,/Location.
ตัวอย่าง	ช่อเพ็ญ นวลขาว. (2548). *ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศกับแบบแผนการผลิตและวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร ศึกษากรณีชุมชนขนาบนาก จังหวัดนครศรีธรรมราช* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, นครศรีธรรมราช. Nickels, D. W. (2005). *The relationship between IT-business alignment and organizational culture: An exploratory study* (Doctoral dissertation). University of Memphis, Memphis.

ราชกิจจานุเบกษา	
รูปแบบ	ชื่อเรื่อง./(ปี,/วัน/เดือน/ที่พิมพ์)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่มที่/ตอนที่,/หน้า.
ตัวอย่าง	พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562. (2562, 22 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 133 ตอนที่ 67 ก, หน้า 33.
สื่อโสตทัศน์และสื่ออื่น ๆ – Electronic Sources	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้ผลิต/(ผู้ผลิต),/และ/ชื่อ สกุลผู้กำกับ/(ผู้กำกับ)./(ปีที่ผลิต)./*ชื่อเรื่อง*/[ประเภทของสื่อโสตทัศน์]./สถานที่ผลิต:/สถานที่ถ่ายทำ.
	Producer, P. P./(Producer),/&/Director, D. D./(Director)./(Date of publication)./*Title of motion picture*/[Motion picture]./Country of origin:/Studio or distributor.
ตัวอย่าง	ศรัญญา จิตศิลป์. (2561). *คนชายขอบในประเทศพัฒนา*. [วีดิทัศน์]. กรุงเทพฯ: ฟิลม์ศิลป์. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2543). *รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมเรื่องน้ำ*. [ซีดีรอม]. กรุงเทพฯ: ฝ่ายสารสนเทศ กองสารสนเทศสิ่งแวดล้อม. Smith, J. D. (Producer), & Smithee, A. F. (Director). (2001). *Really big disaster movie* [Motion picture]. United States: Paramount Pictures. Important, I. M. (Producer). (1990, November 1). *The nightly news hour* [Television broadcast]. New York, NY: Central Broadcasting Service. Taupin, B. (1975). Someone saved my life tonight [Recorded by Elton John]. On *Captain fantastic and the brown dirt cowboy* [CD]. London, England: Big Pig Music Limited.

สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ หรือ บทความวารสารอิเล็กทรอนิกส์ หรือ เอกสารจากฐานข้อมูล - Databases	
บทความจากเว็บไซต์ – Webpage/Online Content	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./สืบค้นจาก/URL (แบบเต็ม) หรือชื่อฐานข้อมูล
	Author, A. A.,/&/Author B. B./(Date of publication)./Title of page/[Format description when necessary]./Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	สุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย. (2554). จัดระเบียบสำนักงานทนายความ. สืบค้นจาก http://www.lawyerscouncil.or.th/2011/index.php?name= knowledge CNN Wire Staff. (2011). How U.S. forces killed Osama bin Laden. Retrieved from http://www.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/05/02/ bin.laden.raid/index.html
บทความจากเว็บไซต์ – Webpage/Online Content	
	Eco, U. (2015). How to write a thesis [PDF file]. (Farina C. M. & Farina F., Trans.) Retrieved from https://www.researchgate.net/... How_to_write_a_thesis/.../Umberto+Eco-How+to+Write+... (Original work published 1977)
บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
ไม่มีเลข DOI – With no DOI Assigned	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร,/ปีที่*(ฉบับที่),/เลขหน้าแรกที่ปรากฏบทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ./สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม) หรือชื่อฐานข้อมูล
	Author, A. A./(Year of Published)./Title of article./*Title of Online Journal,/ volume number*(issue number),/page range../Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	สุนันทา เลาวัณย์ศิริ. (2553). ธาตุอาหารหลักของน้ำสกัดชีวภาพแบบเข้มข้นจากขยะครัวเรือน. *วารสารออนไลน์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 29*(2), 165-169. สืบค้นจาก http://www.journal.msu.ac.th/msu.ac.th/ index.php?option=com_conten&task=

	Smyth, A. M., Parker, A. L., & Pease, D. L. (2002). A study of enjoyment of peas. *Journal of Abnormal Eating, 8*(3), 120-125. Retrieved from https://www.fakeexamplehomepage.com/full/url/
บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
มีเลข DOI - With DOI Assigned	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร,/ปีที่*(ฉบับที่),/เลขหน้าแรกที่ปรากฏบทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ./เลขDOI
	Author, A. A., & Author, B. B./(Year of Published)./Title of article./*Title of Journal,/volume number*(issue number if available),/page range./ doi:0000000/000000000000 or https://doi.org/10.0000/0000
ตัวอย่าง	Brownlie, D. (2007). Toward effective poster presentations: An annotated bibliography. *European Journal of Marketing, 41*, 1245-1283. doi:10.1108/03090560710821161
บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
มีเลข DOI - With DOI Assigned	
	Wooldridge, M.B., & Shapka, J. (2012). Playing with technology: Mother-toddler interaction scores lower during play with electronic toys. *Journal of Applied Developmental Psychology, 33*(5), 211-218. https://doi.org/10.1016/j.appdev.2012.05.005
สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ประเภทอื่น ๆ	
บทความในหนังสือออนไลน์ – Online Book Chapter	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อ สกุลบรรณาธิการ(ถ้ามี)/(บก.),/*ชื่อหนังสือ* (บทที่หรือหมายเลขส่วน ถ้ามี)./สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A./(Year of Publication)./Article title./In/A. A. Editor/(Ed./Eds),/*Title of Book* (chapter or section number)./Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/

ตัวอย่าง	Engelshcall, R. S. (1997). Module mod_rewrite: URL Rewriting Engine. In *Apache HTTP Server version 1.3 documentation* (Apache modules). Retrieved from https://httpd.apache.org/docs/1.3/mod/mod_rewrite.html Peckinpaugh, J. (2003). Change in the Nineties. In J. S. Bough and G. B. DuBois (Eds.), *A century of growth in America*. Retrieved from GoldStar database.
สารานุกรม/พจนานุกรมออนไลน์ – Online Encyclopedias and Dictionaries	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ใน/ชื่อสารานุกรม/พจนานุกรม./สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A./(Year of Publication)./Article title./In/Title of Encyclopedias or Dictionaries./Retrieved from/https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	Feminism. (n.d.). In *Encyclopædia Britannica online*. Retrieved from https://www.britannica.com/EBchecked/topic/724633/feminism
วิกิ - Wikis	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี/จาก/ชื่อวิกิ:/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A./(Year of Publication)./Retrieved/Month/Date,/Year/from/Name of WIKI:/https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2553 จาก วิกิพีเดีย: http://th.wikipedia.org/wiki/มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ OLPC Peru/Arahuay. (n.d.). Retrieved April 29, 2011 from the OLPC Wiki: https://wiki.laptop.org/go/OLPC_Peru/Arahuay
หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ – Electronic Books	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*./สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle*./Retrieved from/https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	De Huff, E. W. (n.d.). *Taytay's tales: Traditional Pueblo Indian tales*. Retrieved from https://digital.library.upenn.edu/women/dehuff/taytay/taytay.html

หนังสือพิมพ์ออนไลน์ – Newspaper Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./(ปี,/วันที่ เดือนที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อหนังสือพิมพ์*./สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A. (Year, Month Day). Title of article. *Title of Newspaper*. Retrieved from https://www.homeaddress.com/
ตัวอย่าง	ข่าวสดออนไลน์. (2564, 5 มีนาคม). ครม.ไฟเขียว 764 ล้าน ซื้อเรือคืนหลังประมงเจอพิษแก้ไอยูยู นายกหวั่นเวียนเทียน. *ข่าวสด.* สืบค้นจาก https:// www.khaosod.co.th/ economics/news_2277605
	Parker-Pope, T. (2008, May 6). Psychiatry handbook linked to drug industry. *The New York Times*. Retrieved from https://well.blogs.nytimes.com/

หมายเหตุ: 1. ผู้แต่งชาวไทยให้ใส่ชื่อและนามสกุล โดยไม่ต้องใส่คำนำหน้าชื่อ ยกเว้นราชทินนาม ฐานันดรศักดิ์ ให้นำไปใส่ท้ายชื่อ โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อกับราชทินนามและฐานันดรศักดิ์ ส่วนสมณศักดิ์ให้คงรูปตามเดิม

2. กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้ใส่ชื่อทั้งสองคนตามลำดับที่ปรากฏ เชื่อมด้วยคำว่า “และ” สำหรับเอกสารภาษาไทย และใช้เครื่องหมาย “&” สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ ระหว่างคนที่ 1 และคนที่ 2 โดยเว้น 1 ระยะก่อนและหลัง

3. ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อสกุล ตามด้วยอักษรย่อชื่อต้น โดยเว้น 1 ระยะ และอักษรย่อชื่อกลาง (ถ้ามี) ทั้งนี้การกลับชื่อสกุลให้ใช้ตามความนิยมของคนในชาตินั้น โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อสกุลและอักษรย่อชื่อต้น อักษรย่อชื่อกลาง หากกรณีที่ผู้แต่งมีคำต่อท้าย เช่น Jr. หรือคำอื่น ๆ ให้ใส่คำดังกล่าวต่อท้ายอักษรย่อชื่อต้น หรือ อักษรย่อชื่อกลาง (ถ้ามี) โดยคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาพ

4. ผู้แต่งที่เป็นสถาบัน ให้ลงรายการบรรณานุกรมโดยเรียงลำดับจากหน่วยงานใหญ่ไปหาหน่วยงานย่อย และเว้นวรรคจากชื่อหน่วยงานใหญ่ไปหาชื่อหน่วยงานย่อย แต่ถ้าเป็นการอ้างอิงในเนื้อหา ให้เรียงลำดับจากหน่วยงานย่อยไปหาหน่วยงานใหญ่

5. ไม่ปรากฏเมืองที่พิมพ์ หรือ สำนักพิมพ์ ให้ใส่ [ม.ป.ท.] สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.p.] สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ

6. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ให้ใส่ [ม.ป.ป.]. สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.d.]. สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ

สามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จากแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับ APA Style 6th edition เช่น APA Formatting and Style Guide. From http://owl.english.purdue.edu/owl/ resource/560/01/American Psychological Association (APA) 6th edition style Examples. From www.lib.monash.edu.au/tutorials/citing/apa-a4.pdf

6. วิธีเรียงอ้างอิง การเรียงอ้างอิงใช้หลักการเดียวกับการเรียงคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรือ Dictionary ที่เป็นสากล โดยคำที่มีสะกดจัดเรียงไว้ก่อนคำที่มีรูปสระตามลำดับตั้งแต่ กก - กฮ ดังนี้

ก ข ค ฅ ฆ ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น
บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ฤ ฤๅ ล ฦ ฦๅ ว ศ ษ ส ห ฬ อ ฮ

ส่วนคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะตัวเดียวกัน เรียงลำดับตามรูปสระ ดังนี้

อะ อัว อัวะ อา อำ อิ อี อึ อุ อู เอะ เอ เอาะ เอา
เอิน เอีย เอียะ เอือ เอือะ แอ แอะ โอ โอะ ใอ ไอ

7. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายตารางให้พิมพ์เหนือตารางชิดกั้นซ้าย ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ตาราง โดยมีรูปแบบดังนี้

ตารางที่/1//ชื่อตาราง

สำหรับคำบรรยายภาพ กราฟ แผนภูมิ แผนภูมิภาพ ให้พิมพ์ใต้ภาพ จัดกลางหน้ากระดาษ ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพ โดยมีรูปแบบดังนี้

*ภาพที่/1./*ชื่อภาพ